

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ПЕЛЕШОК ОЛЬГА ОЛЕКСІЇВНА

УДК 070(477.84)"20":908

ДИСЕРТАЦІЯ

**КРАЄЗНАВЧИЙ НАРАТИВ
РАЙОННОЇ ПРЕСИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі
06 Журналістика зі спеціальності 061 Журналістика

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело

_____ О.О.Пелешок

Науковий керівник – **Поплавська Наталія Миколаївна,**
доктор філологічних наук, професор

Тернопіль – 2022

АНОТАЦІЯ

Пелешок О. О. Краєзнавчий наратив районної преси Тернопільщини початку XXI століття. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 06 Журналістика зі спеціальності 061 Журналістика. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2022.

У дисертації сформовано цілісне уявлення про основні тенденції краєзнавчих процесів у наративній рецепції районної друкованої періодики Тернопільщини початку XXI ст., проведено комплексний аналіз її організаційних засад, проблемно-тематичного та жанрового спрямування, особливостей краєзнавчої наповненості у контексті функціонування регіональних видань України. Наголошено, що регіональна преса є унікальним масовокомунікаційним і соціокультурним феноменом, посідає важливе місце в духовному, громадсько-політичному, історичному та культурному житті України. Районна періодика як один із її сегментів належить до інформаційних джерел, які сьогодні набувають особливого значення і потребують усебічного вивчення.

У роботі теоретично обґрунтовано та емпірично підтверджено функціонування та жанрово-тематичну специфіку краєзнавчого наративу районної періодики Тернопільщини початку XXI ст.: окреслено основні науково-методологічні проблеми, схарактеризовано поняттєво-категоріальний апарат і проінтерпретовано поняття «краєзнавчий наратив», встановлено кореляцію між особливостями краєзнавчих матеріалів на сторінках районної періодики Тернопільщини і знаковими суспільно-політичними подіями в Україні, визначено етапи її становлення та досвід у медіації краєзнавчого контенту, виокремлено й проаналізовано краєзнавчі наративи, з'ясовано їх жанрову своєрідність, виявлено особливості рубрикації та персоналізації краєзнавчих публікацій, окреслено їх проблемно-тематичне наповнення.

Емпіричну базу дослідження становлять 14 169 номерів районних газет Тернопільської області («Бережанське віче», «Галицький вісник», «Нова доба», «Вісник Надзбруччя», «Колос», «Народне слово», «Зборівська дзвіниця», «Вільне слово», «Діалог», «Голос Лановеччини», «Вісті Придністров'я», «Гомін волі», «Земля Підгаєцька», «Воля», «Подільське слово», «Голос народу», «Новини Шумщини»), які вийшли впродовж 2000–2015 рр. Виокремлено із загального масиву публікації на краєзнавчу тематику, досліджено їх наративну специфіку, а також сформульовано основні тематичні категорії досліджуваної групи та жанрові форми їх реалізації.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету і завдання роботи, сформульовано об'єкт та предмет дослідження, зазначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі *«Теоретико-методологічні основи дослідження краєзнавчого наративу у контексті соціальних комунікацій»* проаналізовано стан наукової розробленості проблеми, її джерельну базу і теоретико-методологічні засади дослідження.

У підрозділі *«Районна преса як об'єкт наукового вивчення»* проаналізовано журналістичнознавчі праці, присвячені районній пресі, систематизовано інші джерела, пов'язані з історією наукового вивчення районної преси, а також узагальнювальні дослідження з історії журналістичнознавства України, праці вітчизняних і зарубіжних науковців про значення місцевих масмедіа в контексті інших ЗМІ, монографічні та дисертаційні студії з історії періодики, дослідження про діяльність українських друкованих видань на теренах галицького краю.

У результаті історіографічного аналізу, викладеного у підрозділі *«Теоретико-методологічні аспекти дослідження»*, визначено розуміння, смислове поле значень, місце та роль поняття «нاراتив» у системі соціальних комунікацій і журналістики. Вказано, що наратив – це текстова актуалізація історії, що включає три базові виміри: семантичний (історія), ментальний (репрезентація світу історії) і дискурсивний (форма і стиль комунікації). На

основі праць сучасних зарубіжних та вітчизняних науковців уточнено його контекстуальну спорідненість із поняттями «розповідь», «історія», «дискурс», «інтерпретація», «сюжет».

З'ясовано, що ключовим терміном понятійно-категоріальної парадигми краєзнавчого медіанаративу є краєзнавчий контент, який виявляється у зв'язку між минулим, теперішнім і майбутнім. Визначено, що краєзнавчий контент – це тематично-змістове наповнення певного локального тексту, яке передбачає репрезентацію інформації різних напрямків: історії, географії, літератури, археології, етнографії, культури тощо.

У підрозділі *«Медійна репрезентація краєзнавства»* проаналізовано спеціалізовані видання, діяльність організацій та установ, які посприяли медійній репрезентації краєзнавства на сторінках районної преси області. Встановлено, що результати їх діяльності виявилися у виданні ґрунтовних історико-краєзнавчих праць, які тією чи іншою мірою демонструють громадсько-політичні, наукові та медійні витоки краєзнавчих досліджень тернопільського краю.

У другому розділі дисертації *«Районна періодика Тернопільщини в інформаційному просторі»* з'ясовано, що історіографія вивчення преси Тернопільщини в історико-краєзнавчому контексті веде відлік з кінця ХІХ ст., що періодика регіону перебувала у тісному зв'язку з рядом чинників: економічною, політичною ситуацією, законодавчою базою Австро-Угорської імперії та Польщі, інформаційними запитами суспільства, соціальними та культурними аспектами.

У підрозділі *«Тернопільська преса в історичній ретроспективі»* подано загальну історико-краєзнавчу характеристику друкованого інформаційного простору області, визначено типологічні особливості й динаміку розвитку районних друкованих видань. Проаналізовано суспільно-політичні чинники, що впливали на становлення краєзнавчого нарративу в інформаційному просторі Тернопільщини. Це дало можливість визначити основні шляхи реалізації

медіакраєзнавства в країні загалом та соціокультурні аспекти становлення тернопільської преси в історично-культурному контексті зокрема.

У підрозділі *«Районна преса як краєзнавча інформаційна платформа»* здійснено аналіз тернопільських видань державотворчого періоду – початку 90-х років ХХ ст. З'ясовано, що з часу проголошення незалежності України на сторінках тернопільської преси краєзнавча тематика почала набирати нового розмаху й позбуватися комуністично-партійного ідеологічного забарвлення. Краєзнавчі наративи були присутні практично в усіх обласних та районних виданнях.

У межах другого підрозділу запропоновано умовний поділ території Тернопільської області на три медіарайони: північний, центральний і південний. Північний медіарайон – це територія Зборівського, Збарзького, Лановецького, Шумського, Кременецького адміністративних районів. До складу центрального входять Бережанський, Козівський, Підгаєцький, Терехівський, Тернопільський, Підволочиський, Гусятинський райони. Південний включає територію Борщівського, Бучацького, Заліщицького, Монастириського та Чортківського районів. Зазначено, що у межах кожної адміністративної території є власні районні газети, які доповнюють інформаційний простір області загалом. На основі їх моніторингу проаналізовано комунікативний потенціал районної преси Тернопільщини, висвітлено динаміку історичного розвитку кожного видання та схарактеризовано структуру. Це дало змогу простежити, як у сучасний період ці газети продовжують краєзнавчо-державотворчі традиції, започатковані у 90-і роки ХХ ст.

Наголошено також на особливостях редакційної політики щодо персоналізації авторів краєзнавчих публікацій. З'ясовано, що авторський вимір краєзнавчого медіаконтенту районних видань є відверто персоніфікованим, за ним яскраво прочитується авторська позиція, авторське «я», а журналісти активно «корелюють» між окремими вузькими темами.

У підрозділі *«Рубрикаційно-візуальна специфіка краєзнавчих наративів»* проаналізовано композиційно-архітектонічну інтерпретацію краєзнавчих наративів на шпальтах районних видань Тернопільщини. Встановлено, що найбільш повно вона виражається у формуванні специфічних рубрик та за допомогою засобів візуалізації. На основі аналізу рубрикаційного контенту з'ясовано, що найвищий індекс частотності на шпальтах досліджуваних газет належить постійним рубрикам, які існують тривалий час і мають єдине оформлення та місце розташування. Систематизовано й охарактеризовано значний масив тимчасових краєзнавчих рубрик, які з'являлися без певної періодичності, раз від разу маючи інші назви, зберігаючи певну тематичну спрямованість. Також простежено функціонування такого рівня організованості рубрикаційного контенту, як тематична сторінка в газеті, що за призначенням «згуртовує» наративи. За результатами проведеного дослідження упорядковано тематичні різновиди рубрик районних газет Тернопільщини початку ХХІ ст. відповідно до проблемно-тематичного спрямування. У спеціальних випусках (святкових, ювілейних) їх кількість є більшою. З'ясовано, що вони «прилягають» до тексту тематично, не дублюючи зміст, а доповнюючи його, створюючи певний образотворчий ряд, торкаються фонових знань читацької аудиторії про предмет розповіді.

Третій розділ *«Проблемно-тематичний вимір та жанровий контент районної періодики Тернопільщини»* стосується розгляду журналістських жанрів у контексті розвитку ЗМІ загалом та районної преси зокрема.

Підрозділ *«Парадигматика тематичного контенту»* присвячено тематико-інтерпретаційній характеристиці змісту краєзнавчих наративів. Їх систематизовано у географічну, економічну, історичну, мистецьку та етнографічну проблемно-тематичні групи. З'ясовано, що смисловим ядром наративів географічної тематики виступає територіальна дескрипція місця, економічна тематика у наративній формі відображає проблеми сучасного соціально-економічного життя краю, історична – актуалізує відомості про історичне минуле краю, мистецька представляє літературно-мистецький процес

регіону, етнографічна – популяризує народну матеріальну й духовну культуру краю. На підставі проведеного дослідження встановлено, що в межах краєзнавчої інтерпретації наративів широкою та багаточисельною виявилася історична тематика (27,4 %), далі – географічна (24,4 %), економічна (17,8 %), мистецька (16 %) та етнографічна (14,5 %).

У підрозділі *«Жанрова своєрідність краєзнавчого контенту»* на основі жанрово-тематичного аналізу краєзнавчих наративів встановлено тенденції жанрової кореляції у висвітленні краєзнавчої тематики. Простежено її презентованість на сторінках аналізованих газетних видань художньо-публіцистичними жанрами. Встановлено, що за якісними показниками домінує жанр нарису (60 %) як інструмент комплексного розкриття наративної специфіки краєзнавчого тексту. З'ясовано, що жанрова палітра матеріалів краєзнавчого спрямування представлена в районних газетах також зарисовками – 37,4 % та життєвими історіями – 2,6 %. Наголошено, що журналістські жанри, які на шпальтах аналізованих часописів набувають специфічної репрезентації, адаптуються до головних функцій районних газет. Водночас під впливом загальних тенденцій розвитку медіапростору простежуються взаємозбагачувальні та взаємокореляційні процеси жанротворення, тобто відбувається жанрова трансформація.

Зроблено висновок, що районні газети Тернопільщини початку XXI ст. є суттєвим сегментом інформаційного простору України, чи не єдиним документальним «супроводом» знакових подій у регіоні та важливим джерелом інформації про історію, культуру, етнографію краю, функціонування місцевих державних установ тощо. Вважаємо, що краєзнавча наповненість регіональних ЗМІ становить новий перспективний дискурс журналістикознавчих студій.

Ключові слова: наратив, регіональна преса, краєзнавчий наратив, суспільно-політичний контент, історія журналістики, інформаційне суспільство, медіа, ЗМІ, публіцистичний текст, преса Тернопільщини, районна газета, соціальні комунікації, тематичні групи, масмедійний текст.

SUMMARY

Peleshok O.O. Local narrative of the Ternopil Region district press of the early 21st century. Qualifying scientific work, manuscript.

The dissertation for the degree of PhD in the field of study 06 Journalism, speciality 061 Journalism. Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, 2022.

The dissertation comprises a comprehensive picture of the key tendencies in local processes of narrative reception of the Ternopil Region district print media of the early 21st century, accompanied by a detailed analysis of their organizational basis, problem and thematic and genre preferences, the peculiarities of local-based components in the context of local press functioning in Ukraine. It is emphasized that local press is a unique mass communication and socio-cultural phenomenon that occupies an important part in the spiritual, social and political, historical and cultural life of Ukraine.

District press, being a segment of local media, belongs to the sources of information that are gaining extra importance nowadays, thus requiring a comprehensive study.

The functioning, genre, and thematic peculiarities of local narrative of the Ternopil Region district press of the early 21st century have been theoretically proven and empirically confirmed in this paper. The author has defined the scientific and methodological problems, characterized the notions and categories and explained the definitions «local narrative» in this paper. The correlation between the peculiarities of local press materials and top social and political events in Ukraine, as well as the stages of this correlation and the practice of local content mediation have been established in this scientific work. We have defined and analyzed the local narratives, identified their genre features, the peculiarities of rubrication and personalization of local publications, described their problematic and thematic content.

The empirical basis of this research is represented by 14 169 issues of local Ternopil region newspapers («Berezhanske viche», «Halytskyi visnyk», «Nova

doba», «Visnyk Nadzbruchchya», «Kolos», «Narodne slovo», «Zborivska dzvinytsya», «Vilne slovo», «Dialog», «Holos Lanovechchyny», «Visti Prydnistrovya», «Homin voli», «Zemlya Pidhayetska», «Volia», «Podilske slovo», «Holos narodu», «Novyny Shumshchyny») published in 2000–2015. We have singled out the local-themed publications, studied their narrative nature, and classified them according to the key thematic categories and genre forms of their presentation.

The introduction comprises the thematic justification of this research, its aim and tasks, the object and subject of research, its novelty and practical relevance of results.

Chapter I «Theoretical and methodological fundamentals of studying local narrative in the context of social communications» deals with the analysis of available scientific findings in this field, its sources and theoretical and methodological basis of research.

In the sub-chapter «District press as an object of scientific research» we have analyzed journalism studies dealing with district press, classified other sources dedicated to the history of district press studies, as well as comprehensive works on the history of journalism studies in Ukraine; Ukrainian and foreign researchers' works on the role of local mass media in the context of other types of media, monographs and dissertations on the history of periodicals, researches on the activity of Ukrainian print press in the Halychyna area.

As a result of historiographical analysis, presented in the subchapter «Theoretical and methodological aspects of research» the notion, the semantic field of notions the place and role of the term “narrative” in the system of social communications and journalism have been identified. It is stated that narrative is the textual actualization of history that comprises three basis dimensions: semantic (history); mental (the representation of the world of history) and discourse dimension (the form and style of communication). Based on the modern Ukrainian and foreign researchers' works we have clarified that the term «narrative» is contextually related to the notions «story», «history», «discourse», «interpretation», «plot».

It has been established that the key term of the conceptual and categorical paradigm of local media narrative is the local content, represented by the connection between the past, the present and the future. Local content is the thematic and topical content of a certain local text that presupposes the representation of different sorts of information: history, geography, literature, archaeology, ethnography, culture, etc.

The subchapter «Media representation of local studies» contains the analysis of specialized editions, the activities of organizations and establishments facilitating the media representation of local studies in the Ternopil region district press. It is stated that their research resulted in the publication of deep historical and local lore studies reflecting in one way or another social, political and media sources of local history studies of Ternopil region.

In Chapter II of the dissertation «District periodicals of Ternopil region in the media landscape», it is stated that the historiography of media studies of Ternopil region dates back to the late 19th century. The periodicals of the region were closely related to many factors including economic and political situation, legislative basis of the Austro-Hungarian Empire and Poland, informational needs of the society, social and cultural aspects.

The subchapter «Ternopil press in historical retrospective» comprises general historical and local characteristics of print media landscape of the region, the description of typological peculiarities and the dynamics of development of district print media. We have analyzed social and political factors influencing the development of local narrative on the media landscape of Ternopil region. This, in its turn, resulted in the description of the development of media local history studies in the country in general, and social and cultural aspects of Ternopil press functioning in historical and cultural context in particular.

The subchapter «District press as a local history informational platform» deals with the analysis of Ternopil newspapers of the state-building period – early 90s of the 20th century. Since the proclamation of the independence of Ukraine the role of local history topics had been constantly increasing in regional newspapers losing its

communist party ideological impact. Local narratives were present in almost all of the regional and district newspapers.

In this subchapter the division of Ternopil region into three media districts (northern, central and southern) is rationalized too. The Northern media district includes the territory of Zboriv, Zbarazh, Lanivtsi, Shumsk and Kremenets administrative districts. The Central media district includes Berezhany, Kozova, Pidhaytsi, Terebovlia, Ternopil, Pidvolochysk and Husiatyn districts. The Southern media district includes Borshchiv, Buchach, Zalishchyky, Monastyriska and Chortkiv districts. Every administrative territory has its own district newspaper, which contributes to the general media landscape of Ternopil region. Due to the monitoring of the latter, we have analyzed the communicative potential of the district press of Ternopil region, described the dynamics of historical development and structure of every newspaper. Based on the result of this monitoring, it was possible to trace how local history and state-building traditions from the 90s evolved in the present period.

Special attention was paid to the peculiarities of editorial policy concerned with the personalization of the authors of local history studies. We have discovered that the author's dimension of local media content is definitely personified; the author's point of view is clearly stated, whereas journalists actively correlate among narrow themes.

The subchapter «The rubric and visual peculiarities of local narratives» is dedicated to the analysis of composition and architecture of interpreting local narratives in the district press of Ternopil region. It has been established that such interpretation is achieved by means of creating special rubrics and visualization tools. The analysis of rubrics content showed that regular columns characterized by their duration, integral visual design and location in the newspaper, were the most commonly used rubrics. We have also classified and described a great number of temporary local history columns, which were not published regularly, had different titles, though were thematically similar.

Also, a thematic page in the newspaper as a type of rubric is described in this subchapter. The main task of the thematic page is to «unite» the narratives. As a result of our analysis a unified classification of thematic categories of local history rubrics in Ternopil Region district press of the early 21st century was presented in this paper. In case of special editions (holiday, anniversary) the number of illustrations tends to increase. These illustrations complement the text, thus creating a visual background, appealing to readers' knowledge on the suggested topic.

Chapter III «Genre content and problem- and theme-based dimension of Ternopil region district press» deals with journalistic genres in the context of mass media development in general and local press in particular.

The subchapter «The paradigmatics of thematic content» deals with the themes and interpretation of the content of local narratives. Local narratives were divided into geographical, economic, historical, artistic and ethnographic groups. The content core of the geographical group is the territorial description of the area; economic themes in the narrative form reflect the problems of modern social and economic life of the region; historical narratives uncover the past of the district; the artistic group represents literary and fine arts processes of the region; the ethnographic group promotes folk material and spiritual culture of the land. We have found out that historic themes are the most popular among local narratives (27.4%), other results: geographical group (24.4%), economic group (17.8%), artistic group (16%), and ethnographic group (14.5%).

The subchapter «Genre peculiarities of the local history content» represents the analysis of genres and themes of local narratives and describes corresponding tendencies. We have analyzed the prevalence of artistic and journalistic genres in the newspapers under study. It has been established that the dominant genre is a newspaper story (60%) serving as a tool of comprehensive representation of the narrative nature of local history themes. 37.4% of local narratives are represented by sketches, and 2.6% – by life stories. It is emphasized that journalistic genres in the newspapers under study are to some extent modified, adjusting to the key functions of district press. At the same time, due to the impact of general mass media landscape

development tendencies inter-related processes of genre creation can be traced. Thus, genre transformation takes place.

It is concluded that Ternopil region district newspapers of the early 20th century are an important segment of the media landscape of Ukraine, being the only documentary «follow-up» of the key events in the region and a significant source of information about the history, culture, ethnography of the region, the functioning of local authorities, etc. We can conclude that local history content of regional mass media constitute a new promising discourse of the journalism studies.

Key words: narrative, regional press, local narrative, Socio-political content, history of journalism, Information society, media, mass media, journalistic text, Ternopil region press, regional newspaper, Social Communications, thematic groups, newspaper text.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, що висвітлюють основні наукові результати дисертації

Статті в наукових фахових виданнях України

1. **Пелешок О. О.** Краєзнавча проблематика у пресі Тернопільщини: історичний аспект. *Образ*. 2018. № 3(29). С. 53–59. URL: [https://doi.org/10.21272/Obraz.2018.3\(29\)-53-59](https://doi.org/10.21272/Obraz.2018.3(29)-53-59)
2. **Пелешок О. О.** До проблеми краєзнавчого нарративу у вимірах журналістики: науково-інтерпретаційна парадигма. *Обрії друкарства*. 2019. № 1(7). С. 124–134. URL: [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2019.1\(7\).169572](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2019.1(7).169572)
3. **Пелешок О. О.** До проблеми регіональної ідентичності в краєзнавчому дискурсі: районні газети Тернопільщини. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2019. № 46. С. 124–130. URL: <https://doi.org/10.30970/vjo.2019.46.10040>
4. **Пелешок О. О.** Преса Тернопільщини 1941–1944 років: краєзнавчий аспект. *Образ*. 2020. № 2 (34). С. 63–71. URL: [https://doi.org/10.21272/Obraz.2020.2\(34\)-63-71](https://doi.org/10.21272/Obraz.2020.2(34)-63-71)

Статті у виданнях,

внесених до міжнародних наукометричних баз даних

5. Tkachenko O., Zhylenko I., Poplavska N., Virchenko I., Havryliuk I., **Peleshok O.** Social communication management modelling. *Estudios de economía aplicada*. 2020. № 38 (4). URL: <https://doi.org/10.25115/eea.v38i4.4050>. (Scopus Indexed)

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав

6. Tkachenko O., Sadvnychy V., Zhylenko I., Havryliuk I., Virchenko I., Poplavska N., **Peleshok O.** Management of social communications of

enterprises. *International Journal of Management (IJM)*. 2020. Vol. 11, № 7. P. 293–302. URL: https://iaeme.com/MasterAdmin/Journal_uploads/IJM/VOLUME_11_ISSUE_7/IJM_11_07_028.pdf.

7. Poplavska N., **Peleshok O.** Mediacustomization and modern informational space. *Media początku XXI wieku. Logistyka i administrowanie w mediach. Zarządzanie Big Data*. 2019. P. 37–43. URL: http://logistykamedio.w.pl/site/wp-content/uploads/2019/05/Antologia_tekstow_Katedry_Technologii_Informacyjnych_Mediov_Tom_4_WDIB_UW.pdf.

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації

Матеріали конференцій

8. **Пелешок О.** Мовні запозичення у пресі в умовах глобалізації (на прикладі тернопільського видання «Вільне життя плюс»). *Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації*: матеріали VII Всеукр. наук. конф., м. Тернопіль, 15 груд. 2011 р. Тернопіль, 2011. С. 142–145.
9. **Пелешок О.** Поняття кастомізації в середовищі кросмедіа. *Нова інформаційна ситуація та тенденції альтернативного розвитку ЗМК в Україні*: Третя всеукр. науково-практ. конф. студентів та молодих вчен., м. Острог, 5 берез. 2015 р. Острог, 2015. С. 153–159.
10. **Пелешок О.** Літературно-мистецький журнал «Тернопіль»: проблемно-тематичний та функціональний аспекти. *Сучасна регіональна журналістика: історія, реалії, перспективи*: матеріали Всеукр. наук. інтернет-конф., м. Вінниця, 30 берез. 2018 р. Вінниця, 2018. С. 133–140.
11. **Пелешок О.** Краєзнавчий наратив у періодиці Тернопільщини. *Сучасний мас-медійний простір: реалії та перспективи розвитку*: матеріали III Всеукр. науково-практ. конф., м. Вінниця, 25 жовт. 2018 р. Вінниця, 2018. С. 121–125.

12. **Пелешок О.** Українсько-польські взаємини на різних етапах історії: історико-краєзнавчий огляд газетних публікацій Тернопільщини. *Science and Technology of the Present Time: Priority Development Directions of Ukraine and Poland* : International Multidisciplinary Conference, м. Wolomin, 19–20 жовт. 2018 р. Wolomin, 2018. С. 154–156.
13. **Пелешок О.** Краєзнавчий дискурс у пресі як спосіб історизації суспільної дійсності. *Краєзнавство в системі історичного знання (до 10-річчя Центру краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька)* : матеріали XXXVI Міжнар. краєзнав. конф. молодих уч., м. Харків, 7 груд. 2018 р. Харків, 2019. С. 90–92.
14. **Пелешок О.** Краєзнавча інформація у пресі як інструмент збереження духовної культури України. *Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес* : матеріали Міжнар. наук.-теор. конф. студ. та аспір., м. Харків, 10–11 квіт. 2019 р. Харків, 2019. С. 161–163.
15. **Пелешок О.** Українська державність у пресі Тернопільщини: краєзнавчий аспект. *Процеси українського державотворення від давніх часів до сьогодення (з нагоди 1000-річчя з початку правління Ярослава Мудрого)* : матеріали Всеукр. науково-практ. конф., м. Тернопіль, 18 квіт. 2019 р. Тернопіль, 2019. С. 40–43.
16. **Пелешок О.** Краєзнавчий наратив у пресі: семіотизація подій місцевої історії. *Соціальні комунікації: інструменти, технологія і практика* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Запоріжжя, 21–22 лют. 2020 р. Запоріжжя, 2020. С. 61–66.
17. **Пелешок О.** Районні газети Тернопільщини ХХІ століття як джерела популяризації регіональної краєзнавчої історії. *Регіональна журналістика: реалії, виклики, перспективи* : матеріали Міжнар. наук. інтернет-конф., м. Тернопіль, 15 квіт. 2021 р. Тернопіль, 2021. С. 55–59.

***Наукові праці, які додатково відображають
наукові результати дисертації***

18. **Пелешок О.** Універсалізація сучасного журналіста в контексті кросмедійності. *Медіапростір*. 2014. № 5. С. 87–90.
19. **Пелешок О.** Біографіка на сторінках преси Тернопільщини: краєзнавчий аспект. *Українська біографістика*. 2019. № 18. С. 333–340. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ubi_2019_18_26

ВСТУП	19
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРАЄЗНАВЧОГО НАРАТИВУ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ	26
1. 1. Районна преса як об'єкт наукового вивчення	26
1. 2. Теоретико-методологічні аспекти дослідження	36
1. 3. Медійна репрезентація краєзнавства	61
Висновки до розділу 1	70
Розділ 2. РАЙОННА ПЕРІОДИКА ТЕРНОПІЛЬЩИНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ	72
2. 1. Тернопільська преса в історичній ретроспективі	72
2. 2. Районна преса як краєзнавча інформаційна платформа	87
2. 2. 1. Північний медіарайон	90
2. 2. 2. Центральний медіарайон	97
2. 2. 3. Південний медіарайон	114
2. 3. Рубрикаційно-візуальна специфіка краєзнавчих наративів	123
Висновки до розділу 2	135
Розділ 3. ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНИЙ ВИМІР ТА ЖАНРОВИЙ КОНТЕНТ РАЙОННОЇ ПЕРІОДИКИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ ..	139
3. 1. Парадигматика тематичного контенту	139
3. 1. 1. Географічна та економічна тематика	144
3. 1. 2. Історична тематика	153
3. 1. 3. Мистецька та етнографічна тематика	162
3. 2. Жанрова своєрідність краєзнавчого контенту	168
Висновки до розділу 3	188
ВИСНОВКИ	191
СПИСОК АНАЛІЗОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	199
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	220
ДОДАТКИ	253

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Різноманітні, іноді неоднозначні, процеси політичного, економічного, культурного життя нашої держави зумовлюють сучасну медійну парадигму та впливають на її інформаційний простір, який актуалізує потребу осмислення власних витоків, підвищений інтерес науковців до місцевої історії, політичного і культурного життя краю. Очевидно також, що на соціокультурний простір України загалом і регіональний зокрема впливають і геополітичні чинники. Чим вони сильніші, тим з більшою наполегливістю кожен регіон прагне зберегти свою культуру, мову, традиції, історію. У якості помітного суб'єкта у цьому процесі виступає краєзнавство, яке активно впливає на потенціал і ресурси соціокультурного середовища, на ступінь освоєння традицій краю жителями. Мова йде про процес державної та національної ідентифікації в умовах глобалізації та інформаційної революції, під впливом яких збереження краєзнавчо-історичної спадщини не тільки не втрачає своєї значущості, а й набуває особливої актуальності. Історико-краєзнавче тло є важливим для розуміння та розробки подальшої медіакраєзнавчої стратегії. Відтак краєзнавча проблематика стає однією з найпопулярніших у ЗМІ, виразником національних цінностей і традицій. У цьому контексті особливо актуальними є роль районної преси і її значення як фактора збереження і розвитку місцевих культурно-історичних традицій.

Краєзнавча наповненість преси Тернопільщини у контексті функціонування регіональних видань України не виокремлювалась у комплексне дослідження, а згадувалась в історіографічних працях переважно крізь призму інших сфер суспільного життя, наприклад: національного питання, історії, культури. У зв'язку з цим вивчення районної преси Тернопільщини набуває *актуальності*. Це й зумовило вибір теми дисертації, її мету й завдання, дало змогу сформулювати цілісне уявлення про основні тенденції

краєзнавчих процесів у нарративній рецепції районної друкованої періодики Тернопільщини початку XXI ст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації відповідає напряму науково-дослідної роботи кафедри журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Сучасні тенденції розвитку медіагалузі та регіональні ЗМІ» (НДР №0118U003135). Тему дисертації затвердила вчена рада Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 4 від 28 листопада 2017 р.).

Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні й емпіричному підтвердженні функціонування та жанрово-тематичної специфіки краєзнавчого нарративу районної періодики Тернопільщини початку XXI ст.

Для досягнення мети передбачено вирішення низки **завдань**:

- окреслити основні науково-методологічні проблеми;
- схарактеризувати поняттєво-категорійний апарат дослідження, інтерпретувати основне поняття краєзнавчий нарратив;
- встановити кореляцію між особливостями краєзнавчих матеріалів на сторінках районної періодики Тернопільщини і знаковими суспільно-політичними подіями в Україні;
- визначити етапи становлення преси Тернопільщини та її досвід у медіації краєзнавчого контенту;
- виокремити й проаналізувати краєзнавчі нарративи у районній пресі та з'ясувати їх жанрову своєрідність;
- виявити особливості рубрикації та персоналізації краєзнавчих публікацій, окреслити їх проблемно-тематичне наповнення.

Об'єкт дослідження – районна преса Тернопільщини початку XXI ст.

Предмет дослідження – тематичні, жанрові та інші концептуальні особливості краєзнавчого контенту районних газет Тернопільщини початку XXI ст., його нарративна специфіка.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. У дослідженні використано праці українських та зарубіжних учених із *теорії соціальних комунікацій та журналістики*: Ю. Бідзілі, О. Богуславського, М. Бутиріної, Н. Драган-Іванець, Л. Дудченко, А. Животка, В. Здоровеги, Н. Зикун, В. Іванова, Г. Йордан, В. Качкана, В. Корнеєва, І. Крупського, О. Мединської, І. Михайлина, О. Мітчук, Н. Поплавської, Є. Полежаєва, Б. Потятиника, В. Різуна, М. Романюка, В. Садівничого, Н. Сидоренко, Г. Синоруб, Ю. Фінклера, В. Чернякова, В. Шевченко та ін.; *історії, теорії та методології краєзнавства*: Л. Баженова, В. Бездрабка, Г. Бондаренка, Я. Верменича, П. Гуцала, І. Зуляка, М. Костриці, С. Костя, В. Прокопчука, О. Реєнта, М. Сеньківської та ін.; *історії української періодики*: І. Белінської, Т. Вільчинської, О. Вільчинського, І. Вялкової, В. Габор, М. Галушко, І. Герман, В. Гутковського, Н. Дащенко, О. Дроздовської, М. Дяченко, О. Кушнір, Є. Місило, Н. Подоляка, Т. Решетухи, М. Романюк, І. Сипченко, Л. Сніцарчук, Л. Струганець, К. Ульянової, П. Федоришина, Л. Шеремет та ін.

Емпіричну базу дослідження становлять 14 169 номерів районних газет Тернопільської області («Бережанське віче», «Галицький вісник», «Нова доба», «Вісник Надзбруччя», «Колос», «Народне слово», «Зборівська дзвіниця», «Вільне слово», «Діалог», «Голос Лановеччини», «Вісті Придністров'я», «Гомін волі», «Земля Підгаєцька», «Воля», «Подільське слово», «Голос народу», «Новини Шумщини»), які вийшли впродовж 2000–2015 рр.

Хронологічні межі моніторингу – із січня 2000 р. по грудень 2015 р. Вибір нижньої хронологічної межі зумовлений намаганням з'ясувати, як у новому тисячолітті розвивається/реалізовується краєзнавча складова в районній пресі, актуалізована політичними, соціально-економічними та історико-культурними реаліями, верхня межа – початком реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації України (Закон України «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації» 24 грудня 2015 р.).

Методи дослідження. Для опрацювання теоретичних та методологічних питань, які стосуються висвітлення краєзнавчої тематики у пресі, застосовано методологію *історіографічних та пресознавчих досліджень*, яка включає комплекс принципів і методів. Для ревізії теоретичного дискурсу краєзнавчої тематики застосовано *історичний метод*, який дав можливість відібрати для вивчення найважливіші періодичні видання та визначити суспільно-історичні процеси, що вплинули на краєзнавчу тематику в ЗМІ. При опрацюванні історіографічної та джерельної бази використано *бібліографічно-описовий, системно-хронологічний, структурно-типологічний та порівняльний* методи. Жанрово-тематичні особливості контенту досліджено за допомогою методу *контент-аналізу* (виявлення кількісних показників матеріалів краєзнавчої проблематики за окремими тематичними підгрупами); *системного підходу* (з'ясування краєзнавчої наповненості районних періодичних видань Тернопільщини у взаємозв'язку із суспільно-політичними та культурними подіями). Використано також інші методи дослідження, зокрема: *емпіричного аналізу, типологічний, біографічний, класифікації (формат групування), структурно-генетичного аналізу і синтезу*.

Наукова новизна отриманих результатів дисертації полягає в тому, що: в якості самостійного виокремлено поняття «краєзнавчий наратив», охарактеризовано його ознаки, сформульовано визначення; розроблено класифікатор жанрів окремих краєзнавчих наративів у друкованій пресі; створено методіку аналізу краєзнавчих наративів.

У роботі *вперше*:

- визначено розуміння поняття краєзнавчої наповненості ЗМІ в системі наук про медіа;
- досліджено стан вивчення районної періодики у вітчизняному журналістикознавстві;
- комплексно простежено проблему краєзнавчої наповненості районної друкованої преси Тернопільщини початку ХХІ ст.;

- виокремлено із загального масиву газетних матеріалів публікації на краєзнавчу тематику та розглянуто специфіку їх наративів;

- сформульовано основні тематичні категорії краєзнавчих наративів та жанрові форми їх реалізації;

удосконалено:

- концептуальні уявлення про наративний інструментарій у медіагалузі;

уточнено:

- специфіку жанрової своєрідності краєзнавчого контенту;

набули подальшого розвитку:

- ключові поняття концептосфери краєзнавчих медіатекстів.

Практичне значення отриманих результатів полягає в такому:

- *у науково-практичній площині:* репрезентовані в роботі теоретичні положення, методологічний інструментарій та фактологічна база можуть стати основою для подальших ґрунтовних досліджень краєзнавчої складової медіа;

- *у практичній діяльності:* результати дослідження можуть стати джерельною базою для історико-бібліографічних та історико-пресознавчих студій новітнього етапу історії української преси та журналістики;

- *у навчальному процесі:* отримані теоретичні й практичні результати дисертації можна використати при укладанні програм та змістових модулів для закладів вищої освіти, розробці лекційних занять з теорії та історії соціальних комунікацій, як матеріали до низки навчальних курсів у підготовці фахівців зі спеціальності 061 «Журналістика».

Особистий внесок здобувача. Теоретичні й практичні результати, які відображені у дисертації й виносяться на захист, отримані, апробовані та опубліковані авторкою самостійно.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення дисертації були представлені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Сучасна регіональна журналістика: історія, реалії, перспективи» (ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 30 березня 2018 р.), «Ціннісний

вимір розвитку цивілізацій і глобалізація» (ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 18 жовтня 2018 р.), «Наука і техніка сьогодення: пріоритетні напрямки розвитку України та Польщі» (Університет міжнародного та регіонального співробітництва імені Зигмунта Глогера (Польща), 19–20 жовтня 2018 р.), «Сучасний масмедійний простір: реалії та перспективи розвитку» (ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 25 жовтня 2018 р.), «Logistyka i zarządzanie w mediach. Zarządzanie Big Data» (Uniwersytet Warszawski (Польща), 6 грудня 2018 р.), «Краєзнавство в системі історичного знання» (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 7 грудня 2018 р.), «Засоби масової інформації в умовах інформаційно-психологічної і військової агресії Російської Федерації проти України» (ЛНУ ім. І. Франка, 1–2 березня 2019 р.), «Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес» (НТУ «Харківський політехнічний інститут», 18–19 квітня 2019 р.), «Процеси українського державотворення від давніх часів до сьогодення» (ТОКІППО, 18 квітня 2019 р.), «Сучасні тенденції розвитку медіагалузі і регіональні ЗМІ» (ТНПУ ім. В. Гнатюка, 10–13 травня 2019 р.), «Творчість Уласа Самчука в регіональному, національному, універсальному вимірах» (ТНПУ ім. В. Гнатюка, 20 лютого 2020 року), «Соціальні комунікації: інструменти, технологія і практика» (Класичний приватний університет, 21–22 лютого 2020 р.), «Сучасні виміри української регіоналістики» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, 8 квітня 2020 р.), «Українська діаспора: проблеми дослідження» (Національний університет «Острозька академія», 21–22 травня 2020 р.), «Регіональна журналістика: реалії, виклики, перспективи» (ТНПУ ім. В. Гнатюка, 15 квітня 2021 р.), засіданнях кафедри журналістики і звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (2018–2021 рр.) та міжнародного наукового стажування (травень 2019 р.) на кафедрі технологій інформаційних медіа Варшавського університету в Польщі.

Публікації. Основні положення й результати дослідження відображено у 7 публікаціях, з яких: 4 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у виданні, внесеному до міжнародної наукометричної бази Scopus, 2 статті у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку Європейського Союзу.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку аналізованих джерел і списку використаних джерел (усього – 722 позиції), додатків. Загальний обсяг дисертації – 257 с.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРАЄЗНАВЧОГО НАРАТИВУ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

1.1. Районна преса як об'єкт наукового вивчення

Районна преса – невіддільна складова інформаційного простору України, адже завдяки їй зберігається його цілісність. Районні медіа мають чи не найвищий запит від аудиторії на офіційну, статистичну, науково-популярну, довідкову інформацію про ту чи іншу місцевість, край. А звідси – їх потужний організаційний ресурс: залучення читачів до самоуправління, проведення різних акцій, комунікація з місцевою владою. Також районна періодика є чи не основною платформою для обговорення місцевих проблем, однією з ланок соціальних комунікацій, що постійно прагне розширити свою аудиторію, залучити її до суспільних перетворень. «На жаль, вивчення місцевих мас-медіа у вітчизняній науці про соціальні комунікації представлене невеликою кількістю праць. Це суттєва «біла пляма» цієї науки, тому що паралельно з дослідженнями глобального контексту друкованих мас-медіа актуалізується потреба розширення знань про локальне медіасередовище» [403, с. 6]. Тому одним із нагальних завдань, які стоять перед сучасними медіадослідниками, є проблема становлення, функціонування, дослідження специфіки контенту та жанрового виявлення районної періодики.

Варто зауважити, що напрацювання теоретичних основ вивчення ЗМІ озвичаювалося багатьма науками. «При цьому практично всі школи і напрямки сучасної гуманітарної думки так чи інакше торкаються питань функціонування засобів масової інформації» [676, с. 3]. У рамках журналістикознавства ЗМІ студіювали немало науковців. Серед розвідок, у яких принагідно розглянуто районну періодику – дослідження таких науковців: В. Бебика та О. Сидоренко [381], І. Белінської [387], В. Гандзюка [424], О. Греськіва [433], В. Довгича [450], Б. Загайського [455], Л. Здіра [460], М. Карся [487],

С. Костилюєвої [500], [501], [502], О. Мелешенка [542], А. Москаленка [458], [625], М. Недопитанського [546], [547], О. Чекмишева [662], [663], Ю. Ярмиша [677] та ін.

До прикладу, у статті В. Ступака «Моніторинг української преси» оцінено стан сучасної преси міст і районів, а в монографії С. Костилюєвої «Друковані засоби масової комунікації України (1986–2000 рр.): історія становлення, тенденції розвитку» в узагальненому вигляді представлено п'ятнадцятирічну історію української преси, розкрито науково-організаційні засади і методичні підходи до вивчення ЗМІ, проаналізовано структурні елементи української періодики в умовах трансформацій пострадянського суспільства [501]. Монографія В. Бебика та О. Сидоренка «Засоби масової інформації посткомуністичної України» презентує розгляд загальних питань, що торкаються ЗМІ в посткомуністичній Україні, окреслює проблеми та здобутки держави на шляху до інформаційного суспільства, а також подано аналітичну характеристику рівня незалежності ЗМІ регіонів від влади [381]. Дослідником О. Греськівим у праці «Західноукраїнська регіональна преса в перехідний період від тоталітаризму до демократії: 1988–1998 рр.» [4] охарактеризовано процес трансформування західноукраїнської регіональної преси демократичного спрямування, що виходила друком у 1988–1998 рр. на теренах Західної України.

Окремі теми щодо вивчення районної преси розглядалися науковцями переважно в контексті інших ЗМІ різних регіонів України. Серед таких привертають увагу роботи Ю. Бідзілі [389], О. Вільчинського [409], [410], Т. Гузенко [436], О. Дженебір [448], М. Романюка [599], Л. Сніцарчук [619], Ю. Фінклера [650], [651] та ін. Наприклад, Ю. Фінклер акцентує увагу на специфіці української місцевої преси, яка «полягає в тому, що величезна частка інформаційного підґрунтя кожного газетного видання тут належить власне соціальному замовленню аудиторії» [651, с. 81], у праці М. Романюка подано типологічний аналіз преси Буковини, простежено її становлення та розвиток [599].

Важливими для вироблення підходів до аналізу районної періодики та з'ясування загального контексту її функціонування в історичному чи сучасному аспектах, визначення типологічних і жанрових особливостей, розуміння інформаційного поля її діяльності в різні періоди, окреслення тенденцій розвитку стали дослідження М. Василенка, Н. Зикун, В. Іванова, В. Ковпак, І. Крупського, І. Михайлина, О. Мітчук, В. Різуна, Н. Сидоренко, Л. Сніцарчук, Т. Хітрової, В. Шкляра та інших фахівців у галузі соціальних комунікацій. Так, М. Василенко у монографічному дослідженні «Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі» [401] подав аналіз преси в поєднанні з практичними рекомендаціями для журналістів, а також детально проаналізував її жанри. У колективній праці дослідників В. Гутковського, І. Крупського, П. Федоришина «Українська журналістика Наддніпрянщини (II половина XIX ст. – 1920): генезис, проблематика виступів, державотворча функція» [440] зацентровано увагу на процесі становлення та організації періодичних видань. За масштабом охоплення фактологічного матеріалу та залучення архівних джерел деякі дослідники називають її одним із найповніших наукових джерел з історії національної преси нашої держави. Привертає увагу і журналістичнознавче дослідження А. Животка «Історія української преси» [454]. У передмові до видання А. Москаленко, тодішній директор Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, зазначає: «... маємо тепер чи не найповнішу картину того, які й де друковані органи виходили на українських теренах від їх зародків у козацькі часи і практично до початку другої світової війни» [459, с. 7].

Духовно-історичні шляхи становлення районної періодики не можна штучно випростувати, тому не можна обійти увагою проблему її становлення та розвитку. Якщо не брати до уваги ідеологічні акценти в оцінюванні діяльності преси, то важливу наукову інформацію можна почерпнути в дослідженнях радянського часу. Ці розвідки переважно спиралися на ідеологічні стереотипи, наголошували на партійності преси, її ієрархічності, монологічності, директивності, стандартизованості, шаблонності у подачі

матеріалів, пропагуючи таким чином виховну та агітаторську функції. «У 20–30-х роках минулого століття, а саме в часи становлення Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР) в Україні був сформований особливий сегмент друкованих засобів масової інформації місцевої сфери розповсюдження – районна преса – газети, засновані й фінансовані місцевими організаціями Комуністичної партії Радянського Союзу практично в кожному адміністративному районі» [398]. У цей період з'явилося чимало пресознавчих досліджень. Серед основних – наукові розвідки І. Ігнатієнка («Історія української преси та її вивчення» (1923 р.), «Українська преса 1905–1907 рр.» (1925 р.), «Українська преса (1816–1923). Історико-бібліографічний етюд» (1926 р.), «Українські нелегальні видання рр. 1914–1917» (1926 р.), «Бібліографія української преси (1816–1916)» (1930 р.)) та М. Сагарди («Обсяг поняття «періодика» (1928 р.) – торкалися проблеми змісту понять «українська преса» й «українська періодика». Вже тоді журналістикознавці акцентували свою увагу на різних значеннях термінів «початок преси в Україні» та «початок української преси» [634]. Про більшість тогочасних українських періодичних видань, які виходили як на території України, так і за її межами, йшлося також у праці «Бібліографія української преси (1816–1930 рр.)» [478], що вийшла друком у 1930 р. Варто зауважити, що в цей період досліджувано лише більшовицько-радянську пресу. «Періодика іншого політичного спрямування характеризувалася як контрреволюційна, антирадянська, буржуазно-націоналістична, і перебувала у спецсховищах» [672, с. 7].

У 40-х – 60-х рр. ХХ ст. дослідження регіональних ЗМІ України торкалися технічного та композиційного-графічного структурування преси. Серед основних праць, наприклад, «Технічне оформлення районної газети» Н. Бельмана (1949 р.), «Як ми організували верстку районної газети безгранковим методом» А. Гордієнка (1957 р.), «Як ми здійснили перехід на безгранковий метод випуску районної газети» В. Завадинського (1957 р.), та ін. Дослідниця регіональної періодики України І. Белінська у межах цього періоду

звертає увагу на студію «Районна газета й шляхи її вивчення». Вона вважає, що автори «за допомогою методу контент-аналізу локальних ЗМІ виявили: 1) співвідношення газетних матеріалів з інтересами та потребами читацької аудиторії; 2) вербально виражені наміри комунікатора; 3) реальне функціонування газети у своїй соціальній спільності, її участь в управлінні й контролі» [388, с. 17].

Грунтовні дослідження преси почалися з середини 80-х років минулого століття, тобто від оголошення в радянській державі курсу на перебудову (1985–1991 рр.). Тоді наукове вивчення торкнулося результатів творчої та організаційної діяльності журналістів, методологічних та загальнотеоретичних проблем місцевої періодики, оскільки у цей період регіональна преса становила особливий інтерес як невід’ємна складова інформаційного простору. А районні газети розглядалися як окремий тип періодики, акцентувалася увага на її стилі та дизайні.

Позитивна динаміка розвитку досліджень регіональної преси простежується зі здобуттям державної незалежності України. У дисертаційному дослідженні Р. Базака пише про цей період так: «У 90-х роках ХХ століття виник інтерес науковців до дослідження регіональної журналістики, оскільки історія української журналістики – це сукупність регіональних моделей розвитку періодичної преси, вивчення яких дозволяє відтворити повноцінне уявлення про історію української журналістики в її територіальних межах та поза ними. Цей етап розвитку українського журналістикознавства характеризує й початок формування регіональних наукових шкіл та дослідницьких осередків» [377, с. 14]. Деякі науковці характеризують цей етап як «знаковий і поворотний період в історії вітчизняної журналістики, який дозволяє розглянути її крізь призму національних особливостей, відкритих можливостей до неупереджених творчих злетів, піднесення ерудованості й самобутності в справі служіння журналіста своїй аудиторії, відстоювання її громадських пріоритетів» [638, с. 31]. Доступ до ретельно прихованих внаслідок ідеологічних

заборон джерел дав змогу окреслити нові дослідницькі парадигми української періодики, нове її прочитання, відмінне від того, що досі пропонувалося користувачам під чітко вивіреним ідеологічним поглядом.

Слід зазначити, що перші наукові роботи з вивчення історії регіональної преси здебільшого мали бібліографічний характер. Наприклад, спільне видання Національної академії наук України, Науково-дослідного центру періодики та Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника «Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії (1838–1917 рр.)» (1995 р.), «Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії (1838–1917 рр.)» (1996 р.), «Періодичні видання Подільської губернії (1837–1917 рр.)» (1999 р.). Ці колективні праці стали вагомим внеском у дослідження української періодики загалом та її регіональної складової зокрема. Після проголошення державної незалежності України, як зазначає С. Костишева, виникли «нові умови для всебічного вивчення минулого української періодики, постали завдання вироблення нових наукових підходів, що могли б стати міцним ґрунтом для проведення історико-журналістських досліджень [502, с. 12].

Серед нових тем, результатами досліджень яких оперує нині наука із соціальних комунікацій, є, зокрема, становлення і функціонування української преси від часів її зародження на українських землях. Як зауважує дослідниця О. Пастушенко, «у зв'язку з попередніми ідеологічними заборонами дослідження історії національної преси і періодики відчутно проявилось прагнення вчених опрацювати найбільш складні періоди історичного розвитку України в ХХ ст.» [559, с. 145–146]. Значно зросла зацікавленість науковців українською пресою в дисертаційних дослідженнях. У 1994 р. захищено дисертацію О. Кононцем, яка стосувалася науково-просвітницької преси України ХІХ – першої третини ХХ ст. [498], у 1995 р. – дисертацію «Періодична преса – джерело вивчення національно-культурної політики української держави (1918 р.)» Г. Рудого [601], у 1996 р. І. Крупський захистив дисертацію, присвячену пресі як джерелу досліджень національно-визвольних

змагань за українську державу (друга половина XIX – перша чверть XX ст.) [511], у цьому ж році з'явилася дисертація І. Паславського «Державотворчі функції сучасної української преси» [558].

У 1997 р. Г. Рудим було укладено бібліографічний покажчик «Преса України: Газети 1917–1920 рр.» [602], захищено дисертації, що стосувалися: закарпатської україномовної преси 20–30-х років XX ст. у контексті національного відродження краю (В. Габор, канд. філол. наук); української таборової преси першої половини XX ст. (Н. Сидоренко, д-р філол. наук); української преси Галичини і становлення шкільного книговидання (кінець XIX – поч. XX ст.) (Л. Шеремет, канд. філол. наук); становлення та розвитку системи періодичної преси Катеринославської губернії 1838–1917 рр. (О. Школьна, канд. філол. наук); проблеми народної школи і виховання в педагогічній пресі (за матеріалами західноукраїнських видань другої половини XIX – початку XX ст.) (І. Мельник, канд. пед. наук). У 1999 р. окремі розділи дисертаційних праць, наприклад О. Мелещенка [542], М. Карася [487], стосувалися регіональної преси в демократичному суспільстві. Чимало наукових публікацій торкалися також ролі регіональних масмедіа в передвиборчій кампанії та процесі державотворення, наприклад: «Регіональна преса чекає зрушень» Б. Загайського [455], «Регіональна преса у передвиборчій кампанії» [425], «Деякі тенденції ринку ЗМІ» Ю. Ярмиша [678].

Вивчення розвитку різноаспектних функцій преси регіонів сучасного періоду активізувалося на початку 2000-х рр. Наукова література рясніла виданнями довідкового характеру: довідниками, інформаційними збірниками, каталогами тощо. «З розвитком системи ЗМІ у період незалежності є всі підстави для більш активного вивчення регіональних ЗМІ. Саме регіональна преса стала помітною і впливовою в інформаційному просторі держави» [388, с. 19]. Закономірно, що особливостями як всеукраїнського, так і регіонального інформаційного простору України почала цікавитися молода генерація науковців. Серед розвідок початку 2000-х років – кандидатська дисертація В. Бездрабко, об'єктом вивчення якої став журнал «Краєзнавство»

та його роль у розвитку історичних регіональних досліджень [383], докторська дисертація М. Романюка, присвячена українській пресі Північної Буковини [599], дисертаційне дослідження І. Белінської, присвячене тематичній моделі сучасного регіонального видання (на матеріалі друкованої газетної періодики Кіровоградщини за 1991–2003 рр.) [388], кандидатська дисертація О. Мітчук «Нові слова та їх значення у мові мас-медіа Рівненщини (1995–2005 рр.)» [541], у якій йдеться про роль масмедіа у розвитку мовної системи, кандидатська дисертація Т. Хітрової презентує історію журналістики Запорізької області [657]. Процес зародження, реконструювання й виходу на рівень медійного дискурсу сатиричної публіцистики Наддніпрянської України досліджується у дисертації Н. Зикун [463].

Серед досліджень української преси фундаментальною працею у той період є монографія Л. Сніцарчук «Українська преса Галичини і журналістикознавчий дискурс» [619], у якій авторка аналізує політико-правові умови існування української преси у міжвоєнний період, акцентуючи увагу і на розвитку та функціонуванні журналістики загалом. А в передмові до другого тому історико-бібліографічного дослідження «Українська преса в Україні та світі ХІХ–ХХ ст.» [618] Л. Сніцарчук окреслює пресу в контексті суспільного життя, наголошує на доцільності дослідження української періодики у руслі семи тематичних блоків: громадсько-політичних, універсальних (політематичних), культурологічних, наукових, релігійно-виховних, фахових та спеціалізованих (монотематичних) видань [618, с. 40].

Згодом, коли світове науково-термінологічне поле журналістикознавчих досліджень почало виходити за рамки традиційного поняття «журналістика», в українській науковій площині відбулася репрезентація поняття *масової комунікації*. Як зазначає дослідник історії української журналістики І. Крупський, «першими відгукнулися на злобу дня науковці Інституту журналістики Київського національного університету й факультету журналістики Львівського національного університету» [508, с. 367]. Так почали з'являтися актуальні наукові дослідження, до прикладу: В. Різуна

(«Теорія масової комунікації», 2008 р.) [591], Т. Скотникової («Методи наукових досліджень у журналістикознавстві», 2008 р.) [592], В. Іванова («Основні теорії масової комунікації і журналістики», 2010 р.) [473], Т. Приступенко («Преса в системі засобів масової комунікації», 2017 р.) [577] та ін. Зокрема, у навчальному посібнику «Основні теорії масової комунікації і журналістики» В. Іванова поставлено «за мету систематизувати та репрезентувати різноманітні теоретичні концепти функціонування медіа, ознайомити з різними методологічними підходами до масовокомунікаційних процесів» [473, с. 234], взято за предмет вивчення багатоманітні взаємовідносини медіа з суспільством, які науковець описує крізь призму теорії масової комунікації. А ґрунтовний універсальний підручник «Теорія масової комунікації» В. Різуна зорієнтований на потребу засвоєння знань як майбутніми «працівниками слова», так і тими, хто працюватиме з масовою аудиторією.

Українські журналістикознавці зосереджували свою увагу також на застосуванні інноваційних технологій задля збереження періодичних видань XIX – початку XX ст. за допомогою оцифрування матеріалів. Так, у праці Н. Сидоренко «Історія української журналістики: перезавантаження («палітурка», «цифра», «втрачено»)» [611] наголошено на основних критеріях існування електронних медіаресурсів (доступності, відкритості, зручності, мобільності), які «дозволяють легко та дистанційно знаходити потрібну інформацію, здійснювати віртуальні наукові пошуки й результативно виконувати дослідницькі завдання» [611, с. 29]. А її навчальний посібник «Історія української журналістики. Особистості XIX–XX століть» [612] привертає увагу спрямованістю на дослідження маловідомих персоналій в царині історії української журналістики.

Корисною для дослідників у галузі журналістикознавства та краєзнавства є монографія Т. Хітрової «Періодичні видання Запорізького краю початку XX ст.: типологічна система» (2011 р.) [656]. У ній, окрім особливостей функціонування періодичної преси запорізького краю, охарактеризовано

тематичну, жанрову різноплановість періодичних видань крізь призму регіональних особливостей соціальної, виховної та культурно-освітньої роботи.

Значну увагу на основні напрями діяльності регіональних друкованих ЗМІ в умовах економічних, політичних, ідеологічних зрушень, які відбуваються в сучасному українському суспільстві, звертає А. Зубарець. Дослідниця у статті «Сучасний стан регіональних друкованих медіа: аналіз функціонування» вдається до основних характеристик друкованих медіа як важливих компонентів інформаційної сфери, а також на прикладі друкованих медіа Рівненщини визначає пріоритетні способи усунення основних перешкод, які трапляються у регіональному інформаційному просторі [468]. Питання про основні соціально-економічні умови роботи регіональних медіа у своїх працях порушує науковець Л. Змій. В одній із них, до прикладу, автор наголошує: «Зацікавленість населення проблемами та перспективами свого регіону – це один із найсильніших мотивів, який необхідно використовувати для зміни стратегії розвитку регіональних ЗМІ» [466, с. 362]. У дослідженнях А. Левченка й І. Терещенко розглядаються проблеми регіональної преси з позиції прикладних аспектів діяльності журналістів, які там працюють, аналізуються окремі проблеми виробництва інформаційної продукції, перспективи розвитку регіональної періодики. В. Гандзюк у статті «Тенденції розвитку районної преси Вінницької області в умовах сучасного мас-медійного середовища» торкається стану і перспектив розвитку районної преси в умовах реформування сучасних ЗМІ, наголошуючи, що «районна преса – не рупор влади, не інструмент її іміджмейкерства, а засіб безособистісного спілкування громади, запорука майбутніх досягнень творчих працівників, а головне – організаторів газетної справи на місцевому рівні» [424, с. 356–357].

Наукові розвідки, присвячені видавничій та пресознавчій медіахарактеристиці Тернопільщини, представлені історико-бібліографічним дослідженням М. Галушко «Українські часописи Тернополя і Тернопільщини (1886–1944 рр.)» (2008 р.) [422], дисертаційними дослідженнями Т. Решетухи «Видавнича справа Тернопілля кінця XIX – першої третини XX століття (на

матеріалі українськомовних видань)» (2011 р.) [586] та «Преса Тернопільщини 1985–1991 років: структурно-змістовий аспект» (2012 р.) [411] О. Вільчинського.

Отже, зі здобуттям незалежності України праця українських науковців з вивчення української періодики поживалася. І. Вялкова, досліджуючи загальноукраїнські тенденції формування ринку преси в незалежній Україні, зазначає, що науковці доходять спільних висновків про період початку розбудови української державності, який був кризовий для засобів масової інформації, однак поступово збільшується кількість видань як в окремих регіонах, так і в Україні загалом [418, с. 23]. Таким чином, районна преса України, її історія та функціонування починають активно входити до кола наукових інтересів вітчизняних дослідників.

У форматі теми нашого дослідження не можна обійти увагою проблему краєзнавчого медіанаративу. У наступному параграфі окреслимо основні наукові підходи до його дослідження, схарактеризуємо поняттєво-категорійний апарат і проінтерпретуємо поняття «краєзнавчий наратив».

1.2. Теоретико-методологічні аспекти дослідження

В епоху глобалізації проблема збереження національної спадщини не втрачає своєї значущості, а набуває особливої актуальності. Найсуттєвішою ознакою цього в соціальних науках стало твердження про «наративний поворот», тобто, що функціонування різних форм знання можна зрозуміти тільки через дослідження їх наративної, оповідної природи. Термін «наратив» стає категорією філософії, антропології, культурології, психології, соціології, політики, історії, права і, що особливо важливо для нашого дослідження, – журналістики.

Саме тому одним з універсальних засобів представлення дійсності в масмедіа є наратив, який не просто реєструє події, він їх інтерпретує як значущі частини осмисленого цілого. Іншими словами, він є структурою і практикою, які висвітлюють існування в часі і представляють людей у якості темпоральних

істот. Вивчення природи наративів, того, як і чому люди їх конструюють, запам'ятовують, переказують, викликає великий інтерес дослідників, особливо в галузі вивчення засобів масової інформації, оскільки динаміка ЗМІ дозволяє швидко фіксувати події, що відбуваються у навколишньому світі. Таким чином, для масмедійного тексту наявність наративної структури – характерна особливість.

Науковий інтерес до журналістики із залученням наративу помітно розширився за останні роки [709, с. 436]. Причиною зростання їх популярності деякі дослідники вважають постійне зменшення тиражу газет. Американські науковці стверджують, що «підйом наративної журналістики слід розуміти з точки зору ієрархічного взаємозв'язку між журналістською парадигмою та ринковою ідеологією», що «наративна журналістика розповсюджується для «омолодження» занепадаючої друкованої преси на сучасному медіаринку» [717, с. 79, 90]. Адже цілодобовий доступ до новин через інтернет-ЗМІ змушує журналістику переживати глобальні зміни, в яких зникають її традиційні межі поширення інформації. Зокрема, сьогодні газети просто не можуть конкурувати з іншими медіа щодо подачі новинного контенту.

Використання наративів у журналістиці є «культурно резонансним» для аудиторії [683, с. 608], адже вони «перетворюють своїх читачів на мандрівників за куліси соціального світу» [683, с. 538], дозволяють їм переживати віддалені події зблизька. Таким чином журналістика, що використовує наративні форми, порівняно з новинною, активно залучає своїх читачів до діалогу. Британський лінгвіст Н. Ферклаф зазначає, що значна частка продукції засобів масової інформації складається з наративів [690, с. 90], оскільки у медіатекстах подаються розповіді про минулі події, які інтерпретуються, пояснюються, розважають аудиторію, спонукають її до певних висновків. Тобто наратив презентує медійний текст як продукт масової культури. Отже, в умовах інформаційного суспільства механізм презентації навколишньої дійсності (її створення та уявлення про неї) залежить від медійного представлення

(подання) у тому чи іншому медіаформаті, що є ключовим фактором актуальності досліджень структури й функцій наративу в масмедійній площині.

Не ставлячи перед собою завдання прослідкувати еволюцію поняття «наратив», коротко схарактеризуємо його смислове поле.

Проблему наративу як методологічного конструкта розглядають представники різних гуманітарних наук: філософи (Й. Брокмейер, А. Кузнецов, Ж.-Ф. Ліотар, А. Огурцов, Р. Харре), соціологи (А. Воробйова, І. Дев'ятко, М. Добрякова, І. Троцук, Е. Ярська-Смирнова), психологи (Е. Жорняк, Е. Калмикова, Е. Мергенталер). Історичній специфіці наративу присвячено праці Г. Зверєва, В. Сирова, І. Янкова та ін. Перші спроби опису його структури пов'язують з античною традицією літературного аналізу, основні принципи якого викладено в «Поетиці» Арістотеля: 1) наратив є «імітацією» або «репрезентацією» дій (*mimesis praxeos*); 2) ця «репрезентація» має викликати емоції (зокрема співчуття і страху); 3) «правильні» (*well-formed*) фабули організовані як ціле (*holos*), що має початок, середину і кінець. Ці ключові аспекти складають базове уявлення про організацію наративу, характеризуючи його крізь призму темпоральності: події, що оповідаються, послідовно розгортаються у часі; емоції страху та співчуття фокусують читацьку увагу на наближенні фінальної розв'язки; єдність репрезентації забезпечує катафорична функція початку та анафорична функція кінця [522, с. 51].

Поняття наратології та наративу формувалося у ХХ ст., а галуззю академічних студій вони стали наприкінці 60-х років у працях французьких структуралістів. Ц. Тодоров упровадив термін «нاراتологія» у 1969 р., продемонструвавши, як французькі структуралісти Р. Барт, К. Бремон, Ж. Женетт, А. Греймас розуміють наратологію в контексті структурної лінгвістики Ф. де Соссюра [621, с. 49]. Основними категоріями наратології для нього стали поняття «історія» та «дискурс». Натомість С. Четман стверджує, що історія – це те, що відображається в розповіді (*the «what» in a narrative*), а дискурс – як це зображується (*the «how»*) [685, с. 19]. Для аналізу наративу Ж. Женетт пропонує використовувати три центральні поняття: «історія»

(histoire) – для розповідного означуваного або змісту; «розповідь» (recit) – для означуваного, виразу, дискурсу; «нарація» (narration) – для акту, який породжує розповідь, і загалом для всієї реальної або вигаданої ситуації, в якій цей акт має місце [714, с. 901].

За традицією під наративом розуміють «особливий тип дискурсу, тобто висловлювання, в ході якого репрезентація минулого досвіду передається за допомогою часової послідовності подій (історії)» [711, с. 4].

спосіб репрезентації минулого досвіду за допомогою послідовності впорядкованих речень, що передають

Цей термін застосовують здебільшого до художніх текстів, проте останнім часом перспективним стає вивчення наративного типу комунікації в публіцистичному дискурсі. Цей факт пояснюється загальним «наративним поворотом» культури (Й. Брокмейер, Р. Харре). З'явилося навіть поняття «*homo narrans*», тобто людини, чий досвід організовано «послідовно та логічно у формі одиниць дискурсу та способів бачення, поведінки та буття» [695, с. 12]. Методологічне трактування наративу запропонував Дж. Принс у «Словнику наратології» (1987): це – «оповідь (як результат і процес, об'єкт і техніка, структура і процес структурування) про одну чи більше реальних або вигаданих подій, здійснювана одним, двома або декількома (більш або менш явними) оповідачами і призначена одному, двом або декільком (більш або менш явним) адресатам» [708, с. 58].

Термін «наратив» увійшов у вжиток в епоху постмодерну. У традиційному розумінні визначається як текст, що описує якусь послідовність подій. Д. Шифрін визначає його як «форму дискурсу, через яку ми реконструюємо і репрезентуємо минулий досвід для себе і для інших» [715, с. 321]. Найчастіше ним замінюють поняття «розповідь» або «сюжет». Проте важливо розуміти, що це не одне і те ж. У сюжеті завжди є послідовність певних подій, наратив же відповідає за спосіб оповіді про ці події. Поняття походить від латинського слова «*narrare*», означає «оповідати історію». Філософи постмодерну запозичили його з історіографії, де він з'явився при

розробці концепції так званої «нарративної історії», що розглядає історичні події в контексті розповіді про них і не намагається об'єктивно оцінювати те, що сталося: подія виступає нерозривно пов'язаною з інтерпретацією.

Такий підхід був застосований і до тексту. У рамках постмодерністської концепції треба зважати не на вихідний сенс історії, а на способи її викладу, визнаючи її самодостатність і самоцінність. Головне завдання нарративної історії – донести суть проблеми і її вирішення. Один і той же сюжет можна передати за допомогою різних нарративів, який трактується як історично й культурно обґрунтована інтерпретація деякого аспекту світу з певної позиції.

У літературознавстві нарратив – це лінійний виклад фактів і подій у творі, модельований автором. На сучасному етапі розвитку науки його поняття виходить за рамки літератури. Нарратив – сюжетно-оповідна форма організації тексту, різновид дискурсу, предметно-смісловий зміст якого має статус події. Різниця між художньою літературою та нарративною публіцистикою полягає в їхньому відношенні до істини та реальності. Нарративна публіцистика застосовує стиль та прийоми художньої літератури до нехудожньої [700, с. 23], але, на відміну від неї, нарративна журналістика «заявляє правду на відображення феноменального досвіду» [694, с. 432]. Вона стосується подій та ситуацій сьогодення, а не минулого, і тому її потрібно відрізнити від жанру оповіді, в якому історичні події та люди (найчастіше в друкованому тексті) зображаються у формі сторітелінгу.

Якщо для дослідників художньої літератури особливе значення має сама ситуація «конструювання розповіді» в тексті або подієвість, то нарація в ширшому сенсі – це те, що відбулося, закінчена, завершена розповідь про якусь подію, що дозволяє читачеві (глядачеві, слухачеві) сприйняти сенс (тобто не тільки фактуальну сторону повідомлення, а й інтенцію наратора).

Дослідниця нарративної психології Є. Хоменко виділяє «три основні характеристики нарративу: 1) відображення у нарративі значущих життєвих подій; 2) тимчасова спрямованість; 3) конструювання нарративу в ситуації взаємодії» [659, с. 104]. Дослідник Р. Мороз вважає, що «важливою ознакою

нарративу є той факт, що подія про минуле (початок подій) розгортається в теперішній час і всі події описуються з точки зору сучасної людини. Загальною характеристикою таких розповідей є зміна стану персонажа, що відповідає часовій послідовності подій, а також тлумачення цих подій та їх оцінка» [535, с. 723–724].

Загалом категорія «нарратив» має змішане філософсько-філологічне походження і як «парасолькове поняття» охоплює цілу низку різноманітних «історій», об'єднаних такими ознаками:

– лінійним розгортанням у часі й просторі за законами причинно-наслідкової детермінації, що «гарантує» більш-менш однозначні пояснення різноманітних явищ і процесів, логічного (чи квазілогічного) доведення й спростування; аргументації й контраргументації тощо;

– спроможністю «гарантувати» людині картину світу, осмислену саме у людських вимірах, доступну для людського сприймання й розуміння [623, с. 60].

Сьогодні все частіше інформація передається від адресанта до адресата не за допомогою логічно-абстрактного (понятійного) мислення, а шляхом розповідання історій, побудови оповідних текстів. Існує два розуміння нарративу. Одне, більш традиційне, має на увазі функційно-смісловий тип мовлення (розповідь), інше – когнітивне проєктування, вербальне оформлення та реалізацію стійких оповідних сюжетів. Не заперечуючи цих підходів, *розуміємо під нарративним типом комунікації актуалізацію стійких оповідних структур у конкретному типі дискурсу, зумовлених прагматикою висловлювання. Таке трактування відповідає ключовим положенням наратології.*

Для нашого дослідження ключовим аспектом є виокремлення та опис саме газетних нарративів: серії текстів, цілого тексту або його частини, для яких характерна тематична єдність на основі інформування про єдину подію зі спільними учасниками, сюжетно-подієвою основою, локалізованою в цілісному просторово-часовому континуумі. Перш за все пов'язуємо нарратив з

інформуванням про подію. У дисертації дотримуємося такого постулату: *газетний наратив = інформація про одну соціально актуальну подію* (в даному випадку – краєзнавчу). Оскільки наратив – суб'єктивна оповідь, у якій коментується подія, дається підказка щодо її осмислення, то в основі кожної інтерпретації лежить «свій» наратив – оповідач створює модель світу, в якій відбувається подія. Таким чином оповідач / автор подає власне бачення події.

Сучасні дослідники наратології стверджують: якщо наративи стають упізнаваними, то це тому, що «...вони є більш живими і конкретними, аніж цифри, проте це зовсім не означає, що вони є правдивими» [692, с. 30]. Тому найважливішою ознакою наративу є розповідь про історію в певному дискурсивному просторі. Під «історією» в даному контексті розуміється зміст наративу, тобто характеристика його учасників і контексту їх життєдіяльності, а також хронології описуваних подій [696, с. 43]. Тому доцільно застосовувати теорію наративу до опису суспільних явищ, оскільки соціальне життя саме собою є історією, а наратив виступає в якості його онтологічної умови [718, с. 38].

Потрібно розрізняти поняття «наратив» та «історія». Дослідниця Н. Зикун наголошує, що «зазвичай наратив спирається на певний історичний факт, подію, явище. Залежно від характеру й сенсу останнього визначається й потужність впливу сформованого бажаного наративу» [465, с. 6]. Тобто наратив – це текстова актуалізація історії, а історія – це факт, ментальний образ, когнітивний конструкт, який стосується деяких типів цінностей і відносин між ними. Саме здатність ініціювати інтерпретацію у свідомості реципієнтів вирізняє наративний текст від інших типів. Отже, якщо наратив – дискурс, що містить історію і може використовуватися в різних комунікативних ситуаціях, то дефініція повинна базуватися на історії. Іншими словами, наратив включає три базові виміри: семантичний (історія), ментальний (репрезентація світу історії) і дискурсивний (форма і стиль комунікації).

У трактуваннях структуралістських (Г. Портер Еббот) [679, с. 16] і постмодерністських (Ж. Женнет) [691, с. 3] авторів наратив розглядається як

презентація події в динаміці. Німецький учений-нараторолог В. Шмід зазначав, що «тексти називаються наративними, якщо: 1) те, що зображується в них, має темпоральну (часову) структуру); 2) наявна еквівалентність початкового та кінцевого станів (одночасна подібність і контраст між ними); 3) відношення зміни ставлення до одного й того ж дійового суб'єкта чи до одного й того ж елемента зовнішньої ситуації» [716, с. 204]. У структурі наративу вербалізується подія, базова смислова одиниця будь-якої оповіді, яка зберігається в ментальності людини і з плином часу, віддаляючись від моменту «події», зазнає впливу мнемонічних процесів, тобто інтерпретації, зберігання, забування, актуалізації.

У суспільних науках наратив розглядають як соціальну дійсність, яка допомагає людям розуміти життєві ситуації. Науковці стверджують, що форма наративу у журналістиці є всеохопною. Журналісти є оповідачами, які самі конструюють персонажів, місце дії і конфлікт. Саме вони, або ж ті, хто цікавиться темою чи газетою / журналом, виступають у ролі персонажів. «Історія, яку вони розповідають, і є конфліктом (дією), а часові рамки і місцезнаходження – місцем дії» [393, с. 137–138]. Рамки ЗМІ імпліцитно організовують світ як для журналістів, які повідомляють про нього, так і певним чином для тих, хто сприймає їх повідомлення [699, с. 148], які містять «компонент світу» (те, що мовець пропонує дізнатися) та «компонент мовця» (те, як мовець до цього ставиться) і кодуються адресантом засобами мовного та позамовного кодів, передаються каналом комунікації, розкодовуються та інтерпретується адресатом [573, с. 276]. Вони фіксуються в різножанрових публікаціях, насамперед таких, автори яких ставлять за завдання моделювати суспільні процеси, ситуації, явища з точки зору закономірностей [573, с. 348]. «Наративний підхід передбачає використовувати в описах подій розповіді про життя людини, конструювати історію життя особистості, виокремлюючи ключові моменти. Так з'являється сюжет наративу, який є суттєвою його складовою. Події до сюжету добираються вибірково, зважаючи на контекст, у який включено наратив, і розміщуються у хронологічній послідовності. Завдяки

цьому наратив є темпорально організованою розповіддю» [639, с. 113]. Він також передбачає інтерв'ювання очевидців подій, які розповідають історії свого життя, разом з їхніми оповідями ніби оживають непрості реалії різних часів. Структура журналістських наративів є спрощеною, а часовий проміжок, який передає такий наратив, – цікаво інтерпретованим. Це творчий спосіб вибудовування історії через специфічну перспективу і комбінацію подій.

Існує відмінність між наративними журналістськими текстами та інформаційними повідомленнями. Вона полягає у типі питань, які застосовуються у новинних повідомленнях, а також у стилі надання відповідей на них. На відміну від новин, які посилаються на офіційні джерела і стосуються нейтральних питань «хто?», «що?», «куди?» та «коли?», наративна журналістика дає контекст голим фактам, розглядаючи питання «як?» і «чому?» [720, с. 189]. На ці запитання, як правило, відповідає опис подій їх реальними учасниками, які стають персонажами, з якими читачі можуть співпереживати та ідентифікувати розповідь.

Термін «наративна журналістика», вона ж «журналістика занурення» (*immersion journalism*), позначає ситуацію тривалого вивчення журналістом розвитку подій у конкретній політико-економічній або соціокультурній сфері та детального представлення «індивідуальних досвідів» проживання цих подій учасниками з точки зору журналіста. Наративний підхід дозволяє звертатися до тих тем і людей, які можуть здаватися не гідними потрапляння в новинні історії, і висвітлювати їх глибше. Наративна журналістика вимагає інших жанрових форм, ніж новинна, прагне до «акцентування індивідуальних вчинків, зміщення уваги в бік сприйняття світу за рахунок ретушування соціальних та інших факторів» [688, с. 276]. Матеріал, що відповідає принципам наративної журналістики, «має драматичну структуру, яка розвивається за принципом виникнення, розвитку і кульмінації конфлікту, з чітко окресленою сюжетною лінією. Головна відмінність наративних журналістських текстів – суб'єктивний характер викладу історії, який необхідний не для констатації фактів, а для розкриття драматичних подій суспільного життя» [525]. Тобто наратив у

журналістиці визначається як письмовий текст, що містить такі елементи: 1) місце дії; 2) персонажів; 3) дію, що розгортається в часі; 4) авторську інтерпретацію; 5) взаємодію з аудиторією; 6) тему, мету і причину [700, с. 25]. Найважливішим із цих елементів є авторська позиція або «голос», що викладає історію. Якщо в інформаційних публікаціях читач «спостерігає» безособистісний відсторонений виклад, зумовлений посиланнями на експертів, ньюсмейкерів і пасивними мовними конструкціями, то «голос» журналіста у наративі звучить виразно і залучає читача до діалогу.

Отже, можемо окреслити *основні ознаки наративного журналістського тексту*: 1) виклад інформації з покликанням на документальну основу; 2) використання художнього стилю, який може змусити читача побачити за реальною історією про життя конкретної особи глибокий ідейний, моральний та естетичний зміст; 3) висування на тлі соціокультурного контексту історії про особисте життя, що містить реальних учасників, інтригуючу ситуацію, емоції і почуття; 4) яскраво виражена точка зору автора, що представляє події та учасників в індивідуальному баченні.

Для наратології загальноприйнятї сегментація дискурсу на епізоди (мікроподії) та виокремлення його специфічних модальностей (формальних і змістових відношень між елементами тексту) [488, с. 79]. Виходячи із класифікації видів модальностей, запропонованої американською філософською енциклопедією [706, с. 276], вважаємо, що в журналістському наративі зазвичай домінує модальність одного типу, що комбінується з іншими типами. Базовий принцип ритму наративної модальності – чергування сегментів історії, що задаються евіденціальною і епістемологічною модальністю. «Основною опозицією у сфері евіденціальної модальності є протиставлення типів доступу до інформації, що повідомляється мовцем, тобто того способу, за допомогою якого мовець дізнався про ситуацію, що повідомляється. Залежно від цього розрізняють «прямий» (мовець спостерігав ситуацію), «непрямий» (мовець не спостерігав ситуацію), а також «особистий» (мовець мав особистий доступ до фактів) і «неособистий» (мовець не мав

особистого доступу до фактів) доступ до інформації» [610, с. 8]. Епістемологічна модальність «ґрунтується на інформації чи доказах, тобто на основі знань та понять» [575, с. 174], тому автор наративу робить висновки на підставі доступних йому доказів.

У журналістиці оповідь й оповідання історій завжди становили ядро більшості текстів. Тобто таку журналістику загалом можна назвати соціальною системою сторітелінгу. Вона розповідає історії про суспільство, ґрунтуючись на тому, що суспільство розповіло їй. Саме так, через журналістські історії, в засобах масової інформації відтворюється й осмислюється соціальна дійсність. Саме так суспільство розуміє себе. З одного боку, очевидно, що новина є наратив, а висвітлення поточних подій становить собою процес створення і розповідання історій, які формують загальні для всіх знання, які допомагають публіці встановлювати специфічні зв'язки, і в підсумку ведуть до пошуку спільних смислів, самоідентифікації і визначення свого місця в світі. Але з іншого боку, справедливо і те, що наративний журналістський текст має суто особистісне, авторське наповнення. Тобто, продукує його не новинна журналістика, а публіцистична. І саме публіцистичні тексти ми з усією впевненістю можемо назвати повноцінними історіями, що включають не тільки фактичну базу, а й авторські оцінки. «Публіцистичний текст, як правило, – це сукупність суджень, що підтверджують, розвивають чи підводять до головної думки автора, а також спрямовані як засіб переконування на суттєву зміну свідомості та дій реципієнта» [572, с. 28]. Тому можна стверджувати, що наратив є однією з найбільш ефективних форм «пакування» інформації та однією із найпоширеніших форм її організації. Загалом наратив трактується як певна послідовність подій, які мають між собою причинно-наслідкові зв'язки і які розвиваються в певних часово-просторових межах. За допомогою цих категорій ми і можемо відстежувати майже будь-який тип нарації у медіа.

У науковців немає єдиної думки щодо визначення краєзнавчого наративу. Під терміном «краєзнавчий наратив» розуміється опис минулого та сьогодення локальної території. Тобто, у нашому випадку, це – публікація, яка ґрунтується

на документальній основі і подана у порівняльному контексті: регіональному і національному. Помітною ознакою краєзнавчих публікацій є опис фактів, подій, явищ, пов'язаних із певною територією, місцевістю (краєм). Журналісти, як і історики, шукають розуміння нашого минулого. Цікавою у цьому контексті видається думка, висловлена А. Данто у праці «Нарація та знання». Він стверджує, що немає і не може бути досконалої та повної «ідеальної хроніки», тобто того, як саме щось відбувалося, оскільки хроніка кожного єдиного історичного факту просто зведеться до безконечної колекції фактів. «Усі журналісти завжди й усюди пишуть недосконалі та неповні наративи, вони пишуть з особливих перспектив і поглядів, що відображають їх час. Отже, кожна висвітлена у медіа історія є неповною, і через це кожен наратив є «тенденційним». Якщо це минуле має значення для розуміння нашого теперішнього чи майбутнього стану, то це на благо, але це не повинно бути єдиною метою журналістів» [687, с. 300].

Сучасні науковці мають суперечливі погляди на визначення та місце краєзнавчих наративів. Зокрема, американська дослідниця К. Каммен окреслює краєзнавчий наратив як «опис минулих подій або людей чи груп у певній географічній зоні» [698, с. 157], а краєзнавство – як «дослідження, що ґрунтується на широкому спектрі документальних свідчень, розміщених у порівняльному контексті, який повинен бути як регіональним, так і національним» [698, с. 169]. Такі дослідження мають здійснювати історики, використовуючи відповідні до тематики методи, дотримуючись загальних правил історичного дослідження: відкритість, чесність, підзвітність, акуратність.

Британський історик В. Рубінштейн поділяє авторів журналістських краєзнавчих наративів на істориків-аматорів та істориків-професіоналів, які при підготовці матеріалів обмінюються основними методологіями: як зважують докази, так і дотримуються методів їх дослідження. Визнаючи, що точка зору краєзнавця-журналіста чи історика-аматора часто менш складна і більш сангвінічна, ніж у професійного історика, В. Рубінштейн стверджує, що

краєзнавчі наративи доповнюють академічну історію як важливою інформацією, так і сучасним розумінням минулого. Також науковець запевняє, що історики-професіонали повинні переймати досвід у своїх колег-аматорів (так він називає авторів, які публікують матеріали на краєзнавчу тематику у пресі): «Це не зробить академічному історичу ніякої шкоди, щоби краще ознайомитися з цим величезним світом, про який він занадто часто знає занадто мало» [710, с. 272].

Відповідно до цієї точки зору науковець апелює до формального визначення місцевої історії як академічної галузі, яка розширює свої межі, «включаючи різноманітні академічні та неакадемічні краєзнавчі наративи» [710, с. 276]. Тому автор пропонує розглядати краєзнавчий наратив у пресі як жанр, який передбачає повідомлення про місцевість («a referent to a place nearby») [710, с. 278], опис якої залежить від географічного розташування автора та самого об'єкта вивчення: регіон, вулиця, околиці, місто, водойма, фрагмент пейзажу. У центрі уваги наративу може бути територія, люди, які там жили чи живуть, або події, що відбувалися чи відбуваються у певній місцевості. Краєзнавчі наративи об'єднують аматорські та академічні історії про минуле, які мають відношення до конкретної місцевості. Ці «твори про минуле місцевості формують краєзнавчу наративну традицію» [710, с. 278].

У сучасній науці сформувалися різні підходи до визначення наративного потенціалу краєзнавчого тексту. «Аналіз краєзнавчих наративів слід починати з визначення події, довкола якої розгортається оповідь, і на підставі підкріплених тем, що розкриваються в повідомленнях, безпосередньо орієнтованих на цільову аудиторію» [666, с. 93].

За допомогою краєзнавчих наративів у ЗМІ відбувається конструювання як культурної ідентичності читацької спільноти – авторів і читачів медійних текстів, так і власне історії значущих місць і подій. Вони є формою відображення локальної належності, що фіксує стійке уявлення читачів про себе як жителів певної території. Основними формами їх репрезентації виступають територіальний наратив, культурна та історична пам'ять і

комеморативні практики. Якщо *територіальний наратив, культурна та історична пам'ять* – вже давно усталені поняття у сучасному медійному просторі і трактуються як такі, що мають спільну територіальну прив'язку, то «поняття «*комеморативні практики*» лише входить у вжиток в українському контексті, де проблема пам'яті про десятиліттями замовчувані чи викривлені історичні наративи, а також їх вшанування постала несподівано гостро. Під комеморативними практиками слід розуміти весь комплекс дій та об'єктів, як-от: ритуали та церемонії, пам'ятники та меморіальні комплекси, призначені для репрезентації певного історичного наративу, який є значущим для значної частини спільноти» [649].

Отже, під краєзнавчим медіанаративом розуміємо деяку систему, що складається з авторів (суб'єктів мовлення) з певними характеристиками, включаючи підхід до створення тексту (методи і засоби виразності). Краєзнавчі наративи дозволяють простежити групову біографію, лідерство, філантропію, злочинність, гендер та інше у межах певної території. «Будь-яка група пам'яток, будь-яка сфера діяльності людини може бути об'єктом журналістського дослідження – у цьому сенсі діапазон висвітлення краєзнавства справді неосяжний» [562, с. 55]. Тобто існує певна краєзнавча актуальність, адже інформація, вміщена в такому газетному наративі, дуже важлива у площині «тут і зараз».

Сучасна парадигма краєзнавчих проблем – малодосліджений, але важливий науковий вектор для вивчення локальних особливостей. Оскільки «сучасне життя постійно спрямовує інформаційні установи на необхідність впровадження новітніх технологій та інноваційних процесів для задоволення інформаційних потреб користувачів» [495, с. 567], то виникає запит користувача на певну інформацію, у нашому випадку – краєзнавчу. Поняття «краєзнавчі потреби» Л. Климчук розуміє як «потреби в інформації про певну місцевість (регіон) країни» [495, с. 568]. Проте у регіональній пресі історико-краєзнавчі проблеми представлені з меншою мірою актуальності – краєзнавчий

підхід і консервативність подачі таких матеріалів переважно розраховані на задоволення пізнавального інтересу аудиторії та формування іміджу регіону.

Краєзнавчий наратив може межувати з багатьма науковими сферами, включаючи етнічні дослідження, тематичне вивчення національної, публічної, регіональної, міської історії, історії довкілля, усної історії та мікроісторії. Тобто такі наративи «передбачають висвітлення досить широких тем, понять, методів та джерел державної та краєзнавчої історії» [682, с. 17].

Вони мають різні цілі. Одні написані науковцями для інших наукових працівників або для широкої громадськості, інші – істориками чи журналістами для читачів місцевої преси, деякі – для заохочення локальної аудиторії до вивчення краєзнавства. У сукупності вони дають безліч точок зору на той же об'єкт. На думку австралійської науковиці А. Кларк, краєзнавчі тексти на основі місцевих історій взаємодіють з історичною свідомістю простих громадян та їхніми розповідями. Дослідниця приходиться до висновку, що краєзнавчі історії у пресі є обрамленими особистим досвідом автора, і стверджує, що хороший краєзнавчий медіанаратив – це баланс між «співпереживанням та перспективою, між близькістю та дистанцією» [689, с. 126]. Краєзнавчий наратив «розказує» історії, які можуть бути захопливими та жвавими, передавати досвід простих громадян, інтимність й автентичність.

Деякі дослідники трактують будь-яку подію в пресі як наративну одиницю, першоелемент сюжету. Виділяють такі її параметри:

- 1) місце дії, що змінюється в процесі континуального (безперервного) розгортання тривалої події;
- 2) акціональні персонажі, позиції основних із яких характеризуються константністю, а другорядних – варіативністю;
- 3) дія, якій притаманна протяжність у часі;
- 4) суспільна значущість тематики: «значуща подія має бути наповнена драматизмом, боротьбою інтересів і навіть насильством, новизною, іноді відхиленням від загальноприйнятих норм, а також можливістю її прив'язки до тем, які в даний момент вже активно обговорюють» [697, с. 51].

Така модель наративів дозволяє, по-перше, виявити зв'язок між минулим (історичною пам'яттю), теперішнім (образом) і майбутнім (очікуваннями і сценаріями) краю; по-друге, розкрити культурні умови і передумови спостережуваних колективних та індивідуальних дій; по-третє, пояснити характер афективного зв'язку жителів з їх краєм. Краєзнавчі публікації містять також інформацію про людей чи місця, які були важливі декілька років чи століть тому у конкретному селі, місті, краї. Отже, вони апелюють до читачів, відтворюючи таким чином спільний досвід поколінь та враження, які часто моделюються у пресових краєзнавчих наративах (описах історичних пам'яток) у межах певної території, і є тим типоформульним чинником, який зберігає і описує взаємозв'язок між різними поколіннями.

У такий спосіб краєзнавчі наративи «формують не лише інформаційний простір, але також і світосприйняття людини, її самоусвідомлення як громадянина країни, частини спільноти» [489, с. 551]. Події та їх обставини повинні бути описані просто, з мінімальною кількістю термінів. Адже за допомогою таких оповідей формуються погляди аудиторії на ті чи інші проблеми [489, с. 549], оскільки вони повідомляють про минулі події і моделюють сьогодення, тобто формують своєрідну мережу наративних просторів [713, с. 228]. Враховуючи це, можна виокремити взаємозв'язки комунікативних функцій наративів та їх ментальних просторових структур, а також простежити взаємозв'язок реального, наративного та проміжного просторів.

Простір реальності представляє концептуальну сферу оповідача (автора) та реципієнта, інтерпретує їхні точки зору в сьогоденні, позначає дату публікації і є прогнозованою відправною точкою оповіді. *Наративний простір* є реконструкцією подій та ситуацій, що залучають читача до цих подій, а *проміжний простір* переконує читача в правдивості реконструкції оповіді. Оскільки представлення краєзнавчих подій вимагає від читачів постійного проєктування їхньої точки зору, або, як її називає англійський мовознавець Дж. Лайонс, «місця і часу продукування висловлювання» [520, с. 291], то точка

зору адресата наративу постійно переміщується у часовому порядку, створюючи чергування різних ментальних просторів газетного наративу, у нашому випадку – краєзнавчого. Схематично модель ментального простору газетного краєзнавчого наративу відображено на рис. 1.1.

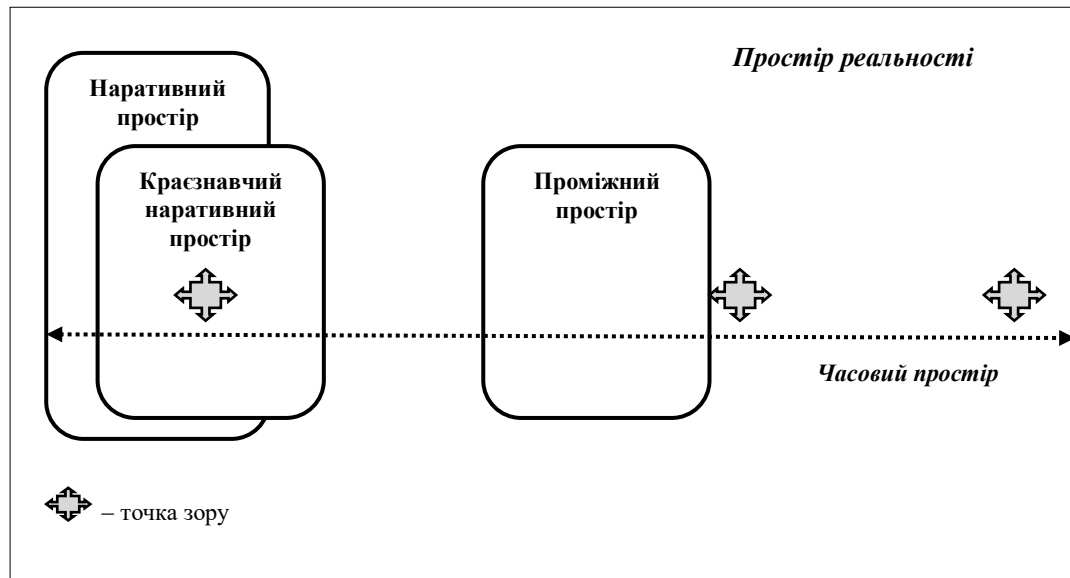

Рис. 1.1. Модель ментального простору газетного краєзнавчого наративу.

Отже, разом наративний краєзнавчий простір та проміжний простір є фактичним наративним простором газетного тексту, а точка зору у них постійно переміщується залежно від чергування демонстрації різних ментальних просторів. Таким чином, сприйняття краєзнавчих наративів вимагає від читачів переміщення вперед-назад між цими просторами, а від авторів – побудови ментальних моделей краєзнавчих наративів, які постійно оновлюються для інтеграції нової інформації. Тобто краєзнавчі наративи створюють унікальну конструкцію з кількох різних просторів, кожен з яких містить ряд прихованих точок зору, які можуть бути обрані як тимчасова перевага оповіді.

Тобто, як зауважує О. Лабащук, «ключовою категорією для розуміння характеру наративних трансформацій від події до історії та від історії до нарації є категорія часу. Певні типи наративних трансформацій відбуваються у процесі формування історії, інші – лише при формуванні наративу. При формуванні

історії релевантними є тривалість викладу тієї чи іншої події, тобто, про що наратор розповідає побіжно, а про що – детально, у яких місцях розповідь переривається і увага оповідача переходить на інше, про що наратор уникає розповідати. При переході від історії до нарації важливими є порядок викладу подій, а також повторюваність одних і тих самих подій у наративі» [518, с. 264]. Звідси випливає, що суть краєзнавчого наративу полягає в тому, щоби дати читачам історію, до якої вони можуть належати, підняти питання, на які нелегко відповісти, навіть певною мірою провокувати думки. Таким чином журналіст намагається у часовому порядку із простору реальності «перенести» читачів у краєзнавчий наративний простір, переконати у правдивості опублікованого наративу (проміжний простір), постійно змінюючи (переміщуючи) при цьому точку зору адресата у потрібному напрямку. Автори краєзнавчих наративів повинні зважати на хронологію, аби забезпечити зв'язність викладу і продемонструвати, що описувані факти є дійсно переконливими і правдивими. Як вважає М. Колінько, за своїм походженням «більшість спатіальних (просторових) оповідей мають географічне «коріння», що відбивається на репертуарі понять і категорій, стилі мислення і побудові дослідних моделей. Простір постає загальним визначенням місця, місцевості, ландшафту, території, у контексті розміщення набуває соціального змісту» [497, с. 36].

Отже, медійні краєзнавчі наративи можуть бути «об'єктивними» звітами про те, що відбулося чи відбувається на певній території у краї, але вони ніколи не будуть повними або остаточними, якщо не ґрунтуються на досвіді адресанта. Тобто ключовою одиницею аналізу краєзнавчого наративу слугує тема або тематична структура, в якій відображається головна тенденція оповіді. Причому в нарації таких тем може бути кілька, іноді вони навіть переплітаються між собою. «Краєзнавча інформація, що має різну тематику, не завжди передбачає її прочитання в запланований адресатом термін. Слід зауважити, що за умови відтермінованого прочитання таке повідомлення не втрачає, а лише змінює свою інформативну цінність: на зміну оперативності

повідомлення приходиться документальність, оскільки оповідь про місто або село для реципієнта вважається рідним краєм. Тому у краєзнавчому матеріалі цінується передусім його історичний аспект, певні спостереження подій, віддалених часом» [561, с. 121].

Підсумовуючи, зауважимо, що масмедійне представлення краєзнавчого нарративу є фундаментальним у процесі дослідження локального дискурсу сучасності. На його основі можна створювати модель краєзнавчого універсуму певного історичного періоду.

Запорукою цілісного та вдалого наукового дослідження є правильний вибір та використання наукових методів. Метод – «це система розумових і (або) практичних операцій (процедур), які націлені на розв’язання певних пізнавальних завдань з урахуванням певної пізнавальної мети» [512, с. 78].

Вітчизняний науковець В. Іванов зазначає, що метод «залежить від проблеми, яка досліджується, від побудованої теорії та загальної методологічної орієнтації» [475]. У кінці 80-х – на початку 90-х років ХХ ст. формальні структурні методи дослідження почали поступатися методам теорії комунікації, прагматики, соціолінгвістики. Відбувся так званий дискурсивний переворот, причиною якого, за словами Ф. Анкерсмита, стало розуміння того, що «мова є принциповою умовою знання і мислення, а отже, дослідження в галузі соціальних, політичних, психологічних і культурних проблем повинні бути сформульовані як мовні» [681, с. 155–160].

Методологічне оновлення, яке для медіасфери стало переломним, спостерігається в першому десятилітті ХХІ ст. «Зміна методологічних пріоритетів українського журналістикознавства (з філологічних на міждисциплінарні соціальнокомунікаційні) розкрила перед дослідниками медіа нові перспективи і водночас зумовила неготовність галузі до оперативної реакції на виклики часу» [659, с. 11]. Причиною цього перелому була комунікаційна революція, забезпечена новими видами зв’язку, передачі даних і контенту. Сукупність технологій, які називаємо сьогодні «цифровими», зробила доступним поширення медіаконтенту в реальному часі.

Методологія наукового дослідження – це вчення про структуру, логічну організацію, методи та засоби дослідницької діяльності. Вона відповідає на питання: як і яким чином проводити дослідження. Методологію українського журналістикознавства досліджувало багато видатних вітчизняних науковців. Проте результати аналізу наукових здобутків даного напрямку досліджень дозволяють зробити висновок про брак публікацій, де висвітлюються методологічні аспекти вітчизняного журналістикознавства. Якщо говорити про типологію методів дослідження, то найбільш поширеним є поділ за широтою застосування – на філософські, загальнонаукові та спеціальні [655, с. 9]. Філософським методам притаманні найбільш загальні правила дослідження, що стосуються всіх наук, тому їх можна назвати швидше принципами, ніж методами. Індукція, дедукція, системний підхід та спеціальні методи властиві конкретним галузям знань [594, с. 18]. Проте, як зазначає український дослідник М. Хилько, «хибною була б думка, що для досліджень конкретній науці було б достатньо лише певних загальнонаукових чи спеціальних методів. Методологію потрібно використовувати комплексно – від філософських і загальнонаукових до спеціальних, міждисциплінарних методів, адже лише так можна дослідити всі аспекти предмета чи явища» [655, с. 9].

Комплексне та всебічне вивчення обраної теми, досягнення поставлених завдань неодмінно передбачає застосування певних принципів і методів, використаних під час аналізу обраної проблеми. Для розробки методики нашого дослідження беремо за основу висловлювання відомого ученого в галузі методології наукових досліджень, академіка С. Гончаренка, який зазначає: «Для грамотної організації проєктів, побудови й реалізації нових технологій, інноваційних моделей практичним працівникам виявився вкрай необхідний науковий стиль мислення, який охоплює такі необхідні в даному випадку якості, як системність, аналітичність, логічність, широта бачення проблем і можливих наслідків їх розв'язання» [431, с. 7]. Тобто оволодіння методами наукового пізнання передбачає глибоке розуміння сутності явищ, інноваційне розв'язання поставлених завдань, логіку дослідницького процесу, вміння

аналізувати й передбачати розвиток окреслених проблем. «Соціальні комунікації є тією суспільною багатовимірною сферою, в якій перетинаються не лише змістові для спілкування потоки, а й потоки соціогуманітарних наукових знань, спрямованих на розв'язання проблем соціального середовища» [565, с. 90]. Тому для досягнення мети, розв'язання завдань дослідження ми спирались на теоретико-методологічні засади, визначені у фундаментальних працях з методології досліджень соціальних комунікацій та дотримувались принципів науковості, достовірності, об'єктивності та історизму. Районну пресу Тернопільщини всебічно розглядали як єдину динамічну систему, що вимагало комбінування різних наукових методів та підходів.

При проведенні дослідження краєзнавчого контенту районних газет Тернопільщини початку ХХІ ст. поєднано два наукові підходи, які пропонує М. Романюк: «1) *загальноаналітичний*, завдання якого охоплюють вивчення історії виникнення і функціонування певного видання чи групи видань; 2) *конкретно-аналітичний*, що має на меті дослідження певної проблеми за матеріалами періодичної преси» [598, с. 116]. Оскільки комплексне вивчення контенту районних газет передбачає водночас опис змістового наповнення публікацій, виокремлення їх проблемно-тематичного спрямування, аналіз рубрик та жанрів, то застосовано *комплексно-аналітичний* підхід, який поєднує системно-хронологічний, історико-описовий, жанровий, аналітичний, проблемно-тематичний, біографічний, бібліографічний методи.

На початковій стадії дослідження застосовано *метод емпіричного аналізу*, що дав змогу виокремити із масиву друкованої преси Тернопільської області районні газети та зібрати основні відомості про характерні риси їхнього розвитку і тематичний діапазон публікацій.

Загалом дослідження було здійснено у рамках *ідеографічного (описового)* підходу, який, за визначенням В. Різуна та Т. Скотникової, «передбачає вивчення об'єкта дослідження шляхом опису доступних для спостереження ознак і характеристик цього об'єкта» [593, с. 16]. У межах цього підходу застосовувалися такі описові методи, як *типологічний, історичний* і

біографічний. Це дало змогу розглядати районну пресу Тернопільщини початку ХХІ ст. та безпосередньо досліджувані краєзнавчі наративи на її сторінках як унікальне соціокультурне явище, зосередити увагу на окремих фактах і подіях тощо.

Доцільним, на нашу думку, було опрацювання системи районної преси Тернопільщини крізь призму *типологічного підходу*. Дослідник типології дитячої періодики Т. Давидченко зазначає, що «за допомогою типології будь-які об'єкти додаються в систему, стають чіткішими, а отже, типологія є своєрідним ключем для розкодування багатьох понять» [444, с. 23]. Відповідно до теми дослідження типологічний метод допомагає здійснювати докладний опис кожного із районних видань, пояснює зв'язки між ними, систематизує їх. Практичне застосування цього методу сприяло:

- розумінню внутрішньої логіки та закономірностей процесів історичного розвитку районної преси та науковому прогнозуванню її майбутнього;
- систематизації та аналізу фактичного та наукового матеріалу, що торкається процесу виникнення та еволюції районної періодики;
- аналізу кожного районного видання у контексті інших видань;
- дослідженню кожного медіа з погляду того, чи має воно свою нішу і наскільки в неї «вписується».

Важливим для розкриття обраної для вивчення теми є *історичний* метод. «В історичному методі історія досліджуваного об'єкта відтворюється у всій своїй багатогранності, з урахуванням усіх відхилень і життєвих випадковостей. Принцип історизму вимагає розглядати, як явище чи предмет виникли, які головні етапи в своєму розвитку пройшли і чим є тепер» [655, с. 14]. За його допомогою було відтворено динаміку становлення та розвитку системи преси обраного регіону у хронологічній послідовності. Також він допоміг відібрати для вивчення найважливіші періодичні видання та визначити суспільно-історичні процеси, що вплинули на краєзнавчу тематику в ЗМІ. У дослідженні враховано історико-краєзнавчий контекст, у якому зародилась та розвивалась районна преса Тернопільщини. Цей метод дав можливість розглянути

краєзнавчі явища на тлі епохи, їх взаємозв'язки з суспільно-політичним й економічним життям краю, з'ясувати резонансні події та їхнє сприйняття громадськістю.

Суттєвим для повноти нашого дослідження є *біографічний метод*, який «надає можливість визначати причинно-наслідкові зв'язки подій, мотивації вчинків, стереотипи та установки стосовно тих або інших соціальних явищ» [372, с. 270–271]. Опрацювання особистих архівів публіцистів, журналістів та редакторів районних видань, а також сучасників дозволило залучити до аналізу велику кількість цінного фактичного матеріалу, на підставі чого уточнено дати випусків районок, їх вихідні дані, доповнено історію становлення та розвитку як окремих друкованих видань, так і тернопільської журналістики загалом.

У дисертації також використано метод *класифікації*, зокрема таку його форму, як *групування*. Дослідник О. Холод визначає класифікацію як «систему угруповання об'єктів дослідження або спостереження відповідно до їх загальних ознак» [658, с. 146]. У роботі цей метод застосовано для конкретизації тематичних і типологічних особливостей краєзнавчого контенту районних газет Тернопільщини, зокрема при:

- поділі на проблемно-тематичні групи наративів краєзнавчого спрямування;
- дослідженні тематичних різновидів краєзнавчих рубрик;
- з'ясуванні жанрового діапазону краєзнавчого контенту рубрик.

За допомогою *методу кількісно-якісного аналізу* досліджено контент районної періодики Тернопільщини за 2000–2015 рр., зокрема публікації краєзнавчої тематики, а саме:

- підраховано кількість публікацій краєзнавчої тематики на сторінках районок у різні роки та здійснено порівняння кількісних показників матеріалів;
- окреслено жанрову палітру публікацій краєзнавчої тематики, у тому числі з'ясовано кількісні показники (у відсотках);
- вивчено концептосферу краєзнавчого контенту видань.

Вибірку проведено з **7 873** наративів у **сімнадцяти** періодичних виданнях, що формують об'єкт нашого вивчення.

Для отримання якісно-кількісних показників щодо контенту районної преси Тернопільщини було використано *метод контент-аналізу*, який у науковій літературі визначається як «пошук у тексті мовних індикаторів (одиниць аналізу), визначення частоти вживання індикаторів, оцінювання співвідношення з іншими одиницями та зі змістом усього твору, а частота появи в тексті певних характеристик дає змогу зробити висновки про наміри автора і (за наявності знань про соціопсихологічні характеристики аудиторії) про можливі реакції адресата» [661, с. 47].

Метод контент-аналізу дав змогу виділити у змістовій складовій районної преси Тернопільської області найбільш обговорювану краєзнавчу проблематику та проінтерпретувати її. Завдяки цьому аналізу стало можливим сегрегування краєзнавчих наративів на такі проблемно-тематичні напрямки: *географічний*, пов'язаний з описом типових явищ, які характеризують природу Тернопільщини; *економічний*, наративними об'єктами якого слугують усі галузі економіки; *історичний*, який описує історію краю загалом або окремі історичні періоди; *мистецький*, представлений публікаціями, які відображають літературно-мистецький процес регіону; *етнографічний*, який описує народну матеріальну й духовну культуру краю.

Завдяки цьому методу здійснено аналіз краєзнавчих рубрик досліджуваних видань. У ході вивчення змістового наповнення районної преси Тернопільщини виявлено відмінності в інтерпретації певних подій чи явищ різними районними виданнями області. Так, за допомогою контент-аналізу, який «досліджує значеннєвий зміст тексту» [590, с. 33], було визначено, які краєзнавчі теми найчастіше висвітлювали районні газети. Інтерпретація отриманих результатів дала можливість узагальнити інформацію та зробити висновки щодо особливостей краєзнавчого наповнення районної преси Тернопільщини початку ХХІ ст.

Оскільки в межах дисертації вирішується комплексна проблема, то вважаємо необхідним застосування *системного підходу* та основних його принципів: взаємозв'язку, багатоплановості, багатомірності, ієрархічності, різнопорядковості та динамічності, на основі яких і будується наше дослідження. «Системний підхід – це поняття, яке полягає у тому, що до вирішення будь-якої проблеми треба підходити системно, тобто розглядати в цілому систему, в якій виникла дана проблема з урахуванням цілей та функцій системи, її структури, усіх зовнішніх та внутрішніх зв'язків» [620, с. 4]. Застосування цього підходу дало можливість визначити краєзнавчу наповненість районних періодичних видань у взаємозв'язку із суспільно-політичними та культурними подіями у краї, розкрити цілісність районної преси Тернопільщини як складного об'єкта, у межах якого функціонують наративи краєзнавчого спрямування, а також змоделювати динаміку їх розвитку й виокремити типоформувальні критерії для їх класифікування тощо.

Поглибити вивчення сутності досліджуваного об'єкта вдається завдяки використанню *методу структурно-генетичного аналізу і синтезу*, що передбачає зосередження особливої уваги на причинно-наслідкових зв'язках та виокремленні тих аспектів, які мають вирішальний вплив на динаміку розвитку районної преси області (як-от: зміна складу редакції, цензурні утиски, фінансові труднощі та ін.).

У дослідженні використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, які застосовано у контексті соціальнокомунікаційного підходу до вивчення та аналізу краєзнавчих публікацій, представлених у районних газетах Тернопільщини початку ХХІ ст. При цьому ми керувалися принципом, що обрана методика повинна враховувати специфіку досліджуваних явищ. Використаний у дисертації комплекс наукових методів та підходів, базованих на принципах істинності, об'єктивності та системності, дозволяє вповні вивчити всі аспекти краєзнавчої наповненості районної преси Тернопільщини початку ХХІ ст. та особливостей її позиціонування в інформаційному просторі краю.

Розроблена методика наукового дослідження забезпечує досягнення мети і реалізацію завдань дисертації.

1.3. Медійна репрезентація краєзнавства

Краєзнавство – це площина, у якій може репрезентуватися культура, історія, традиції, етнографія, фольклор тієї чи іншої місцевості. У рамках цього поняття важливими є об'єкти аналізу: архітектура, одяг, предмети місцевого виробництва та вжитку, географічне середовище тощо. Це також вивчення історії в локальному контексті, часто зосереджене на подіях, які торкаються конкретної громади: людей та місцевості.

У дефініцію терміна «краєзнавство» вписується трактування, що це – розповіді про місто, село, регіон, їх історію, культуру, традиції, написані любителем для місцевої аудиторії. Починаючи з кінця ХІХ ст., історики часто нехтували працями краєзнавців і не вважали їх важливою складовою наукових досліджень. В останні десятиліття ХХ ст. деякі вчені застосовували термін *краєзнавство* для позначення іншої наукової дисципліни – *суспільствознавства*, тобто науки, яка досліджує питання про певну спільноту [689, с. 411].

Американський дослідник регіональної історії Дж.Амато у книзі «Переосмислення дому: справа для написання краєзнавства» («Rethinking Home: A Case for Writing Local History») стверджує, що «люди в будь-якому місці та часі заслуговують на історію» [680, с. 123], і лише краєзнавство забезпечує платформу для з'ясування проблем локальної території. Амато закликає істориків, журналістів та інших авторів пресових краєзнавчих розповідей вивчати чуттєві, емоційні та інші аспекти аудиторії тієї чи іншої місцевості, на яку орієнтовані публікації, адже вони мають можливість ставити локальне в контекст глобального. Тому їхні краєзнавчі наративи ілюструють зв'язки між місцевим (регіональним) та національним. І хоча такі публікації не можуть повністю охопити національну історію, проте існує потреба в їх

більшій кількості, щоби повністю зрозуміти суперечності загальнодержавної історії.

У сучасному світі краєзнавчі ресурси є важливими з огляду на глобалізацію, вони перестають мати тільки регіональний рівень: «В епоху боротьби за превалювання в суспільстві цивілізаційних цінностей, особливо після Революції гідності, по-новому постала проблема оприлюднення людського потенціалу в масштабах найменшого населеного пункту (рівень сіл та селищ)» [526, с. 360]. Зростання інтересу до історії малої батьківщини, духовного життя етносу є свідченням національної самосвідомості і відчуття національної гордості за свою культуру, мову, традиції і звичаї. У цих умовах діяльність ЗМІ з відродження і збереження культурно-історичних, національних, мовних цінностей стає пріоритетною.

Якщо спробувати визначити загальний характер краєзнавства Тернопільщини, то можна стверджувати, що воно в усі часи прагнуло до всеохопності (тенденція впорядковувати енциклопедії, словники, довідники, які охоплювали всі періоди та всі аспекти минувшини краю). «Оглядаючи післявоєнний краєзнавчий процес на Тернопільщині, неможливо не помітити, що стали розвиватися такі форми краєзнавства: громадське, яке опиралось на знання місцевих любителів-краєзнавців історії області, та державне, в основі якого було дослідження краєзнавчих проблем закладами науки, культури» [607, с. 157]. У 1960–80 рр. краєзнавство і туристична діяльність утверджувались у навчально-виховному процесі шкіл та вищих навчальних закладів області, збирацька робота яких зумовила появу численних краєзнавчих посібників, дописів у місцевій пресі. Тоді періодика області рясніла краєзнавчими публікаціями про історичні, природні, ментальні, світоглядні, конфесійні особливості кожного районного центру Тернопільщини. Авторами, як правило, були науковці, педагоги-практики, учні та студенти місцевих осередків освіти. Вони намагалися представити на сторінках ЗМІ багатство і красу рідного краю, презентувати духовні надбання, відкрити читачам чарівний світ навколо себе, допомогти утвердитись у почутті власної унікальності.

У 1970–1980 рр. активізації медійного краєзнавства на Тернопільщині сприяв розвиток музейних установ в Україні, яких налічувалось тоді понад три сотні. «За своїм профілем вони розподілялися таким чином: краєзнавчі – 70; історико-краєзнавчі – 114; художні – 67; літературно-меморіальні та літературні – 48; меморіальні – 23» [507, с. 11]. Для прикладу: на базі Тернопільського обласного краєзнавчого музею, створеного у січні 1940 р., почали функціонувати його районні відділення (див. Додаток А). Відтоді періодика Тернопільщини почала активно відображати історико-краєзнавчу діяльність місцевих громадських і державних осередків, окремих дослідницьких установ. На сторінках районної та обласної преси авторами краєзнавчих публікацій були відомі музеєзнавці, директори краєзнавчих музеїв, голови обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців. Активізації краєзнавчих публікацій у періодиці Тернопільщини того часу сприяли також роботи з підготовки «Зводу пам'яток історії та культури України», започаткованого у 1982 р. Це «масштабний проєкт з вивчення і збереження культурної спадщини, у підготовці якого об'єдналися зусилля державних установ, громадських організацій, великого загалу пам'яткоохоронців» [447, с. 118].

На думку Г. Сеньківської, у 1980–90 рр. «спостерігається нове піднесення історико-краєзнавчого руху. Воно пояснюється корінною ломкою соціально-економічних, політичних і державних засад у нашій країні: розпадом Радянського Союзу, боротьбою за суверенітет і проголошенням незалежності України, розбудовою її державності, національнокультурним відродженням краю. Зняття ідеологічних пут, відкриття доступу до раніш закритих матеріалів сприяло вивченню малодосліджених проблем української історії, у тому числі – на регіональному рівні» [608, с. 172–173].

Поштовхом до активізації краєзнавчих студій було здобуття Україною державної незалежності. Цей період дослідник ЗМІ Польщі й України Ц. Войцех окреслює як початок «ідеологічної емансипації преси – період усвідомлення українським суспільством і самою пресою інформаційної ролі і значення ЗМІ в суспільно-політичному житті країни» [413, с. 15]. У

багатогранних аспектах пресового краєзнавства 1990-х рр. помітне місце посідав опис історії населених пунктів і пам'яток матеріальної культури Тернопільщини. «У цей період, незважаючи на фінансово-матеріальні труднощі, в області видано ряд історико-краєзнавчих праць. Їх підготовка та видання здійснювалися переважно з ініціативи краєзнавців-аматорів, учителів, культурно-освітніх закладів і товариств» [607, с. 208].

У березні 1990 р. засновано Всеукраїнську спілку краєзнавців, яка стала на чолі краєзнавчого руху. У 1991 р. започаткувала роботу Тернопільська обласна організація Всеукраїнської спілки краєзнавців. Сьогодні працює шість її первинних осередків, які свого часу об'єднали понад 60 подвижників та ентузіастів, що зберігають, поширюють і популяризують історичну та культурну спадщину краю.

З часу проголошення незалежності України краєзнавча тематика на сторінках тернопільської преси почала позбавлятися ідеологічного забарвлення й набувати нового розмаху. Тернопільщина долучилася до активного тиражування краєзнавчих видань: «Наукових записок» Тернопільського обласного краєзнавчого музею, журналу «Джерело», збірників «Тернопілля» та «Літопис Борщівщини», газет «Денисівський вісник» та «Жайвір». Великою популярністю серед фахівців та читачів краю користувалися тоді бібліографічні та інформаційно-бібліографічні видання про історію Тернопільщини: «Віночок Соломії Крушельницької» (1992), «Казки Західного Поділля» (1994), «Олександр Неприцький-Грановський. Життя і творчість» (1996), «Літературно-мистецька та наукова Зборівщина» (1998), «Михайло Паращук. Історія його життя, або Як він повертався в Україну» (1998) та ін. [628]. Як наголошує О. Чала, саме «початок ХХІ століття відкрив нові можливості й перспективи у діяльності та розвитку українського краєзнавства й підвищення його ролі в розбудові національної освіти, науки і культури України засобами регіоналістики» [660, с. 260]. Краєзнавчі наративи також були присутні практично в усіх обласних та районних ЗМІ Тернопільщини. Масив публікацій

дає багатий емпіричний матеріал для їх дослідження українським журналістикознавством.

Отже, краєзнавство стає в авангарді національно-культурного відродження в суверенній Україні, опорою її державності. У січні 2001 р. з'явився Указ Президента України «Про заходи щодо підтримки краєзнавчого руху в Україні», який «накреслив принципово нові шляхи його розвитку» [635, с. 7]. У п. 5 Указу зазначено: «Державному комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України всебічно сприяти висвітленню діяльності Всеукраїнської спілки краєзнавців та її місцевих осередків у засобах масової інформації» [581]. Згодом на основі цього Указу ухвалено постанову (від 10 червня 2002 р.) «Про затвердження Програми розвитку краєзнавства на період до 2010 року», мета якої – «активізація наукової діяльності, спрямованої на забезпечення розвитку краєзнавства, популяризація краєзнавчих досліджень, залучення широких кіл громадськості до національно-культурної спадщини» [579]. Таким чином підтримано краєзнавчі організації, зокрема, на обласних та районних рівнях затверджено відповідні програми місцевого значення. На початку 2000-х рр. одним з ефективних шляхів формування історичної пам'яті стала популяризація історичного краєзнавства через ЗМІ. Неабияк цьому посприяло виконання Закону України «Про культурну спадщину», схваленого постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 р. У ньому було затверджено «Список історичних населених місць України (міста і селища міського типу)» [580], у який включено 30 населених пунктів Тернопільщини. Тоді в області починають виходити краєзнавчо-довідкові видання, що висвітлюють історію і сучасність, літературу, культуру та мистецтво краю.

Наприклад, історії Тернополя присвячено книги Л. Бойцун *«Тернопіль у плинні літ»* [392], О. Гаврилюка, І. Крочака, О. Петровського *«Тернопіль: сторінки минулого і сьогодення»* [419], Я. Гулька *«Невідомий Тернопіль: публіцистичні нариси з історії рідного міста»* [437], І. Дуди *«Тернопіль: 1540–1944: історико-краєзнавча хроніка»* [451], Є. Бліхаря *«Моє життя. Мій Тернопіль»* [391]; нарис історії міста у форматі «для всіх» В. Окаринського

«Тернопіль: місто, люди, історія (від давнини до 1991 року)» [551], науково-популярне видання *«Тернопіль. Ternopil. Tarnopol. Історичні нариси»* [626]. Про історичні районні центри виходять краєзнавчі нариси: Г. Чернихівського *«Кременеччина від давнини до сучасності»* [665], Я. Федик *«Роки і люди. Місто Козова за півстоліття»* [643], Б. Савки *«Копичинці. Мандрівка через століття»* [605], В. Горбоватого *«У містечку над Збручем»* [113], В. Погорецького *«Чортківщина. Історико-туристичний путівник»* [568]; історико-краєзнавчі нариси *«Зборівщина: історія і сьогодення»* [459], *«Рідний край. Підволочиський район. Історія та сучасність»* [589], *«Історія Лановеччини»* [481], *«Підгайці та Підгаєччина: 20-річчю визволення Підгаєцького району присвячено»* [566].

Краєзнавство Тернопільщини представляють у медіа праці місцевих істориків та краєзнавців. Наприклад, В. Лавренюк – автор багатьох газетних краєзнавчих нарисів та статей, а також циклів публікацій про краєзнавство Тернопільщини, співавтор путівників *«Тернопільський краєзнавчий музей»* [631], *«Музеї Тернопільщини»* [538], краєзнавчого путівника *«Тернопільщина туристська»* [519], редактор та упорядник багатьох музейних видань. Серед інших дослідників – Я. Гайдукевич, український краєзнавець, музейний працівник, член правління Тернопільської обласної організації Національної спілки краєзнавців України, вчений секретар Тернопільського обласного краєзнавчого музею. Наприклад, видання *«Не перервати б духовності нитку...»* [421] укладене з найцікавіших наукових досліджень з історії та краєзнавства Тернопільщини. Відомою у краєзнавчих колах є постать І. Герети – археолога, мистецтвознавця, історика, поета, викладача і громадсько-політичного діяча. «Ігор Герета написав понад 120 розвідок й статей у енциклопедіях, збірниках та періодичних виданнях як України так і Канади, Польщі, Росії, Сербії, Словаччини. Він – видавець більше як 30 книжок Інституту національного відродження України, а також співавтор трьох академічних досліджень про археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині (1981–82); спецвипуску журналу *«Тернопіль»* *«Художники Тернопільщини»* (1994); нарисів про Терєбовлю

(1971); Бережани (1979, 1989); Чортків (1985); художників І. Хворостецького (1978); І. Марчука (1985); Я. Омеляна (1993)» [443]. Медійно-краєзнавче зацікавлення становлять і праці тернопільських істориків, зокрема доктора історичних наук І. Зуляка, у доробку якого – численні дослідження про окремі організаційні та інституціональні складники краєзнавчого руху в Галичині (наприклад, про «Просвіту») [469]. Уявлення про стан сучасних краєзнавчих досліджень на Тернопільщині дає також дисертаційна робота Г. Сеньківської [609].

У 2002 р. на третій сесії Тернопільської обласної ради четвертого скликання було підтримано пропозицію ініціативної групи і прийнято рішення «Про організацію видання «Тернопільського енциклопедичного словника» (ТЕС). На той час «Історія міст і сіл УРСР. Тернопільська область» уже інформаційно застаріла, адже здебільшого повідомляла про досягнення комуністичного будівництва, крім того, містила статті лише про половину населених пунктів краю. «Тернопільський енциклопедичний словник» залучив оновлені систематизовані відомості про минувшину та сьогодення краю, помістив карти, світлини, копії документів. Видання створював інтелектуальний загал області. Голова редакційної колегії Г. Яворський у передмові до першого тому ТЕС зазначив: «Краєзнавці отримали унікальну нагоду оприлюднити ті безцінні знахідки, що розкривають минуле й сучасне регіону, доповнити інформацію про знаних людей, відкрити нові імена, увічнити незаслужено забутих» [630].

Слід зауважити, що затвердження на державному рівні «Списку історичних населених місць України (міста і селища міського типу)» та започаткування «Тернопільського енциклопедичного словника» неабияк посприяли появі краєзнавчих наративів у місцевій пресі. Журналісти публікували історії минувшини краю, перекази, спогади, архівні матеріали.

У 2009 р. колектив Тернопільської обласної редакції «Книги пам'яті», що діяв відповідно до урядової програми підготовки серії «Реабілітовані історією», видав перший том «*Реабілітовані історією. Тернопільська область*» [584]. Ця

книга «розкриває широку картину репресивної діяльності комуністичного режиму щодо мирного населення на Тернопільщині впродовж усього часу його існування» [470, с. 274]. До складу редакційно-видавничої групи ввійшли краєзнавці області. «Вони зібрали, опрацювали чимало спогадів колишніх репресованих про перебування у місцях ув'язнення, тюрмах, спецпоселеннях, брали інтерв'ю у членів їх сімей про ставлення до них місцевого партійно-радянського апарату, повсякденне життя з тавром «член сім'ї ворога народу» [569, с. 185]. Завершено випуск серії книг «Реабілітовані історією. Тернопільська область» у 2020 р. Без сумніву, це видання теж зумовило краєзнавчі публікації у місцевій пресі, які у формі нарисів і спогадів учасників та очевидців трагічних подій формували додатковий комплекс джерел історії краю. Зміна політичних та соціально-економічних пріоритетів держави спонукала сучасні медіаінституції звертатися до локальної тематики. Тобто у пресі «набуває популярності так звана «історія повсякденності», що зміщує пріоритет досліджень на користь історії краю, родини, соціальної історії» [490, с. 33].

У 2010 р. закінчився термін дії Державної програми розвитку краєзнавства, затверджений у 2002 р. «Важливими результатами її реалізації стали зростання ролі краєзнавства в українському суспільстві, посилення впливу регіональних краєзнавчих осередків на духовне життя громадськості, надання Спільці статусу Національної» [564, с. 4].

Своєрідним продовженням видавничого краєзнавчого циклу постала серія історико-краєзнавчих досліджень головного редактора газети «Вільне життя плюс», заслуженого журналіста України, кандидата філологічних наук, доцента кафедри журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Петра Федоришина. У першій книзі під назвою «*У вододертях Серету. Десять новел з мого дитинства на теренах історії села Біла Чортківського району*» «через призму авторських спостережень, суджень, історичних документів та хронік, спогадів людей розповідається про історію найбільшого села Тернопільщини – Білої

Чортківського району. Від глибокої давнини до сьогодення, від століття до століття в контексті минулого України автор веде мову про життя села, найважливіші події, про його жителів. Чимало сторінок присвячено духовній, національно-патріотичній та просвітницькій діяльності в Білій» [647]. Друга книга – *«Важкий кожух, але свій: додруковані сторінки історії села Біла Чортківського району та оповідки й новели із його життя»* – «є своєрідним доповненням до попередньої... Але водночас вона може служити самостійним виданням, адже структуризована, тематично збалансована й хронологічно зв'язана» [644, с. 1]. У 2019 р. світ побачило третє історико-краєзнавче дослідження автора *«Світло і тіні чортківських замків»*, матеріали якого «можуть слугувати дослідникам, краєзнавцям, усім небайдужим до історії рідного краю для подальшого опрацювання теми, стати основою нових краєзнавчих пошуків і публікацій» [645]. *«Таємниці скарбів Садовських»* [646] – це другий том історії Чорткова, який вийшов у світ у 2021 р. Дослідження проливає світло на раніше не відомі сторінки історії міста. Видання «належить до жанру наукового краєзнавства, більше того, за обсягом та цінністю поданого матеріалу може слугувати за енциклопедію. Формотворчим чинником автор обрав тематично-хронологічний принцип. Саме в такому порядку! Це дало змогу йому підсилити мистецький ракурс наративу та визначити книжку як зібрання літературних новел. Кожний розділ (їх у книзі тринадцять) висвітлює конкретне краєзнавче питання, і в той же час тексти багатьма ознаками належать до художньої прози...» [449].

Як зазначає В. Бездрабко, «завдяки старанням великого кола любителів рідного краю, осередків академічної та вузівської науки, місцевих краєзнавчих товариств і Національної спілки краєзнавців України досягнуто значних успіхів у розробленні історичних, теоретичних та науково-практичних проблем регіональної історії, історіографія якої збагатилася багатьма іменами своїх шанувальників» [382, с. 6].

Отже, наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. відбулися зміни в усвідомленні концепту «національна ідея», окреслився новий вектор українознавства в

умовах розбудови незалежної держави та сформувався краєзнавчо-державотворчий контент засобів масової інформації.

Висновки до розділу 1

Аналіз наукової літератури в галузі журналістикознавства засвідчив відсутність спеціального комплексного дослідження, яке б окреслювало основні напрямки вивчення українського регіонального масмедійного середовища в умовах економічних, політичних, ідеологічних зрушень, що відбуваються в сучасному українському суспільстві. Здійснений нами огляд історіографії вивчення районної преси України засвідчив, що ця тема лише починає входити до кола наукових інтересів вітчизняних дослідників, хоча окремі її аспекти ставали об'єктом наукового інтересу українських науковців минулого та сучасності в контексті дослідження історії української журналістики загалом та пресових видань зокрема. Районну пресу Тернопільської області науковці розглядали досить побіжно, переважно в контексті інших питань масмедіа. Проте ці згадки є відокремленими і не надають вичерпної характеристики районної преси Тернопільщини початку ХХІ ст.

Розкриття теоретичних аспектів дослідження дозволило з'ясувати розуміння, місце та роль, смислово багатовекторність поняття «нарратив» у системі соціальних комунікацій і журналістики. У дисертації це поняття розглядається як інструмент мисленнєвого формування минулих, теперішніх і майбутніх подій, що дозволяє розвивати уміння розуміти не тільки себе, а й думки, почуття та наміри інших людей. Також на основі історіографічного аналізу праць сучасних зарубіжних та вітчизняних науковців уточнено його відношення до понять «розповідь», «історія», «дискурс», «інтерпретація», «сюжет». З'ясовано, що структура нарративу вербалізує події, базові смислові одиниці будь-якої оповіді, які зберігаються в ментальності людини і з плином часу, віддаляючись від моменту «події», зазнають певної інтерпретації. Тобто в умовах інформаційного суспільства механізм репрезентації навколишньої

дійсності, створення наративів й уявлення про них залежать від представлення у тому чи іншому медіаформаті, що є ключовим фактором актуальності досліджень їх структури та функцій у масмедійному спрямуванні.

На основі аналізу праць сучасних науковців з'ясовано понятійно-категорійний апарат досліджень наративного потенціалу краєзнавчого тексту. Так, краєзнавчий контент розглядається як тематично-змістове наповнення певного локального тексту, яке передбачає представлення інформації з історії, географії, літератури, археології, етнографії, культури тощо. За допомогою краєзнавчих наративів у ЗМІ відбувається конструювання як культурної ідентичності читацької спільноти, так і власне історії значущих місць і подій. Вони і є формою відображення локальної належності, що фіксує стійке уявлення читачів про себе як жителів певної території.

Методологічна база дослідження дозволила охопити ряд загальнонаукових та специфічних методів дослідження, запропонованих українськими та зарубіжними вченими в рамках науки про соціальні комунікації. Вибір основних методів зумовлений метою роботи. Це: історичний, типологічний, біографічний, ідеографічний, комплексно-аналітичний, емпіричний, метод класифікації, структурно-генетичного аналізу і синтезу, системного підходу та контент-аналіз. Їх застосування дозволило ретельно проаналізувати всі аспекти краєзнавчої наповненості районної періодики Тернопільщини початку ХХІ ст. й визначити її основну жанрову і тематичну спрямованість. Поглиблений аналіз діяльності спеціалізованих видань, організацій та установ, які причетні до представлення краєзнавства на сторінках районної преси Тернопільщини, сприяв висвітленню наукових та медійних витоків краєзнавчих досліджень на території тернопільського краю.

РОЗДІЛ 2

РАЙОННА ПЕРІОДИКА ТЕРНОПІЛЬЩИНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

2.1. Тернопільська преса в історичній ретроспективі

Періодика України, віддзеркалюючи події загальнодержавного значення, завжди мала і має свою регіональну специфіку. І, як зазначає дослідниця О. Мітчук, «українські періодичні видання протягом всієї історії свого існування залишалися вірними своєму доволі широкому функціональному призначенню – перш за все, розповсюдженню актуальних знань серед широкого читацького загалу, виконуючи водночас функцію соціального значення: зв'язку між наукою та суспільством, допомагаючи в орієнтації питань трудової та суспільної діяльності» [539, с. 114].

Спробуємо згрупувати в хронологічному порядку найбільш знакові, на нашу думку, події на території держави, що сприяли становленню краєзнавчого наративу в інформаційному просторі Тернопільщини. Це дасть можливість визначити основні шляхи реалізації медіакраєзнавства в країні загалом та соціокультурні аспекти становлення тернопільської преси в історично-культурному контексті зокрема.

Як наголошує Н. Кіндрачук, «Тернопільська область – край багатих національних традицій, середовище унікальної культури, яка поєднує в собі найрізноманітніші прояви людської життєдіяльності, починаючи з найдавніших часів і закінчуючи сьогоденням. Всі ці історико-культурні аспекти створюють надзвичайний колорит цього регіону» [493, с. 121–122]. Започаткування періодики Тернопілля пов'язують із рукописною газетою «Сніп», яку у 1876 р. взявся видавати гурток гімназистів-«громадівців» [553, с. 172–188]. Першою друкованою газетою краю місцеві історики вважають польськомовне видання «Podolanin» («Подольнин»), яка з'явилася 10 лютого 1878 р. і виходила щочетверга та щонеділі. А вже 26 червня 1879 р. вийшла газета «Swiat», яку заснував Міхал Ландау [550, с. 8]. У 1882 р. у Бережанах видавали

польськомовний часопис «Prawda». Крім польськомовних, тоді у краї виходили російськомовні часописи: «Волинскиѣ епархиальныѣ вѣдомости» (1867) та «Почаевский Листокъ» (1887).

Першою україномовною друкованою газетою краю була «Однoднѣвка Бережанська» за редакцією о. Сильвестра Лепкого, яка вийшла у лютому 1886 р. У квітні 1889 р. у Бережанах з'явився двотижневик «Письмо церковно-народне «Посланникъ». Цей «часопис призначався для широкого кола читачів і містив цілу низку постійних рубрик, які відповідали їхнім потребам і запитам» [587, с. 426]. У 1890 р. під редакторством о. Лева Джулинського виходить щомісячне освітньо-релігійне видання «Книжечки миссійні». Ці друки містили цікаву інформацію про окремі моменти у місцевому житті, тобто є важливими у краєзнавчому сенсі. «Наприкінці ХІХ століття з'являється перший український часопис «Громадське Слово» у Бучачі, що ставив за мету пробудити самосвідомість, почуття людської гідності і власної сили у якнайбільшій масі хліборобів бучацького і сусідніх повітів. Тут друкувалися публіцистичні матеріали та поетичні твори національно-патріотичного змісту» [588, с. 55].

У 1890 р. в Тернополі почав виходити «Глос Подольскі», а у лютому 1901 р. з'явилося польською мовою перше число «Подільського тижневика». Півтора року виходив опозиційний єврейський «Тернопільський тижневик». Чи не перший україномовний часопис у Тернополі з'явився 1 січня 1904 р. як двотижневик народовців «Руський голос». Того ж року в місті друкуються україномовні «Молодіж» та «Подільський голос». Перший позиціонував себе як місячник для молоді, видавав і редагував його Євген Мандичевський – письменник, учитель гімназії. Другий був органом УНДО, що виходив раз на два тижні за редакцією І. Голубовича та О. Постригача. У 1906–1908 рр. видання виходило як тижневик, проте згодом його друк припинився; відновився лише у 1928–1930 рр. Замість «Подільського голосу» протягом 1909–1912 рр. щоп'ятниці виходило «Подільське слово». У 1905 р. з'явився перший і останній двомовний тижневик українською та польською мовами «Двірська служба». Найпостійнішим часописом Тернополя вважається «Głos

Polski» («Голос польський») (1904 р.), який з перервою на час російської окупації 1914–1917 рр. виходив до вересня 1939 р. Історик В. Окаринський зазначає, що «у 1911 році в Тернополі було 5 часописів, в тому числі єврейський і москвофільський» [550, с. 8]. Чимало видань виникло за часів ЗУНР: від повітового «Голосу Поділля» до «Українських вістей» і центрального «Українського голосу». Значно більше їх виходило в період між двома світовими війнами: проурядові («Денник урядовий Тернопільського воєводства», «З маршалком»), опозиційні («Подільський голос»), мистецькі («Чар-зілля»), польськомовні і єврейські («Гасло», «Жидівське слово»). Проте «стабільної» преси було небагато, наприклад видання «Пшегльонд подольські» (інша назва – «Подільський перегляд») вийшло всього кілька разів у 1925 р.

Загалом наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. «із 24 українських часописів (у тому числі рукописних) 12 виходило у Бережанах, 9 – у Тернополі, по 1 – у Бучачі, Збаражі та с. Нагорянка Бучацького повіту» [585, с. 21–22].

У час Першої світової війни (1914–1918 рр.) російська окупаційна влада заборонила україномовну періодику. А свого найбільшого розквіту вона досягла за часів січового стрілецтва [509, с. 44–46.]. У 1918–1919 рр. на Тернопіллі виходило 12 українських часописів, з них у Тернополі – 6, у Чорткові – 2, по одному – в Кременці, Бережанах, Борщеві, Збаражі [422, с. 21].

У період Галицької Соціалістичної Радянської Республіки, керівним органом якої став Галицький революційний комітет (Галревком), у Тернополі виходила її офіційна преса: «Збірник декретів, декларацій і постанов Галицького Революційного Комітету», «Бюлетень...», «Більшовик», «Стінна газета Галицького Радянського Телеграфного Агентства «ГАЛРАТА».

Наступним етапом розвитку періодици Тернопільщини були 1920–30 рр. На думку Н. Поплавської, це – «період, коли Західна Україна була центром змагань українців за незалежність. Загальний настрій українського і польського населення характеризувався збереженням взаємної ворожнечі й упередженості, незважаючи на неодноразові спроби окремих осіб із двох сторін досягти українсько-польського порозуміння» [571, с. 285]. «Усього за роки польської

окупації у Тернополі й на Тернопільщині започатковано 23, а виходило 25 українських періодичних видань, з них у містах (Бережани, Зборів, Кременець) і повітових населених пунктах (Зарваниця Підгаєцького повіту і Красна Зборівського повіту) засновано 18, а виходило 19 українських часописів» [422, с. 24]. У цей період деякого розвитку набували і короткотривалі учнівські та молодіжні рукописні видання та друковані україномовні періодичні видання. І хоча у міжвоєнний період уряд Польської Республіки (1918–1939 рр.) перешкоджав вільному розвитку культури, рідної мови, традицій непольського населення, «важливим структурним елементом у розбудові українського громадянського суспільства залишалося друковане слово, яке впливало на політичне, соціально-економічне, культурно-освітнє, літературно-мистецьке і наукове життя» [567, с. 17].

Кінець 20-х та 30-і рр. ХХ ст. відзначаються зростанням чисельності релігійних часописів у краї, наприклад: церковно-народний ілюстрований журнал «Духовний сіяч» (1928 р.), церковно-громадський двотижневик «Церква і нарід» (1935–1938 рр.), євангельсько-християнські часописи «Будівничий Церкви Божої» (1935–1939 рр.), «Євангельський голос» (1936–1939 рр.), часопис для прочан «Зарваниця» (1933–1936 рр.). Громадсько-політична преса цього періоду представлена часописами «Громадянин» (1928 р.), «Наша думка» (1930 р.) та «Подільський голос» (1928 р.), повітовими виданнями «Зборівські вісти» (1933–1938 рр.), «Бережанські вісти» (1935–1936 рр.) [422, с. 26–28]. Загалом виникнення газет та журналів диктували обставини, адже змінювалися політичні режими, влада – відповідно виникали і зникали різноформатні провладні та підпільні друковані інформаційні вісники.

Першим комплексним дослідженням періодики краю як самостійного явища в західноукраїнській пресі кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. є праця М. Галушко «Українські часописи Тернополя і Тернопільщини (1886–1944): історико-бібліографічне дослідження» [422]. Саме тому ми так побіжно охарактеризували видання того часу.

Чимало газет на території області з'явилося після приходу радянської влади у вересні 1939 р. Уже в грудні було утворено Тернопільську область у сучасному адміністративно-територіальному вигляді. Розпочався один з важливих і складних періодів в історії Тернопільщини, що позначений утвердженням комуністичної влади і боротьбою проти неї ОУН та УПА.

Важливо критично осмислити тодішню пресу області з позицій сьогодення. Тому детальний розгляд історико-культурного контексту тернопільської періодики пропонуємо розпочинати саме з вказаної дати. «За короткий час було націоналізовано промислові, торговельні та інші підприємства, ліквідоване приватне й церковне землеволодіння, кооперативні установи закриті або реорганізовані за прикладом радянської кооперації» [442, с. 182]. Значні зміни відбулися у духовно-культурній сфері. І хоча офіційною мовою викладання у навчальних закладах та спілкування у державних установах визнавалася українська, проте масштабно насаджувалась більшовицька ідеологія і майже всі національно-патріотичні товариства й організації були закриті. «Журналістика, яка існувала на заході України, зокрема й на Тернопільщині, була перетворена на засіб масової пропаганди» [410, с. 15].

Період утворення сучасної системи областей України став передумовою появи в країні спочатку окружних, а потім районних газет: «Районні газети в Україні почали видаватися з початку 1930-х років як ідеологічний інструмент партії більшовиків на шляху до колективізації та втілення наступних курсів правлячої партії» [479]. Слід зазначити, що такі газети тоді значно переважали кількісно серед інших видань. За дослідженнями українського науковця Ю. Каганова, станом на 1959 р. «видавалося 1 248 газет, зокрема 49 обласних (в т. ч. 35 партійних і 14 комсомольських), 659 районних, 57 міських (в т. ч. 21 районно-міська і 36 міських), 483 багатотиражних газет, а також 57 журналів» [484, с. 214].

Не була винятком і Тернопільщина. Наприкінці 1939 р. тут почали виходити газети, засновані районними комітетами КП(б)У та районними радами депутатів трудящих. Тоді «загальні пропагандистські матеріали

історичного та інформаційно-ідеологічного характеру подаються практично в усіх номерах місцевих газет. Тематика таких публікацій окреслює масштаби й розкриває напрями політико-виховного тиску радянської влади на місцеве населення» [505, с. 381]. Кіоски для продажу газет, журналів та іншої радянської літератури відкрилися в Тернополі наприкінці вересня 1939 р. Згодом тернополяни отримали майже 20 тис. примірників преси [504, с. 70]. У 1941–1944 рр. періодика області позиціонує себе як офіційні та універсальні видання, адже тоді «на зміну більшовицькому режиму прийшов не менш жорстокий нацистський. Галичина опинилась під владою німецької військової окупаційної адміністрації» [368].

У липні 1941 р. було затверджено нову систему адміністративного поділу та управління і створено дистрикт «Галичина». «Одночасно з формуванням окупаційних органів влади та допоміжної української адміністрації і поліції було створено систему ідеологічного забезпечення нового порядку, в якій важливе місце відводилося видавничій справі та україномовній пресі» [531, с. 253]. Газети того періоду виходили переважно як органи місцевої влади. У Бережанах, наприклад, у 1941–1942 рр. двічі на тиждень виходив орган української районної управи «Бережанські вісті», у Чорткові – орган управління Чортківської округи і міської управи «Тризуб», у Копичинцях – «Воля», у Зборові – «Зборівські вісті», у Кременці – «Кремянецький вісник», у Тербовлі – газета «Тербовельські вісті», у Бучачі – «Бучацькі вісті», у Тернополі – орган української адміністрації «Тернопільські вісті» [563, с. 65]. На шпальтах цієї періодики розміщували матеріали, в яких повідомлялося про те, що «місцевому населенню належить бути законослухняним, не проявляти ніякого вільнодумства, реєструватися на біржі праці, працювати на користь «Великої Німеччини» [637, с. 114]. Детальнішу інформацію про українські періодичні видання часів гітлерівської окупації як вагомій складовій висвітлення життя населення Тернопільщини в роки війни ми подаємо у науковій розвідці «Преса Тернопільщини 1941–1944 років: краєзнавчий аспект» [563].

Питання про відродження в Тернополі повноцінного життя і випуск пресових видань постало у квітні 1944 р., коли місто звільнили від німецьких окупантів [441, с. 57]. Тоді активізувалася робота зі створення історії міст і сіл, фабрик, заводів, колгоспів, музеїв зі збереження пам'яток історії й культури, до якої залучалися місцеві журналісти, музеєзнавці, історики. Проте в умовах масових репресій «буржуазних націоналістів» журналістська краєзнавча тематика за характером і формами роботи не вписувалася в структуру командно-адміністративної системи та надмірної централізації, а саме краєзнавство як науку було знищено. Усі друковані засоби масової інформації України на той час підпорядковувалися парткомам, райкомам, міськкомам, обкомам та ЦК.

У зв'язку зі зміною адміністративно-територіального поділу області (ліквідацією деяких районів) у 1959 р. було закрито редакції таких газет: «Соціалістичне село» (орган Білобожницького РК КПУ та райради депутатів трудящих, виходила у 1956–1959 рр.); «Колгоспне життя» (орган партійного комітету й правління колгоспу ім. Шевченка Білобожницького району, 1957–1958 рр.); «Шлях до перемоги» (орган Буданівського РК КПУ та райради депутатів трудящих, 1956–1959 рр.); «Зірка Перемоги» (орган Гримайлівського РК КПУ та райради депутатів трудящих, 1956–1959 рр.); «Промінь Ілліча» (орган Коропецького РК КПУ та райради депутатів трудящих, 1956–1959 рр.); «Соціалістична праця» (орган партійної організації та правління колгоспу ім. Кірова Заліщицького району, 1959–1960 рр.); «Прапор Перемоги» (орган Пробіжнянського РК КПУ та райради депутатів трудящих, 1956–1959 рр.); «Радянський селянин» (орган Скала-Подільського РК КПУ і райради депутатів трудящих, 1956–1959 рр.); «Червоні зорі» (орган Струсівського РК КПУ та райради депутатів трудящих, 1956–1959 рр.) [420, сс. 253, 598, 599, 623, 647, 660, 740, 760].

«Першою тогочасною газетою, яку читали тернополяни, була армійська «Червона Україна», яка виходила в Тернополі впродовж 17 вересня – 2 жовтня 1939 р.» [505, с. 247]. На зміну їй від початку жовтня 1939 р. до кінця червня

1941 р. в обласному центрі видавали українською мовою щоденну газету «Вільне життя». Сучасні історики, зокрема В. Окаринський, називає її «непотоплюваним виданням» [550, с. 8] того часу. Спочатку ця газета була органом тимчасового управління м. Тернополя. Від 10 грудня 1939-го вона – орган Тернопільського обкому КП(б)У та облвиконкому. Від листопада 1944 р. до вересня 1946 р. вона виходила у Чорткові, оскільки Тернопіль був зруйнований майже вщент. Тому приміщення редакції газети та державних і партійних органів влади області розташовувалися в Чорткові. У воєнний час видання виходило 5 разів на тиждень і друкувалось на одному аркуші формату А 2 (2 сторінки), а з нагоди свят – на 2 аркушах (4 сторінки). Наклад становив 15 тис. примірників. Тоді газета була інформаційно-пропагандистською за характером та суспільно-політичною за напрямом: «Написані за радянським зразком тексти підкреслювали агітаційну функцію літератури. Це впливало на формально-естетичний рівень і мистецьку вартість творів. Їх зміст вичерпувався фабульним вектором, а трафаретність тем, конфліктів вимагала спрощених художніх засобів» [515, с. 148].

На тематику значний вплив мали воєнні події. Усі передовиці тоді – це здебільшого повідомлення радянського інформбюро про перемоги Червоної армії. Звичайно, інформування про успіхи було дуже важливим для підняття духу. Тому перша шпальта рясніла розповідями про здобутки у сільському господарстві, у металургії та ін. Відтак створювалася ілюзія, що країна, незважаючи ні на що, живе повноцінним життям. «Найголовнішою рисою тогочасних засобів масової інформації стала політична заангажованість, що чітко виявилось у змісті радіопередач та в публікаціях преси» [510, с. 102]. Згодом, після здобуття такої бажаної перемоги, газетна тематика залишилася такою ж заідеологізованою і пафосною, адже країну й область потрібно було відбудувати. Багато публікацій висвітлювало хід відновлення міст та сіл. «У «Вільному житті» практикували анонсування матеріалів номера, їх розташовували відразу біля «шапки» видання. Газета була перенасичена матеріалами комуністичної тематики, указами Президії Верховної Ради СРСР

та ін. До речі, на випуск припадала лише одна ілюстрація, решта – суцільний дрібний текст. Звичайно, у невеликому номері потрібно було вмістити якомога більше інформації. Та, незважаючи на радянську тематику, можна скласти уявлення про життя нашого краю, про те, що доводилося відновлювати, як жили люди тощо» [582].

Краєзнавчий наратив, винесений у сферу масових комунікацій регіонального рівня, з часом набуває нових смислів: «Сприятливі часи для краєзнавства та місцевої історії настали в Україні лише наприкінці 1950-х років. Це своєрідне історико-краєзнавче відродження, яке вилилося тоді у багатотомову публікацію, у створенні якої брали участь понад 100 тисяч авторів з різних міст України, «Історія міст і сіл Української РСР» [434, с. 136]. Зміст журналістських публікацій поживляється темами «малої Батьківщини». У центрі уваги краєзнавчих матеріалів опиняються як затребувані соціумом, так і маловідомі, часом приватні факти місцевої історії, в основі яких – локальна культура, що постає частиною глобального процесу.

Станом на 1 березня 1950 р. тираж «Вільного життя» вже сягав 30 тис. примірників. Із 24 жовтня 1952 р. газета – орган Тернопільського обласного та міського комітетів комуністичної партії України, обласної та міської рад депутатів трудящих. Від 1955 р. у виданні започатковано краєзнавчі рубрики «Листи наших земляків», «Куток краєзнавця», «Люди нашого краю», «Силуети вічності», «Меморіал». Саме цей рік можна вважати своєрідною точкою відліку щодо появи перших краєзнавчих матеріалів на сторінках газети. У нових рубриках публікували історико-літературні нариси, наприклад: «З історичного минулого міста Кременець» В. Андрієвського та О. Михайлюка, нарис К. Житника про Євгенію Долинюк «Хазяйка полів», матеріал Є. Зозуляка «Антонівці: правда пам'яті» та ін.

Протягом 1950–1970 рр. тираж «Вільного життя» невпинно зростає: станом на 1 січня 1970 р. він досяг 100 тис. примірників. Із 1976 р. газета виходила п'ять разів на тиждень, а на 17 червня 1981 р. припав 10-тисячний номер видання. 26 серпня 1990 р. газета «першою в Україні вийшла не як орган

облпарткомітету і облради, а як громадсько-політична газета Тернопілля» [671]. Уже через рік видавцем став трудовий колектив редакції. У той час великою популярністю користувалися статті рухівських авторів на українську історичну тематику, які переконливо розвінчували позиції комуністичної пропаганди. Газета першою серед обласних видань у серпні 1990 р. змінила свій статус. Її очолив П. Федоришин. «Уже у першому номері знаходимо краєзнавчі матеріали про жертви сталінських репресій і голодомору, загиблих у війнах та від чорнобильської катастрофи, про січових стрільців і наративи про старі замки краю. Газета закликала оберігати пам'ятки минулого, шанувати духовні святині, бути гідним своєї України» [554, с. 133]. 31 серпня 1991 р. газета стає незалежною громадсько-політичною, видавцем якої є трудовий колектив редакції; у 1998 р. виходить у вівторок, четвер і суботу (130 номерів на рік). В області «Вільне життя» – лідер у передплаті: «найбільший тираж – понад 132 тис. примірників (1989 р.). 2003 р. – понад 107 тис. примірників» [630]. 3 липня 2007 р. випуски газети за середу стали повноколірними. Відтоді газета виходить під назвою «Вільне життя плюс», а з червня 2008 р., у зв'язку зі зміною розпорядку роботи «Укрпошти», випускається двічі на тиждень – у вівторок і четвер. «Слід зазначити, що в час економічної кризи газета зменшила обсяг з 16 до 12 сторінок. Незважаючи на це, її тираж у 2009 р. сягав 81 250 примірників, і у квітні цього ж року з'явився сайт «Вільного життя» [429, с. 53]. Сьогодні газета – наймасовіше видання Тернопільської області, виходить двічі на тиждень (середа та п'ятниця) і має передплатників у всіх областях України і за кордоном.

Дійсно, важливим для формування редакційної політики тернопільських видань став державотворчий період початку 90-х років ХХ ст. З вересня 1990 р. на Тернопіллі почалося масове перейменування районної преси (Додаток Б).

Неабияку роль в інформаційному просторі Тернопільщини відіграла молодіжна обласна газета «Ровесник», заснована у Тернополі у 1966 р. Упродовж майже всього часу існування вона, як і всі тодішні українські молодіжні видання, виходила як орган обкому комсомолу (до 1990 р.). «Однак

кістяк колективу завжди складали люди молоді, думаючі, патріотично налаштовані, тож газета постійно намагалася вийти за ідеологічні рамки і максимально наблизитись до реального життя. Особливо відчувалося це наприкінці 80-х, коли «Ровесник» закладав основи демократичної журналістики» [594]. Тоді видання виходило тричі на тиждень (середа, п'ятниця та неділя) форматом А 3, а кожен випуск складався із чотирьох сторінок. Наклад становив 27 061 примірник. Газета була комсомольська, а тематика – молодіжна. Звичайно, передові статті повідомляли про виконання планів п'ятирічок, про збори комсомольців і т. д. Проте такі публікації становили лише частину змісту часопису. «Із 1991 р. видання стає незалежною громадсько-політичною молодіжною газетою Тернополя, а з 1996 р. виходить під назвою «Західна Україна» [604, с. 185]. Згодом знову змінює назву на попередню (1996–2002 рр.). Слід зазначити, що тираж газети на початку 1990-х рр., до перетворення в тижневик «Західна Україна», сягав 130 тис. примірників. Редакторами у різні роки були: П. Перебийніс (перший редактор), В. Ковальчук, А. Ігошин, Є. Безкоровайний, Д. Теличин, В. Теремко, В. Андріішин, С. Слюзар, М. Мартинчук, Ю. Цвик, М. Лисевич, О. Чорна, Н. Пастушенко.

Цікавою особливістю цього видання було те, що майже у кожному номері друкували фейлетони і гуморески. На шпальтах «Ровесника» обговорювали питання медицини, освіти, розглядали теми моралі та етики (рубрика «Віч-навіч з совістю»), а також у коротких зарисовках поставало життя області (рубрика «Від понеділка до вівторка»). Неабиякою популярністю у газеті користувалися репортажі, які зазвичай публікували під рубрикою «Кореспондент у терміновому відрядженні». Слід зазначити, що газета одна із перших у радянський період почала публікувати нестандартні художні твори (рубрика «Перевернуте крісло»), ноти і слова популярних пісень того часу (лише українських авторів). «Після 25 вересня 1991 р. газета перестає виходити під назвою «Ровесник», її перереєструють як газету «Західна Україна», перший номер якої з'являється 5 жовтня 1991 р.» [409, с. 65]; вона розповсюджується у Тернопільській, Івано-Франківській та Львівській

областях. Через фінансову кризу газета припинила виходити у листопаді 1996 р. З кінця 2016 р. її відновлено у форматі інтернет-ресурсу, який позиціонує себе як «Тернопільські молодіжні новини», що «об'єднує молодих та ініціативних людей, які прагнуть вдосконалюватись, дізнаватись нове та обмінюватись досвідом і думками» [596].

Отже, суспільні зрушення вагомо позначилися на діяльності засобів масової інформації. Напередодні незалежності у Тернополі виходять рухівське «**Тернове поле**» і меморіальний «**Дзвін**», що друкуються в Литві (редактори Л. Крупа та М. Куземко). «**Тернове поле**» – видання Тернопільської крайової організації Народного руху України за перебудову (перший випуск – у жовтні 1989 р.); «**Дзвін**» – видання Тернопільського обласного історико-просвітницького товариства «Меморіал» (перший випуск – у липні 1989 р.). Далі з'являються самопис студентського товариства «Червона калина» «**Наша справа**» (1989 р.) і видання культурно-просвітницького товариства «Вертеп» «**Посвіт**» (грудень 1989 р.). Невдовзі створюються редакції: «**За віру і волю**» – партійна місячна газета Тернопільської крайової організації християнських демократів (№ 1 (2) 1991 р.); «**Тернистий шлях**» – незалежна газета Тернопільської філії УГС (січень 1990 р.); «**Цвіт України**» – перша в Україні газета української скаутської організації станиці Тернопіль (1991 р.) [445, с. 75]. У цей період преса області залучає читачів до пошуку нових відповідей на суперечливі питання суспільного буття, з'являються публікації історико-краєзнавчої, релігійної тематики. Так, 29 квітня 1990 р. надруковано перший випуск щоквартального літературно-мистецького додатка до «Вільного життя» «**Слово і край**». «Упродовж 1990–1991 рр. вийшло 6 випусків щоквартальника, і він відіграв на той час значну роль у справі відродження культури рідного краю» [429, с. 39].

Найсприятливішими для періодики області були перші роки після проголошення Україною незалежності, коли ЗМІ зазнають відчутних змін. Як зауважує дослідниця О. Гриценко, трансформації є свідченням «виникнення нового типу ЗМІ – масмедіа перехідного суспільства, який суттєво

відрізняється як від традиційних західних масмедіа, так і від ЗМІ радянського типу» [435, с. 16].

Слід зазначити, що в авангарді національно-демократичних перетворень в Україні того часу належне місце займає місто Тернопіль, у друкованих виданнях якого пропагується активна проукраїнська позиція. Так, у березні 1990 р. виходить перша демократична газета краю **«Тернопіль вечірній»** (редактор – С. Слюзар): форматом А 3 на восьми сторінках. Перший випуск газети мав тираж 15 тис. примірників, а вже сьомий – 30 тис. [617, с. 4]. Після сесії новообраної міської ради (29 березня 1990 р.) було вирішено реорганізувати газету з органу міськкому партії і міськвиконкому в орган Тернопільської міської ради. «Спільним зусиллям колективу редакції, депутатів міської ради часопис перетворився на рупор боротьби за незалежність України» [616, с. 1]. Згідно з рішенням другої сесії міськради XXI скликання з 19 номера від 29 липня 1990 р. газета «Тернопіль вечірній» стає власністю міської ради народних депутатів. Так робота редакції постійно була в полі зору комісії з питань культури та національного відродження міської ради. Після переходу першого редактора «Тернополя вечірнього» С. Слюзара на посаду редактора газети «Свобода» на комісії постійно обговорювали проблеми міського часопису. Газета припинила своє існування 4 травня 2011 р. [627]. Сьогодні видання має статус приватного підприємства «Редакція газети «Тернопіль вечірній».

У жовтні 1990 р. Тернопільська обласна рада заснувала народну газету **«Відродження»** (нині – **«Свобода»**). «Невеличка за форматом, ще менша – за тиражем, вона хоч і непросто, але впевнено почала прокладати свою найголовнішу стежку – до сердець читачів» [417, с. 1]. Грудневий референдум 1991 р. газета зустріла із новою назвою – «Свобода». Від 1 вересня 1995 р. вона – спільний друкований орган облради та ОДА. Найбільший наклад газети (120 тис. примірників) спостерігається протягом 1994–2000 рр., у 2007 р. – майже 40 тис. примірників.

За час існування виданню доводилось неодноразово відстоювати журналістські стандарти та конфліктувати з місцевою владою. Сьогодні газета теж переживає не найкращі часи, що, зокрема, пов'язано з реформуванням. Майже всі друковані державні та комунальні ЗМІ до 1 січня 2020 р. повинні стати незалежними суб'єктами господарювання. «Закон про роздержавлення комунальних ЗМІ колектив зустрів із надією, що тепер можна буде працювати, не озираючись на «господарів». Колектив редакції вирішив йти в першому етапі роздержавлення, і на це начебто була згода засновників: і облрада, і облдержадміністрація офіційно вийшли з числа засновників газети» [615]. Тож у середині жовтня 2019 р. газету «Свобода» було зареєстровано як товариство з обмеженою відповідальністю, а вже з 1 січня 2020 р. газета виходить під назвою «Свобода плюс Тернопільщина».

У січні 1991 р. з'являється часопис **«Тернопіль»**. Виходив чотири рази на рік; формат журналу – 60 x 84 1/8, папір друкарський, друк офсетний. Набір, верстка, друк здійснювалися в тернопільській обласній друкарні. «Наклад та обсяг журналу у різні роки дещо різнився. Якщо на початку виходило 15 тис. прим., то з часом тираж зменшився до 3–7 тис. прим., а в 1997 р. становив лише 700 прим.» [446, с. 123]. Він містив літературну критику, художні твори різних жанрів, есеїстику, публіцистику, пов'язану з культурно-мистецькими проблемами, а також публікації, що мають культурологічне, мистецьке чи громадсько-політичне спрямування. Крім презентації літературних новинок, журнал відзначався глибоким критичним аналізом подій літературного життя. Він був «контамінацією літературного збірника, політичної газети та своєрідної наукової енциклопедії» [476, с. 262]. Через нестачу коштів у 1997 р. журнал припинив виходити, але з березня 2008 р. був відновлений як «Літературний Тернопіль». Часопис «Тернопіль» послужив своєрідним імпульсом для того, щоби багатогранна минувшина і сучасність Тернопільщини з новою силою постали в історико-краєзнавчих виданнях.

У 1984 р. при газеті **«Вільне життя»** випускався додаток **«Тернопільська реклама»**, який згодом переріс у самостійну газету **«Вісник**

Тернопілля», котра існувала до 2004 р. У березні 1990 р. у Тернополі виходить газета, яка висвітлювала регіональні екологічні проблеми, **«Екологічний сполох»**. На Бережанщині 1 жовтня 1991 р. зареєстровано літературно-мистецький та історико-краєзнавчий альманах **«Жайвір»**, який згодом дістав статус самостійної газети. У 1992 р. виходило видання **«Пан + Пані»**. У 1994 р. вийшли: гумористично-сатиричний спецвипуск до альманаху **«Жайвір»** **«Сірник на здачу»**, кулінарні рецепти **«Українська хата»**, розважально-пізнавальні видання **«Добрий день»**, **«Він+Вона»** та ін. Згодом виникають: рекламно-інформаційна газета **«У кожен дім»** (серпень 1996 р.); культурно-мистецька газета **«Соломія»** (червень 1997 р.) – на честь видатної української оперної співачки кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. С. Крушельницької; міліцейський вісник **«Досьє-02»** (грудень 1998 р.); зеленопланетний **«Собор»** та ін. У цей період розпочинають мовлення обласна державна телерадіокомпанія (ТТБ), TV-4, активізується робота районного радіомовлення.

З 1994 р. в області зареєстровано 385 видань, регулярно виходить понад 60 газет і журналів; 5 видань заснували релігійні структури (**«Божий сіяч»** Тернопільсько-Зборівської архієпархії УГКЦ, **«Христова скеля»** єпархіального управління Буцацької єпархії УГКЦ, **«Стяг»** релігійної громади євангельсько-лютеранського віросповідання, **«Лампада Почаївська»** Почаївської духовної семінарії); 4 газети – вищих навчальних закладів (**«Медична академія»** – ТДМУ), **«Студентський вісник»** (ТНПУ), **«Університетська думка»** (ТНЕУ), **«Університетські вісті»** (ТНТУ); 3 – партійних організацій (**«Наша Батьківщина»** обласної організації однойменної партії та ін.); 3 – громадських організацій (**«Дзвін»** обласного товариства **«Меморіал»**, **«Просвіта»** Гусятинської районної організації **«Просвіта»**, **«Дзвони Лемківщини»** всеукраїнського товариства **«Лемківщина»**) [629].

Починаючи з 2000-х років на Тернопільщині, як і в Україні загалом, почалась трансформація друкованих видань. Ці зміни торкнулися як структури редакцій (під дією рекламного ринку і його впливу на фінансову редакційну політику), так і типології періодичних видань. У серпні 2000 р. з'явилося

громадсько-політичне видання «**НОВА Тернопільська газета**». Її друкована версія виходить щосереді на 12–18 сторінках формату А 2, діє однойменний інтернет-портал, який містить місцеві і світові новини, висвітлює політичне, кримінальне, культурне, спортивне життя України та області. Програмні цілі газети – інформування населення з усіх питань соціально-економічного й політичного життя. У 2002 р. почала виходити додатком до «Вільного життя» «**Домашня газета**», нині – окреме видання. Щосереді від 21 травня 2003 р. до 19 червня 2013 р. у Тернополі виходила газета «**Місто**», яка згодом перетворилася в інтернет-видання. Упродовж 2006–2010 рр. існували інформаційно-аналітичний тижневик «**Нова ера**», а також газета «**20 хвилин**», заснована у 2006 р. медіакорпорацією RIA (виходила форматом А 3 з понеділка по суботу, з осені 2008 р. – лише тричі на тиждень, з 2013 р. має виключно електронну версію).

Отже, поділяючи думку дослідниці Н. Зикун про те, що «преса певного історичного періоду є складною й динамічною системою, представленою різноманітними типологічними групами видань, виникнення яких... зумовлене соціальною потребою аудиторії в інформації, технічними можливостями, соціально-політичними, економічними й духовними завданнями» [464, с. 47], можемо констатувати, що поява преси Тернопільщини була зумовлена тогочасною суспільно-політичною ситуацією, а також потребою читацької аудиторії в інформації певного спрямування.

2.2. Районна преса як краєзнавча інформаційна платформа

Регіональна журналістика є потужним ресурсом в інформаційному просторі України. На відміну від загальнонаціональної, обслуговує інформаційні потреби аудиторії на окремій території і намагається відобразити особливості місцевого життя. «Загалом функції регіональних ЗМІ повторюють функції національних, однак традиційно найменше очікують від місцевих ЗМІ виконання суто розважальної функції, оскільки їхній технічний та професійний рівень є надто низьким, аби вони могли конкурувати в цьому плані з

національними та зарубіжними ЗМІ» [578, с. 589]. Регіональна журналістика представлена як друкованими газетами та журналами, так й електронними версіями цих видань, а також сайтами, які не мають друкованого аналога. Медіакарта Тернопільщини відзначається особливою активністю і багатоманітністю. Згідно зі статистичними даними про випуск друкованих ЗМІ, опублікованими на сайті Державного комітету телебачення і радіомовлення України, на 2020 р. у Тернопільській області зареєстровано 36 друкованих засобів масової інформації місцевої сфери розповсюдження загальним тиражем 597,5 тис. примірників [404]. Вивчаючи проблеми та перспективи розвитку районної преси, А. Андрієнко та Л. Чернявська зазначають: «Якщо вчитатися в цілу низку законодавчих актів, які регламентують діяльність засобів масової інформації, якогось чіткого визначення поняття «районна преса» ми не знаходимо. Хоча ми такий поділ – центральна, регіональна, районна преса – сприймаємо свідомо» [373, с. 5].

Як правило, усі районні редакції газет функціонували за майже однаковим установчим документом. Так, засновниками районних друкованих періодичних видань переважно був трудовий чи журналістський колектив редакції й районна державна адміністрація. «На початку 90-х років ця дивна спілка засновників утворилася з ініціативи тодішніх редакторів, які в такий спосіб хотіли документально зафіксувати ковток свободи, але ще не зважувалися самостійно працювати на засадах самоокупності й самофінансування. Вони боялися втратити підтримку влади, як пряму фінансову, так і у формі безкоштовної чи мінімальної оренди приміщень, пільгових цін на друкування місцевої газетної продукції» [557, с. 27]. Метою діяльності редакції було розповсюдження інформації про життя району, роботу районної влади та райдержадміністрації, захист інтересів жителів краю у вимірі права кожного громадянина на інформацію, сприяння миру й злагоді, всебічне висвітлення діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. У своїй діяльності редакція була залежна від політичних партій та громадських організацій.

Відповідно до мети діяльності типова редакція: видавала газету і додатки до неї; поширювала офіційну інформацію про найважливіші політичні, соціальні та інші процеси, що відбувалися в державі; оприлюднювала офіційні документи районної ради і районної державної адміністрації; укладала договори про видання та розповсюдження газети; проводила рекламну діяльність; створювала торговельну мережу та проводила торговельну діяльність для реалізації друкованої продукції [641, с. 29].

У дослідженні зосереджуємо увагу на районних газетах, які, на нашу думку, є одним із основних носіїв краєзнавчого медіадискурсу. За досліджуваний період (2000–2015 рр.) в Тернопільській області вийшло 14 169 номерів усіх районних газет (рис. 2.1). Аналіз типологічної структури районної преси пропонуємо розпочати з історії створення кожного видання та його характеристики. Таким чином зможемо простежити, як у досліджуваний період газети продовжують краєзнавчо-державотворчі традиції, започатковані у 1990-і роки.

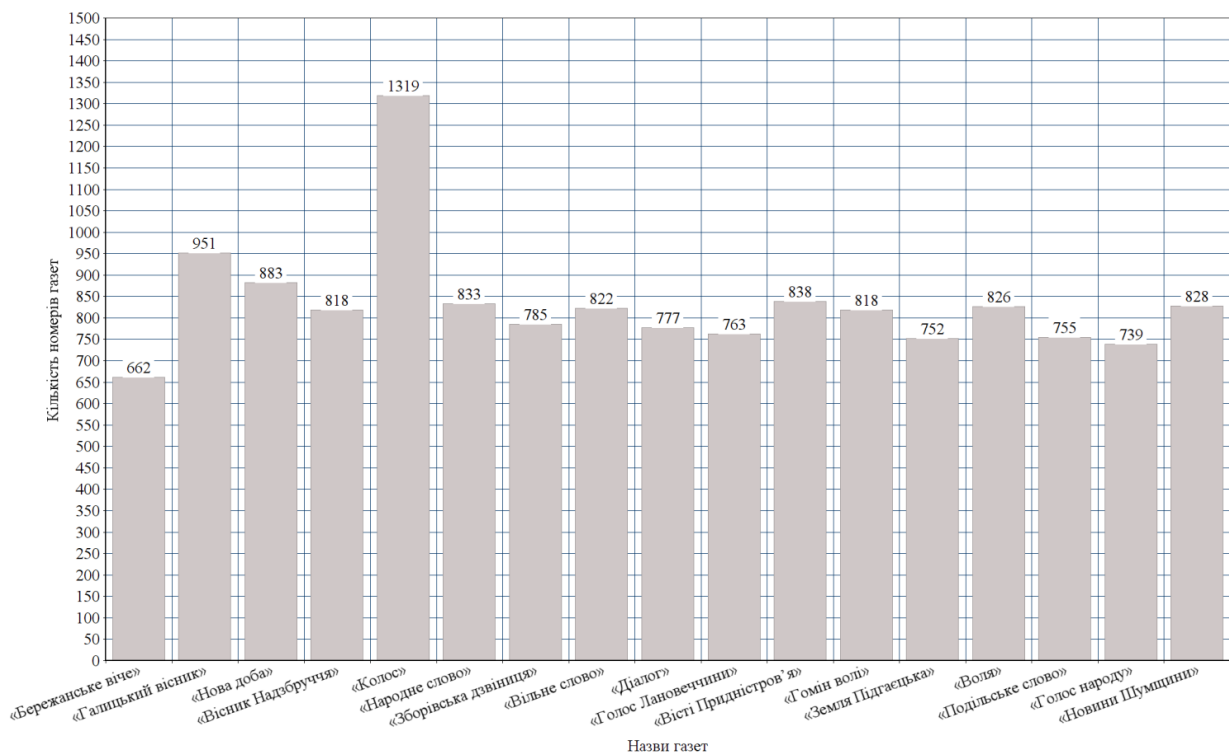

Рис. 2.1. Вибірка номерів районних газет Тернопільщини (2000–2015 рр.).

Територію Тернопільської області можна умовно поділити на три медіарайони: *північний*, *центральний* і *південний*, що співвідносні з трьома історико-етнографічними регіонами, які частково охоплює Тернопільська область: Західне Поділля, частину Східної Галичини і Південної Волині.

Північний медіарайон – це територія Збарзького, Лановецького, Шумського, Кременецького адміністративних районів. До складу *центрального* входять Зборівський, Бережанський, Козівський, Підгаєцький, Терехівський, Тернопільський, Підволочиський, Гусятинський райони. *Південний* включає територію Борщівського, Буцацького, Заліщицького, Монастириського та Чортківського районів. У межах кожної адміністративної території є власні районні газети, які загалом становлять важливу складову інформаційного простору області.

2.2.1. Північний медіарайон

Північний медійний район Тернопільщини сьогодні представлений трьома місцевими часописами. Серед них – районна газета «**Новини Шумщини**», яка вперше вийшла у травні 1945 р. під назвою «Ленінська правда». Відтоді вона один раз змінила свою назву – на сучасну. «Протягом усього свого існування у газеті були відображені усі ті суспільні процеси, які відбувалися в районі. І всі ці роки газета була літописом історії краю, прагнула бути на вістрі життя, йти слідами подій, часто непростих і суперечливих» [491, с. 1]. Газета була органом райкому КПУ і райвиконкому. «Оці два органи піклувалися про газету і мали право питати про результати опіки» [543, с. 4]. Важко доводилось у перші повоєнні місяці: не було відповідних шрифтів, журналістів, поліграфістів. Але газета виходила раз на тиждень, інформувала шумчан про повоєнне життя району.

Першим редактором газети був Олексій Заїка. Далі редакційний колектив очолювали: Віра Косарева (з вересня 1945 р.), згодом – Тараненко (на жаль, його імені не зафіксовано), І. Гречковський, Олексій Антонюк (серпень 1955 р. – листопад 1957 р.), Анатолій Тринько (листопад 1957 р. – липень 1962 р.).

Територіально-адміністративні зміни – приєднання району до Кременеччини – спричинилися до закриття редакції аж до відновлення Шумського району і його установ у 1965 р. Редакцію тоді очолив ветеран війни Григорій Ужако. Перші кілька номерів газети побачили світ у Кременецькій районній друкарні, очолюваній Леонідом Шевчуком. Верстальником була Марія Романюк, на лінотипі набирала текст Ярослав Панфілов, а друкував Ілля Махнов. Газета виходила тричі на тиждень, а з 1991 р. – двічі. Слід зазначити, що у редакції тоді гостро відчувався брак кадрів. У наповненні газети матеріалами допомагали сількори, активними дописувачами були місцеві вчителі, лікарі, знані люди краю.

У 1980 р. редактором стає Іван Ящук, а з 1992 р. – Галина Киричук. У наступному десятилітті оновлюється технічна база редакції і створюється інформаційний центр «Новини Шумщини». Набір і верстку здійснюють на комп'ютерному обладнанні. З 1998 р. газета друкується у видавничо-поліграфічному комбінаті «Збруч» (раніше друкувалась у ВАТ «Шумська райдрукарня»).

На сторінках газети «Новини Шумщини» протягом досліджуваних років досить часто публікував краєзнавчі матеріали український прозаїк, поет, літературознавець, краєзнавець і журналіст Сергій Синюк. Часопис друкував його перекладацькі історико-краєзнавчі праці, а також уривки з прозових творів [283, с. 4], [284, с. 6].

Історія розвитку преси на Кременеччині сягає початку ХХ ст., коли виходили часописи «Православна Волинь» В. Біднова, «Духовний сіяч» А. Котовича та О. Вітенка, «Євангельський голос» М. Вербицького і Г. Федішина. У Кременці існував і ряд польськомовних видань, серед яких – газета «Крем'янецький вісник» (1941–1944 рр.), у якій друкували свої твори Улас Самчук, Олена Теліга, Оксана Лятуринська, Роман Бжеський [642, с. 4].

Перший номер сучасної районної газети «Діалог» побачив світ у вересні 1939 р. під назвою «Сталінським шляхом» у якості органу Кременецького повітового комітету КП(б)У та виконкому. Видання виходило українською

мовою з інтервалом через день на двох сторінках одного друкованого аркуша формату А 3 офсетним способом у друкарні тимчасового управління № 1, що знаходилась у м. Кременець [428, с. 3]. Після війни газета почала виходити двічі на тиждень (у середу та неділю) на двох сторінках форматом друкованого аркуша А 3 і тиражем 3 тис. примірників. Редактором спочатку був І. Оконенко, згодом – А. Овчарук.

У 1956 р. газета змінила назву на «Промінь комунізму» і стала органом Кременецького РК КПУ і районної ради депутатів трудящих. Редактором у цьому році було призначено Є. Романовича, його заступником – С. Дзегур. Виходила на чотирьох сторінках, а друкувалася у Кременецькій друкарні Тернопільського облуправління культури. Тут знаходилась і редакція газети, кореспондентами якої були Ю. Петрушевський, Я. Вітенко, П. Бараш, Л. Гервіц. 19 квітня 1962 р. знову змінено назву – на «Прапор Перемоги», редактором працював П. Величко, заступником – М. Шиян. Тоді газета виходила чотири рази на тиждень на чотирьох сторінках тиражем 10 тис. екземплярів. Змінився і статус видання – орган Тернопільського обласного комітету КПУ України і обласної ради депутатів трудящих при Кременецькому територіальному колгоспно-радгоспному управлінні. Від вересня 1978 р. тираж газети сягнув 14 100 екземплярів. Редактором видання із 10 серпня цього року був Михайло Баліцький. Упродовж 1980–90 рр. газета виходила раз на тиждень на чотирьох сторінках двома аркушами формату А 3. Кременецька районна друкарня тиражувала видання у кількості 11 590 примірників. Вартість газети тоді становила 5 копійок. Редактором і надалі залишався Михайло Баліцький [428, с. 3].

У святковому дизайні під назвою «Діалог» видання вийшло 1 січня 1992 р. Її засновниками стали Кременецька районна рада народних депутатів та колектив редакції. Тижневик виходив лише у суботу тиражем 9 тис. примірників. Друкувався із текстових діапозитивів у Кременецькій районній друкарні, а з грудня 1994 р. – у Тернопільському орендному підприємстві ВПК «Збруч» на двох аркушах формату А 2 на чотирьох сторінках тиражем 1 500

примірників. Редактором тоді став Віктор Хмілецький. Від червня 1999 р. засновники тижневика – Кременецька районна рада та райдержадміністрація. Тираж на той час сягав більше п'яти тисяч примірників, газету набирали у комп'ютерному центрі «Діалог», а друкували й далі у ВПК «Збруч». У 2009 р. тижневик змінив формат і почав виходити на 8-ми або 12-ти сторінках формату А 3. З серпня 2011 р. засновником «Діалогу» став Кременецький районний інформаційний центр «Діалог» під редакцією Вікторії Іваницької. Директором центру на той час був Петро Грам'як. Відтоді газету друкували у ТОВ «Буковинський видавничий дім» у Чернівцях. З 15 січня 2021 р. видання має журнально-газетний формат.

Кременецька районна газета «Діалог» стала платформою для краєзнавчих публікацій відомих особистостей, серед яких Григорій Чернихівський – краєзнавець, історик, літературознавець, поет, редактор, журналіст, який більше сорока років займався вивченням минулого Кременеччини. Серед його газетних публікацій – дослідження про м. Кременець [345, с. 1], про с. Старий Олексинець [344, с. 2]; про отця С. Ярмуся – ученого-богослова, уродженця с. Лідихів, який проживав у Канаді [346, с. 2]; про взаємини У. Самчука й О. Лятуринської [343, с. 4]. У рубриці «Духовне подвижництво» друкуються краєзнавчі матеріали про історію Почаївської лаври та її духовних наставників, які готувала журналіст інтернет-порталу громадянської журналістики Людмила Шилінська [352, с. 2], [353, с. 1], [354, с. 1], [355, с. 5].

До північного медійного району Тернопільщини відносимо газету **«Голос Лановеччини»**. Перший її номер під назвою «Більшовицька зброя» вийшов 1 жовтня 1944 р. на двох полосах формату А 3 накладом 2 тис. примірників [481, с. 61]. Тоді газету набирали і друкували вручну, редагував її секретар райкому партії В. Сіроук. У повоєнний 1947 р. газету очолив Д. Тупол. Протягом 1948 р. колектив редакції очолювали С. Плутенко, В. Плутенко, І. Костенко, Н. Головка. «Вони були першопрохідцями газетної справи і газетного слова на Лановеччині й зробили все від них залежне для утвердження ролі та авторитету часопису, а на долю послідовників випала приємна місія

пошуку нових граней авторитету газети, її творчого обличчя» [481, с. 61]. З 20 листопада 1952 р. назву змінено на «Будівник комунізму». У зв'язку з укрупненням районів Лановеччину було приєднано до Збаражчини, тому у 1962–1965 рр. видання не виходило, натомість читачі отримували збараську газету «Колгоспне життя». «Коли ж Лановецький район став функціонувати самостійно, було відновлено вихід «Будівника комунізму». Саме в цій газеті працювали І. Єлагін – заступник редактора, Є. Харюта і Н. Федотова – творчі працівники, Н. Тищенко – фотокореспондент, М. Пасічник – друкарка. Тоді інформацію, що стосувалася життя в СРСР, УРСР, отримували спеціальними трансляціями на певних частотах із радіоприймача» [481, с. 61]. Згодом кореспондентами районки були С. Дерейко, Я. Пальчик, який у майбутньому (1993–1999 рр.) став головним редактором журналу «Україна – Ukraina», С. Лисий – майбутній заступник редактора газети «Вільне життя». У травні 1970 р. редактором став С. Коркушко, за керівництва якого, поєднуючи роботу з навчанням, фах журналіста здобули А. Діденко, Л. Гуцалова, Г. Мацейків, Г. Барва, Г. Крися, В. Подунайчук. Згодом вони стали членами Національної спілки журналістів України і «не раз радували читачів резонансними публікаціями, вкладаючи у кожне слово часточку душі» [481, с. 62]. Також до редакційного колективу нинішнього «Голосу Лановеччини» у свій час входив Богдан Мельничук – український письменник, драматург, редактор, журналіст, краєзнавець. У 1984 р. колектив редакції очолив член Національної спілки журналістів України В. Подунайчук [430, с. 4], який з 1977 р. працював у цій газеті на посаді завідувача відділу сільського господарства. Його заступником призначено М. Собчука, який висвітлював у газеті ідеологічні питання.

З вересня 1991 р. газета виходить під назвою «Голос Лановеччини» і друкується у Тернопільському поліграфічному видавництві «Збруч». Її засновниками були районна рада і районна державна адміністрація, з серпня 2005 р. – районна рада, районна державна адміністрація та трудовий колектив редакції. Згодом, у 2016 р., після набуття чинності Закону України «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової

інформації» засновником стало Товариство з обмеженою відповідальністю «Редакція газети «Голос Лановеччини». З травня 2011 р. редакційний колектив очолює Н. Гомера, яка до цього працювала заступником головного редактора, а загалом у редакції – з 1999 р. У зв'язку з припиненням діяльності ТПВ «Збруч» влітку 2011 р. три номери районки віддрукувало обласне видавництво «А-Прінт», а вже напередодні Дня Незалежності України «Голос Лановеччини» уперше вийшов у повно колірному форматі у «Буковинському видавничому домі» [423, с. 1].

Краєзнавчі наративи про Тернопільщину в роки Другої світової війни та післявоєнної відбудови на сторінках газети «Голос Лановеччини» представляла краєзнавець Надія Гергілевич. В одному із них, наприклад, йдеться про долю депутата до Народних зборів (1939 р.) у Львові від Нападівського виборчого округу, мешканця с. Кусківці Олексія Арабського. В інших – про життєвий і творчий шлях відомих письменників сьогодення та минувшини, наприклад про поета, фольклориста, краєзнавця Юрія Горошка та письменника-сучасника Олександра Вільчинського [93, с. 5], [94, с. 2], [95, с. 4], [96, с. 2].

Директор Центральної районної бібліотеки для дорослих Світлана Пчола друкує у «Голосі Лановеччини» спогади уродженців краю, які були в'язнями ГУЛАГу: «*Страдник за віру і правду*» [253, с. 3]; «*Діти села*» [250, с. 5]; «*Генерал землі Волинської*» [249, с. 1]. Доповнюють краєзнавчу тематику і її публікації, присвячені річниці від дня народження Теофіля Комаринця – літературознавця, фольклориста, громадського діяча, дійсного члена Наукового товариства ім. Т. Шевченка [252, с. 2] та поетичним доробкам місцевих літераторів [251, с. 1].

Коли Збараський район увійшов до складу Тернопільської області, протягом 22 місяців виходила газета «Червоний Збараж» (1939–1941 рр.). Після того, як у квітні 1944 р. м. Збараж став обласним центром Тернопільщини, у листопаді того ж року почали випускати районну газету «Червона зірка», виконувачем обов'язків головного редактора якої було призначено Є. Донцова [537, с. 27]. З утворенням у цьому краї колгоспно-радгоспних управлінь у

1961–1962 рр. виходила газета «Колгоспне життя» (орган Збараського РК КПУ та районної ради народних депутатів), яка в часи творення незалежності України змінила назву на «**Народне слово**» [485, с. 13]. «В перші роки радянської влади газета закликала до колективізації і індустріалізації в районі; у роки Великої вітчизняної війни – гартувала волю до Перемоги, була мобілізуючою силою в період відбудови народного господарства, зруйнованого фашистами. Газета невтомно закликала всі ці роки до нових трудових звершень, прославляла правofлангових соціалістичного змагання, вела боротьбу з недоліками і упущеннями» [482, с. 1].

Редакторами газети у різні роки були: О. Криворог (відповідальний редактор у 1944–1948 рр.), Андрій Сергійович Колеснік (липень 1948 р. – липень 1956 р.), Григорій Михайлович Карпенко (серпень 1956 р. – грудень 1971 р.), Сергій Михайлович Дерейко (грудень 1971 р. – листопад 1991 р.), Ганна Созонівна Барва (лютий 1992 р. – квітень 1997 р.), Іван Коваль (квітень 1997 р. – червень 1998 р.), Василь Григорович Гриб (липень 1998 р. – грудень 1999 р.), Богдан Георгійович Гарасимчук (листопад 2000 р. – грудень 2007 р.), Володимир Ярославович Кравчук (грудень 2007 р. – березень 2009 р.), Андрій Романович Яркун (квітень 2009 р. – лютий 2011 р.), Світлана Миколаївна Боднар (червень 2011 р. – червень 2015 р.), Оксана Ігорівна Моргун – т.в.о. редактора (липень 2015 р. – травень 2017 р.) та директор ТОВ «Редакція Збараської газети «Народне слово» (з травня 2017 р. до сьогодні).

Збараська районна газета «Народне слово» залучала до публікації краєзнавчих матеріалів не тільки місцевих науковців, а й відомих осіб області. Наприклад, упродовж досліджуваного періоду на сторінках районки активно друкується археолог, директор Тернопільської обласної інспекції охорони пам'яток культурної спадщини Марія Ягодинська. Зокрема, привертають увагу її публікації про значення Збаража серед історичних міст Тернопільщини [361, с. 6] та археологічний літопис Збаражчини [362, с. 4].

Слід зауважити, що автура всіх аналізованих районних газет формувалась залежно від їхнього місця проживання / народження на одній території.

Наприклад, у «Народному слові» значну частину краєзнавчих наративів публікують саме уродженці збараського краю. Серед найбільш відомих – поет, лауреат літературно-мистецької премії ім. Іванни Блажкевич, дипломант літературної премії ім. Володимира Вихруща та італійського часопису «Gorni postra», уродженець с. Добромірка Збараського району Василь Кравчук. У публікаціях розповідалось про літературне життя краю («Художня література Збаражчини на стику тисячоліть» [172, с. 4], «На межі 80-ліття» [173, с. 2]), відомих уродженців Збаражчини («Лицем до сонця, серцем до землі...» [170, с. 5], «Слід» [171, с. 6]). Рубрика «Крізь плін віків» регулярно вміщувала краєзнавчі розповіді тодішнього заступника директора Національного заповідника «Замки Тернопілля» Володимира Чайки («Збараж на світових кіноекранах» [328, с. 4], «Повернення на Батьківщину» [330, с. 5], «Грушевський про Збараж» [327, с. 2], «Слідами скарбів Вишневецького замку» [331, с. 6], «Каплиця князів Збараських» [329, с. 5]).

2.2.2. Центральний медіарайон

Центральний медіарайон представлений газетою «Подільське слово», заснованою Тернопільською районною радою 4 березня 1967 р. під назвою «Шляхом Ілліча» [552, с. 104]; її тираж складав майже 6,5 тис. примірників. Наприкінці 1990-х рр. видання перейменовано на «Подільське слово». Тоді більшість районних газет прибирали зі своїх назв ідеологічні означники. «Домінуючим став територіальний тезаурус, який включав, зокрема, і згадки історичних регіонів України» [374, с. 40]. Видання виходило спочатку тричі (1967–1989 рр.), а потім – двічі (1989–1996 рр.) на тиждень. Згодом стало тижневиком і нині виходить щоп'ятниці. Першим редактором газети був М. Чухрій, потім його змінив М. Лівінський; із 1977 р. редакційний колектив очолював М. Стечишин; у 1988–2004 рр. – заслужена журналістка України Г. Мацейків [506]. «Згодом, у 2005 р., «естафету» перейняла Ганна Макух, котра очолювала видання «Подільське слово» майже 12 років. 1 серпня 2016-го

рішенням сесії Тернопільської районної ради головним редактором газети призначено Наталію Чапрак» [467, с. 1].

У різний час кореспондентами у редакції були відомі люди краю. Зокрема, впродовж 1985–1996 рр. тут працювала журналістка Г. Макух, яка від 1996 р. була редактором відділу економіки і підприємництва редакції «Тернопільської газети», у 2000–2001 рр. – головний редактор газети «Тернопіль-бізнес», з 2001 р. – директор Тернопільського регіонального представництва ВАТ «Корпорація «Медіа Простір», а вже згодом, упродовж 2004–2016 рр., очолювала газету «Подільське слово» [640, с. 435–436]; М. Вишневський – відомий журналіст, редактор, член Національної спілки журналістів України, який від 1977 р. був кореспондентом обласної газети «Вільне життя», а потім – відповідальним секретарем газети «Шляхом Ілліча», редактором газет «Студентський вісник», «Відродження» (нині «Свобода»), редактором облтелерадіокомітету [533, с. 103]. Посади відповідального секретаря та заступника редактора газети «Шляхом Ілліча» у свій час займав журналіст В. Саржевський. Від 2002 р. у «Подільському слові» працювала краєзнавець М. Безкоровайна, яка у 2005 р. стала редактором відділу економіки. Літературним редактором у 2003 р. була Т. Свинарик, а відділ з питань громадсько-політичного життя очолювала І. Юрко. У 2004–2008 рр. при газеті виходив часопис «Дорожник». У серпні 2016 р. головним редактором газети призначено Наталію Чапрак, яка до того працювала головним редактором газети «У кожен дім», журналу «Наше місто» [380, с. 3]. Після набуття чинності Закону України «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації» засновником газети стало Товариство з обмеженою відповідальністю «Редакція газети «Подільське слово».

Важливою для районок є співпраця з письменниками, які мають «кореспондентські посвідчення». На думку К. Стецюка, їх публікації «відіграють важливу пізнавальну, світоглядно-формувальну, естетичну, розважальну та інші функції, а головне – охоплюють широке коло читачів» [622, с. 396]. Так, на сторінках районної газети «Подільське слово» серед таких

авторів – тернопільська художниця і поетеса Олеся Гудима [121, с. 5], поетеса та журналістка Зоряна Замкова [139, с. 4]. Чимало краєзнавчих публікацій належить відомому громадському діячеві Тернопільщини Казимиру Яремі. Серед найбільш значущих – приурочений 10-річчю Тернопільського районного РУХу [364, с. 4]; про історію с. Острів [365, с. 5]; про історію храму апостолів Петра і Павла у с. Йосипівка [366, с. 2].

У «Подільському слові» активним автором був почесний голова Тернопільської обласної організації ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка, педагог, краєзнавець, публіцист, громадський діяч Богдан Головин. У його публікаціях розповідається про вихідців краю, відомих духівників, науковців. Наприклад: «Повернення о. Василя Мельничука в Україну» [102, с. 5]; «Прийняв терпіння за віру» [104, с. 2]; «Степан Ратич, душпастир від Бога» [106, с. 9]; «До 125-річчя тернопільської філії «Просвіта» [101, с. 3]; «Призабутий науковець» [103, с. 3].

Серед районних газет центрального медіарайону Тернопільщини – тижневик «**Зборівська дзвіниця**», який висвітлює громадсько-політичне життя Зборівського району.

«До початку 30-х років ХХ ст. своєї преси Зборівщина не мала. Зборівчани читали переважно львівські газети. В 1918–1919 рр. двічі на тиждень виходив часопис «Золочівське слово» – як офіційний орган команди Золочівської військової округи. У цій газеті друкувались також офіційні документи Зборівського повітового правління» [457]. У 1932–1939 рр. місцева філія «Просвіти» видавала «Зборівські вісті» – першу крайову українську газету. Її тираж становив 5 тис. примірників; виходила вона раз на місяць. «Редактором місячника був Михайло Снітинський, друкувався він в друкарні Й. Д. Фаєрштайна в м. Зборові. Один номер коштував 25 грошів, передплата на рік – 1,80 злотих, на півроку – 1 злотий, на квартал – 60 грошів. Вартість річної передплати за кордоном коштувала 1 долар США» [457]. Це видання передплачували і читали зборівські емігранти в США, Канаді, Франції, навіть у Парагваї. «З приходом радянської влади «Зборівські вісті» перестали виходити. Проте після початку радянсько-німецької війни та відступу Червоної армії в

Зборові з'явився ще один випуск «Зборівських вістей». Він датований 31 липня 1941 р. та містить на першій сторінці текст «Акта проголошення відновлення Української Держави 30 червня 1941 р. в м. Львів». Цей номер був вже останнім – відновити повноцінний випуск газети в умовах окупації виявилось неможливим» [457].

Спершу «Зборівську дзвіницю» заснували під назвою «Прапор волі» (1939 р.). Пізніше перейменовували на «Прапор соціалізму» (1949–1962 рр.), «Радянське слово» (1962–1990 рр.). Сучасну назву закріплено за виданням від серпня 1991 р. [412]. Часто змінювалися і засновники: райком компартії і районна рада депутатів трудящих; райком компартії і районна рада народних депутатів; районна рада і райдержадміністрація; райрада, райдержадміністрація і трудовий колектив. Нарешті, після завершення реформування у 2018 р., засновником стало Товариство з обмеженою відповідальністю «Редакція газети «Зборівська дзвіниця».

Редакторами у різні роки були: І. Столяренко, С. Бондарчук, А. Тринько, М. Пінь, В. Ліщинський, Л. Гармідер, С. Аніоні, Л. Білик. У 1991 р. колектив «Зборівської дзвіниці» очолила Н. Пшеничняк. Сьогодні керує редакцією О. Семенина. У 1988 р. заступником редактора Л. Гармідера була С. Атоні, відповідальним секретарем – Б. Рудницький, у свій час тут працював і Г. Баран (згодом відомий під псевдонімом Радошівський) – нині знаний поет, публіцист та краєзнавець, який публікувався в районці упродовж півстоліття (1963–2013 рр.). Фотокореспондентом у 1990-ті рр. був М. Грохола, секретарем-друкаркою – Г. Баранчук, а бухгалтерські справи вела Л. Зварич [583, с. 4]. У свій час у «Зборівській дзвіниці» працювали: І. Мороз – донедавна начальник відділу управління інформації та зв'язків з громадськістю Тернопільської облдержадміністрації, І. Фарина – власкор газети «Свобода», В. Полева – кореспондент газети «Четверта влада», І. Кудляк – колишній редактор районного радіомовлення в м. Бережани, Л. Білик – заступник голови Зборівської райдержадміністрації [457].

У 2000 р. макетування газети почало переходити «з листа на комп'ютер». Відповідальним секретарем тоді став В. Семенина, тексти набирала О. Багрій. Верстка видання від весни 2001 р. здійснюється у видавництві «Збруч» у Тернополі [399, с. 3].

У газеті «Зборівська дзвіниця» було створено сприятливі умови для позаштатних авторів. Вона стала платформою для публіцистичних наративів педагогів місцевої школи, зокрема Зеновія Матвіїва. Привертає увагу цикл його краєзнавчих публікацій про священнослужителів краю: «*Присяги не зламав*» [197, с. 3], у якій автор описує життєвий і творчий шлях священника-патріота М. Цегельського; «*Служить Богові і людям*» [199, с. 4] – про відомого душпастиря, поета й композитора Олесья (Петра) Герету; «*Присяги перед Богом не порушив*» [198, с. 4] – про священника І. Демчишина з Бережанщини; «*Вірний своєму покликанню*» [194, с. 2] – про доктора географічних наук, уродженця с. Курівці О. Шаблія. Чимало матеріалів про відомих діячів краю публікує тут подружжя Леся та Леонід Білики. Так, до 75-річчя відомого поета, уродженця Зборівського району Григорія Радошівського у 2005 р. Леонід Білик опублікував про нього розповідь «*Рукопис у долонях правди*» [29, с. 5]. Чимало публікацій цих авторів поміщено у газеті про повстанські, афганські події і їх героїв. Наприклад, до 20-річчя виведення військ з Афганістану (2009 р.) було опубліковано матеріал «*Нічого не кажу судьбі...*» [27, с. 1] про уродженця с. Хомівка М. Микитина, який загинув в Афганістані. Згодом Леся Білик опублікувала передрук цього матеріалу у всеукраїнському літературно-мистецькому і громадсько-публіцистичному журналі «Золота пектораль» у рубриці «Афганський апокаліпсис» [28, с. 98–99].

Перший номер газети «**Бережанське віче**» в блакитно-жовтому дизайні побачив світ 15 вересня 1990 р. У заголовку – тризуб і шевченкове гасло «Борітеся – поборете». На першій сторінці – гімн «Ще не вмерла України», національний прапор, вітання виконкому районної ради. Слід зазначити, що Бережанщина захоплено зустріла нову газету. У редакцію щодня надходили цікаві листи, пропозиції, побажання. Матеріальну підтримку виданню надавали

церковні громади, осередки НРУ, окремі люди. Проте ідеологічні працівники райкому партії працювали проти видання, друкуючи фальшиві повідомлення та організовуючи звернення так званих ветеранів.

Газета «Бережанське віче» стала дітищем молодого демократії, сповістивши, що у національно-визвольному русі на Бережанщині настав новий період – активних дій і протистояння прогнилому радянському режимові. Газета народжувалася у складний час, коли тематика незалежності, національного відродження бурхливо оволодівала масами, набирала все більшого розмаху.

Ідея створення газети виникла одразу після виборів до місцевих рад, у березні 1990 р., коли депутати районної ради, які представляли національно-демократичні сили, утворили «Народну раду» [395, с. 1]. Для найширшого спілкування з населенням потрібен був свій друкований орган, бо на сторінки компартійної газети райком партії демократів не допускав. Задум про випуск демократичної газети втілювався тривалий час і важко. Це питання не раз обговорювали на сесіях районної ради, засіданнях фракції, до якої входили депутати з демократичними позиціями, і постійних комісій. Створення газети як органу районної ради було нагальною потребою, оскільки компартійна газета «Нове життя» монополювала вплив на формування громадської думки. «Ідея необхідності незалежного друкованого органу виникла як реакція патріотично настроєних депутатів і громадських діячів на пропаганду, з допомогою якої компартійна газета «Нове життя» продовжувала істерично оболванювати населення району, конвульсивно намагаючись підтримати підмочений авторитет номенклатурно-партійного апарату з усією його свитою» [432, с. 4].

Рішення «Про друкований орган районної ради народних депутатів», у якому, зокрема, значиться про заснування нової газети, районна рада більшістю голосів прийняла 3 серпня 1990 р. У цьому рішенні записано: «Відповідальним по роботі за створення газети призначити депутата районної ради народних депутатів В. Горобчука...» [376, с. 1]. Тоді ж виконком районної ради видає

«Свідоцтво про реєстрацію періодичного видання під назвою «Бережанське віче», засновником якого є районна рада народних депутатів. Редактором було призначено Омеляна Грабовського. У січні 1991 р. виконком районної ради затвердив редактором видання В. Савчука і склад редакційної колегії, яка допомагала творчому колективу у вирішенні різних питань, покращенні творчого процесу, спрямовувала діяльність колективу.

Зазначимо, що тоді в державі відбувалось падіння вартості грошей, зростали ціни на папір і поліграфічні послуги. Ці кризові явища в економіці спричинили безгрошів'я редакції, поступове зменшення тиражу газети. За рекомендацією райради їй довелося скорочувати штат [506, с. 1]. Та все ж газета виходила регулярно, дотримувалася свого ідейного спрямування, мала достатній склад дописувачів. Домінувала національно-просвітницька тематика: матеріали про «білі» плями в історії України, національно-визвольні змагання, героїку ОУН та УПА. Своєчасно і повною мірою висвітлювалися події сьогодення. Місця на шпальтах вистачало для представників усіх демократичних партій і товариств, що виникли і діяли на Бережанщині, з деяким переважанням активу Руху. Проте з невідомих причин у лютому 1992 р. редакційну колегію було ліквідовано, а в листопаді 1994 р. з волі нового керівництва районної ради закрито редакцію газети і створено районний інформаційний центр (РІЦ), який очолив П. Вільчинський. У першому ж випущеному номері РІЦ з титульної сторінки видання зникла українська державна символіка і гасло «Борітеся – поборете». Демократи навіть влаштовували мітинги і випускали листівки, висловлюючи протест проти призначення районною радою на посаду керівника інформаційного центру П. Вільчинського – колишнього завідувача ідеологічного відділу Бережанського райкому КПУ та редактора компартійної газети «Нове життя». Лише під тиском громадськості на головній сторінці газети було поновлено зображення герба, проте «наступних два роки із сторінок газети районного інформаційного центру лили бруд на демократів, на державотворців, на тих,

хто першим у Бережанському районі підняв блакитно-жовтий прапор» [370, с. 1].

Редакція газети активно долучалася до видавничої діяльності, намагаючись підтримати національний дух населення і зміцнити фінансово. У 1993 р. укладено збірник «Віночок тернових доль» з головним нарисом про Тимотея Старуха та його родину. Наступного, 1994-го, видано другий збірник «Віночок тернових доль», у якому містилися нариси про історика з Підгаєччини І. Джиджору, поета й художника М. Волощука, про інших відомих бережанців та земляків-в'язнів ГУЛАГу. Також протягом 1992–1994 рр. вийшло три числа «Просвіти» (як додатків до газети).

Найбільшим навантаженням у післяробочий час для редакції тоді було збирання й оформлення матеріалів з історії міста й сіл до упорядкованого другого тому альманаху «Бережанська земля» [386], який вийшов у Нью-Йорку у 1998 р. Зініціював його видання комітет бережанців у Канаді й США, а в Бережанах його голови В. Федина, а потім В. Пуківський офіційно поклали ці обов'язки на невеликий редакційний колектив «Бережанського віча».

У 1996 р. районна рада і нова райдержадміністрація відновили редакцію газети «Бережанське віче». Редакторами видання в різні роки були: Омелян Грабовський, Василь Савчук, Петро Вільчинський, Світлана Даньків, Ігор Мельник. Наприкінці квітня 2021 р. вийшло останнє його число.

У районній газеті «Бережанське віче» впродовж досліджуваного періоду авторами краєзнавчих матеріалів найчастіше виступали професійні науковці-історики, музеєзнавці, архівознавці, літературознавці та ін. Одним із найбільш згадуваних є ім'я Володимира Парація – завідувача науково-дослідного та культурно-освітнього відділу Державного історико-архітектурного заповідника у м. Бережани. Він є автором краєзнавчого *нарису про Бережани до 1375 р.* [240, с. 5], *про монастир Бернардинців та Вірменський костел у Бережанах* [236, с. 3], [238, с. 2], *наративу, присвяченого 140-річчю від дня народження Осипа Нижанківського – священника УГКЦ, композитора, диригента, громадського діяча краю* [239, с. 2]; *штрихів до портретів Михайла*

Рудницького [237, с. 4], *Якуба Потоцького* [242, с. 9]; а матеріал, опублікований під рубрикою «Відлуння історії» у 2008 р. [241, с. 5], розповідає про створення національної гвардії у Бережанах у період революції в Галичині 1848 р.

На сторінках цієї районки серед публікацій за 2000–2015 рр. віднаходимо публікації краєзнавчого спрямування директора Державного історико-архітектурного заповідника м. Бережани Богдана Тихого: *«Доля історичних пам'яток історії та культури»* [297, с. 4], *«За новим взірцем»* [299, с. 2], *«Заповідник: етапи становлення»* [300, с. 4], *«Події і пам'ятки Бережан»* [302, с. 3], заступника генерального директора з наукової роботи Львівської національної галереї мистецтв Володимира Пшика (*«Про походження роду Синявських»* [255, с. 4]), української громадсько-культурної діячки, авторки експозицій Музею книги у музеї Богдана Лепкого у Бережанах Надії Волинець: *«...І зарядитися добрим світлом»* [58, с. 5], *«Біль поетової чужини втишили мережанці»* [59, с. 7], *«Ескулап, бібліофіл, інтелігент»* [60, с. 5], *«Життя для пісні»* [61, с. 4], *«Задивлений у вічність Бережанський замок»* [62, с. 2], *«Невгасне бажання робити добро»* [63, с. 3], *«Ювілей гімназії. 100 років тому»* [64, с. 3], *«Ярослава Бородайко-Ставнича відзначає 100-ліття»* [65, с. 4] та ін.

Сучасна газета Козівського району **«Вільне слово»** під назвою «Радянське слово» вийшла у грудні 1944 р. як орган РК КПУ та районної ради народних депутатів. Першим редактором був Петро Мукомел; потім редакційний колектив очолювали Дмитро Тупол, Харитина Гречана, Микола Годованець. Упродовж 1965–1974 рр. редактором газети був Михайло Шепеленко; у 1974–1991 рр. – Борис Скопівський [570, с. 1]. З 1 вересня 1990 р. видання стає громадсько-політичним; з вересня 1992 р., після перереєстрації, змінила назву на «Вільне слово», а засновниками її стали районна рада народних депутатів та колектив редакції, редактор до 1998 р. – Ярослав Тучапський. «Усе, до чого б він не прикладався, робив «на відмінно», – писав поезії і прозу, малював, співав, був чудовим режисером і грав у виставах. В його творчому доробку – три книги: «Вистраждане на паростках надій», «Два

голоси зради», «І сміх, і гріх, і сльози» [570, с. 4]. З 1998 р. і досі редакційний колектив очолює Степан Шкрабан.

У районці працювали: Галина Стець, Валентина Ждан – талановита поетеса, авторка багатьох новел та життєвих історій, журналіст та фотограф Степан Держило, Марія Штокало. Газетярську школу тут пройшли Володимир Пелех, Богдан Герасимчук, Павло Таран, Ярослава Штокало-Пархомчук (журналіст обласної газети «Вільне життя»), Михайло Коваль (редактор Козівського районного комунального радіомовлення), Любов Свергун (журналіст обласної газети «Тернопіль вечірній»), Олена Дзік (журналіст всеукраїнського видання «Газета по-українськи»). «Сучасне «Вільне слово» продовжує кращі традиції своїх попередників, ніколи не обминає гострих кутів непростих нинішніх реалій, не залишає читачів на одинці з проблемами, підтримує та допомагає їм у пошуках істини» [405, с. 2].

Про історичне минуле та сьогодення Козівщини на сторінках районної газети «Вільне слово» (рубрика «Сторінки нашої історії») писала відома в краї літераторка, громадсько-політична діячка Ярослава Федик, «одна з організаторів районного об'єднання товариства «Просвіта» в 1989 р. в Козівському районі та одна з перших членів Руху і Демократичної партії України» [536]. Більшість її публікацій – про історію «Просвіти» в Козові, наприклад: *«Відродження «Просвіти»* [315, с. 2]; цикл краєзнавчих матеріалів *«Просвіта» формувала національну свідомість українців* [316, с. 2; с. 2; с. 3], опублікованих протягом липня-серпня 2014 р. і присвячених 25-річчю створення місцевого віддлення організації. Авторці належать наративи про історію спорудження в Козові пам'ятника Т. Шевченку [10, с. 2] та про 200-річчя з дня народження Кобзаря [317, с. 3].

Чимало публікацій на сторінках цієї газети належать краєзнавцю, публіцисту, культурно-громадському діячеві, директору Денисівського краєзнавчого музею Богданові Сиваку. Більшість із них присвячена відомим персоналіям району й опублікована у рубриці «Наші земляки»: *«Життя присвячене рідному краю»* [264, с. 3], *«Життя, віддане науці»* [265 с. 5],

«Життя, присвячене мистецтву» [266, с. 3], «Трилогія нашого земляка» [267, с. 5], «Ювілей нашої землячки» [268, с. 4];.

Найпізніше серед усіх районок області було створено часопис «**Земля Підгаєцька**», перший номер якого вийшов 22 серпня 1992 р. до Дня Незалежності України. «Дві тисячі краян після відновлення району мали можливість тримати в руках цей номер єдиного друкованого видання свого краю, який опісля був створений рішенням п'ятої сесії першого скликання «Про друкований орган районної ради народних депутатів» від 6 жовтня 1992 р.» [462, с. 1]. Тижневик висвітлював соціально-економічний розвиток району. Від заснування і до сьогодні назву не змінював. Його наклад становив 1 000 примірників.

Першим редактором газети була Галина Теліщук, «на плечі якої лягла нелегка ноша – перші найважчі роки становлення газети на голому місці – без приміщення, техніки, кадрів» [462, с. 1]. У 1995 р. до читачів звертався інший редактор – Ігор Даньків, який неодноразово наголошував, що колектив редакції отримує насолоду від результатів написаного. Засновником після реформування є Товариство з обмеженою відповідальністю «Редакція газети «Земля Підгаєцька».

Чимало краєзнавчих публікацій під рубрикою «Славні нащадки Підгаєччини» опублікував викладач Дрогобицького педагогічного інституту, краєзнавець Микола Герета. Серед основних: «Подвижник української культури» [99, с. 5]; «Тимофій Бордуляк на Підгаєччині» [100, с. 4]; «Іван Франко на Підгаєччині» [98, с. 2]; розповідь про батька письменника Б. Лепкого – уродженця с. Золотники Тербовлянського району «Воскресний хорал отця Сильвестра Лепкого» [97, с. 3].

Упродовж досліджуваних років на сторінках аналізованої газети чимало краєзнавчих матеріалів публікує нащадок колишнього бургомістра Підгайців Степан Колодницький, який у 1990–1994 рр. обіймав посаду мера цього міста. Це публікації, присвячені відновленню Підгаєцького району («Підгайці: Історія міста» [161, с. 3], «Символіка Підгаєцького району... Якою вона має бути?»

[163, с. 2], «Цінності духовні повертаються на своє місце» [164, с. 5], «Як згода будує, а незгода руйнує» [166, с. 2]), а також наративи, які описують життєвий і творчий шлях видатних діячів області та знаних уродженців краю («Закоханий у Підгайці: Івові-Криштофу Вершлеру – 75!» [158, с. 4], «Михайло Рудницький і Підгайці» [160, с. 3], «Саландяк Ярослав, або Слово про митця та його мистецтво» [162, с. 3]).

Підволочиська районна газета «Гомін волі» заснована у квітні 1941 р. під назвою «Збручанська зоря» як орган РК КП(б)У та райради. З листопада 1990 р. (з № 135) була перейменована на «Збручанські вісті». Від березня 1992 р. має сучасну назву [673]. Редакторами газети у різні роки були: Й. Перхалюк, М. Шпікула, О. Хмилик, Я. Сиричко (від 1996 р. – донині).

На сторінках газети активно друкує свої краєзнавчі розвідки історик, краєзнавець, журналіст, редактор, енциклопедист, кандидат історичних наук, уродженець с. Жеребки Петро Гуцал («Вірно служив справі свого народу» [126, с. 2], «Дослідник людських дол» [127, с. 3]). Чимало публікацій у рубриках «Записки краєзнавця», «Наші видатні земляки» належать краєзнавцю, публіцисту, досліднику історії Тернопільщини в роки першої та другої світових воєн Єфрему Гасаю [87, с. 2], [89, с. 2], [91, с. 4], [92, с. 2]. Він публікується також на шпальтах обласних газет Тернопільщини та в інших районних часописах краю. Наприклад, у «Зборівській дзвіниці» – під рубрикою «Долі людські», у «Подільському слові» – під рубрикою «Сторінки історії».

Теребовлянська газета «Воля» не один раз змінювала назву та дизайн, але змогла «пережити» періоди жорсткої цензури і дочекатися часів панування вільного слова. Спочатку це видання мало назву «Сталінським шляхом» (1939 р.) і виходило як орган тимчасового управління міста Теребовлі. Редагував її П. Бабенко. З січня 1940 р. газета стала органом Теребовлянського повітового комітету КП(б)У та політвиконкому, змінивши назву на «Ленінським шляхом», і друкувалася на двох сторінках двічі на тиждень. «Вже з березня того ж року знову змінюється назва видавця (відтепер це – райком КП(б)У і виконком районної ради депутатів трудящих). Газета друкується на

чотирьох полосах тричі на тиждень тиражем 2,5 тис. екземплярів аж до липня 1941 р. – приходу німецьких завойовників. Всього вийшло 246 номерів» [513, с. 2].

Відновлену теребовлянську районну газету «Ленінським шляхом» читачі одержали у липні 1944 р. Перші номери друкувалися на обгортковому папері, набір шрифтів, їх складання і відбивання на машині проводились вручну. Газета виходила на двох полосах двічі на тиждень тиражем 500 екземплярів. Редакційний колектив очолював І. Іванов (1944–1954 рр.). Певний час (з вересня 1948 р. до серпня 1949 р.) газету підписувала до друку в. о. редактора Г. Музиченко. Далі керівництво редакцією здійснювали: П. Величко (з січня по вересень 1954 р.), І. Кривоцюк (до січня 1955 р.), В. Волошина (до грудня 1957 р.). У 1957 р. у газеті працювали Богдан Іванчук, Степан Литвин, Степан Будний і Петро Панас. У цей час редакція придбала для своїх потреб велосипед і фотоапарат, якими користувалися по черзі. З 12 вересня 1958 р. районку почали друкувати на чотирьох сторінках тиражем 1,5 тис. примірників тричі на тиждень – в середу, п'ятницю і неділю. Редактором тоді (лютий 1958 р. – травень 1962 р.) був Василь Деркач.

1 червня 1962 р. газету знову перейменовують – на «За комуністичну працю». «Разом з тим змінився статус газети та межі її розповсюдження. Майже рік вона є органом Тернопільського обкому КПУ й обласної ради депутатів трудящих при Теребовлянському територіальному виробничому колгоспно-радгоспному управлінні та розповсюджується в межах цього управління, куди, крім Теребовлянського, входять Гусятинський, Підгаєцький, Козівський райони і частина Тернопільського» [514, с. 2]. З 2 березня 1963 р. газета стає органом партійного комітету Теребовлянського виробничого управління і районної ради, а з січня 1965 р. – знову органом Тернопільського обкому КПУ й обласної ради депутатів трудящих при Теребовлянському територіальному виробничому колгоспно-радгоспному управлінні. В часи цих «реформ» і реорганізацій редактором видання був Михайло Шепеленко (1962–1965 рр.), відповідальним секретарем – професійний журналіст Остап Пасіка. З 1 квітня 1965 р. газета ще

раз змінює назву: відтепер вона – «Трудова слава». Назва ця протрималася до березня 1992 р. З того часу набиралася газета на лінотипі й тиражувалася на ротативній друкарській машині. Виходила тричі на тиждень форматом 1 друкований аркуш тиражем майже 13 тис. екземплярів. Редакторський колектив у цей час очолював Мечислав Стефанкевич, заступником редактора був Григорій Кушнерик. У другій половині 1960-их рр. видання дещо змінилося і за формою, і за змістом: значно поліпшилися макетування і верстка газети, її поліграфічне оформлення, подача матеріалів. Тому і тираж газети нерідко піднімався до 15 тис. екземплярів [513, с. 2].

На початку 1990-х рр. у Тереховлі водночас виходило три часописи – районна компартійна «Трудова слава», міська «Тереховлянські вісті» і всеукраїнський часопис «Воля» [514, с. 4]. Перший номер газети «Воля» з гаслом «За вільну і незалежну Україну» вийшов 15 липня 1990 р. Засновнику довелося зазнати труднощів, пов'язаних з відсутністю приміщення для редакції, коштів, паперу, транспорту, журналістських кадрів. Майже весь процес творення часопису відбувався на власній квартирі редактора, який поєднував обов'язки і кореспондента, і відповідального секретаря, і коректора, і кур'єра. Становленню газети допомогли районна рада НРУ, підготовчий комітет ДемПУ, народний депутат Левко Крупа, активні дописувачі з Тереховлі. Спочатку рукописний матеріал і макети доводилося відвозити в Чортківську районну друкарню, де здійснювалися лінотипний набір тексту, верстка та друкування газети. Вона виходить двічі на місяць 5-тисячним тиражем. Відносне полегшення настало, коли набір, верстку і виготовлення діапозитивів узяла на себе місцева друкарня. Це сталося вже після того, як у Тереховлі відбулася Всеукраїнська установча конференція Демократичної партії України (22 вересня 1990 р.), на якій «Волю» було затверджено центральним друкованим органом партії. За рекомендацією Д. Павличка, І. Драча і В. Дончика газету почали розповсюджувати в усіх областях України. Друкувалася вона вже 50-тисячним тиражем і виходила на 8 сторінках.

«Воля» відіграла важливу роль у розповсюдженні правдивої історико- та краєзнавчо-патріотичної інформації, пропагуванні демократичних ідей, утвердженні національної свідомості читачів та в підготовці до всеукраїнського референдуму з визнання державної незалежності України. Значна її заслуга і в створенні Демократичної партії. Вже в перших номерах часопису були опубліковані маніфест ДемПУ, її програма і статут, списки й адреси уповноважених підготовчого комітету в областях, матеріали I з'їзду партії. З політичними, економічними публікаціями на сторінках часопису виступали члени національної ради партії Юрій Бадзьо, Дмитро Павличко, Олександр Лавринович, Волеслав Гайченко з Києва, Станіслав Губар із Черкас, Ярослав Підцерковний з Дрогобича, Федір Мишанич з Ужгорода та ін.

Після опублікування в Києві довідника з реквізитами неурядових видань до «Волі» почали надходити листи з Англії, Канади, США, Німеччини, Польщі. Серед надісланих до редакції матеріалів, зокрема, були: наукова розвідка відомого політика, директора Української пресової агенції в Лондоні Тараса Кузя «Панорама українських політичних партій на еміграції»; дослідницька стаття журналістки з Мюнхена Тамари Гарнавської «Проблеми повернення національних святинь українського народу»; історико-краєзнавча розвідка Алли Баскакової з Москви «Ордизм, або Хто ти є, Росіє?». Хвилюючі спогади про Україну прислали редактор і видавець з Лондона Теодор Данилів, професор Українського вільного університету з Мюнхена Зіновій Соколюк, публіцисти з Монреаля Олег Іванусів, Павло Василевський та ін. І все це опублікувала «Воля», одержавши багато схвальних відгуків.

На жаль, доводилось працювати в нестерпних умовах довготривалої відсутності не тільки приміщення, паперу, а й будь-якої матеріальної підтримки з боку видавця (національна рада ДемПУ) та певної його неузгодженості з місцевим осередком Руху, який з березня 1991 р. почав видавати власну газету «Теребовлянські вісті». Врешті-решт «Воля» опинилася без засобів до існування і на 25-му номері припинила свій вихід.

У вересні 1992 р. видання часопису було відновлено. Відчутну підтримку надали осередок «Просвіти» та районна держадміністрація, які й стали разом з трудовим колективом редакції її співзасновниками та видавцями [514, с. 4]. У редакцію згодом перейшли журналісти з «Трудової слави» і «Теребовлянських вістей» – Галина Цубера, Ольга Ваврійчук, Анатолій Ткач, Ганна Миколаєнко, Любов Кузик, Ізидор Романський, Наталя Бойчук і Руслан Терещенко.

Сучасний тижневик «Воля» (редактор А. Ткач), продовжуючи добрі традиції свого одноіменного попередника – часопису початку 1990-х рр., попри належне висвітлення суспільно-політичного та економічного життя району, значне місце на своїх сторінках відводить процесам розвитку культури, освіти, охорони здоров'я і спорту, відродження історико-краєзнавчої правди і духовних традицій українського народу [513, с. 2]. Нині газета виходить раз у тиждень форматом А 3 на восьми сторінках, тираж – 2 500 примірників.

На сторінках теребовлянської районної газети «Воля» трапляється найбільше краєзнавчих публікацій без зазначення авторства, як-от: «Музейна справа в Тереховлі» [215, с. 2]; «Усміхається сонцю величава Зарваниця» [309, с. 5]; «Народні аматорські» [218, с. 4]; «Археологічні знахідки львів'ян» – про давньоруське городище на Замковій горі в Тереховлі [8, с. 4]. Серед найактивніших авторів, які публікуються у цій газеті протягом аналізованого періоду, – місцевий педагог, історик, публіцист та політик Олег Вітвіцький [55, с. 4] та художник, поет, педагог Микола Брездень [43, с. 3].

Гусятинська газета «Радянські вісті» вийшла в світ 8 березня 1945 р. як орган райкому партії. Влада суворо стежила за лояльністю кожного рядка. Питання про роботу районної газети періодично заслуховували на засіданні бюро райкому партії, а редактору не раз докоряли за упущення у висвітленні соціалістичної дійсності. Така практика існувала аж до розпаду СРСР. Мінялись перші секретарі райкому партії, редактори, журналісти, але «пильне око» не випускало часопис з поля зору. Навіть за незалежної України ця тенденція зберігалася, адже виконавча влада, адміністрація, рада дотували газету на 50 % [636, с. 1].

Після відновлення Гусятинського району (квітень 1965 р.) газету здебільшого наповнювали матеріали про сільськогосподарські роботи, про передовиків виробництва, короткі повідомлення про події в світі [524, с. 1]. У наступні роки спостерігається поступова зміна контенту газети, бо, замість спрямовуючих статей, з'являються нариси про людей праці, їх захоплення у години відпочинку, аналітичні матеріали з питань економіки, виховання підростаючого покоління [524, с. 1]. Ситуація кардинально змінилась у 1990 р., коли 17 жовтня трудовий колектив визнав недоцільним участь райкому партії у видавництві газети. Лише тоді часопис позбувся партійної цензури і був перейменований на **«Вісник Надзбруччя»**. З проголошенням незалежності України докорінно змінився стиль публікацій. Читачів знайомлять з багатьма дослідженнями науковців, архівними матеріалами про боротьбу українського народу за волю. Однопартійність у державі змінилась на багатопартійність, з підпілля вийшла греко-католицька церква, нового звучання набув процес виховання молоді у суспільстві, відбувалося відродження приватної власності, про яку в минулому не могло бути й мови. «Відтоді у полі зору видання – становлення незалежності та національної ідеї. Паростки нового, що в муках народжуються і пробивають собі дорогу у завтрашній день, є головною темою публікацій. Газета вболіває разом з усіма за кращу долю українського народу і прагне допомогти своїм землякам утвердитись в нових умовах господарювання» [397, с. 2].

Редакторами районки у різні часи були: Т. Панченко (1945–1952 рр.), І. Собчук (червень-вересень 1952 р.), І. Баранов (жовтень 1952 р. – червень 1953 р.), І. Собчук (1953–1959 рр.), Н. Головка (1959–1962 рр.); у 1962–1965 рр. район був реформований; І. Боднар (1965–1985 рр.), Л. Дубас (1986–1991 рр.), Р. Кучма (1991–2004 рр.), М. Кучмій (грудень 2004 р. – 2006 р.), Н. Семків (2006–2013 рр.), Л. Дубас (2013–2015 рр.), В. Остафійчук (2015 р. – і досі).

Краєзнавчі матеріали на сторінках гусятинської районної газети «Вісник Надзбруччя» публікують місцеві письменники та літератори, наприклад: педагог, публіцист, літератор, громадський діяч Іван Бандурка. Увагу

привертають його наративи про уродженців гусятинського краю: «*Страдницька дорога священника*» (про о. М. Гориня, який був священником у с. Яблунів) [14, с. 4]; «*Трилисник успіху доктора Долиби*» (про уродженця с. Яблунів, який працює в Пенсильванському університеті (США) [15, с. 4]; «*Боролися всією сім'єю*» [11, с. 9]; присвячені історії Гусятинщини, зокрема маловідомим селам Котівка, Теклівка, Ємелівка, Майдан та ін. [12, с. 3], [13, с. 3]. Чимало публікацій, зокрема про відомих особистостей краю, поміщено на сторінках «Вісника Надзбруччя» під авторством відомого лікаря, краєзнавця та публіциста Василя Горбоватого. Для прикладу: «*Вояк і лікар Кисілевський*» [109, с. 5], «*Ізраїльський генерал – з Сухоставу*» [110, с. 5], «*Старожитності Сидорова*» [112, с. 4]. Проте зазначимо, що здебільшого вони дублюють розділи історико-краєзнавчих праць автора: «*У містечку над Збручем*» (про смт. Гусятин) [113] та «*Медицина Гусятин у плині літ: хроніка подій і фактів*» [111]. Маловідомі сторінки історії Гусятинщини презентує своїми публікаціями науковець, кандидат геологічних наук Анна Волошина. Серед основних – про криваву травневу сутичку на Гусятинщині у 1884 р. («*Кривава неділя в Копичинцях*» [66, с. 4]), про протидію влади міщанам в Копичинцях у 1904 р. («*Сутичка в Копичинцях: влада проти міщан (1904 р.)*» [67, с. 3]).

2.2.3. Південний медіарайон

Південний медійний район Тернопільщини сьогодні представлений п'ятьма районними газетами.

Заліщицька районна газета «Червоний прапор» вийшла у лютому 1940 р. Редактором був Петро Вайда, його заступником – Дмитро Лесун. Тираж складав близько 2,5 тис. примірників, обсяг – 0,5 друкованого аркуша, виходила тричі на тиждень. 21 червня 1941 р. під вказаною назвою вийшла востаннє. Після Другої світової війни газета змінила назву – на «Перемога». Редакторами її були Володимир Нудьга, Микола Остапець, Іван Громов, Андрій Овчарук. Назву «**Колос**» газета отримала після реорганізації районів у 1965 р. «Час і життя» диктували свої теми, здебільшого на шпальтах видання друкувалися передовиці

про партійні справи Союзу, області, району» [544, с. 5]. Упродовж 1965–1975 рр. редакторський колектив очолював Петро Ковальчук; у 1969–1975 рр. його заступником був Петро Мельник. Тоді тираж газети становив майже 11 тис. примірників, виходила вона обсягом в один друкований аркуш. У 1975–2001 рр. газету «Колос» очолював Петро Мельник, відомий у громадських колах журналіст, письменник, поет, член НСЖУ. У 2001 р. редакцію очолила Оксана Дяків, журналістка, поетеса, член НСЖУ. «Вона принесла багато нового у стиль видання, від чого часопис лише виграв і отримав нове, сучасне обличчя. Найперше – з’явилися кольорові шпальти, нові рубрики, розповіді про історичне і патріотичне минуле краю» [544, с. 5].

Колектив районки разом з активними передплатниками і дописувачами, за підтримки тодішніх співзасновників (Заліщицької районної ради та райдержадміністрації, а з 2010 р. – й міської ради), працював над розширенням інформаційних можливостей газети. Спочатку обсяг збільшився від чотирьох сторінок до шести, потім – до восьми, дванадцяти, а за потреби, в період виборчих кампаній, – і до шістнадцяти, двадцяти чотирьох, навіть – до сорока восьми сторінок.

Новим етапом в історії «Колоса» став перехід у 2011 р. на повноколірний друк, який здійснювався у ТОВ «Буковинський видавничий дім». У цьому ж році на сайті проєкту «Заліщики online» (керівник – Олександр Хомишин) було створено архів газети, який функціонує досі.

Газета активно друкувала краєзнавчо-бібліографічні матеріали, неопубліковані документи з архівів та археологічні розвідки про район. Здебільшого їх авторами були працівники бібліотечних та архівних установ краю. Серед основних авторів – краєзнавець та археолог, директор Заліщицького районного комунального краєзнавчого музею Василь Олійник («Заліщики в намисті Дністра» [224, с. 4], «Із глибини віків» [225, с. 2], «Моя дорога Волинь» [226, с. 5], «Розкопки в Ушилівці: цікаві знахідки» [227, с. 3], «Скарбниця пам’яті» [228, с. 5]); члени Національної спілки журналістів України Лілія Монич («Він серед нас живе й понині» [211, с. 4], «Над плесами

Дністра – один маестро» [212, с. 3], *«Я б в училище пішов»* [214, с. 3]) та Володимир Дрозд (*«Його життя – подвиг»* [131, с. 8], *«Кілометри газогонів – це літопису роки»* [132, с. 3]. Найбільше наративів краєзнавчого спрямування, приурочених до державних і визначних дат славних уродженців Заліщанщини, віднаходимо у газеті «Колос» під авторством бібліотекарки, громадської діячки, заслуженого працівника культури України Ольги Тракало. Серед основних: *«Поетка франкової школи»* – про річницю відзначення дня народження письменниці К. Попович [304, с. 4]; про священника, богослова, професора П. Біланюка – дослідника історії Української греко-католицької церкви [305, с. 3]; *«Наш краєнин – скульптор»* – про уродженця с. Виноградне [303, с. 6].

Бучацька районна газета **«Нова доба»** – ровесниця незалежної України. До того часу видання виходило під різними назвами: «Перемога» (з жовтня 1939 р. – як орган тимчасової управи м. Бучач); «Колгоспне життя» (з 1950 р. – як орган Бучацького РК КП(б)У і районної ради депутатів трудящих); «До нових перемог» (з 1962 р.); «Золота Пілава» (з січня 1991 р.); «Нова доба» (з листопада 1991 р.) [532, с. 36]. Перші назви символізували «здобутки» радянських часів, «Золота Пілава» – родинний знак польського графа Потоцького. Від січня 1992 р. газета виходила у вівторок на чотирьох сторінках, у п'ятницю – на восьми [549].

Першим редактором був Римар (1939 р.), згодом – Г. Мешков (1939–1941 рр.) [632]. 4 січня 1967 р. на пленумі Бучацького райкому КПУ редактором було затверджено заслуженого журналіста України І. Єлагіна, який пропрацював на цій посаді до призначення на неї у 1983 р. І. Мороза. З 1989 р. обов'язки головного редактора виконував В. Ільчишин. У 1960-ті рр. коректором, літературним працівником, відповідальним секретарем була краєзнавець, член НСЖУ М. Романчук; заступниками головного редактора почергово були О. Гойняк, Б. Дзьоба, В. Ганзуля, Я. Лось, М. Калинюк, Б. Чай, Л. Олійник, Н. Загородна, І. Петрик, Н. Слепцова та ін. [632]. Від листопада 1991 р. і досі редактором є В. Тракало.

В усі часи газета відгукувалася на актуальні проблеми, проте в умовах тоталітарного режиму відчувала тиск цензури і друкувала ті матеріали, які не суперечили думкам й уподобанням партійного керівництва. Для прикладу, у 1956 р. у тогочасній газеті «Колгоспне життя» було опубліковано фейлетон «Свято пісні і пляшки». В ньому критикувались деякі керівники району, які влаштували вакханалію на місцевому фестивалі. Після виходу матеріалу почалось цькування редакції, а автор фейлетону змушений був виїхати за межі області. З 1990-х рр. на шпальтах районки висвітлюються проблеми національного відродження, релігійного життя, об'єктивно оцінюються економічні труднощі, сміливо висловлюються різні точки зору на події. Для сучасної «Нової доби» характерна багатогранність змісту: публікуються матеріали про громадсько-політичні проблеми, історію рідного краю, про спортивне життя району, про видатних земляків і їх здобутки.

Чи ненайбільше краєзнавчих публікацій у газеті віднаходимо під авторством Миколи Козака – наукового працівника районного краєзнавчого музею, педагога та краєзнавця. Найчастіше вони з'являються у постійній рубриці «Вікам на пам'ять» (*«Граф Потоцький запросив до Бучача Пінзеля, щоб він прикрасив місто»* [150, с. 4], *«Загадка скельного храму у Стінці»* [151, с. 2], *«Пам'ятає липа турків...»* [152, с. 1], *«Під час липневого звільнення Бучаччини села Зелена та Пилява були знищені»* [153, с. 4], *«Скільки років Бучачу і коли з'явилися перші поселення краю»* [154, с. 4]).

У грудні 1939 р. було засновано чортківську районну газету **«Нове життя»**. «Хто став першим редактором районки і яким був її склад – на жаль, нам сьогодні невідомо, оскільки не збереглося жодного довоєнного номера в редакції (під час війни газета не виходила), немає їх і в архівах. У редакційній бібліотеці зберігаються підшивки, починаючи з травня 1945 р. Першим повоєнним редактором було призначено В. Петровського. Газета виходила на двох сторінках, раз на тиждень, накладом 1500 примірників. Друкувалася в друкарні у м. Ягольниця» [480, с. 3]. На підставі рішення обкому партії з 1 вересня 1946 р. до виконання обов'язків редактора приступив С. Веріженко, а

секретарем редакції призначено К. Долгопольську, літпрацівником – Є. Шупік, бухгалтером – Д. Грацоня. 3 вересня 1947 р. тимчасовим виконувачем обов'язків відповідального секретаря призначено А. Попова, який незмінно пропрацював на цій посаді до жовтня 1972 р. Згідно з рішенням Тернопільського обкому КПУ від 31 серпня 1954 р. редактором призначено В. Деркача, а вже з березня 1955 р. до виконання обов'язків редактора приступив І. Коваленко, якого згодом змінив Б. Гледзер (20 березня 1959 р.).

У березні 1959 р. було об'єднано редакції газет «Нове життя» і «Соціалістичне село» (с. Білобожниця), а вже у квітні-червні 1962 р. ліквідовано газету «Нове життя» й утворено міжрайонне видання «Зоря комунізму». «Наказ № 33 від 31 травня 1962 р.: «В зв'язку з постановою ЦК КПРС і Ради міністрів СРСР від 22 березня 1962 р. про перебудову сільського господарства та постанови ЦК КПРС від 10 квітня 1962 р. і ЦК КП України від 10 травня 1962 р. та обкому партії від 23 травня 1962 р. про створення міжрайонних газет при територіальному колгоспно-радгоспному управлінні та згідно з листом облвидаву № 166 від 29 травня 1962 р. про ліквідацію районних газет в штат газети «Зоря комунізму» з 1 червня 1962 р. перейшов ряд працівників Чортківської райгазети «Нове життя»: А. Г. Попова, О. Я. Криворог, Г. М. Мироненко, Г. В. Трояновська, Є. І. Нагірняк, К. Н. Рудик, Є. С. Завойська» [480, с. 3]. До виконання обов'язків редактора міжрайонної газети «Зоря комунізму» приступила Н. Головка. Відповідно до постанови ЦК КП України від 2 березня 1963 р. «Про республіканські, обласні, міські, районні газети і газети парткомів виробничих управлінь Української РСР» та постанови бюро райкому від 4 березня 1963 р. району газета «Зоря комунізму» видається як орган Чортківського парткому виробничого колгоспно-радгоспного управління і районних рад депутатів з періодичністю три рази на тиждень (вівторок, четвер і субота) тиражем 12 тис. примірників. З 21 вересня того ж року редактором було призначено В. Шуляка, заступником – Н. Ткачук.

У березні 1985 р. газета першою в області перейшла на офсетний друк: було придбано ролеву офсетну друкарську машину РО-62 «Ультра». Згідно з

рішенням обкому партії і постановою райкому з 25 листопада 1989 р. редактором районки призначено З. Фриса, за якого в перебудовні часи зазнали суттєвих змін як верстка газети, так і зміст публікацій. У вересні 1990 р. «Зорю комунізму» було перейменовано на «Голос народу», а з квітня 1991 р. на посаду редактора було призначено А. Шуляка (який з червня по серпень 1969 р. займав посаду літпрацівника газети). У травні 2005 р. редактором став Л. Габруський.

Через фінансові проблеми і нестачу паперу з жовтня 1993 р. редакція перейшла на одноразовий випуск газети, скорочено низку посад. Проте згодом (19 грудня 1994 р.) газета першою серед районок області запровадила комп'ютерну верстку та друк. У 2011 р. ювілейний номер з нагоди 20-ї річниці Дня Незалежності України вийшов повноколірним, відтоді газету друкує ТзОВ «Буковинський видавничий дім». Оновлений «Голос народу» на 12-ти сторінках побачив світ у липні 2013 р.

У різні роки у редакції працювали відомі особистості. Наприклад, з липня 1968 р. посаду коректора займав Ярослав Сухий – згодом відомий політичний діяч; з липня 1973 р. старшим літпрацівником редакції було призначено 22-річного Степана Галябарду – нині відомого поета-пісняря; з лютого 1993 р. до жовтня 2018 р. на посаді фотокореспондента – Орест Лижечка, відомий фотохудожник, чиї роботи демонструвалися на виставках у понад п'ятнадцяти країнах світу та ін.

Історичне минуле Чортківщини на сторінках місцевої газети «Голос народу» впродовж 2000–2015 рр. активно висвітлював директор міського краєзнавчого музею, заслужений працівник культури України, доктор історії та філософії *Ярослав Чорніта*. Привертають увагу його змістовні публікації до *150-річчя першого промислового підприємства в Чорткові* [348, с. 4], про *«Театр «Руська бесіда» і Чортків у кінці XIX – на початку XX ст.»* [351, с. 5]; про історію вулиць міста *«Пройдусь по Колійовій я, зверну на Верхню Сонячну...»* [350, с. 4]; про історію Чортківщини XIX ст. [349, с. 4].

Під авторством української журналістки, членкині НСЖУ та Чортківської

філії «Союзу українок» Анни Блаженко читаємо нариси про знаних людей Тернопілля: скульптора-монументаліста, заслуженого художника України, уродженця Чортківщини В. Мельника [32, с. 2], інших відомих людей краю, як-от: І. Гушалевича, Т. Коструба, І. Нагаєвського, П. Карабіневича, М. Вербицького [33, с. 5], [34, с. 6].

Монастириську районну газету **«Вісті Придністров'я»** засновано у 1941 р. під назвою «Ленінський промінь». Упродовж 1941–1944 рр. і 1962–1966 рр. газета не виходила. Згодом, коли визріла потреба осучаснення назв місцевої преси, на бюро Монастириського райкому у липні 1990 р. розглядалося питання про переіменування часопису. «В назві «Ленінський промінь» вартувало забрати тільки перше слово, оскільки в абсолютній більшості читачі називали газету «променем», іноді жартома додаючи «лемківський». Однак така пропозиція не знайшла підтримки. Серед варіантів було декілька пов'язаних із модним тоді словом «перебудова», але і їх відкинули... З-поміж більше двох десятків назв, запропонованих колективом, були і «Придністровські вісті» та «Вісті Придністров'я». Остання й утвердилась. За ескізом редактора Богдана Дзьоби графічний малюнок виконав художник облполіграфвидаву Михайло Цибулько» [492, с. 2]. З 1 вересня 1990 р. й до сьогодні газета виходить під назвою «Вісті Придністров'я».

Рівно через рік, у вересні 1991-го, тодішнє управління преси облвиконкому перереєструвало газету у зв'язку зі зміною складу засновників (залишилася тільки района рада). Відтоді видання позбулося компартійного тиску. У 1994 р., коли місцеві редакції почали означувати свою діяльність статутними відносинами, до співзасновників долучився трудовий колектив, а 2006 р. доєдналася райдержадміністрація. «Як і для всієї країни, новітні часи виявилися далеко не простими для журналістів. Скоротилася чисельність кадрів. Із трьох випусків часопису на тиждень перейшли на один. Через банкрутство Монастириської друкарні довелося друкувати газету спочатку в Бучачі, потім – Чорткові і Тернополі» [492, с. 2]. Редакторами газети у різні часи були: Б. Дзьоба, Б. Дичко, Є. Кифор, І. Космовська.

Майже всі значущі історико-краєзнавчі нарativi на сторінках монастирської районної газети «Вісті Придністров'я» впродовж 2000–2015 рр. виходили під авторством Остапа Черемшинського – краєзнавця, етнографа, літературознавця, громадського діяча, заслуженого працівника культури України, засновника і директора музею В. Гнатюка у с. Велеснів. Серед основних: присвячений 185-річчю від дня народження М. Костомарова *«Костомаров у житті Гнатюка»* [337, с. 4]; про взаємини В. Гнатюка й О. Роздольського *«...На свій власний кошт і ризик»* [333, с. 5]; про О. Кульчицьку, авторку ілюстрацій до праць В. Гнатюка [336, с. 2]; про долю автографа поеми «Шафарикові» Т. Шевченка, який довгий час зберігався в архіві В. Гнатюка *«Єдиний у Галичині»* [335, с. 2]; портретний нарис, приурочений 200-річчю від дня народження поета-земляка Ю. Словацького [334, с. 3].

Борщівська районна газета **«Галицький вісник»** вперше вийшла 16 липня 1991 р. «Її у буремному 1991-му заснували патріотичні партії і громадські організації – НРУ, УРП, «Просвіта», «Союз українок» і, звичайно, трудовий колектив. Але вже через рік, у період шаленої інфляції, редакція почала шукати хоч невелику, але стабільну фінансову опору й запросила у співзасновники райраду та райдержадміністрацію» [674]. Першим редактором часопису був Василь Магас (1991–1992 рр.), а в 1993 р. колектив очолила журналістка Марія Фафруник (Довгошия). Метою газети було мобілізувати краян до створення української незалежної держави. У грудні 2011 р. колектив утворив приватне підприємство «Редакція газети «Галицький вісник», яке з березня 2012-го стало засновником газети. Владні органи вийшли зі складу засновників, відтак між ними і редакцією було укладено господарські угоди на висвітлення діяльності, які з тих пір поновлюються щорічно [369]. Зараз газета перебуває у недержавній формі власності, повна її назва – «Приватне підприємство «Редакція газети «Галицький вісник плюс».

У різні роки виходили додатки до часопису: «Дорога до храму», «Галичанка», «Нічлава», «Просвітянин», «Галицький газда», «Школа на

Борщівщині», «Медики Борщівщини», «Цукровик», «Погляд молодих», «Зернятко», «Податківець Борщівщини», «Ринок праці», «Вісник Пенсійного фонду», «Держава і право» та ін. Постійними авторами газети були відомі українські діячі: Ганна Костів-Гуска, Оксана Кисіль, Михайло Щербань, Нестор Мизак, Марія Балицька, Надія Цебрій, Ігор Ворончак, Василь Верига, Ярослава Стецько, Яків Гніздовський, Іван Драч, Дмитро Павличко, В'ячеслав Чорновіл, Левко Лук'яненко, Роман Лубківський, Василь та Антоніна Литвини, Роман Горак, Роман Гром'як та ін.

Газета упродовж досліджуваних років друкувала краєзнавчі розвідки українського археолога, краєзнавця Михайла Сохацького. Зокрема, привертають увагу його публікації *про зацікавлення Т. Шевченка історією та археологією* [291, с. 3], про українського поета, перекладача, уродженця Борщівщини Я. Кондру [292, с. 2], актрису театру «Руська бесіда» Людмилу Петрович-Смаль [293, с. 4] та ін. Чимало краєзнавчих розвідок віднаходимо під авторством директора Борщівського краєзнавчого музею, керівника спелеологічного клубу при музеї Ігоря Ворончака («*Рідна школа на Борщівщині*» [68, с. 3], «*Борщівщина в еміграційному русі кінця XIX-XX століття*» [69, с. 3], «*Костели і каплиці: Історія будівництва*» [70, с. 4], «*Отець Ізидор Ганкевич: сторінки життя та душпастирювання*» [71, с. 5], «*Як будувалася церква у Висічці (1906-1925 рр.)*» [78, с. 3]). Найбільшу цінність становить його цикл публікацій з 2010 р. *про діяльність «Просвіти» на території сіл Борщівського району*, зокрема про створення читальні «Просвіти» у селах Дзвенигород і Залуччя, історію села Завалля [72, с. 6], [73, с. 8], [74, с. 8], [75, с. 8], [76, с. 8], [77, с. 12]. У часописі часто друкувалися матеріали заступника керівника виконавчого комітету Борщівської районної ради Павла Андрушківа про відновлений костел у с. Лосяч («*Віра об'єднує нас*» [6, с. 4]), про села та містечка Борщівщини («*Борщів – Новий Томисль*» [4, с. 2], «*Бурдяківці над Збручем*» [5, с. 4]), про уродженця краю, оперного співака Міро Скаля («*...Співатиму на всю Україну, співатиму про Україну – на весь світ*» [3, с. 4]). Свої краєзнавчі розвідки на сторінках цієї газети представляла і голова Борщівської районної спілки

політв'язнів і репресованих Галина Свідінська («...Співатиму на всю Україну, співатиму про Україну – на весь світ» [273, с. 3], «Рух на Борщівщині» [274 с. 4]).

2.3. Рубрикаційно-візуальна специфіка краєзнавчих наративів

Журналістський текст – це система виразових засобів: вербальних (словесних) і невербальних (оформлення). Кожне друковане видання – це не тільки насичене вербальною інформацією композиційне об'єднання публікацій, а й певна структурна стратегія. Важливу роль у смисловому його сприйнятті аудиторією відіграє комплекс невербальних засобів та елементів, що сприяє створенню цілісного образу газети і її неповторної візуальної стилістики. «Архітекtonіка – наука про структуру і композицію видання. Структура – внутрішньозмістова будова газети, виділення елементів, зв'язаних у єдине ціле, визначення місця кожного з них на сторінці та у виданні. Композиція – розташування та взаємопідпорядкування елементів засобами структурної організації. Архітекtonіка охоплює структуру і композицію, поєднує смисловий, структурний та зображальний аспекти видання через змістові та конструктивні зв'язки» [668, с. 7].

Практично в кожній газеті поступово складається більш-менш стійка композиція, під якою слід розуміти характерне для даного видання оформлення смуг, основні розділи і рубрики. Стійка композиція – один з основних компонентів довготривалої моделі газети, що полегшує читачеві ознайомлення з номером, пошук цікавих йому матеріалів. Стійкість композиції виробляє у читача своєрідну «модель очікування» – готовність сприймати публікації в добре знайомих і звичних формах.

Розглядаючи основні архітекtonічні складові друкованої періодики, Г. Йордан зазначає, «що для газети найголовнішим є зміст та якість матеріалів, опублікованих на її сторінках. Проте не варто забувати і про те, що не менше значення має форма їх подачі. Важливо не просто написати текст. Необхідно визначити, до якої рубрики його віднести, як правильно розмістити на шпальті,

дібрати шрифт, колір, ілюстративні матеріали тощо» [483, с. 38]. Тому кожна газета, незалежно від її значущості і масштабів тиражу, має структуру, яка підкреслює найбільш вигідні сторони видання, створюючи його оригінальний стиль. У газеті є постійні елементи: назва, базові рубрики, інформація про саме видання і редакційний склад. У межах особливостей рубрикації краєзнавчих наративів, які слугують засобами презентації пріоритетної і вторинної інформації про край, рубрика формує основу змістово-тематичної моделі видання та визначає найважливіші тематичні напрямки публікації.

Композиційно-архітектонічна інтерпретація краєзнавчих наративів у межах нашого дослідження найбільш повно виражається в такому феномені, як формування специфічних рубрик. «Ієрархічна система рубрикації періодичного видання організує читання, попереджає читача про зміни у тексті, початок нової думки, змушує зробити паузу для розуміння прочитаного, допомагає відшукати новий матеріал або його фрагмент. Чітке дотримання один раз прийнятого функціонального призначення і відповідного оформлення рубрикаційних одиниць стає виразником стилю видання» [516, с. 58]. Рубрика – це частина композиції газетної шпальти. На думку вчених, вона визначає не тільки тематичний напрям друкованих ЗМІ, а й характер матеріалів, допомагає реципієнту зорієнтуватися серед публікацій, полегшує навігацію, «підтримує в читача інтерес до видання» [603, с. 140].

Дослідженню видів рубрик, їх функцій та ролі у створенні іміджу видання займалися такі науковці: В. Іванов [474], А. Капелюшний [486], З. Партико [556], О. Порпуліт [574], К. Сізова [614], М. Тимошик [633], В. Шевченко [667] та ін. Однак проблема рубрикації газети залишається недостатньо вивченою як в українській, так і в світовій журналістиці.

На шпальтах районних газет Тернопільщини в аналізований період фігурують постійні, тимчасові та одноразові рубрики. Найвищим індексом частотності позначені постійні рубрики: вони «існують тривалий час і мають єдине оформлення та місце розташування» [669, с. 46] і займають приблизно 2/3 у випусках (окрім тематичних чисел) аналізованих видань. Наприклад,

незмінною у районній газеті «Зборівська дзвіниця» залишається краєзнавча рубрика «*З історії краю*». Її віднаходимо на сторінках цієї газети з 1997 р. [326, с. 4] і впродовж наступних років: у 2000 р. – у ній вміщено наратив «*Село заможне Озерна*» [277, с. 2]; у 2002 р. – «*Мої Кабарівці: з історії села*» [115, с. 2]; у 2003 р. – «*Твій рідний край*» [47, с. 2]; у 2008 р. – «*Богослов, літургіст, святий*» [9, с. 2], у 2010 р. – «*Наші Залісці*» [332, с. 4]. У газеті «Бережанське віче» незмінною є рубрика «*Про історичне минуле м. Бережан*», у «Діалозі» – «*Світло рідного краю*», «*Славетні імена*»; у «Подільському слові» – «*Історія наших сіл та селищ*», у «Віснику Надзбруччя» – «*Наші славні земляки*», у «Голосі Лановеччини» – «*З історії рідного краю*», «*Історія і час*». Серед аналізованих газет є такі, які лише частково застосовують рубрикацію (наприклад, заліщицька районна газета «Колос», борщівська «Галицький вісник»).

Зазначимо, що заявлені тематичні рубрики газет не обмежували авторів у виборі теми публікації, оскільки за наявності цікавого, актуального матеріалу рубрикація розширювалася. Тобто редакції часто надають перевагу і тимчасовим («пульсуючим») рубрикам. «Ппульсуюча означає, що сітка номера коригується щоразу заново, залежно від появи актуальних тем» [654, с. 49].

Тимчасові рубрики, як правило, з'являються без певної періодичності, раз від разу маючи інші назви, проте зберігають певну тематичну спрямованість та відображають територіальний аспект. Деякі з них повторюються майже щороку: змінюється лише дата і назва, що пов'язано зі святкуваннями і ювілеями. Це простежується у газеті «Бережанське віче»: у 2000 р. – «*До 625-річчя Бережан*» [255, с. 4], [298, с. 3]; у 2005 р. – «*До 630-ліття першої писемної згадки*» [20, с. 3], в якій історія міста подається у контексті першої писемної згадки у 1375 р. У 2002 р. редакція публікує краєзнавчі матеріали під рубрикою «*Історія Бережан*» [240, с. 5], а в 2008 р. публікація «*Обереги добра березуть давні Бережани – місто галицького краю, яке називають «опільською Швейцарією»*» [125, с. 4] взагалі виходить без зазначення рубрики, хоча за датою публікації (22 серпня) стосується відзначення ювілею міста. У 2010 р. краєзнавчі матеріали

публікуються під рубриками *«До ювілею Березжан»* [204, с. 1], [206, с. 2], *«До Дня міста»* [271, с. 1–4–5]. Як бачимо, хоч тематично публікації мають краєзнавчий характер, проте зміна назв рубрик призводить до порушення принципу уніфікації подачі матеріалу в рамках одного видання.

Як правило, тимчасові («пульсуючі») рубрики тісно пов'язані з ситуацією в країні та регіоні і відображають значущі соціальні та політичні події, як-от: річниця прийняття нової Конституції України, річниця Всеукраїнського референдуму на підтвердження Акта проголошення незалежності України, День Незалежності України, День Соборності України, участь Тернопільщини у всеукраїнських референдумах, візит Святійшого Папи Римського Івана Павла II в Україну, рік митрополита А. Шептицького на Тернопільщині, всеукраїнська проща в Зарваниці. Наприклад, з нагоди 2000-ліття Різдва Христового районна газета *«Подільське слово»* під рубрикою *«Духовність»* протягом року публікувала такі матеріали: *«2000-ліття від Різдва Христового на Тернопіллі»* [244, с. 2], *«Ювілей Різдва на Тернопільщині»* [356, с. 4], *«Благословенним у віках будь»* [120, с. 4]. З нагоди відзначення 10-річчя незалежності України матеріали історико-краєзнавчого спрямування районні газети Тернопільщини публікували під тимчасовими рубриками, як-от: *«Наша історія»* [263, с. 2], *«Говори, історіє!»* [37, с. 2], *«Рядок з біографії краю»* [324, с. 2]; *«На наших теренах»* [256, с. 2]; *«Віхи незалежності»* [258, с. 2] та ін.

Одноразових (епізодичних) рубрик, тобто створюваних для конкретного матеріалу краєзнавчого спрямування, на шпальтах районних газет Тернопільщини віднаходимо дуже мало. Це пояснюється тим, що їх функцію, на відміну від обласних газет, виконує заголовковий комплекс, який актуалізує контент публікації. Подібні матеріали в обласній пресі потребують відповідної рубрики, оскільки на її сторінках може публікуватися історико-краєзнавча інформація про будь-який район області. Для прикладу: назва публікації *«750 осінь славного міста»* в обласній газеті *«Свобода»* потребує додаткової предметизації, оскільки з назви не зрозуміло, про яке саме «славне» місто йтиметься. Тому такі матеріали потребують одноразової рубрики, як-от:

«Славетний Бучач» [175, с. 5]. Районки ж уточнення у вигляді одноразових рубрик не потребують, адже їх публікації, як правило, мають локальний характер: стосуються лише конкретної території, для якої виходить газета, тому заголовок цілком виправдано передає зміст матеріалу. Наприклад, наратив «Бучач крізь століття» [308, с. 1] опублікований бучацькою районною газетою «Нова доба» без зазначення рубрики.

Як відомо, одним із видів тематичних рубрик є суперрубрика, яка визначає тему сторінки чи розвороту (займає 1–2 шпальти). У межах краєзнавчої наповненості районки вона майже не використовується. Жанри публікацій, їхня актуальність визначаються вже в рубриках, які додаються до наративів.

У межах теми дисертаційного дослідження доречно окреслити також такий рівень організованості рубрикаційного контенту, як тематичні сторінки. Це одна з найстаріших форм подачі матеріалів у періодиці, «сторінка, на якій подані матеріали одного тематичного спрямування» [654, с. 51], добірка, яка займає велику площу і присвячена важливій темі або події. Тематичні сторінки за характером і призначенням часто різняться подачею матеріалу; їх основою слугують різні публікації: нариси, рідше – розширені замітки, що пояснюють чи узагальнюють тематику всієї сторінки. Тематичні сторінки, як правило, виконують також рубрикаційну функцію, оскільки своїм спрямуванням «згуртовують» наративи, тобто слугують так званою «мегарубрикою», розрахованою на певну аудиторію – представників якоїсь професії, читачів певного віку і т. д. На шпальтах районних газет Тернопільщини краєзнавчі публікації «розбивають» таку сторінку на смислові частини з підзаголовком для кожної, причому використовуються мальовані шапки, різноманітні ілюстрації (фото, малюнки). Найчастіше зустрічається тематична сторінка, яка складається з кількох краєзнавчих матеріалів, присвячених одній темі. Наприклад, серед основних краєзнавчих рубрикаційних тем, що містилися у тематичних підбірках районних газет області протягом 2000–2015 рр., були: річниці створення ЗМІ області, заснування вищих навчальних закладів, бібліотек та архівних установ,

історичні події в державі та краї (День Незалежності України, річниця створення УПА).

Очевидно, що сучасна краєзнавча парадигма є потужним механізмом продукування так званого календарного або хронологічного дискурсу. «Завдання хронологізації – встановити межі певних періодів, наскільки це можливо, у фізичному часі» [472, с. 90]. Тобто газета досить відчутно виконує роль календаря і вводить читача одночасно і в світ хронології, і в світ подієвості. У сучасному регіональному медіапросторі дискурс «знаменних і пам'ятних дат» представлений окремими рубриками, у яких краєзнавчі наративи приурочені відомим людям краю або ювілеям історичних подій.

Ці рубрики мають періодичний характер, зумовлений ювілейними роками в історії краю чи відомої особи. Вони зорієнтовані на використання популярності певної особи для отримання особливої уваги до наративу. Наприклад, у районній газеті «Подільське слово» рубрика до 150-річчя від дня народження В. Барвінського у 2000 р. мала назву «*Пам'яті В. Барвінського*» [105, с. 3], у 2002 р. – «*Видатні українці*» [49, с. 2], у 2007 р. – «*Ювілей*» [138, с. 9], у 2010 р. – «*Світочі Тернопілля*» [191, с. 11].

В аналізованих джерелах віднаходимо рубрики, приурочені найрізноманітнішим датам: «*До 75-річчя Голодомору*», «*До 70-річчя Ігоря Герети*» («Вільне слово»), «*До 140-річчя «Просвіти»*» («Галицький вісник»), «*До 360-річчя з часу заснування с. Добромірки*», «*До 90-річчя від дня народження А. П. Малевича*», «*15-річчя відновлення Союзу українок на Збаражчині*» («Народне слово»), «*860-річчя першої писемної згадки про м. Шумськ*» («Новини Шумщини»), «*565-річчя з часу заснування Ланівців*» («Голос Лановеччини»), «*До 60-річчя боїв за м. Підволочиськ*» («Гомін волі»), «*До 20-річчя виведення військ з Афганістану*» («Зборівська дзвіниця»), «*360-річчя Зборівської битви*» («Подільське слово»), «*До 65-річчя від дня народження графіка Степана Шевчука*» («Голос народу») та ін.

Важливо відзначити, що, моделюючи інформаційну картину дня, друковані районні видання почасти мимовільно творять тематичні і навіть

словесні рубрикаційні збіги. Наприклад, рубрику «*Рідний край*» віднаходимо на сторінках «*Нової доби*» і «*Зборівської дзвіниці*»; рубрика «*Спадщина*» є в «*Галицькому віснику*» (нарлативи етнографічного спрямування) і в «*Голосі Лановеччини*» (нарлативи історичного спрямування). Також спостерігаємо збіги у назвах краєзнавчих рубрик аналізованих газет, наприклад: «*Постаті*», «*Історія краю*», «*Краєзнавство*», «*Родовід*», «*Наші земляки*», «*Ювілей*», «*Витоки*», «*З глибин історії*» та ін.

Отже, рубрикаційний контент районних газет Тернопільщини можна розділити на дві категорії: рубрики, назви яких не акцентують увагу на краєзнавчому наповненні і сприймаються однаково більшістю читачів, та рубрики, назви яких спрямовані на локальну аудиторію.

До другої категорії рубрик належать аналізовані нарлативи краєзнавчого змісту. Це матеріали, які з найменшою вірогідністю будуть цікаві за межами району. Вони повністю зосереджені на місцевій ідентичності, на що вказує їх назва і тематична належність. Наприклад, для нарлативів про Івана Франка і Тернопільщину використовуються такі назви рубрик: у борщівській районній газеті – «*Наш Каменяр*» [108, с. 3]; у бережанській – «*Каменяр та Бережанщина*» [229, с. 5]; у підгаєцькій – «*Наша історія*» [98, с. 2]; у підволочиській – «*До 150-річчя від дня народження І. Я. Франка*» [189, с. 1]; у збаразькій – «*Наш поет*» [294, с. 5]; у кременецькій – «*Світочі України*» [342, с. 4]; у шумській – «*Гордість краю*» [352, с. 2]; у тернопільській – «*Наша гордість і хвала*» [360, с. 8] та ін. Таким чином, завдяки чіткій тематизації рубрик і їх відповідному наповненню збалансовуються інтереси газети та читачів.

Послідовного маркування у районних газетах Тернопільщини зазнають краєзнавчі нарлативи історичної, мистецької та етнографічної тематики. Деяко менше означаються рубрикацією – економічної та географічної. Це можна пояснити тим, що часто відбувається «кореляція рубрик», тобто не завжди краєзнавчі нарлативи географічної тематики марковані у географічну рубрику, або ж економічного – в економічну. Часто такі публікації взагалі не

окреслюються рубрикою або їх назви мають надто узагальнений або конкретизований характер. Наприклад: *«Раївському дендропаркові – 250 років»* («Бережанське віче»), *«Мандруючи рідним містом»*, *«Споглядаючи прекрасне»* («Діалог»), *«Рідна природа»*, *«День Дністра»* («Вісті Придністров'я»), *«Бориців. Сирзаводу – 30 років»* («Галицький вісник»), *«Спектр майбутнього»* («Нова доба»), *«Уроки господарювання»* («Народне слово»). Майже не рубрикуються на сторінках аналізованої преси наративи економічного спрямування: *«На полях вітерець хитає майже стиглі колоски»* (про господарство с. Стегниківці Тернопільського району) [155, с. 4]; *«Штрихи до портрета директора ТОВ «Прогрес», що в Мельниці-Подільській, Івана Данилюка»* [190, с. 3]; *«За Божими заповідями»* (про історію створення Ілавченської дільничої лікарні) [259, с. 4] та ін.

Отже, тематичні рубрики у районній пресі Тернопільщини є довготривалими, завжди актуальними і популярними, особливо це стосується тих, які об'єднують краєзнавчі матеріали, ілюстративні і вербальні сегменти яких висвітлюють історію рідного краю.

За результатами проведеного дослідження упорядковано тематичні різновиди краєзнавчих рубрик районних газет Тернопільщини початку ХХІ ст. відповідно до проблемно-тематичного спрямування наративів (Додаток В). Дослідження засвідчило різноманітність назв рубрик, адже головне їх завдання – вплинути на читача, привернути його увагу, здивувати, заінтригувати. Часто саме за рубрикаційною назвою реципієнт вирішує, чи читати матеріал, чи актуальний, пізнавальний, інформативний і цікавий він для нього.

У Додатку Б показано, що поле краєзнавчих рубрик часто стосується таких даних: імені та прізвища особи, географічної назви, сфери діяльності та ін. Тобто за допомогою рубрикації газети створюють більш деталізовану і більш варіативну тематичну палітру номера. Як правило, районки обирають нестабільне тематичне планування: рубрики та порядок їх розташування часто змінюються з номера в номера.

Публікації в сучасних ЗМІ неможливо уявити без зображень. Текст та

ілюстрація настільки взаємодіють, що сприймаються читачем як щось неподільне. Ці блоки інформації утворюють вербально-візуальну форму, яка постає як єдиний фрагмент і може мати більше сенсу, бути ширшою і цікавішою, ніж окремі частини публікації.

Багато вчених пов'язують єдність візуальної і вербальної складових при передачі інформації з таким поняттям, як полікодовий текст (креолізований текст). Це – «ілюстрований текст, у якому вербально виражена інформація сполучається із зображенням; вербальні й зображувальні компоненти утворюють візуальне, структурне, змістове й функціональне ціле, яке забезпечує комплексний, прагматичний вплив на адресата» [456, с. 159–160]. Основним елементом полікодового тексту є ілюстрація. В газетному тексті це – фотографії, інфографіка, малюнки, карикатури, колажі, що виступають візуальними символами. На думку А. Шиловой, «взаємозв'язок текстового та ілюстративного матеріалу створюють неповторний синтез, який допомагає читачу не тільки зрозуміти матеріал, але й уявити написане, а тому час, який витрачається на сприйняття повідомлення, значно скорочується» [670, с. 271]. Оцінюючи якість фотоілюстративних елементів, слід зазначити, що на перших шпальтах усіх аналізованих видань присутній зображувальний матеріал.

Композиційно-архітектонічне вираження краєзнавчих наративів на сторінках аналізованих районних газет Тернопільщини представлене також фотографічними засобами, які виконують певну естетичну функцію. В досліджуваних газетах майже кожен краєзнавчий наратив супроводжується однією-двома фотографіями. У спеціальних випусках – святкових, ювілейних, тематичних – їх кількість дещо більша. Краєзнавчі наративи в аналізованих виданнях найчастіше супроводжують портретні фотографії відомих (упізнаваних) людей краю (рис. 2.2 – 2.4), архітектурних пам'яток (рис. 2.5 – 2.6), графічні рисунки (рис. 2.7 – 2.8), панорамні світлини краєвидів міської чи сільської місцевості тощо. Шкода, що здебільшого зображення залучено з онлайн-ресурсів, тобто вони не є авторськими матеріалами редакцій.

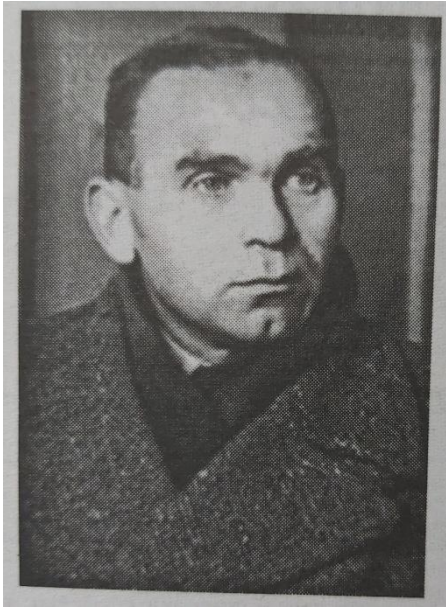

Рис. 2.2. Ілюстрація до публікації Чернихівський Г. Кременецькими стежками Уласа Самчука. *Діалог*. 2010. 26 лют. С. 2.

Рис. 2.3. Ілюстрація до публікації Голод І. Іван Франко: «Мойсей» чи «Вічний революціонер». *Галицький вісник*. 2005. 19 серп. С. 5.

Рис. 2.4. Ілюстрація до публікації Хома Н. Співець рідної землі. *Воля*. 2015. 19 черв. С. 4.

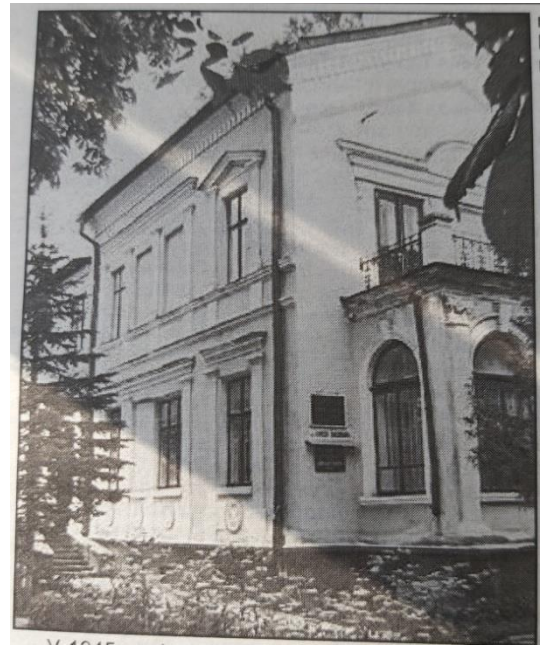

Рис. 2.5. Ілюстрація до публікації Бібліотека: сімдесят літ працюючи для громади. *Воля*. 2015. 25 верес. С. 6.

Рис. 2.6. Ілюстрація до публікації
Сушко М. Наша святиня.
Воля. 2015. 10 лип. С. 3.

Рис. 2.7. Ілюстрація до публікації
Олійниченко В. Пам'яті героїв.
Діалог. 2010. 25 черв. С. 3.

Рис. 2.8. Ілюстрація до публікації
Фарина І. Розповідають писанки про долі.
Діалог. 2010. 2 квіт. С. 8.

При ілюструванні тексту автор може ставити перед зображенням абсолютно різні завдання. Залежно від цього деякі дослідники, наприклад М. Балаклицький, виділяють різні типи ілюстрацій в аспекті їх взаємовідносин з текстом: пряма ілюстрація, асоціативна ілюстрація, вільна ілюстрація [378, с. 22].

Пряма ілюстрація має безпосередній зв'язок з текстом публікації, текст і зображення взаємодоповнюють і підсилюють одне одного. При сприйнятті такого матеріалу у читача відбувається ефект резонансу. Наприклад, це може бути новина про землетрус з фотографіями зруйнованих будівель. *Вільна ілюстрація* прямого асоціативного зв'язку з текстом не має: зображення урізноманітнює і художньо доповнює текст тільки за необхідності.

Краєзнавчі наративи на сторінках аналізованих газет найчастіше супроводжуються *асоціативними ілюстраціями*, які відрізняються різноманіттям зв'язків з текстовим матеріалом. Як правило, вони доповнюють текст тематично, продовжують образний ряд, дублюють зміст тексту. Іноді розуміння асоціативної ілюстрації в пресі вимагає від читача обізнаності зі сферами, прямо або побічно пов'язаними з предметом публікації.

При аналізі краєзнавчих наративів на сторінках районних газет Тернопільщини відзначено, що найменш ілюстративно наповненими є матеріали економічного та етнографічного проблемно-тематичних напрямків. Найбільше фотоілюстрацій містять географічні, історичні та мистецькі наративи. Наприклад: «*Іван Джиджора (9.02.1880– 24.04.1919 рр.)*» [145, с. 3] («Земля Підгаєцька») – супроводжується фотографією історика, уродженця Підгаєччини, який досліджував історію Гетьманщини XVIII ст.; «*Кузьмичі у Гданській опері*» [130, с. 3] («Галицький вісник») – світлиною соліста; «*Обличчям і душею – до прекрасного*» [322, с. 3] («Народне слово») – старовинною світлиною Збараської музичної школи, про 60-річчя з часу заснування якої йдеться у наративі та ін.

Залучення сучасними ЗМІ світлин до публікацій може підпорядковуватися різним цілям. І хоч у контексті видання фотографія сама собою вже є медіатекстом, однак вона також покликана ілюструвати текст, доповнюючи його інформативно. Те, що відображається на ній в загальних рисах чи в деталях, у поєднанні із текстовим викладом допомагає освіжити композицію газетної шпальти, акцентувати увагу на конкретному матеріалі.

Висновки до розділу 2

Підтверджено, що періодика Тернопільщини перебувала під впливом ряду чинників: економічної, політичної ситуації, інформаційних запитів суспільства, соціальних і культурних факторів. Історія місцевої журналістики починається з 1878 р., коли у Тернополі почала виходити газета «Podolanin», згодом розвиток періодики краю припав на період між двома світовими війнами, пізніше преса зазнала впливу адміністративно-територіальних перетворень, що стало передумовою появи спочатку окружних, а потім районних газет радянського періоду з його потужним ідеологічним контролем. З набуттям Україною незалежності тернопільська преса продовжує розвивалася і видозмінюватися. Загалом на її еволюціонування впливали як загальносвітові та загальноукраїнські тенденції, так і власне регіональні фактори.

Важливими для формування краєзнавчої інформаційної платформи у тернопільській обласній та районній пресі були перші роки після проголошення державної незалежності, коли у ЗМІ відбулися відчутні зміни. Проте ще напередодні цих подій у Тернополі виходили рухівська газета «Тернове поле» і меморіальний часопис «Дзвін», самопис студентського товариства «Червона калина» «Наша справа», видання культурно-просвітницького товариства «Вертеп» «Посвіт». Згодом створюються редакція партійної місячної газети Тернопільської крайової організації християнських демократів «За віру і волю» та незалежна газета Тернопільської філії УГС «Тернистий шлях», а також у світ вийшла перша в Україні газета української скаутської організації станиці Тернопіль під назвою «Цвіт України». З вересня 1990 р. на Тернопільщині почалося масове перейменування районної преси, відбувалися трансформаційні процеси, які вели до виникнення масмедій перехідного суспільства.

Першою серед обласних видань у серпні 1990 р. змінила свій статус громадсько-політична газета Тернопілля «Вільне життя», а молодіжну обласну газету «Ровесник», яка розповсюджувалася на території трьох областей України (Тернопільській, Івано-Франківській та Львівській), перереєструють як газету «Західна Україна». У березні 1990 р. в Тернополі виходить перша демократична

газета краю «Тернопіль вечірній», а в жовтні цього ж року Тернопільська обласна рада заснувала народну газету «Відродження» (нині – «Свобода»). Першим часописом, який презентував багатогранну минувшину і сучасність Тернопільщини з історико-краєзнавчого та літературно-мистецького погляду, стало видання «Тернопіль». Цей державотворчий період започаткував також вихід різноформатних додатків до обласних газет, окремі з яких згодом діставали статус самостійних видань. Тобто преса, як краєзнавча інформаційна платформа, послужила зростанню ролі меморіально-краєзнавчої функції ЗМІ, що зумовило не тільки відповідний підбір контенту, а й збагачення краєзнавчою наповненістю всього регіонального медіадискурсу другої половини 1990-х рр.

У зв'язку з суспільно-економічними змінами в Україні на початку 2000-х років, коли після майже десяти років спаду економіка держави відчула зростання, поступово із глибокої кризи почали виходити преса, радіо і телебачення. Так, у серпні 2000 р. з'явилося громадсько-політичне видання «НОВА Тернопільська газета», а нині окреме видання «Домашня газета» у 2002 р. розпочало свій вихід як додаток до обласної газети «Вільне життя». Упродовж 2006–2010 рр. на Тернопільщині виходив інформаційно-аналітичний тижневик «Нова ера», а також газета «20 хвилин», заснована у 2006 р. медіакорпорацією «RIA». Вже тоді регіональна журналістика, яка обслуговувала інформаційні потреби аудиторії на окремій території, намагалася відображати особливості місцевого життя. На цьому фоні районні газети Тернопільщини основну увагу зосереджували на проблемах регіону, а краєзнавча газетна складова того періоду прагнула до всеохопності.

У межах цього підрозділу, задля детального аналізу краєзнавчого контенту в місцевій пресі Тернопільщини, запропоновано умовний поділ території на три медіарайони: північний, центральний і південний, які можна зіставити з трьома історико-етнографічними регіонами, які частково охоплює область: Західне Поділля, частину Східної Галичини і Південної Волині. Північний медіа район представлений місцевими часописами «Новини Шумщини», «Діалог» та «Голос Лановеччини»; центральний – «Подільське

слово», «Зборівська дзвіниця», «Народне слово», «Бережанське віче», «Вільне слово», «Земля Підгаєцька», «Гомін волі»; південний – «Воля», «Вісник Надзбруччя», «Колос», «Нова доба», «Голос народу», «Вісті Придністров'я» та «Галицький вісник». На основі аналізу динаміки історичного розвитку кожного видання, їх характеристики, типологічної структури та, розглядаючи комунікативний потенціал районної преси Тернопільщини початку XXI ст., встановлено, що сучасні газети продовжують і збагачують краєзнавчо-державотворчі традиції, започатковані у 1990-і роки. Редакції видань плідно співпрацюють з авторами, які «продукують» краєзнавчий контент: тут публікуються наративи як штатних журналістів, так і дописувачів-науковців, письменників тощо.

Серед авторів-дописувачів – Сергій Синюк («Новини Шумщини»), Григорій Чернихівський («Діалог»), Надія Гергілевич («Голос Лановеччини»), Богдан Головин, Олеся Гудима («Подільське слово»), подружжя Лесі та Леоніда Біликів («Зборівська дзвіниця»), Марія Ягодинська, Володимир Чайка («Народне слово»), Володимир Парацій, Богдан Тихий, Володимир Пшик, Надія Волинець («Бережанське віче»), Ярослава Федик-Балацька, Богдан Сивак («Вільне слово»), Микола Герета, Степан Колодницький («Земля Підгаєцька»), Петро Гуцал, Єфрем Гасай («Гомін волі»), Олег Вітвіцький, Микола Брездень («Воля»), Іван Бандурка, Василь Горбоватий («Вісник Надзбруччя»), Ліля Монич, Василь Олійник, Володимир Дрозд («Колос»), Микола Козак («Нова доба»), Ярослав Чорпіта, Анна Блаженко («Голос народу»), Остап Черемшинський («Вісті Придністров'я»), Михайло Сохацький, Ігор Ворончак, Павло Андрушків («Галицький вісник»).

Специфіка краєзнавчих наративів найбільш повно виражається на рубрикаційно-візуальному рівні: у формуванні тимчасових і постійних рубрик, а також тематичних сторінок, що забезпечує організованість у представленні контенту. У районних газетах існує велика кількість краєзнавчих рубрик, які з'являються без певної періодичності, щоразу змінюючи свої назви. Їм властиве збереження певної тематичної спрямованості та відображення територіального

аспекту публікації. Рубрикаційний контент районних видань Тернопільщини дотримується хронологічного дискурсу у висвітленні краєзнавчої парадигми, тому на їх сторінках найбільш часто можна побачити окремі рубрики, у яких краєзнавчі наративи приурочені відомим людям краю або ювілеям історичних подій. З початком 2000-х років районки області продукують «пульсуючі» (тимчасові) рубрики, які тісно пов'язані з ситуацією в країні та регіоні і відображають значущі соціальні та політичні події в державі. Загалом рубрикаційний контент районних газет Тернопільщини можна розділити на дві категорії: рубрики, назви яких не акцентують увагу на краєзнавчому наповненні і сприймаються однаково більшістю читачів, та рубрики, назви яких спрямовані на локальну аудиторію.

Майже кожен краєзнавчий наратив супроводжується ілюстраціями, які доповнюють його, створюючи певний образний ряд, викликаючи асоціативну реакцію, активізуючи фонові знання читацької аудиторії про предмет розповіді. Ці блоки інформації утворюють вербально-візуальну форму, яка постає як цілісний фрагмент до тексту.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНИЙ ВИМІР ТА ЖАНРОВИЙ КОНТЕНТ РАЙОННОЇ ПЕРІОДИКИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

3.1. Парадигматика тематичного контенту

За останні роки в суспільстві помітне посилення інтересу до краєзнавства загалом і краєзнавчої інформації зокрема. «На шпальтах періодичних видань спостерігаємо процес переосмислення державотворчого наративу та пошуку нових шляхів ефективного розвитку країни» [530, с. 93–94]. У Тернопільській області, як і в багатьох інших регіонах України, як ніколи інтенсивно, актуалізуються локальна історія, її (ре)конструювання і розширене моделювання. Причому інтерес становлять навіть не окремі періоди історії краю, а вся вона в сукупності. Тому накопичений в попередні роки різного роду краєзнавчий наратив виявляється високо затребуваний пресою.

Джерелами інформації, зокрема краєзнавчої, у кожному регіоні є обласні та районні газети, які, звісно, «не можуть конкурувати з «великою пресою» ні в оперативності, ні в широті та масштабності висвітлення проблем. Проте ніяка інша газета не стоїть так близько до свого читача і не може претендувати на ґрунтовне й глибоке висвітлення життя кожного підприємства або населеного пункту» [373, с. 7]. Саме обласні та районні газети є власниками найбільш унікальних краєзнавчих інформаційних ресурсів. Поряд з ними у територіальному вимірі помітний внесок у збір, зберігання і поширення краєзнавчої інформації вносять хіба ще бібліотечні та архівні заклади. «Регіональна ідентичність, яка моделюється у їх публікаціях, висвітлюється через суспільно-політичні «співпереживання» місцевим населенням різноманітних і непоодиноких історичних, культурних, суспільних подій, що формують у читачів поведінково-ментальну шкалу цінностей, а також сприйняття локальних явищ чи процесів з «регіональної» точки зору» [560, с. 127].

З метою чіткіше сформулювати концепцію краєзнавчої складової в

районних ЗМІ Тернопільщини ми проаналізували сімнадцять районних газет за період 2000–2015 рр. Розглядаючи загальні аспекти та певні особливості функціонування друкованих ЗМІ початку ХХІ ст. на прикладі волинського регіону Західної України, дослідник І. Павлюк наголошує на важливому значенні районних газет для краєзнавчих досліджень, адже вони «створять також специфічно сільську, селищну ментальну нішу в інформаційному просторі області» [555, с. 16].

У таблиці 3.1 подано список аналізованих газет та кількість публікацій з питань краєзнавства за 2000–2015 рр. Як видно з таблиці, у деяких газетах спостерігається тенденція до зростання краєзнавчої наповненості протягом *2004 – першої половини 2005 рр.* («Бережанське віче» – 8,6 %, «Діалог» – 7,5 %, «Вісник Надзбруччя» – 6,9 %); *другої половини 2005 – 2009 рр.* («Подільське слово» – 6,9 %, «Вільне слово» – 6,8 %, «Галицький вісник» – 6,7 %); *2010 – кінця 2013 рр.* («Вісник Надзбруччя» – 8 %, «Вісті Придністров'я» – 5,3 %, «Колос» – 7,9 %, «Новини Шумщини» – 4,3 %). Ці зміни можна пояснити президентською виборчою кампанією та тогочасними подіями Помаранчевої революції (2004 – перша половина 2005 рр.), проукраїнською культурно-краєзнавчою політикою часів президентства Віктора Ющенка (друга половина 2005 – 2009 рр.), відстоюванням громадянами національної ідеї за президентства Віктора Януковича (2010 – кінець 2013 рр.).

Загальний рейтинг районних газет Тернопільщини за кількістю краєзнавчого контенту впродовж 2000–2015 рр. продемонстровано на рис. 3.1. Як видно з нього, перші позиції посідають газети «Бережанське віче», «Діалог», «Вісник Надзбруччя». Вони найбільше відображають краєзнавчу функцію регіонального медіадискурсу. Важливо, що аналізовані видання поєднує соціально-політична спрямованість, відповідність запитам аудиторії, простежується зв'язок «попиту та пропозиції» у висвітленні тієї чи іншої теми. Вони є не тільки інформаційними, тому виявлену завдяки моніторингу інтенсивність краєзнавчого контенту можна вважати стратегією редакції та ініціативою авторів публікацій, а також реакцією на запити читачів.

Таблиця 3.1

Краєзнавчий контент районних газет Тернопільщини
(кількість публікацій та %)

Газети	2000–2001		2002–2003		2004–2005		2006–2007		2008–2009		2010–2011		2012–2013		2014–2015		Всього	
	кількість	% за рік	кількість	% за рік	кількість	% за рік	кількість	% за рік	кількість	% за рік	кількість	% за рік	кількість	% за рік	кількість	% за рік	кількість	%
«Бережанське віче»	56	7,6	95	8,2	72	8,6	59	5,4	79	7,4	89	7,8	76	7,6	65	7,3	591	7,5
«Галицький вісник»	49	6,6	57	6,8	71	6,1	63	5,8	72	6,7	68	6	60	6	69	7,7	509	6,4
«Нова доба»	30	4	44	5,2	67	5,8	69	6,3	51	4,8	70	6,2	48	4,8	43	4,8	422	5,3
«Вісник Надзбруччя»	51	6,9	56	6,6	80	6,9	74	6,8	68	6,4	91	8	85	8,5	60	6,7	565	7,1
«Колос»	50	6,8	61	7,2	79	6,8	77	7,1	60	5,6	85	7,5	79	7,9	60	6,7	551	6,9
«Народне слово»	32	4,3	41	4,8	65	5,6	59	5,4	46	4,3	60	5,3	55	5,5	42	4,7	400	5
«Зборівська дзвіниця»	38	5,1	40	4,7	51	4,4	61	5,6	65	6,1	40	3,5	40	4	44	4,9	379	4,8
«Вільне слово»	48	6,5	52	6,2	70	6	74	6,8	75	7	61	5,4	69	6,9	55	6,2	504	6,4
«Діалог»	58	7,9	72	8,6	87	7,5	81	7,4	74	6,9	82	7,2	67	6,7	51	5,7	572	7,2
«Голос Лановеччини»	39	5,3	41	4,9	60	5,2	59	5,4	44	4,1	59	5,2	40	4	43	4,8	385	4,8
«Вісті Придністров'я»	41	5,5	38	4,5	58	5	61	5,6	50	4,7	60	5,3	51	5,1	52	5,8	411	5,2
«Гомін волі»	31	4,2	41	4,9	51	4,4	53	4,8	69	6,5	61	5,4	59	5,9	77	8,6	442	5,6
«Земля Підгаєцька»	40	5,4	31	3,7	56	4,8	50	4,6	53	4,9	48	4,2	50	5	31	3,4	359	4,5
«Воля»	55	7,5	61	7,2	79	6,8	66	6,1	69	6,5	73	6,4	68	6,8	48	5,4	519	6,5
«Подільське слово»	44	6	52	6,2	69	6	75	6,9	71	6,6	68	6	60	6	46	5,1	485	6,1
«Голос народу»	30	4	39	4,6	52	4,5	50	4,6	75	7	64	5,6	59	5,9	66	7,4	435	5,5
«Новини Шумщини»	41	5	39	4,6	58	5	51	4,7	40	3,7	49	4,3	31	3,1	35	3,9	344	4,3

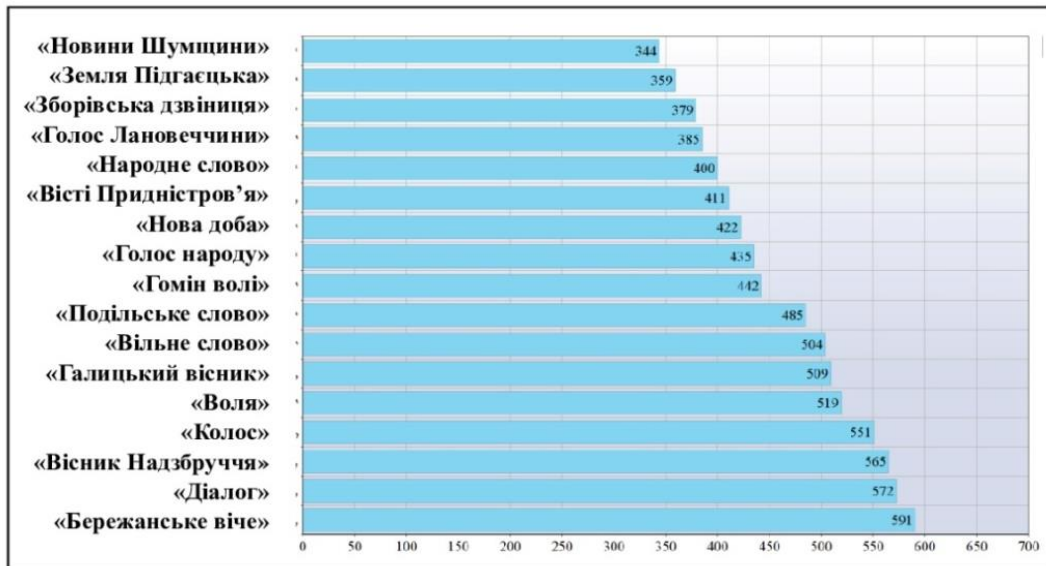

Рис. 3.1. Рейтинг районних газет Тернопільщини за кількістю краєзнавчого контенту, 2000–2015 рр.

У цьому підрозділі сфокусуємо увагу на проблемно-тематичній специфіці краєзнавчих наративів, які структурують пресовий сегмент районного медіадискурсу Тернопільщини, тобто з'ясуємо контентне наповнення цих видань.

Контент видання – цілісна система, що включає ряд взаємопов'язаних компонентів: проблемно-тематичне наповнення, структуру видання, рубрикацію, жанри та зміст публікацій, оформлення та ілюстративний матеріал. Під поняттям «контент» у друкованих медіа розуміємо змістову частину інформаційного продукту, що може містити різну за формою подання та кодування інформацію (текстову, графічну). «Функціональна і тематична спрямованість контенту, його виробництво, форма упакування і спосіб розповсюдження, його подальше використання як продукту журналістської праці знаходиться у безпосередній залежності від багатьох факторів» [394, с. 241]. Сучасна позиція усіх видань – це позиція конкурентного медіапростору, що динамічно змінюється. В основі соціального інтересу до краєзнавчого контенту, який спостерігаємо на платформі районних ЗМІ, лежить пошук свого коріння, усвідомлення власної ідентичності в контексті історії, культури, долі країни, краю, міста, села.

У результаті проведених підрахунків з'ясовано, що упродовж 15-ти років (2000–2015 рр.) в аналізованих виданнях опубліковано 7 873 матеріали краєзнавчої тематики. Їх кількісне та відсоткове співвідношення відповідно до проблемно-тематичних напрямків у районних газетах Тернопільщини продемонстровано в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Кількісне і відсоткове співвідношення краєзнавчих проблемно-тематичних напрямків у районних газетах Тернопільщини

Тематика	Кількість наративів	%
історична	2 154	27,4
географічна	1 920	24,4
економічна	1 403	17,8
мистецька	1 256	16
етнографічна	1 140	14,5

Тематичний аспект краєзнавчого наративу виражається у п'яти основних тематичних категоріях (історична, географічна, економічна, мистецька та етнографічна), які мають емпірично підтверджену прагматичну цінність. Виявлено, що найбільшу кількість краєзнавчих наративів на сторінках аналізованих районних газет займає історична тематика (понад 27 %). Це свідчить про постійне зацікавлення історичною дійсністю, про авторитет знакових особистостей і подій, завдяки чому районні ЗМІ виступають впливовим суб'єктом формування національної пам'яті. На другому місці географічна тематична категорія (більше 24 %), на третьому – економічна (близько 19 %). Хоч мистецька (16 %) та етнографічна (понад 14 %) тематика не надто актуалізовані, проте загалом виведені показники дозволяють припустити, що в українського читача зростає затребуваність друкованих медіатекстів, у сюжетній композиції яких комплексно поєднуються всі п'ять тематичних категорій краєзнавчого наративу.

3.1.1. Географічна та економічна тематика

Географічну тематику формують газетні краєзнавчі наративи, об'єктом опису яких є загалом природа краю та її окремі складові (клімат, ґрунти, рельєф, водні ресурси, флора і фауна). В матеріалах описуються типові явища, які характеризують природу Тернопільщини, а також унікальні об'єкти та пов'язані з ними процеси.

Як зазначає відомий науковець у галузі географії О. Топчієв, «сьогодні хорологічна концепція, ландшафтна концепція, вчення про територіальні комплекси, природні, соціально-економічні, соціо-природні, вчення про територіальну організацію суспільства, вчення про планування території, геоінформатика – ті парадигми, сьогоднішні концепції, які географію знову інтегрують до понять – фізична, економічна» [600, с. 8]. Тобто територіальність, конкретна прив'язка медійних публікацій до опису території є однією з найважливіших ознак краєзнавчих наративів у сучасній регіональній пресі.

Загалом краєзнавчих наративів географічної тематики в усіх районних газетах області за аналізований період було надруковано 1 920 (див. таблицю 3.3), що становить 24,4 % від усього краєзнавчого контенту.

Як видно з таблиці, перші три позиції в рейтингу посідають газети «Бережанське віче» (8,2 %), «Діалог» (8,1 %), «Галицький вісник» (7,7 %). За досліджуваний період вони найчастіше представляли географічну тематику, висвітлюючи культурний ландшафт як засіб реконструкції життєдіяльності людини. Три останні позиції займають газети «Вільне слово», «Вісті Придністров'я» (4,2 %) та «Колос» (4,5 %).

Краєзнавчі наративи географічної тематики створюють корпус матеріалів про певну територію, завдяки чому вона набуває ряду характеристик, важливих для читача, який тут проживає. Смісловим ядром такого наративу виступає географічна дескрипція місця. Тому тематика у кожній з аналізованих районних газет, як правило, тяжіє до зображення локалізованих природних ландшафтів, охорони природи чи природного середовища. Особливість таких публікацій у тому, що здебільшого вони прив'язані до конкретних місцевих проблем.

Таблиця 3.3

Проблемно-тематичний діапазон географічного контенту районних газет
Тернопільщини (кількість публікацій та %)

Газети	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	Всього	%
	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2015		
«Бережанське віче»	12	14	33	20	17	21	19	22	158	8,2
«Галицький вісник»	14	14	28	30	20	16	11	15	148	7,7
«Нова доба»	9	8	9	11	8	19	12	20	96	5
«Вісник Надзбруччя»	11	10	9	16	15	12	18	11	102	5,3
«Колос»	8	10	9	10	8	11	15	16	87	4,5
«Народне слово»	9	12	13	10	13	9	23	11	100	5,2
«Зборівська дзвіниця»	8	10	10	12	14	15	10	10	89	4,6
«Вільне слово»	13	8	8	9	12	10	12	9	81	4,2
«Діалог»	14	20	18	20	18	11	12	18	156	8,1
«Голос Лановеччини»	12	11	13	10	10	15	11	8	90	4,6
«Вісті Придністров'я»	10	10	9	11	11	10	8	12	81	4,2
«Гомін волі»	18	20	15	20	20	21	16	11	141	7,3
«Земля Підгасцька»	11	9	19	17	14	19	16	19	124	7,3
«Воля»	10	12	20	20	15	20	17	24	138	7,1
«Подільське слово»	8	14	16	12	13	10	11	8	92	4,4
«Голос народу»	16	11	18	17	14	24	15	23	138	7,1
«Новини Шумщини»	13	11	13	11	14	15	10	12	99	5,1
Всього									1920	100

Наприклад, наратив *«Голицький державний заказник – окраса Бережанщини»* опубліковано у газеті «Бережанське віче», адже стосується природно-заповідного фонду району і матиме читацький відгук саме на цій території. Автор подає достовірну картину реальної дійсності (*«Голицький ботанічний заказник площею 60 гектарів має статус загальнодержавного значення і заснований 1982 року, розкинувся на південних схилах гори Голиці, між селами Куряни, Демня і Гутисько Бережанського району Тернопільської області»*), а також фокусує оповідь на почуттях, переживаннях і реакціях, які викликає об'єкт цього географічного середовища: *«Чому нас так вабить запах степових трав? Чому він нам так по-особливому приємний і зрозумілий? Можливо, він нагадує нам про щось давним-давно забуте, але таке*

рідне?» [147, с. 4].

Наратив *«Відгомін минулої величі ботсаду»* [193, с. 3] оповідає про Кременецький ботанічний сад, тому має географічну прив'язку до зовсім іншої території. Тобто концепт «край» фіксує приналежність його до певної території.

Часто публікації географічної тематики розповідають про події минулого у контексті опису певних природно-територіальних комплексів. Для прикладу: розповідаючи про історичні події вересня 1941 р. у с. Надбережна Бучацького району, автор подає опис річки Дністер, на березі якої розташоване село [201, с. 5]. У публікації *«Тамниці княжого граду»* [296, с. 5] автор вдало поєднує краєзнавчі факти про геологічну пам'ятку природи місцевого значення – урочище «Данилів» Шумського району з давньою історією про події осені 1201 р., коли галицько-волинський князь Роман Мстиславович, оглядаючи на цій території свої володіння, дізнався про народження сина Данила, на честь якого було засновано село Данилів на Шумщині.

Такі наративи медіаексперти часто співвідносять із тревел-матеріалами про місцеві принади, пам'ятки природи, які варто зберегти й використати для приваблення туристів. Під поняттям тревел-контент розуміють «тематично-змістове наповнення певного тексту, націлене на репрезентацію інформації про певний географічний локус і його конституенти (флора, фауна, природні явища, артефакти) та етнокультурне середовище (актанти, соціокультурні практики, звичаї й традиції)» [570, с. 60]. Такий підхід свідчить, наскільки складною є проблема кореляції тревел-тексту з краєзнавчим текстом, оскільки останній своїм проблемно-тематичним спектром певною мірою пов'язаний з першим, але презентує туристичний досвід, а більшою мірою формує цілісне уявлення про історичну та географічну територію. Якщо порівняти наративи природничо-географічної тематики у районній пресі з публікаціями зі схожою тематичною домінантою, але із суто інформаційно-рекламним призначенням, які до того ж мають іншу жанрову форму і структуру, то можна відзначити, що тексти останніх перенасичені професійною мовою. Тому такі публікації, як правило, не користуються популярністю й залишаються для внутрішнього

ужитку туристичної галузі. Тексти ж краєзнавчого спрямування легші для сприйняття, адже їх автори намагаються уникати термінологічних категорій чи «перекладають» їх на зрозумілу для масового читача мову.

Краєзнавчі наративи природничо-географічної тематики у досліджуваній районній пресі, як правило, не претендують на всебічне висвітлення інформації. Переважно мають фрагментарне призначення, проте здатні «відкрити» краєзнавчий потенціал локальних об'єктів.

Газетні краєзнавчі проблемно-тематичні публікації **економічної тематики** характеризуються особливою ємністю змісту, адже у наративній формі розглядають проблеми сучасного соціально-економічного життя територій. При цьому об'єктами уваги слугують всі галузі економіки: промислові підприємства, транспорт, сільське господарство, житлове і комунальне господарство, зв'язок, торгівля, громадське харчування, установи культури, охорони здоров'я, освіти і т. ін. У межах цієї тематичної групи наративів розповіді ведуться про окремі підприємства, організації, навчальні заклади тощо. Зазначимо, що у руслі краєзнавчого відображення дійсності економічна інформація має ознаки офіційного-документного стилістичного призначення.

В усіх досліджуваних районних газетах області було надруковано 1 403 наративи економічного спрямування (див. таблицю 3.4), що становить 17,8 % від загальної кількості матеріалів краєзнавчої проблематики. Згідно з отриманими даними, найбільше наративів економічного змісту друкували газети «Бережанське віче» (8,5 %), «Колос» (майже 8 %), «Діалог» (майже 6,5 %) та «Гомін волі» (6,3 %). Встановлено, що в різні роки кількість публікацій цієї тематики варіювалася, наприклад: тенденція до їх збільшення спостерігалася у газеті «Діалог» протягом 2004–2007 та 2014–2015 рр.; у часописах «Колос» і «Гомін волі» – упродовж 2006–2007 рр. та 2010–2011 рр.

Як відомо, економічна інформація відображає суспільно-економічні відносини і процеси за допомогою цифр, фактів та інших даних. Це також сукупність відомостей про відносини і процеси, пов'язані з виробництвом,

розподілом, обміном та споживанням матеріальних і нематеріальних благ [521]. Краєзнавча складова економічних публікацій зазвичай відрізняється від класичного економічного висвітлення інформації, оскільки передбачає передовсім публіцистичне, а не аналітичне висвітлення теми. Такі наративи у місцевій пресі інформують читачів про особливості формування та функціонування економіки регіону, розвиток і розміщення економічних об'єктів, співробітництво в різних сферах. Проте виклад і мова матеріалів досить легкі для сприймання, адже не перенасичені економічною термінологією, цифрами та фактами. Насамперед у них йдеться про історичні передумови формування соціально-економічного життя регіону.

Таблиця 3.4

Проблемно-тематичний діапазон економічного контенту районних газет
Тернопільщини (кількість публікацій та %)

Газети	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	Всього	%
	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2015		
«Бережанське віче»	13	11	14	16	14	12	20	20	120	8,5
«Галицький вісник»	8	9	10	15	9	14	10	11	86	6,1
«Нова доба»	10	8	8	9	11	10	10	14	80	5,7
«Вісник Надзбруччя»	9	9	8	14	10	12	11	10	83	5,9
«Колос»	11	8	12	16	13	14	16	22	112	7,9
«Народне слово»	7	9	8	10	7	10	8	10	69	4,9
«Зборівська дзвіниця»	7	7	8	11	13	11	12	10	69	4,9
«Вільне слово»	6	10	9	8	10	8	11	8	70	4,9
«Діалог»	9	11	12	14	9	15	11	10	91	6,4
«Голос Лановеччини»	7	7	10	7	12	13	9	11	76	5,4
«Вісті Придністров'я»	6	8	11	12	10	8	10	11	76	5,4
«Гомін волі»	7	9	10	12	11	14	14	12	89	6,3
«Земля Підгасцька»	6	10	8	9	9	9	6	8	65	4,6
«Воля»	6	8	10	8	10	11	8	12	73	5,2
«Подільське слово»	10	9	10	11	9	8	12	19	88	6,2
«Голос народу»	7	9	6	10	9	10	8	10	69	4,9
«Новини Шумщини»	9	9	11	13	11	12	10	9	84	5,9
Всього									1403	100

Аналізуючи краєзнавчі наративи економічного характеру з погляду їхнього тяжіння до розділів економіки (мікроекономіка, макроекономіка, мезоекономіка, основи економічної теорії), можна однозначно стверджувати, що мегачастка їх – це публікації про регіональну економіку (мезоекономіку), які мають радше інформаційно-пізнавальний характер, оскільки не претендують на широке висвітлення тем, а скоріше є публіцистичним відображенням стану розвитку окремих галузей економіки краю.

Розглянемо детальніше теми та проблеми, які висвітлюють у своїх матеріалах автори публікацій.

Зазначимо, що краєзнавчі наративи економічного спрямування почали масово публікуватися у районній пресі Тернопільщини на початку 2000-х рр. На нашу думку, загалом причиною цього послужили процеси трансформації економічної системи України, що зумовило їх активне висвітлення національними та регіональними медіа. Зокрема, популярною темою районних газет стала діяльність кредитних спілок, створення яких тоді мало регіональний характер. Наприклад, доволі цікавою з погляду краєзнавчої подачі інформації є публікація Н. Семків у гусятинській газеті «Вісник Надзбруччя» *«Шлях до відродження довіри»*, у якій ідеться про історію створення першої на території району кредитної спілки «Гусятинська». Розкриваючи тему, автор наводить закордонний досвід: *«У розвинутих країнах Заходу кредитна кооперація давно стала масовим явищем. Наприклад, учасниками кредитних спілок в Ірландії є 45 % населення, в США – 30 %, в Австралії – 20 %, у Канаді – 16 %. У США функціонують близько 11 тисяч кредитівок, а активи кожної з них становлять від кількох мільйонів до кількох мільярдів доларів. Є навіть кредитівка конгресу США!..»* [281, с. 3]. Далі – за допомогою вдало підібраних фразеологізмів знайомить читача з історією української кооперації: *«Наші діди й прадіди теж були не в тім'я биті: до 1917 року в Україні існували понад 3000 кредитівок, які об'єднували близько 2 мільйонів осіб. Нині кредитний рух відроджується в незалежній Україні. Одне з його гасел звучить дуже промовисто: «Свій до свого – по своє»*. Завершується матеріал публіцистичним гаслом-твердженням:

«Безумовно, що і наша кредитівка має майбутнє, бо навіть і неповні два роки її діяльності – це постійний поступ вперед. Не бачить цього хіба що незрячий».

Подібне інформаційне призначення мали й інші публікації, зокрема: *«Кредитна спілка – свій до свого по своє»* [174, с. 2], надрукована у «Голосі Лановеччини» (2000 р.); *«Бучацька кредитна спілка: історія створення»* [223, с. 3], надрукована в районній газеті «Нова доба» (2000 р.). Автор першого нарративу починає з історії створення цих організацій, проте більшу увагу зосереджує на еволюції кредитної кооперації в Україні, зокрема згадуючи радянські часи: *«В умовах радянської влади про все мала подбати держава, тому самодіяльні форми взаємодопомоги та економічного самозахисту були не потрібні, а отже, кредитні спілки поступово були ліквідовані. Але «зерно» кредитно-кооперативного руху не було втрачено, а збережено представниками української діаспори Канади, США, що організовували місію по відродженню в нашій державі кредитівок»* [174, с. 2].

Найчастіше об'єктами висвітлення у межах економічної тематики була промисловість краю, а саме: історія створення та функціонування окремих підприємств області. Наприклад, у тернопільській районній газеті «Подільське слово» впродовж досліджуваного періоду найбільше віднаходимо публікацій про молочну промисловість краю, як-от: *«Молокозавод: перший рік відродження»*, де автор вдається до дещо іронічного висвітлення історичних етапів молокопереробного підприємства: *«Історія економічного занепаду Тернопільського молокозаводу – ніби віддзеркалення в мініатюрі ситуації, яка склалася в останні шість-сім років у нашій державі. Криза наростала, незважаючи на всі добрі наміри і відчайдушні потуги зупинити спад. Приватизація підприємства також не виправдала сподівань колективу, що після цього все піде на лад. Директори на заводі змінювались з такою ж частотою, як прем'єр-міністри в уряді. І результати – також схожі»* [221, с. 5]. Іронією автор ніби демонструє своє «право інакомислення» як запоруку «самої можливості сумніву і свободи думки» [606, с. 5]; відверто висловлюючись, наближається до читача. Інші районні газети регулярно

публікують краєзнавчі розвідки про Бучацький та Борщівський сирзаводи [82, с. 2], [306, с. 4], Підгаєцький маслосирзавод «Коропець» [310, с. 4].

Економічну тематику також представляють краєзнавчі матеріали, присвячені історії становлення районних осередків цукрової промисловості: «Лановецький цукровий: історія створення заводу» [178, с. 5], «Чортківський «семитисячник» [56, с. 2], «Кременецький цукровий – на шляху здобутків...» [54, с. 1] та ін. На сторінках газети «Бережанське віче» знаходимо публікації про ВАТ «Бережанський склозавод». Це промислове підприємство корпорації «Укрбудматеріали» засноване ще у 1961 р., але про якість бережанського скла досі ходять легенди. Так, у публікації «Звичний ритм флагмана» [269, с. 3] автор зазначає, що завод «*справляє переконливе враження і зовнішнім виглядом, і якістю*», надає йому ознак «перший», «головний», застосовує образне мовлення: «*Словом, склозавод, як флагман промисловості Бережаницини, наполегливо долає шляхи свого розвитку*». В іншій публікації автор продовжує порівняння, створює міжкультурні паралелі: «*Трудовий колектив склозаводу входив у новий рік за певних несподіваних змін, як корабель далекого плавання із теплих вод в арктичні поля. Принаймні, так видавалося для котроїсь частини працівників цього підприємства і жителів Бережан, яких китайське побажання: «Щоб тобі випало жити в часи перемін!» – тривожить особливо гостро... За заводом, як хтось міг би підозрювати чи й думав, не стояв ніхто ні з «нових русских», ні «нових українців». Колектив від початку і весь час відчував присутність наших людей – і за своїми плечима й перед очима*» [270, с. 4].

Тематика краєзнавчих наративів економічного спрямування у районній пресі Тернопільщини була присвячена також історії розвитку промисловості області («*Історія «Новозбручанської»*» [279, с. 3], «*На шляху зростання й вдосконалення*» [254, с. 2], «*Літо посеред весни*» [285, с. 4], «*Сороцьке тиво: виявляється, у позаминулому столітті воно славилося своїми смаковими властивостями на всю Австро-Угорську імперію*» [207, с. 1]), реформуванню сільського господарства та становленню приватного бізнесу («*Багатий коровай*

«України» [286, с. 4], «На межі 80-ліття» [173, с. 4]).

Також виокремлюємо серед краєзнавчих матеріалів публікації, що документують відзначення ювілеїв селянських товариств, спілок, агрофірм, фермерських господарств тощо: «Сім щоденників директора» [35, с. 2] (про ювілей Чортківського заводу «Агромаш»), «У перо-пухової – ювілей!» [79, с. 2] (до 30-ліття Чортківської перо-пухової фабрики), «У майбутнє – впевненими кроками» [288, с. 5] (про найстаріше в Підволочиському районі підприємство – Новосілківський спиртозавод), «Була колись броварня» [348, с. 4] (до 150-річчя першого промислового підприємства в Чорткові) та ін.

У краєзнавчих матеріалах економічної тематики часто йдеться про сучасників – творців матеріального добробуту краю, відомих діячів, а також людей, які заслуговують на пошану. Такі наративи підтверджують думку, що «локальні медіа можуть конструювати реальність, розповідаючи (бажано, щоб на постійній основі) про «своїх» і «своє» як про тих, ким варто пишатися, те, чим варто захоплюватися. Наратив має бути позитивним, однак не примарним, як мильна опера, та його слід розгортати за логікою: є хороше в нашому житті, воно реальне, вбудоване у соціум» [477, с. 34]. Наприклад, у газеті «Подільське слово» під рубрикою «Тернопільському району – 40: роки і долі» опубліковано матеріал «Життєва академія Ярослава Мричка» [17, с. 11], в якому йдеться про голову колгоспу-мільйонера ім. Петровського Я. Мричка; у часописі «Гомін волі» – наратив «Наш Крижовачук – Герой України» [287, с. 1] – про директора ТОВ «Україна», Героя України та про здобутки фірми, яку він очолює у с. Скориків Підволочиського району.

Подібні публікації, висвітлюючи здобутки виробництв, демонструють читачам позитивні приклади успішних земляків, які працюють у економічній, сфері, мають вагомні здобутки, займаються громадськими справами, діяльність яких соціально значуща.

3.1.2. Історична тематика

Найбільш масштабною у руслі краєзнавчих матеріалів на шпальтах районних газетах Тернопільщини є **історична тематика**. Шведський дослідник Східної та Центральної Європи з Лундського університету Ніклас Бернсанд зауважує, що «газети зазвичай звертаються до певних історичних тем не випадково, а насамперед тоді, коли певна подія, період чи постать з минулого викликає неоднозначні тлумачення, дискусію, дає підстави для різних оцінок і таким чином провокує суспільний інтерес» [494]. Такий погляд підтверджує практика досліджуваної місцевої преси в доборі матеріалів для публікацій.

За аналізований період в районках області було надруковано 2 154 матеріали історичної тематики (див. таблицю 3.5), а це – 27,4 % від загальної кількості усіх краєзнавчих наративів.

Лідером за кількістю історичних наративів краєзнавчого характеру є газета «Бережанське віче» (9,3 %), далі – «Діалог» та «Вісник Надзбруччя» (8,9 % та 8,7 % відповідно). Останні місця за рейтингом розділили між собою видання, на сторінках яких упродовж 2000–2015 рр. було надруковано 81–85 публікацій означеного характеру: «Новини Шумщини», «Земля Підгаєцька» і «Голос народу». Найбільший сплеск історичних наративів припадає на 2010–2011 рр. («Бережанське віче», «Діалог», «Вісник Надзбруччя») – період активного відстоювання національної ідеї, українства та популяризації національної культури та краєзнавства (як супротив тодішній владі В. Януковича).

Історична тематика представляє сучасну історію краю або окремі періоди минушини. У публікаціях описуються як великі хронологічні й історичні періоди, так і розповіді про події одного конкретного етапу місцевої історії, життя і діяльності окремих людей, свідків або учасників історичних подій. В основі таких публікацій завжди лежать конкретні факти місцевої історії.

Відповідний краєзнавчий наратив у районних газетах Тернопільщини вміщує неоднорідні за часовими модусами історичні події, нанизані одна за одною в сюжеті розповіді. До цієї тематичної групи можемо віднести матеріали,

які описують, наприклад, **період Галицько-Волинського князівства**. Серед основних – публікація Г. Чернихівського у кременецькій районній газеті «Діалог» *«Будівничий Галицько-Волинської держави»* [342, с. 4], яка присвячена відзначенню 800-річчя від дня народження Данила Галицького – першого в історії українського народу легітимного і визнаного в Європі короля; *«330-та річниця від дня народження князя Вишневецького»* [42, с. 6], що розповідає про Михайла-Сервація Корибута Вишневецького – князя, державного і військового діяча Речі Посполитої.

Таблиця 3.5

Проблемно-тематичний діапазон історичного контенту районних газет
Тернопільщини (кількість публікацій та %)

Газети	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	Всього	%
	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2015		
«Бережанське віче»	19	22	27	28	20	30	29	26	201	9,3
«Галицький вісник»	11	13	17	16	19	19	18	18	131	6
«Нова доба»	10	9	19	11	12	17	18	14	110	5,1
«Вісник Надзбруччя»	18	19	29	22	20	29	27	27	191	8,8
«Колос»	17	20	22	19	24	22	20	18	162	7,5
«Народне слово»	10	12	15	14	11	13	11	13	99	4,5
«Зборівська дзвіниця»	11	12	16	15	10	1	19	14	97	4,5
«Вільне слово»	12	10	19	14	12	18	10	11	106	4,9
«Діалог»	20	22	28	24	22	31	22	23	192	8,9
«Голос Лановеччини»	9	10	20	18	13	19	14	11	114	5,2
«Вісті Придністров'я»	8	14	16	12	10	13	8	11	92	4,2
«Гомін волі»	11	16	20	13	19	19	17	14	129	5,9
«Земля Підгасцька»	8	9	11	11	10	12	11	11	83	3,8
«Воля»	16	18	21	23	17	23	15	19	152	7
«Подільське слово»	13	11	17	20	12	22	20	14	129	5,9
«Голос народу»	8	9	13	11	10	14	14	6	85	3,9
«Новини Шумщини»	8	8	13	9	12	12	10	9	81	3,7
Всього									2154	100

Припускаємо, що на вибір тем для наративів у кременецькій районній газеті вплинуло те, що саме ці постаті мають безпосереднє відношення до історичного минулого краю (за правління Данила Галицького було побудовано Кременець, а Михайло-Сервацій Корибут Вишневецький – засновник (1720 р.)

єзуїтські колеції в місті). У назві першої публікації зауважуємо символічність слова *будівничий*, що відображає образ короля, який був «великим реформатором», «далекоглядним політиком» і «мудрим дипломатом». Виклад інформації свідчить про глибокий ідейно-проблемний підтекст наративу, у якому автор подає фрагменти «Літопису Руського», де автор змальовує героїчну боротьбу Данилового війська з ординцями: *«А коли побачив (хан Батий – Г. Ч.), що Кремянець і город Данилів неможливо взяти йому, то відійшов од них. І прийшов він до Володимира, і взяв його списом, і вибив його без пощади, так само і город Галич, і інших городів багато, що їм числа нема»* [342, с. 4]. Постать Данила Галицького протиставляється загарбникам, які намагалися знищити українців.

У другому наративі, у якому йдеться про важливу постать нашої держави та Тернопільщини, волинського воєводу Михайла-Сервація Корибута Вишневецького, автор зупиняється на окремій діяльності князя – його перекладі твору французького єзуїта Ісаака Беррює «Історія народу Божого», а також розповідає про Вишневецького як автора прозових і поетичних творів.

Широко артикулюється у районних газетах і тема **національно-визвольної війни українського народу під проводом Б. Хмельницького** («Зборівська битва: результати досліджень» [23, с. 5], «Козацькі могили Збаражчини тривожать нашу пам'ять» [185, с. 4]). Слід зауважити, що якісно новий етап у висвітленні цієї проблематики, як і більшості інших історичних тем, розпочався після розпаду СРСР. З проголошенням незалежності України медійники стали об'єктивно та неупереджено підходити до зображення історичних процесів, журналісти й дописувачі отримали свободу висловлення історико-краєзнавчої думки. У сприятливих умовах демократії та свободи слова локальна преса розпочала глибоке висвітлення національно-визвольного руху XVII ст. та участі в ньому козацько-селянських військ гетьмана Б. Хмельницького на Тернопільщині.

Найбільше таких тематичних наративів віднаходимо на сторінках теребовлянської районної газети «Воля», адже Теребовлянщина в середині

XVII ст. була одним із центрів активного народного руху українського народу проти польсько-шляхетського панування. Зокрема, привертає увагу наратив *«Теребовлянина у період Хмельниччини»* [19, с. 4], у якому автор детально аналізує архівний та документальний матеріал, подає інформацію про національно-визвольну боротьбу місцевого населення.

Не оминають увагою цю тему й інші районні газети Тернопільщини, як-от *«Зборівська дзвіниця»*, в одому з номерів якої йдеться про дводенну битву під Зборовом 1649 р. Автор описує її як *«одну з переломних подій української історії»* [141, с. 2], наслідком якої стало утворення нової держави в Східній Європі – Гетьманщини. Публікація наповнена історичними фактами та містить реконструкцію фрагментів битви. Наративне тло публікації доповнюють відомі національно-історичні реалії краю: річка Стрипа, зборівський замок тощо.

Широко висвітлюваною у районній пресі Тернопільщини була і тема **українського січового стрілецтва**. Як правило, такі краєзнавчі публікації інформаційно мотивовані пам'ятними датами, як і багато інших історичних тем різного часу. Наприклад, у 2001 р. тема українського стрілецтва артикулюється у *«Бережанському вічі»* у зв'язку з 85-річчям боїв на горі Лисоня на Бережанщині: публікації О. Грабовського *«Лисоня: 60 років тому»* [114, с. 4]; А. Гунчак *«Лисоня і тужила, і співала»* [123, с. 2]. У 2006 р. інформаційним приводом до появи наративів про січове стрілецтво слугувало відзначення в області 90 років цих боїв. У 2014 р. Тернопільщина відзначала 100-річчя з часу заснування легіону Українських січових стрільців, що зумовило появу в районних газетах багатьох публікацій, приурочених цій події: *«Звитяги Січового Стрілецтва: 100-річчю формування легіону Українських Січових Стрільців присвячено»*, надрукованій у чортківській районній газеті *«Голос народу»* [45, с. 5]; *«Ожила героїка Січового Стрілецтва»* [46, с. 1], *«Інтервенція: маловідомі факти з фронтів довкола Бережан»* [205, с. 5], *«А ми тую стрілецьку славу піднесемо...»* [144, с. 3] – про відзначення річниці участі січових стрільців із с. Мирне в Першій світовій війні, опублікована у районній газеті *«Земля Підгаєцька»*; *«Легіон Українських січових стрільців – предтеча*

української національної армії» [307, с. 5–6], опублікована у часописі Козівського району.

У межах історичних краєзнавчих наративів доволі популярною на шпальтах районних газет Тернопільщини є тема **Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР)**. Інформаційним приводом для появи таких публікацій здебільшого слугувало відзначення чергової річниці (*«Захищали і будували ЗУНР»* [148, с. 2], *«Листопадові дні 1918 року в Заліщиках»* [290, с. 3]). Чимало текстів написано на основі архівних матеріалів зі спогадами учасників створення ЗУНР та очевидців боїв за неї, що надає наративам і документальності, і емоційності (*«Спогади четаря»* [149, с. 3]). Багато публікацій присвячено перебігу Листопадового зриву (або ж Дня Листопадового чину), який ще з початку 1920-х рр. громадськість Галичини щороку традиційно відзначає 1 листопада. Наративи про це повстання розповідають про бойовий шлях Української галицької армії та подальшу долю старшин після її розпаду. Низка публікацій розкриває дипломатичну діяльність ЗУНР, розповідає про знакові постаті, які зробили значний внесок у державотворчі процеси та відіграли помітну роль в економічному, соціокультурному, етноконфесійному житті краю та держави.

У складі історичної тематики важливим є висвітлення **голодомору 1932-1933 рр. в Україні**. Такі публікації переважно мають інформаційний характер, але й викривають злочинний характер більшовицького режиму, наповнені численними прикладами з життя жертв трагедії. Найбільший масив становлять журналістські матеріали, які розповідають про події голодомору на всій території України, без географічної прив'язки до конкретного регіону держави.

За нашими спостереженнями, до 2006 р. райони здебільшого обмежувалися коротким інформуванням про події 1932–1933 рр. Проте, коли у 2006 р. парламент офіційно визнав Голодомор геноцидом українського народу, матеріалів цієї тематики у локальній пресі значно побільшало. Велику частку наративів присвячено висвітленню регіональних аспектів цієї трагедії. Наприклад, під рубрикою *«Вікопомне»* у газеті *«Діалог»* опубліковано матеріал

«Забуттю не підлягає» [318, с. 2], у якому йдеться про Голодомор 1932–1933 рр. в Україні.

Наративи історико-краєзнавчого змісту зосереджують увагу читачів на цінному досвіді, а залучення свідчень очевидців показує минулі події з погляду зв'язку поколінь, що забезпечує історичну пам'ять і формує національний генетичний код народу.

Широко висвітлювалася підтема **Тернопільщина в роки Другої світової війни та післявоєнної відбудови (1939 – початку 1950-х рр.)**. Нині вона залишається однією з постійно повторюваних тем на шпальтах районної преси, а сучасні журналісти намагаються по-новому осмислити і трактувати події тих років, більш точно відобразити психологію людей, які своїм героїзмом врятували світ від фашизму. Особливий інтерес до цієї теми завжди виникає з нагоди святкування чергової річниці. Наприклад: *«Дорогою страждань і болю» (до 55-річчя Великої Перемоги)* [180, с. 4]; *«Їх прийняла війна, лишивши списки загиблих в праведнім бою»* [134, с. 3] – наратив, приурочений 55-ій річниці Дня Перемоги у смт Великі Бірки; *«Звільнили від ненависного окупанта»* – про 61-у річницю визволення Шумщини від німецько-фашистських загарбників [21, с. 5].

Зазначимо, що в досліджуваній період вивчені районки патріотично, збалансовано і відповідно до професійних журналістських стандартів висвітлювали цю календарну дату, що загалом відповідає редакційній політиці інформування про суспільно-політичні теми. Наприклад, у матеріалі *«Світлий день календаря»* [200, с. 2] у газеті «Діалог» йдеться про Кременеччину в роки Другої світової війни. Зокрема, автор описує ситуацію на прилеглих до Кременця територіях. Згадує с. Лопушно, в якому у тодішній час за кошт селян було збудовано дерев'яну однокупольну церкву, *«зсередини і зовні пофарбовану в синій колір»*. Розповідає про перші дні війни у с. Крижі, коли німецькі літаки бомбили хутір Гамері, внаслідок чого загинула сім'я Гордія Циганюка. Деталізація подій надає наративові достовірності й одночасно створює узагальнену картину лиха війни.

Відзначаємо, що найбільше нарративів присвячено оповідам очевидців та учасників війни. Фактично уже з назв публікацій зрозуміла точка зору висвітлення теми: «Спомин ветерана» [107, с. 1], «Штурмував Берлін і наш земляк Михайло Людера» [167, с. 2], «Прощення – не означає забуття: зі спогадів лікаря-ветерана» [260, с. 2] та ін. Автори намагаються передати біль втрат і воєнних поневірянь, відтворити через спогади очевидців жахіття війни на фронтах та будні цивільного населення на окупованих територіях.

Отже, історична пам'ять про Другу світову війну залишається однією з головних тем історико-краєзнавчих нарративів районної преси Тернопільщини. Нарація цієї «битви за пам'ять» розгортається через пошук відповідей на кілька проблемних і болючих питань. Передусім, чи була ця війна дійсно Великою Вітчизняною для українського народу, чи стала спільна перемога над нацистами та їхніми союзниками Великою Перемогою для українців (особливо з погляду подальшої долі), хто під час війни боровся за національні ідеали і кого в Україні вважати героями війни.

Високою динамікою серед краєзнавчих нарративів історичної тематики позначена увага районної преси Тернопільщини до національно-визвольного руху під проводом **ОУН та УПА**. Якщо до історичного референдуму 1991 р. публікації у пресі на цю тему мали негативні конотації, то згодом поступово набували альтернативного бачення цих історичних подій. Проте, як зауважує український журналіст, медіадослідник і телекритик Б. Бахтеєв, «...вся практично без винятків публіцистика, й телевізійна, й газетно-журнальна, присвячена ОУН–УПА, розглядає проблему лише під двома кутами зору – або під апологетичним, або під викривально-звинувачувальним. Чого досі немає, то це зважено-дослідницького підходу» [379].

Приводом для висвітлення на шпальтах районних газет Тернопільщини тематики ОУН та УПА переважно ставали заходи з відзначення річниць їх створення, долі окремих учасників повстанської армії, одні з яких загинули смертю героїв, інші були схоплені і відбували покарання в радянських тюрмах і дожили до незалежної України. Необхідно зазначити, що максимальна кількість

нарративів з'являється у жовтневих випусках газет, оскільки на 14 жовтня припадає святкування дня створення УПА. Інформаційним приводом для публікацій стали відзначення ювілейних дат, як-от: «Зродилась для захисту рідної землі» (до 58-ї річниці утворення УПА) [282, с. 3]; «Справжнє обличчя нації» (до 59-річчя створення УПА) [43, с. 3]; «Несвяткові роздуми» (до 68-ї річниці від дня створення УПА) [272, с. 4] та ін.

Відзначимо, що все ж більшість газетних нарративів присвячена знаковим персоналіям ОУН та УПА. Якщо обласні видання привертають увагу публікаціями про провідників цих формувань (С. Бандеру, Р. Шухевича, Є. Коновальця та ін.), то районна преса переважно представляє персоналії місцевого рівня, залучаючи спогади земляків – учасників та свідків подій тих часів. Наприклад, у нарративі «Із когорти волелюбців: Д. Клячківський (Клим Савура)» [222, с. 2] йдеться про головного командира УПА–Північ Дмитра Клячківського, який народився в м. Збараж; публікація «Горновий» – член крайового проводу юнацтва ОУН» [247, с. 2] – про Осипа Дяківа (псевдо – «Горновий») – ідеолога боротьби ОУН, сотника УПА, публіциста, який народився в с. Олесине Козівського району; оповідь «Михайло Замковий: повернення з небуття» [88, с. 10] – про репресованого дослідника історії Тернопільщини в роки двох світових воєн Єфрема Гасая, уродженця с. Чистилів Тернопільського району. Свідченням непересічності особистостей, представлених у таких нарративах, є оцінна семантика викладу, на зразок: «це той самий юнак, який очолював юнацьку мережу ОУН у місті Львів, який багато часу перебував на таборних військових навчаннях у Делятині, який відзначався неабиякими здібностями та організаторським хистом і був духовним провідником нашої нації, а його знання у всіх ділянках були на багато вище за пересічний рівень...» [289, с. 5].

Отже, змістовий стрижень аналізованих нарративів історико-краєзнавчої тематики уміщує спогади живих свідків історії краю і дає читачам підстави для узагальнень, що стосуються особливої жорстокості радянської репресивної машини.

На сторінках районних газет Тернопільщини досліджуваного періоду віднаходимо історико-краєзнавчі наративи, що презентують **область у період незалежності України**. Як правило, вибірку формують загальнотематичні публікації, в яких оповідається про шлях до відновлення незалежності окремих районів області. Таким матеріалам здебільшого відведено тематичні сторінки, присвячені лише певній темі, що пронизує кожен матеріал цього блоку, різнобічно розкриваючись у ньому. Інформаційним приводом для появи таких тематичних добірок слугувало, наприклад, відзначення *п'ятиріччя із часу прийняття нової Конституції України («Нам треба жити для добра!»* [2, с. 3], *«Основний Закон, за яким живемо і житимемо!»* [232, с. 2], *«Основний закон нашого життя»* [321, с. 4] чи відзначення в області 10-річчя незалежності України (*«Народе мій, не присти своєї слави!»* [169, с. 2], *«Утвердження державної незалежності на теренах Кременеччини»* [256, с. 2], *«Рядки історії: Бережанщина – 10 років незалежності»* [263, с. 2]. Ці наративи не тільки віддзеркалюють шлях українського народу від формування української державницької ідеї до проголошення Акта про Незалежність 24 серпня 1991 р., а й аналізують здобутки й прорахунки на шляху до відновлення незалежності, ілюструють новітню історію держави.

Крім потрактування національної історії, автори відтворюють історичні факти, що стосуються **депортації українців із Польщі**, підносять тему **політичних репресій в області**, звертають увагу на **минувшину та сьогодення української еміграції**. Наприклад, у публікаціях: *«Маловідомий Григорій Байрак»* – про громадського і військового діяча, уродженця с. Гадинківці Гусятинського району, який проживав у Канаді [233, с. 3]; *«Героїчними шляхами наших земляків»* – про письменника, публіциста, журналіста М. Шарика, уродженця с. Денисів Козівського району [341, с. 4]; *«Пам'ятник синові Підгаєцької землі»* – про доктора філософії М. Галія, уродженця с. Бокова на Підгаєччині, який похований у Нью-Йорку [156, с. 3]. Як бачимо, практики конструювання наративів часто спираються на практики історичного дискурсу, що виокремлює та описує реальні події минулого. ЗМІ реалізують описи

української історії як складного, нелінійного процесу, що вимагає осмислення не тільки перемог, а й поразок, помилок, злочинів, які потребують сучасної моральної оцінки, відновлення імен забутих героїв та жертв.

3.1.3. Мистецька та етнографічна тематика

Вагомою проблемно-тематичною групою краєзнавчих наративів у районній пресі є публікації **мистецької тематики**. Їх складають описи «життя й творчості діячів культури (представників освіти, науки, архітекторів, художників, письменників, акторів, видавців тощо, які проживали або були в тому чи іншому регіоні, місті, селі, їхній вплив на суспільне та культурне життя краю)» [414].

Загалом у районних газетах області протягом досліджуваних років було надруковано 1 256 наративів мистецького спрямування (див. таблицю 3.6), що складає 16 % від усієї кількості матеріалів краєзнавчої проблематики.

Лідером за кількістю вміщених протягом 2000–2015 рр. матеріалів цієї тематичної групи є газета «Вісті Придністров'я»: 121 публікація, що становить 9,6 % від загальної кількості матеріалів цього сегмента. Останню позицію посідає газета «Подільське слово» (49 матеріалів, що еквівалентно 3,9 %).

Мистецька тематика передусім представлена краєзнавчими публікаціями, які відображають творчі процеси в регіоні: висвітлюють діяльність місцевих літераторів та інших відомих особистостей краю. При цьому газетні наративи комплексно представляють біографічні дані цих людей, тематику їх творчості та зв'язки з місцевістю. У цю тематичну групу включаємо краєзнавчі **наративи, подані у формі біографічних нарисів про митців та письменників краю**, які мають персоніфікований характер. Це зумовлено згадуванням багатьох людей, які народилися в регіоні, пов'язали з ним певний етап свого життя, у певний період відзначалися досягненнями і здобутками.

Притаманним для краєзнавчих наративів мистецького спрямування є залучення хронологічно-історичних відомостей про життя і творчість галицьких письменників, про тогочасне літературне та мистецьке життя як

загалом, так і за певними темами, проблемами, зокрема в ретроспекції. У структурі таких матеріалів здебільшого міститься інформаційна прив'язка до ювілейних дат. Для прикладу: наратив «У жорнах долі» [16, с. 3], приурочений ювілею письменниці Тетяни Зарівної, уродженки Чортківського району; «Штрихи біографії» – до 130-річчя від дня народження Володимира Гнатюка [340, с. 2]; «Бучачанин – геніальний син двох народів» – до 115-ї річниці від дня народження Ш.-Й. Агнона [137, с. 5].

Таблиця 3.6

Проблемно-тематичний діапазон мистецького контенту районних газет
Тернопільщини (кількість публікацій та %)

Газети	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	Всього	%
	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2015		
«Бережанське віче»	11	10	9	11	12	10	10	11	84	6,6
«Галицький вісник»	9	110	9	11	11	10	8	12	80	6,3
«Нова доба»	6	8	6	4	4	7	8	7	50	3,9
«Вісник Надзбруччя»	7	7	10	7	12	13	10	11	77	6,1
«Колос»	10	8	10	7	10	8	9	7	69	5,4
«Народне слово»	9	9	8	8	7	10	8	10	69	5,4
«Зборівська дзвіниця»	8	8	7	7	6	9	10	10	65	5,1
«Вільне слово»	13	8	16	12	13	10	8	11	91	7,2
«Діалог»	7	10	9	8	10	8	11	8	71	5,6
«Голос Лановеччини»	10	10	9	11	9	8	12	17	86	6,8
«Вісті Придністров'я»	9	11	19	16	14	18	16	18	121	9,6
«Гомін волі»	8	7	6	7	6	8	8	6	56	4,4
«Земля Підгаєцька»	9	10	10	14	12	10	10	15	90	7,1
«Воля»	6	8	7	9	8	8	8	6	58	4,6
«Подільське слово»	8	6	6	7	8	7	3	4	49	3,9
«Голос народу»	6	8	9	8	8	6	8	8	61	4,8
«Новини Шумщини»	7	9	9	10	10	8	11	15	79	6,2
Всього									1256	100

Велику кількість наративів присвячено творчості галицьких письменників та інших відомих митців без інформаційної прив'язки до ювілейних дат («Іван Труш – поет і перекладач» [40, с. 3], «Невтомний дослідник» [142, с. 3], «Зоря

Галини Гордасевич» [347, с. 2]). Як правило, текст містить біографічно-творчий життєпис, де читач може «доторкнутися до істинного, щоб краще зрозуміти, як функціонує світ, а визначні люди видаються йому годинникарями, які запускають внутрішні глобальні механізми» [597]. Цінність таких матеріалів полягає в тому, що в них, окрім біографічних відомостей, містяться й оцінні судження про життя та діяльність конкретної особи в контексті епохи. Характерною особливістю таких публікацій є розповідь про людей, які переважно маловідомі як широкому колу читачів, так і регіональній аудиторії. Привертає увагу, наприклад, публікація про Євгена Безкоровайного, поета, публіциста та громадського діяча тернопільського краю, яка пронизана *«оглядинами поетичної палітри уродженця Наддністрянщини»* [136, с. 2]. Тут представлено життєвий і творчий шлях поета, описано його дитячі роки: *«Саме батько-мати подарували своєму нащадкові закорінену родоводом спроможність дивуватися світом і чуттєво відгукуватися на одвічні категорії буття – добро й зло, красу і потворність, волю і гноблення»* [136, с. 2]. Інші подібні наративи такого спрямування, як-от: *«Поезія протесту і боротьби»* (про поета, художника А. Іванчука, уродженця с. Струсів Тербовлянського району) [176, с. 4]; *«І воскресало слово вогняне...»* (про поета та прозаїка В. Погорецького, уродженця с. Полівці Чортківського району) [31, с. 3]. Такі публікації – своєрідні життєписи відомих людей, супроводжувані впорядкованими й спорадичними фактами з їх життя і творчості.

Зустрічаються публікації, що стосуються висвітлення різних аспектів культурно-мистецького життя краю – архітектури, музики. Здебільшого у них оповідається про знаних і маловідомих художників, архітекторів, театральних діячів, композиторів, музикантів та ін. В одній із них *«Це камінь... Камінь? Але ж він співає...»*, опублікованій у 2004 р. збаразькою районною газетою «Народне слово», йдеться про тернопільського скульптора-монументаліста В. Мельника та його роботи. Авторка вдало використовує метафоричне зображення, що впливає на естетичне сприйняття тексту: *«Ця музика вчувалася мені весь час. Коли зупинялася біля скульптурних робіт Володимира Мельника,*

присвячених нашій видатній і всесвітньо відомій співачці Соломії Крушельницькій, – «Соломія на сцені», «Соломія. Портрет», і коли споглядала його філософські роздуми, втілені у скульптури «Вознесіння Христове», «Материнські думи», «Птах життя і птах смерті», «За межею земного», і коли милувалася натхненними, одухотвореними обличчями Лесі Українки і Осипа Маковея. І важко було зрозуміти, що це за музика – чи це піднесена над часом і буттям пісня славетної Соломії, чи це висока мелодія душі скульптора, якою він надихнув гіпс і шамот, камінь і граніт?.. Але ця музика відчувалася мені весь час...» [82, с. 8]. Такі «культурні метаповідомлення (метанаративи) містять інформацію не лише про способи організації досвіду, але й про те, що є важливим, цінним, на які відмінності між людьми слід звертати увагу, а які можна проігнорувати тощо» [664, с. 19]. Як правило, такі наративи містять інформаційну прив'язку до відзначення певної культурно-мистецької події в краї або ж присвячені відомій мистецькій особистості області. Автори вдаються до описів як народних і традиційних форм мистецтва, так і творів масової культури, «розшифровують» їх, стають своєрідними хронікерами.

Значну частку краєзнавчих наративів складають публікації **етнографічного характеру**, які представлені описами народної матеріальної та духовної культури регіону (звичаї, обряди та вірування, календарна та сімейна обрядовість, одяг, ремесла та промисли, побут, усна народна творчість тощо). Завдання цієї тематики – «відродження і збереження традицій народу в його регіональному багатоманітні» [453, с. 11].

Упродовж 2000–2015 рр. в аналізованих районних газетах було надруковано 1 140 наративів етнографічного змісту (див. таблицю 3.7), а це – 14,5 % від загальної кількості краєзнавчих матеріалів. Найбільше таких публікацій зафіксовано у газетах «Воля» (7,8 %), «Вісті Придністров'я» (7,7 %) та «Галицький вісник» (7,2 %). Останні позиції займають видання «Вісник Надзбруччя» і «Нова доба» (по 4,9 %), «Земля Підгаєцька» (4,8 %) і «Вільне слово» (4,2 %).

Таблиця 3.7

Проблемно-тематичний діапазон етнографічного контенту районних газет
Тернопільщини (кількість публікацій та %)

Газети	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	Всього	%
	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2015		
«Бережанське віче»	7	9	9	10	10	8	11	15	79	6,9
«Галицький вісник»	10	10	9	11	12	11	10	10	83	7,2
«Нова доба»	6	6	7	7	9	7	8	6	56	4,9
«Вісник Надзбруччя»	7	8	7	9	8	7	4	6	56	4,9
«Колос»	9	8	9	8	8	8	9	12	71	6,2
«Народне слово»	7	8	8	9	10	7	8	7	64	5,6
«Зборівська дзвіниця»	6	8	8	6	7	6	7	8	56	4,9
«Вільне слово»	5	5	7	6	6	5	7	7	48	4,2
«Діалог»	9	10	10	8	13	11	10	12	83	7,2
«Голос Лановеччини»	5	10	7	8	8	8	7	7	60	5,2
«Вісті Придністров'я»	8	10	10	14	12	10	15	10	89	7,7
«Гомін волі»	7	6	6	8	7	4	8	4	58	5
«Земля Підгаєцька»	7	5	7	5	8	8	9	6	55	4,8
«Воля»	10	12	13	10	10	15	11	8	89	7,8
«Подільське слово»	8	7	8	7	6	10	9	10	65	5,7
«Голос народу»	5	6	7	10	5	7	8	7	55	4,8
«Новини Шумщини»	8	8	11	10	11	12	7	6	73	6,4
Всього									1140	100

На шпальтах аналізованих газет у рубриках «Традиції», «Культура», «Наші звичаї», «Народні традиції», «Роде наш красний» кожного року на початку грудня з'являються публікації про обрядовість різдвяного циклу. Розповідається про особливості колядок і щедрівок на Тернопіллі, символіку Святвечора, про обрядодії різдвяних свят, про рецепти святкових страв, народні прикмети тощо. Наприклад, в одному з наративів йдеться про традиції святкування Різдва в с. Острів Тернопільського району. Автор наводить місцеву легенду, пов'язану з каплицею Пречистої: *«Розповідають люди, що колись давно жила неподалік цього святого місця графиня. Її дитина важко захворіла. Лікарі нічим не могли допомогти маляті. І ось одного разу приснився матері*

сон, ніби сама Пречиста Діва казала їй: якщо викупає свою дитину в йорданській воді із острівського джерела, то дитя неодмінно виздоровіє. Графиня послухалась поради і зробила саме так, як сказала їй Матір Божя. Дитина виздоровіла. А вдячна мати біля джерела поставила фігурку Пречистої Діви у золотій короні» [257, с. 3].

Щороку в районках розповідається про підготовку до Великодня та його святкування. Наприклад, про традиції писанкарства у Заліщицькому районі йдеться у газеті «Колос»: *«Цій місцевості притаманні кольори і стиль Поділля – чорний і червоний фони. Кожна писанка – це символ, вона має свій зміст» [213, с. 5];* про християнську традицію святкування в останню неділю перед Великоднім постом званої у народі «Масляної» чи «Запусту», а у лемків – «Пущання» розповідається у наративі *«Посту ся тримайме, Бога прославляйме за вишитки Його дарування...»* у газеті «Голос народу» [118, с. 5].

У публікаціях етнографічного спрямування віднаходимо й оповіді, що стосуються весільного обряду: *«Здавна наші предки надавали великого значення тому, коли краще одружуватися. За традицією, весілля справляли після збирання врожаю – щоб у родині завжди був достаток (звідси і звичай обсыпать молодих монетами і зерном)» [52, с. 4].* З подібних наративів часто можна дізнатися про майже забуту сьогодні символіку атрибутів цього обряду (коровай, рушники, вишивані сорочки та ін.) [248, с. 3].

Серед розмаїття етнографічних оповідей присутні публікації про умільців, що виготовляли щоденні ужиткові речі, які відігравали в традиційному побуті краю сакральну роль. Це публікація про народного майстра, гончара І. Бойка *«Дива з-під гончарного круга»: «От і стоїть відомий в Україні народний майстер край тротуару і пропонує перехожим свій крам. Постукає пальцем по гладуцику, і озветься той тонким дзвоном – люди слухають, усміхаються. Засюрчить у свистунчик, і малеча тут як тут – бо ж дивний дідусь, ніби з казки, пташину мову знає!» [209, с. 4].*

Отже, як зазначають відомі тернопільські історики І. Зуляк, А. Кліш, О. Ятищук, «вивчення традиційно-побутової культури різних етносів – одне із

найважливіших завдань етнографічної науки. Незмінним є інтерес дослідників до однієї із актуальних її сфер – сім'ї та сімейного побуту, у межах якої значну увагу приділяють питанням, пов'язаним із вихованням дітей, соціалізацією підростаючого покоління» [471, с. 102–103]. Значення таких наративів для формування національної ідентичності є беззаперечним, адже «зміна часів і поколінь залишають незмінними багатство народного досвіду, духовної спадщини українців, сконцентрованих у їх традиціях, звичаях, обрядах, що виступають як форма етнокультурної комунікації, людської поведінки» [648, с. 1–2].

Проаналізувавши тематичний контент районної періодики Тернопільщини, можна констатувати, що редакції докладають чимало зусиль для популяризації народної матеріальної й духовної культури регіону, зокрема звичаїв, традицій, родинних цінностей як атрибутів національної ідентичності.

3.2. Жанрова своєрідність краєзнавчого контенту

У цьому підрозділі сфокусуємо увагу на жанровій специфіці краєзнавчих наративів. З метою окреслення краєзнавчої наповненості та з'ясування жанрових пріоритетів публікацій проведено жанровий аналіз. Сукупно кількість матеріалів, які кваліфікуємо як присвячені краєзнавчій тематиці, становить 7 873. Періодичність їх появи у кожному з районних видань – 1–2 матеріали на номер. На нашу думку, така частотність публікацій є достатньою для районок.

Для реалізації мети цього сегмента дослідження використовуємо традиційні для вітчизняної медійної жанрології підходи, основи якої закладено в працях В. Здоровеги, Д. Григораша, О. Глушко, Д. Прилюка, І. Михайлина, А. Москаленка. Вони зафіксовані у класичному визначенні жанру: «усталений тип твору, який склався історично і відзначається особливим способом освоєння життєвого матеріалу, характеризується чіткими ознаками структури» [461, с. 148]. За визначенням М. Мамич, жанр – це «генералізатор змістового наповнення видання за запитами читачів, аудиторії споживачів інформації. Саме через конкретні медіажанри з їхніми медіатопіками і відповідним

лінгвокультурним наповненням і формуються контенти видань» [528, с. 125].

На сучасному етапі розвитку еволюція жанрової системи періодичної преси є одним із найдискусійніших питань у теорії журналістикознавства. Сьогодні досить цікавою видається європейська традиція дослідження журналістських жанрів, зокрема чимало напрацювань із цього питання накопичено у Польщі [721], [722] та Чехії [609], [704], [705]. Проте зазначимо, що теорія і практика європейської (світової) журналістики та української по-різному тлумачать деякі поняття жанрології. Наприклад, це стосується таких жанрів, як фейлетон, репортаж, нарис, «бо в європейській практиці до публіцистичних жанрів зачисляють ті публікації, головним в яких є не просто коментування, аналіз, а в яких відчутне і авторське, суб'єктивне «я» [503, с. 118].

Останнім часом замість терміна «жанр» активно почали використовувати поняття «журналістський текст», «журналістська форма», «форма журналістського викладу», «медіатекст» [528, с. 125] та ін. Припускаємо, що така різноманітність у розумінні «галузевої форми» спричинена тим, що за жанром «стоїть мовна особистість журналіста, його світосприйняття, інтелектуальний рівень, когнітивна здатність» [675, с. 268]. Отже, постійні еволюційні зміни, яких зазнає жанрова система у сучасний період, зумовлені внутрішньою взаємодією її компонентів. Так, Н. Копистянська вважає, що «поміж елементами системи немає статистичної рівності, навпаки, є динамічна співвідносність, своєрідна боротьба за конструктивну роль, встановлення щоразу нової ієрархії всередині системи» [499, с. 66].

Існує кілька концепцій класифікації жанрів, запропонованих теоретиками журналістики. Загальноприйнятим вважається розподіл на три великі групи: інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні жанри [401], [536]. Проте, як слушно зауважує В. Здоровега, будь-який жанровий поділ є досить умовним, адже жанри, які традиційно належать до інформаційних (замітка, звіт), здатні виконувати й аналітичні функції [461, с. 165].

У місцевих газетах, за підрахунками експертів Інституту демократії

ім. П. Орлика, інформаційні жанри значно переважають над аналітичними та художньо-публіцистичними. «Якщо вже видання друкує тексти новинних жанрів, то має враховувати, як саме ситуація може змінитися упродовж того часу, доки видання перебуває в типографії» [477, с. 210]. Вважаємо цю думку слушною і щодо художньо-публіцистичних текстів. Адже, на відміну від інформаційно-аналітичних, стандарт оперативності яких пов'язаний передусім з тим, як швидко новина з'явиться на шпальті газети чи на сайті, подача художньо-публіцистичних наративів (а в руслі нашої роботи маємо на увазі матеріали краєзнавчого спрямування) повинна орієнтуватися на потреби читачів районної преси. І хоч Х. Вербицька вважає, що в регіональній пресі можна «констатувати поряд з появою нових жанрів певну збідненість жанрової палітри» [403, с. 76], проте спостерігається і жанрова різноманітність, що сприяє реалізації функцій, передбачених концепціями видань.

У межах цього дослідження доцільно окреслити лише основні жанрові формати презентації краєзнавчого наративу на шпальтах районних видань Тернопільщини. Головні вимоги до сучасної районної преси – масовість, доступність, близькість до інтересів читачів. Одна з основних особливостей районної газети – її невеликий обсяг: рідко коли обсяг одного матеріалу перевищує половину смуги. Це накладає відбиток на жанрові особливості.

Проаналізувавши класифікації журналістських жанрів провідних науковців, вважаємо, що інформаційна група журналістських публікацій у районних газетах Тернопільщини представлена жанрами замітки, звіту, репортажу. Ці форми становлять домінанту всієї жанрової системи районних газет. Аналітичну жанрову групу районок насамперед складають стаття, огляд, рецензія, коментар, кореспонденція, лист. Художньо-публіцистична модель краєзнавчого світу в районній пресі Тернопільщини представлена такими жанровими формами, як нарис (портретний, подорожній та ін.), зарисовка, життєва історія. Тут доцільно з'ясувати відмінності економічних нарисів від жанру аналітичної статті. «У сучасній регіональній газеті аналітична стаття – особливий тип публікації, який репрезентує аудиторії певної території особливу

локального характеру інформацію» [576, с. 115]. Тобто за наявності в аналітичній статті територіально визначеної суспільної теми її можна легко співвіднести з проблемним економічним нарисом (в нашому випадку – краєзнавчого характеру). Та все ж очевидними є деякі відмінності. «Аналітична стаття має відповідати не тільки на традиційні запитання (що? де? коли?), але й «як саме?», «чому?», «яким чином вирішити проблему?» [400, с. 95]. Нарис же, за визначенням Ф. Білецького, «ґрунтується на конкретних фактах, досліджує їх, містить елементи публіцистики, які тісно поєднуються із засобами художнього, образного живопису. Цією останньою якістю нарис відрізняється також від інших публіцистичних жанрів, зокрема від статті» [390, с. 77].

Особливістю обраного для дослідження об'єкта є те, що для представлення краєзнавчої тематики найбільше підходять художньо-публіцистичні жанри, можливість же висвітлення проблем краєзнавства за допомогою інформаційних та аналітичних жанрів є доволі обмеженою. Проте залучення наукової методології до аналізу системи жанрів показує, що з різних елементів жанрових форм і зв'язків між ними можна «збирати» різні тексти. «У цьому аспекті варто говорити про поняття «синкретизм жанрів», тобто формальне нерозрізнення, злиття різних жанрових ознак у межах однієї публікації» [545, с. 148]. Таким чином, під впливом певних чинників відбувається трансформація жанрів журналістики. «Дифузія, симбіоз, взаємодія жанрів сьогодні є активними процесами, що фіксуються у творчих продуктах газетярів... Взаємопереходи та взаємодії відбуваються як всередині певної жанрової групи, поміж групами, так і між жанрами суміжних із журналістикою сфер, наприклад літературою, соціологією, рекламою, психологією тощо» [427, с. 12].

Розглянувши теоретичні аспекти жанрового питання в сучасних масмедіа, перейдемо до аналізу жанрових різновидів в аналізованих виданнях. Упродовж досліджуваного періоду (2000–2015 рр.) краєзнавчий контент районних газет Тернопільщини було представлено такими жанрами: нариси – 4 724 публікацій, зарисовки – 2 944 публікації, життєві історії – 205. У відсотковому

співвідношенні найбільшу частку становлять нариси – 60 %, зарисовки – 37,4 %, життєві історії – 2,6 % (див. рис. 3.2).

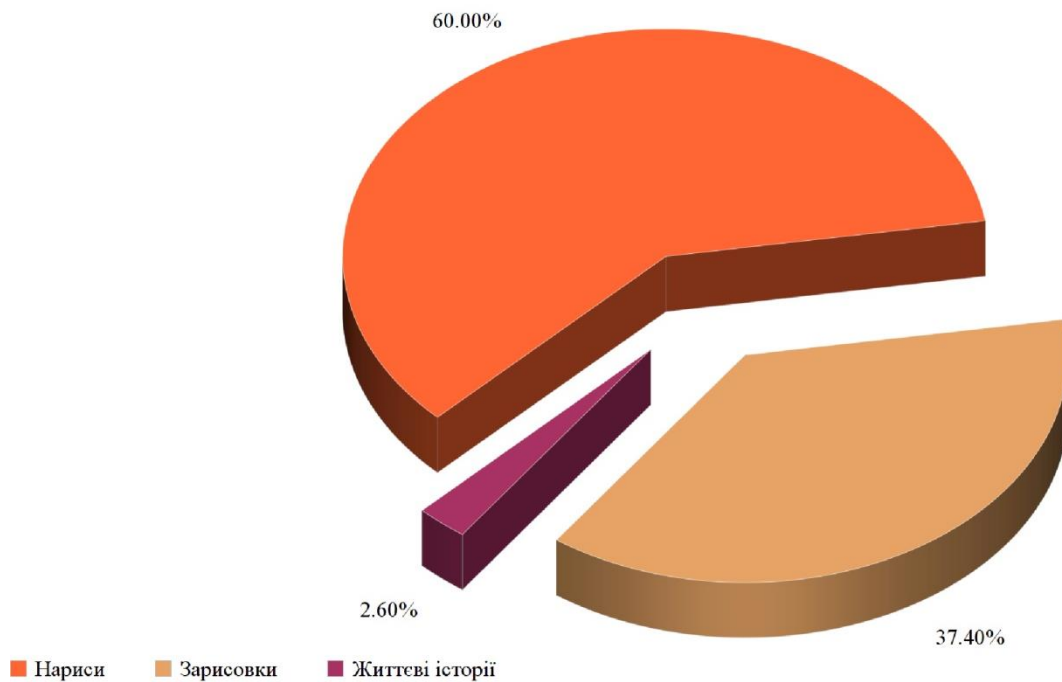

Рис. 3.2. Співвідношення жанрів краєзнавчого контенту районних газет Тернопільщини початку ХХІ ст. (%).

Серед журналістських жанрів, у яких продукуються краєзнавчі наративи в друкованій пресі, лідером є нарис. «У ньому можуть поєднуватись особливості усіх трьох систем жанрів журналістики: 1) нарис інформує читача, знайомить з найвизначнішими фактами з життя людини, крім того, у тексті може міститись нова, досі невідома інформація про життя героя (інформаційний жанр); 2) однією з обов'язкових складових роботи над нарисом є співставлення різних аспектів життя героя, аналіз його поведінки та безпосередньо творчості (аналітичний жанр); 3) нарис відносимо до художньо-публіцистичних жанрів, адже домінуючим аспектом є відтворення психологічних мотивів героя, що формують гіпотезу його характеру (художньо-публіцистичний)» [548, с. 277].

Нарис як провідний художньо-публіцистичний жанр актуалізується в моменти, коли потрібно запропонувати читачам яскравий образ дійсності, викликати очікувані емоції та осмислення фрагмента дійсності. Нарис – це

«художньо-публіцистична міметична нарація на документальній основі з поглибленою емпіричною достовірністю, в якій зображені справжні факти, події, конкретні люди. За обсягом нарис близький до невеликого оповідання чи новели, проте позбавлений завершеної фабули, яка означена здебільшого фрагментарно, характеризується відсутністю сюжетної лінії» [523, с. 96].

Найширше представленими на сторінках сучасних періодичних видань, як вважає О. Глушко, такі різновиди нарису, як портретно-психологічний, проблемно-аналітичний, подорожній. «Рідше з'являються у пресі історичний, науково-популярний, судовий нарис. Але і в них центром уваги публіциста здебільшого є людина – наш сучасник чи історична постать, – або соціальна, економічна, наукова, моральна чи інша життєво-важлива проблема, розкриття й розв'язання якої й складає, як правило, сюжетну канву публіцистичного твору» [438, с. 74].

На думку сучасної української дослідниці О. Гусєвої, «нарис може належати і до художньої літератури, і до публіцистики. За своєрідністю і проблематикою зазвичай розрізняють проблемний, портретний, морально-описовий, подорожній, етнографічний, літературно-критичний та інші нарис» [439, с. 49]. Одним з перших робить спробу класифікації жанру нарису Ф. Білецький: «Коли нарисовець пише про людину, він створює портретний нарис, передає враження від подорожі – створює дорожній нарис, розповідає про нові важливі проблеми і людей – дає проблемний чи проблемно-виробничий нарис, порушення наукових досягнень зумовлює науково-популярний нарис тощо» [390, с. 79].

Найбільш актуалізованими на сторінках аналізованих районних газет виступають **подорожні нарис**, проблемно-тематична різноманітність яких здебільшого стосується географічної та історичної тематики. «Подорожній нарис є різновидом нарису, в якому змальовані люди, події, краєвиди, спостереження з мандрівки та, що не менш важливо, – особисті враження автора від побаченого» [622, с. 396]. Зазначимо, що жанр подорожнього нарису представлений в аналізованих виданнях у дещо модифікованому вигляді.

«Трансформуючись, вони набувають нових форм, нерідко поєднуючи в собі елементи проблемного, портретного нарисів, есе, репортажу» [438, с. 146]. Тобто, його форма є синтезом нарисового й репортажного методу зображення дійсності. Тому віднаходимо в ньому «вкраплення» туристичного нарису (або ж тревел-нарису). «Зі звичайним подорожнім нарисом його зближує документальність, спираючись на велику кількість фактів, подій, явищ, очевидцем яких став журналіст і для передачі яких він застосовує детальні описи» [385, с. 148]. Наприклад, у газеті «Бережанське віче» для публікації «*Експедиція у природу й історію*» характерні такі елементи більшості подорожніх нарисів, як опис особливостей ландшафту та кліматичних умов: «*неперевершеного виду цьому краю додають крупногорбистий та середньогорбисті ландшафти місцевості*» [297, с. 4]. А також складові тревел-тексту, метою якого зазвичай є «стимулювання читача до подорожі, а також формування позитивного іміджу описуваного об'єкта» [570, с. 88]: «*Цей Опільський край варто побачити кожному пересічному громадянину нашої держави, адже даний регіон можна порівняти хіба що з унікальними місцями природи Карпат*» [297, с. 4]. В нарисі «*Через Збруч – «бродом Богуна»*» авторка розповідає історію «броду Богуна», який протягом століть слугував переправою через Збруч, і спонукає відвідати цю місцевість: «*Найсхідніший райцентр Тернопільської області, містечко Гусятин, здатне зачарувати вас ще багатьма збереженими пам'ятками, – завмерлими свідками минулих захоплюючих подій на теренах краю*» [80 с. 4].

Проаналізувавши тексти подорожніх нарисів, опублікованих на сторінках районних газет Тернопільщини, варто звернути увагу і на специфіку вираження у них авторського «я». При цьому спираємося на дослідження С. Белькової [385], яка в подорожніх нарисах визначила такі особливості: максимальне наближення автора до читача; «позакадрова» позиція автора; передавання автором як позитивних, так і негативних вражень про поїздку чи мандрівку; посилення проблемного компонента та суб'єктивного начала. «Часто художньо-публіцистичні тексти в регіональній пресі транслують звернення до історії, людей, образів, що дозволяє авторові відбирати й компоновати факти,

конструювати події, ситуації, маршрути руху так, щоб означити свою позицію щодо зображуваного й водночас задовольнити очікування читачів. Отже, тут ми торкаємося питання авторського «Я» в аналізованих текстах художньої публіцистики» [540, с. 66]. Деякі із цих особливостей простежуємо й у подорожніх нарисах, опублікованих в аналізованій періодиці. Наприклад, у нарисі *«Село – немов пшеничне перевесло»* автор для привернення уваги читача та підтримання діалогу з ним користується прийомом «запитання – відповідь»: *«Чи любите ви сільську місцевість, в якій живете, працюєте і творите, як люблю її я?»* [80, с. 3]. У подорожньому нарисі, опублікованому в газеті *«Подільське слово»*, *«Мар'янівка – душі моєї оберіг»* задля внутрішньої діалогізації автор вдається до спростування попередньо висловленої думки, створюючи таким чином ефект щирості й спонтанності: *«Важко покидати рідне місце і шукати свої долі і долі майбутніх поколінь в інших краях. Хоча я ще жодного разу не покидав Мар'янівки, але знаю, яким сумом пройнялося б моє серце, як би спустошилась душа, від однієї навіть думки...»* [359, с. 8].

Посилення проблемного компонента в межах цієї підгрупи подорожніх нарисів відбувається і за рахунок глибшого подання автором історичних фактів. З одного боку, це свідчить про обізнаність автора, демонструє його заглиблення в історію описуваної місцевості і здатність повноцінно і якісно презентувати результати власних напрацювань. З іншого боку, це пояснюється тим, що авторами є як постійні журналісти газети, так і дописувачі, переважно науковці, які публікують свої наукові розвідки (Є. Гасай *«Село Скорики покрите зеленню»*, [87, с. 2], *«Призабута духовна реліквія»* газета *«Гомін волі»* [89, с. 2] та ін.). У такому випадку контент наративу передбачає створення історичних матеріалів «без перекручень і деформацій».

Ще однією особливістю вираження авторського «я» в подорожніх нарисах краєзнавчого спрямування є посилення суб'єктивного начала. Так автори намагається включити у текст елементи емоційності, підкреслити свою присутність у певному локусі, засвідчити спорідненість з ним. Наприклад, *«Моя дорога Волинь»* (В. Олійник, *«Діалог»*) [226, с. 5], *«Мої Бережани, мої*

Бережани – оновлене місто у ріднім краю...» (без автора, «Бережанське віче») [210, с. 3], «*Село моє – моя святиня*» (без автора, «Зборівська дзвіниця») [276, с. 4], «*Моя маленька батьківщина*» (О. Набожняк «Вісник Надзбруччя») [217, с. 5]. Присутність автора у наведених нарисах посилюється через використання в заголовках особових та присвійних займенників. Отже, «у подорожньому нарисі неодмінно домінує публіцистична стихія як пряме вибіркоче відображення дійсності, яку аналізує, коментує, оцінює автор, наповнюючи тим самим твір ідейним змістом» [371, с. 26].

Як бачимо, районні видання у парадигмі красзнавчих наративів активно використовують потенціал подорожнього нарису. Жанрова дифузія відображає своєрідну боротьбу за читача, задоволення його пізнавальних потреб.

На сторінках районок присутні **проблемно-аналітичні нариси**, які містять «позакадрову» позицію автора, де «стадія аналітичної роботи із зібраним матеріалом, перевірка його достовірності, концептуального осмислення як окремих фактів, так і проблеми в цілому, як зазначає дослідник О. Глушко, завершується реалізацією творчого задуму» [438, с. 98]. Прикладами цього, зокрема, є нариси Г. Брилінської «*Вірність дому отчому*» [44, с. 4], А. Блаженко «*Де котить хвилі мудрий Збруч*» [30, с. 1], О. Пиндюри «*Мій рідний край, моє село, земля моя свята*» [246, с. 5], О. Гураль «*Там, над Золотою Липою, – село Завалів*» [124, с. 3]. Автори наративів ніби присутні у цих текстах (про що свідчить дотримання авторської хронології викладу, фраз на зразок «*зверніть увагу*»), а також автор «прикривається» індивідуальними тропами та стилістичними фігурами, через які передає власні враження від місцевості, бо сам тут проживає чи проживав і добре знайомий із цим локусом. «Читач такого типу нарису ніби опиняється перед різноманітними моментальними замальовками, зробленими на різних етапах подорожі» [496, с. 87]. Таким чином у публікації відображається передавання автором як позитивних, так і негативних вражень про територію. З проаналізованих взірців до таких нарисів можна віднести, наприклад, «*Друга молодість Раївського дендропарку*» Ю. Гринюки, що опублікований у газеті «Бережанське віче». Вже

сама назва говорить про те, що наратив досить нестандартний, адже спочатку автор позитивно змальовує місцевість («Тут можна побачити дерева, вік яких сягає більше 800 років: високі сосни, клени та європейські модрина...»), а згодом методами констатації та припущення ніби знівельовує усе сказане раніше: «Окрасою парку є 850-річний дуб, під яким відпочивав гетьман Хмельницький під час походу на Львів у 1648 році. Але скоро він зникне без сліду помахом всесильної матінки-природи і хтозна чи не буде це місце останнім актом багатого на події життя Раївського парку...» [116, с. 5]. Після прочитання нарису виникає двояке відчуття щодо місцевості: як позитивне, так і негативне, чого, припускаємо, автор і намагався досягти.

Посилення проблемного компонента «не суперечить природі нарису (таким чином автор, наприклад, показує, як вирішуються певні проблеми в інших регіонах), проте ступінь його виявлення в нарисі залежить від особистості автора та тих цілей, які він перед собою ставить» [384, с. 241]. Для прикладу – публікація у газеті «Нова доба» «Заглядаючи в «очі» краю», де описується парк «Дністровський каньйон»: «велике місце сили», «яке буде врятовано, якщо на його базі буде створений Національний парк» [294, с. 5]. У кінці наративу – риторичне питання: «То який вибір України: Бернська конвенція чи деревина?». Тут ми простежуємо, як нарис видозмінюється. «У ньому глибшає аналітичне начало, – слушно зауважує О. Глушко, – порушуються гарячі проблеми» [438, с. 101].

На сторінках районних газет Тернопільщини часто спостерігаються **портретно-психологічні нариси**, що акумулюють краєзнавчу тематику. І, за твердженням дослідника О. Глушко, «це зрозуміло, адже всі життєві процеси, явища прямо чи опосередковано пов'язані з діями людей, їхніми прагненнями й інтересами» [438, с. 75]. І це, як влучно зауважено у посібнику «Місцева преса: посібник для ЗМІ. Як регіональним журналістам працювати за часів нових медіа та кризи демократії» під редакцією О. Іванової, є «ще одна варта уваги місцевих ЗМІ наративна конструкція – це розповіді про регіон як місце, що солідаризує всіх, хто до нього причетний, своєю історією та сьогоденням.

Журналіст у таких комунікаціях постає як патріот місця» [477, с. 34]. Мова йде про такий жанровий різновид, як портретно-психологічний нарис. «Час від часу, під тиском історичних і соціальних чинників, він то актуалізується, то відходить на периферію, однак постійна потреба публіцистики в «олюдненні» описуваних реалій життя суспільства робить біографічний дискурс стабільно затребуваним» [652, с. 150]. Оскільки Тернопільщина є батьківщиною багатьох видатних особистостей, які своїми здобутками прославили край, тому такі нариси є досить популярними на сторінках аналізованих видань, адже через призму історії окремої особистості можна дослідити суспільно-політичні процеси держави чи краю. Основними рисами портретно-психологічного нарису О. Глушко вважає: «а) об'єктивність, коли особистість розкривається в усіх іпостасях її характеру. Це стосується не тільки образу сучасника, а й багатьох історичних постатей, про життя і діяльність яких ми часто мали далеко не повне, а то й викривлене уявлення; б) критичність, центральними персонажами у таких нарисах можуть бути як особистості, гідні високої поваги за досягнення в найрізноманітніших сферах життя, за своє громадянське, духовне подвижництво, так і постаті, поведінка, моральне обличчя яких не тільки не викликають позитивних емоцій, а й заслуговують громадського осуду; в) зміна орієнтації у виборі героїв (персонажами є люди творчих професій, успішні менеджери, приватні підприємці, вчені, політики, представник шоу-бізнесу, спортсмени, а також діячі як далекого, так і порівняно недавнього минулого) [438, с. 80].

Найбільш вичерпну, на нашу думку, жанрову характеристику портретного нарису дають французькі науковці: «1. Добре виписаний портрет має залишити у читача враження, ніби він особисто познайомився з людиною, ім'я якої йому давно відомо. 2. Персонаж портрета має бути присутнім з перших рядків тексту і не зникати з жодного абзацу. Розповідь має містити багато цитат, сценок життя, влучних зауважень. 3. Жанр передбачає, щоб автор зустрічався з персонажем особисто, попередньо назбиривши на нього гарне досвід... 4. Виписати портрет – це відшукати ті риси, які максимально точно окреслюють

персонажа...» [426, с. 63–64]. «Великий тлумачний словник української мови» серед визначень слова «портрет» подає таке: «Різновид літературного жанру – нарис життя і діяльності якої-небудь людини» [402, с. 886]. Дослідниця журналістики М. Воронова у межах портретного нарису виокремлює кілька різновидів: літературний, політичний, історичний, культурологічний, соціологічний, побутовий портрет, або портрет простої людини [416]. Усі вони, як твердить дослідниця, мають власну класифікацію та жанрові особливості. Інша ж науковиця, А. Мадей, наголошує на тому, що поява будь-якої особистості на сторінках ЗМІ супроводжується таким підходом журналіста до роботи над портретним матеріалом: «висвітлення найважливішого через спостереження за поведінкою героя; відзначення парадоксів долі; залучення образних асоціацій і наочних епізодів; актуалізація портретного матеріалу, проведення аналогій між життям, діяльністю особистості і сучасністю» [527, с. 56].

Проте на сторінках районок портретний нарис, портретно-нарисові матеріали відзначаються схематичністю та «сухістю». Тобто вони не є портретними нарисами в повному сенсі слова. Найчастіше районні газети Тернопільщини публікують літературні, історичні, культурологічні та побутові портрети. За проблемно-тематичною належністю здебільшого відносимо їх до історичної та мистецької групи наративів (детальну характеристику цих тематичних груп подано у підрозділі 3.1 дисертації).

Літературним портретом «називаємо публіцистичний твір, головним героєм якого є письменник. Його основне завдання – керуючись біографією персонажа, розкрити його особистість, духовну сутність, що має відображення у творчості» [548, с. 278].

На сторінках районних газет Тернопільщини літературні портретні нариси займають значне місце. Як правило, їх поява пов'язана з «літературними ювілеями» – датами дня народження або смерті відомих українських або місцевих письменників. Так, у 2000 р. активно друкували літературні портрети Уласа Самчука, присвячені 95-річчю від дня його народження. Найбільше їх

фіксуємо у газеті Кременецького району «Діалог» [39, с. 4], [343, с. 4] та «Новини Шумщини» Шумського району [129, с. 5], [57, с. 2], [192, с. 3]. За 2001 р. віднаходимо літературні наративи, приурочені 70-річчю від дня народження Б. Харчука (газети «Народне слово» [18, с. 4], «Діалог» [50, с. 3], [133, с. 4], [188, с. 2]); 2002 р. – до 100-річчя від дня народження О. Лятуринської (газети «Гомін волі» [146, с. 2], «Діалог» [184, с. 2], «Новини Шумщини» [311, с. 5], «Вісті Придністров'я» [338, с. 3], «Народне слово» [203, с. 2]); 2003 р. – до 70-річчя від дня народження Р. Андріяшика (газета «Галицький вісник» [1, с. 3], [85, с. 5]); у 2004 р. – до 150-річчя від дня народження П. Думки (газета «Вільне слово» [219, с. 3], [325, с. 2]). У 2005 р. область відзначала 75 річницю від дня народження Г. Радошівського, тому зустрічаємо чимало його літературних портретів у газетах «Зборівська дзвіниця» («*Рукопис у долонях правди*» [29, с. 5], «*На світлих крилах словах: Григорію Радошівському (Барану) – 75*» [196, с. 2]) та «Новини Шумщини» («*Біль перебитого крила*» [312, с. 3]). У 2007 р. районки рясніють літературними наративами, приуроченими 135-річчю від дня народження Б. Лепкого («Гомін волі» [117, с. 2], «Бережанське віче» [128, с. 5], [168, с. 4], [295, с. 6]), та 140-річчю від дня народження О. Маковея («Колос» [186, с. 2], [234, с. 3]). У 2010 р. збаразька районна газета «Народне слово» вшановувала літературними портретами 50 років від дня народження поета *В. Кравчука*: «*Ювілейний рубіж поета Володимира Кравчука*» [140, с. 6], «*Неймовірного чару і краси птахи світла*» [278, с. 4]. Ушановуючи пам'ять поета *Я. Павуляка*, «Подільське слово» у 2011 р. надрукувало наративи «*Співець надламаної правди*» [245, с. 9] та «*Ярослав Павуляк повернувся додому назавжди*» [367, с. 9]. У 2013 р. літературні портрети присвячені відзначенню 140-річчя від дня народження українського письменника і літературознавця, уродженця с. Городниця Гусятинського району Д. Лукіяновича («Вісник Надзбруччя» [202, с. 4]), 70-річчя від дня народження поета, літератора, журналіста з м. Заліщики П. Мельника («Колос» [230, с. 5]), 80-річчя з дня народження поета С. Будного («Воля» [261, с. 3], [323, с. 3]).

Як бачимо, «літературні ювілеї» районні газети відзначають переважно через портретні нариси, де які відомі особистості «вписуються» в медійне життя краю, стають складовою регіональної самосвідомості та культурного простору.

Чимало аналізованих нарисів мають формат *історичних портретів*, «які у своєму справжньому сенсі частіше долучаються до статті, тобто до аналітики» [415, с. 146]. Жанр, як правило, передбачає реконструювання фактів тієї чи іншої епохи, а також її знакових постатей. «Щоб такий нарис став відкриттям, публіцист має досконало володіти інструментарієм глибокого дослідження насамперед тих фактів з життя відомої постаті, котрі з його погляду недостатньо висвітлені, чи викликають бодай найменший сумнів» [438, с. 89]. У нашому випадку мова йде про портрети історичних діячів, чиє життя було тісно пов'язане з Тернопільщиною. Наприклад, це наративи про одного із засновників Вищої Волинської гімназії в м. Кременець Гуго Коллонтая («Новини Шумщини» [22, с. 3], [313, с. 5], «Діалог» [143, с. 4]), видатного члена ОУН, провідника підпілля 1940–1950 рр., уродженця с. Білокриниця Підгаєцького району Василя Галасу («Орлана») («Вільне слово» [319, с. 4], [320, с. 2], «Бережанське віче» [24, с. 4], «Земля Підгаєцька» [165, с. 2]), про провідників ОУН Ярослава і Ярославу Стецько («Подільське слово» [83, с. 4], [208, с. 10], [358, с. 1]), головного командира УПА Романа Шухевича («Вісті Придністров'я» [81, с. 2], «Подільське слово» [360, с. 8]).

У контексті районом виділяються також і портрети, які, за словами української дослідниці М. Воронової, «висвітлюють творчу діяльність представників культури» [415, с. 149]. Такі публікації, як правило, мають форму довільних розповідей, у яких автор широко представляє світобачення особистості. Увага автора у таких наративах зосереджена на психології героя, відображенні об'єктивної реальності та її впливу на його світогляд. На сторінках аналізованих районних газет, наприклад, йдеться про відомих живописців та художників краю [231, с. 3], [262, с. 2], скульпторів [38, с. 3], [339, с. 2], [301, с. 5], акторів і театральних діячів [36, с. 3], [195, с. 2], [177, с. 4],

композиторів, диригентів і співаків [41, с. 2], [182, с. 5], [181, с. 2], [135, с. 5], майстрів ужиткового мистецтва [48, с. 7], [51, с. 1], [86, с. 5] тощо.

Як правило, автори таких наративів висловлюють своє ставлення до героїв. Наприклад, вияв співчуття віднаходимо у нарисі В. Антоненка («Голос Лановеччини») *«Усім смертям наперекір»*, у якому йдеться про учасника Другої світової війни, жителя Ланівців П. Домчука: *«Доля ветерана Домчука не була легкою, адже його очі бачили сотні битв, а руки робили тисячі пострілів»* [7, с. 2]. Симпатію до талановитої художниці, колишньої бережанської гімназистки, яка проживає в США, Т. Осадци автор Т. Бідзіля висловлює у портретному нарисі *«Іскра любові від Тані Осадци»* («Бережанське віче»): *«Її картини випромінюють світло творчої душі художника, натякаючи тим самим, що вони відверто автобіографічні і особистісні. Сама ж особистість художниці випромінює лише світлі фарби своєї неповторності та чарівності»* [25, с. 5].

Підкреслення автором такого ставлення до свого героя можна проілюструвати наративом Р. Ленчук *«Душа радіє – спорить ся шиття, ясний узор на темне тло лягає...»* («Діалог»). У ньому мова йде про майстриню-рукодільницю з Кременця Л. Посухіну. Авторка підкреслює, що вона знає героїню: *«Я одразу впізнала ці вироби із бісеру, адже познайомила з її творчістю ще декілька років тому на виставці місцевого музею, де вона представила кілька своїх робіт»* [183, с. 4]. Тобто авторська мотивація вибору героя портретного нарису зумовлює, хто це буде: знана в краї особистість чи маловідома. Відзначимо, що у практиці районів Тернопільщини героями наративів є звичайні люди.

Деякі теоретики журналістики, зокрема І. Аньєс, вважають, що портретні нариси також мають свою класифікацію: ідентифікаційна картка, некролог, портрет-репортаж, портрет-інтерв'ю, портрет-розслідування, портрет-порівняння [375, с. 315–316]. Враховуючи такий підхід, можемо говорити про спорідненість цього виду нарису з групою аналітичних жанрів, наближеність до репортажу, інтерв'ю та ін. Вважаємо, що така класифікація лише підтверджує

висвітлену вище думку про універсальну тенденцію сучасної журналістики – розмитість жанрової структури. У межах дослідження, у чистому вигляді таких нарисів не знаходимо, трапляються хіба що поодинокі випадки некролога-біографії.

Серед краєзнавчих матеріалів певне місце займають також *нариси етнографічного характеру* що змальовують українців, їх побут, а також описують народні традиції загального спрямування. У них йдеться про соціально-економічний, звичаєвий, побутовий розвиток як усієї країни, так і її локальних територій. Ці публікації відтворюють світобачення українського народу, його національну культуру, засвідчуючи її самобутність. За проблемно-тематичною належністю здебільшого відносимо їх до етнографічної та мистецької групи наративів (детальну характеристику цих тематичних груп подано у підрозділі 3.1.3 дисертації).

Значна частина краєзнавчих наративів у районній пресі Тернопільщини – **зарисовки**. Ці невеликі за обсягом матеріали, які характеризуються яскраво вираженим художнім началом, нерідко постають перед читачем у вигляді міні-нарисів. «Зарисовка як різновид нарису, менша за обсягом, порушує локальніші проблеми або розповідає про окремі сторони життя людини чи окремі риси її характеру» [520, с. 26]. Тобто зарисовка «повторює» (в малій формі) всю класифікацію традиційних різновидів нарису. «Зарисовка – це матеріал, в якому образність переважає над інформаційністю. На відміну від нарису, для зарисовки не обов'язкові композиційна завершеність, глибина чи логічність» [396, с. 152]. У них явно простежуються наративні ознаки: важлива з погляду журналіста суспільна проблема завжди подається через «приватну» історію, за допомогою зображення людей і їх емоцій у реальних ситуаціях. Її елементами є сцени (діалоги), персонажі, дія, що розвивається в часі, «особистий» голос журналіста, розмова автора з читачем. Їй властива емоційна насиченість, компресія змісту і яскрава лінгвістична виразність.

На нашу думку, виправдано вважати зарисовку самостійним жанром, тісно пов'язаним із нарисом, як пропонують І. Михайлин [534] та І. Лісневська

[517], і розрізняти такі її види: портретну, подієву, пейзажну та асоціативну. Останні два у чистому вигляді майже не простежуються на сторінках районної преси Тернопільщини досліджуваного періоду. Найпопулярнішими є портретна та подієва.

Інформаційним приводом для появи зарисовок у районній пресі може послужити і подія в житті краю, і суспільне явище або конфлікт, з якими зіткнувся сам автор. Тобто зарисовки можуть бути сюжетними і безсюжетними, конфліктними і безконфліктними, але розповідь в них присутня завжди. Вони відзначаються лаконічністю змалювання якогось моменту, занотовують те, що сталося в певному місці в визначений момент. Зазвичай цей жанр оперативний, а достовірність описаного в ньому акцентована на свідченнях автора. Наприклад, у подієвій зарисовці М. Парація «*Є се велике свято...*» описуються історичні події 1848 р. на Монастирищині, коли згідно з законом австрійського цесаря скасували усі селянські повинності у Галичині. Крім звернення до історичних подій, автор подає спогади про ці події, які і досі живуть у легендах, переказах. Вони передаються з покоління в покоління і відлунюються навіть у гаївках «*Тепер нам гаїлка мила, Бо ся панщина вступила, Панщина ся геть вступила, То-то ж нам гаїлка мила!*», процитованої автором. Текст побудовано на основі реальної історичної події: «*Ми всі йшли біля хреста могильного, поставленого до дня відміни панцизняного рабства, співали зложені гаївки вмисно до сего дня: «Є се велике свято, від панщини тікати...»*» [243, с. 4]. Автор намагається передати тогочасні емоції, щоб цей день з історії Галичини «*не згубився поміж буденних справ*», змушуючи таким чином нашу «*пам'ять припадати до джерел*». Мета цієї зарисовки особливо важлива – зберегти патріотичний і моральний дух у громаді, використовуючи історичну паралель. Тобто зарисовки «розповідають про незначну одиничну подію, наділяючи її визначною семантикою, підносячи (звичайно ж, суб'єктивно) її значення» [452, с. 39].

Важливе місце в районних газетах Тернопільщини займають портретні зарисовки, які передбачають зображення людини через яскраве змалювання

характеру, прагнення, досягнень і мрій. Мета такої зарисовки – через емоційний і динамічний опис розкрити особистість, зокрема через питання, відповідаючи на які вона проявить свій внутрішній світ.

Слід зазначити, що існує нечітка межа між портретною зарисовкою та портретним нарисом. Основною відмінністю є те, що портретна зарисовка, на відміну від портретного нарису, глибше зображає душевний стан, змальовує внутрішній світ особистості; висловлюючи думки про неї, ніби вибудовує роздум. Інформаційним приводом для таких зарисовок у районних газетах Тернопільщини слугує, як і для більшості згаданих нами жанрів, відзначення якоїсь події в краї. Чудовим прикладом є портретна зарисовка Л. Колесника у газеті «Новини Шумщини» *«Поет, краєзнавець, музикант»*, приурочена 20-річчю обласної організації Національної спілки письменників України. У ній автор паралельно дотримується документальності та ділиться особистими почуттями, висловлює свою думку щодо найяскравіших її представників: *«Сергій Синюк – вміру зріла, дуже амбітна і активна людина. Побачивши його вперше, одразу ж відчувається його поклик серця, його життєва позиція і творчий потенціал»* [157, с. 5]. На початку публікації – епітети *«дивовижний митець»*, *«Син великої Волині»*, якими створюється художній тон викладу матеріалу. Автор описує характерні риси героя, манери, особливості поведінки, що і передбачено портретною зарисовкою – показати індивідуальність із використанням художніх засобів. Такий вербальний ланцюг презентує інтерсуб'єктивність стилю викладу, реальність комунікативної події, на основі якої відбувається життя відомого поета.

На прикладі названої зарисовки можемо виокремити її специфічні особливості: структура схожа на розповідь-опис, де, як правило, є два персонажі – автор і герой, перше враження від зустрічі яких чітко простежується у тексті; автор обмежений у просторі і часі, тобто вибудовується своєрідна локальність; автор добирає важливі деталі, довіряючи тільки своїм відчуттям, і заглиблюється у психологію героя; лексика тексту має емоційне навантаження.

Зарисовка, яку часто називають «молодшою сестрою» нарису, має такі ж нарративні характеристики, як і нарис. Але важливі суспільні явища і проблеми в них зображуються емоційніше і жвавіше. «Посутньою відмінністю між зарисовкою та нарисом є відсутність у першій композиційної завершеності, логічності й концептуальної глибини. У зарисовці образність переважає над інформаційністю» [529, с. 125]. У неї особливе призначення: відобразити момент зустрічі автора з ким-небудь або чим-небудь. Предмет її відображення – учасники зустрічі і ситуація, в якій вони опинилися.

Проаналізуємо також сучасний жанр, який все частіше зустрічається у медіапросторі – **життєву історію**, який почали використовувати районки Тернопільщини. О. Харитоненко визначає такі жанрові ознаки життєвої історії: «Життєва історія – це тип твору, в якому за допомогою всіх засобів художнього відображення дійсності, наявних у публіцистиці, висвітлюється епізод чи низка епізодів із життя звичайної людини» [653, с. 155]. Цей жанр дослідник споріднює із портретним або біографічним нарисом, називає портретом простої людини. «В життєвій історії наріжними каменями є: 1) філософічність, 2) образність, 3) необхідність опису багатьох подій у малому за обсягом повідомленні, 4) популізм» [653, с. 158]. Дослідниця К. Сізова вважає, що «динаміка розвитку жанру життєвої історії репрезентує загальну для сучасних українських ЗМІ, розрахованих на масову аудиторію, тенденцію спрощення, певної примітивізації» [613, с. 420].

За нашими спостереженнями, тематичне різноманіття життєвих історій у районних виданнях Тернопільщини значно ширше, ніж в обласних. Особливу увагу журналісти районки зосереджують на описі місцевого населення, розповідаючи читачам не лише про звершення, а й про повсякденне життя земляків, тобто цікавляться «героями свого часу», які змогли досягти успіху власною працею. Найбільше таких нарративів присвячено трудівникам краю, наприклад: працівникам агрофірм чи фермерських господарств області («Визнання свого керівника», «Колос» [187, с. 4], «Шістнадцята осінь Володимира Крупницького», «Подільське слово» [216, с. 5]), працівникам

медичних установ («Згоріла свічка, але не погасла», «Бережанське віче» [122, с. 5]. «Будні районного хірурга», «Галицький вісник» [314, с. 3]), та ін. У центрі життєвої історії – виняткова ситуація, звільнена від символізму й алегоричності, подана «приземлено», більш документально. Читацьку аудиторію приваблюють такі жанрові модифікації, оскільки вони продукують «інтерес до біографій реальних людей (не лише історичних постатей, видатних діячів або зірок), яким довелося потрапити у складні ситуації, долати труднощі, перемагати обставини» [613, с. 416]. Змістове ядро життєвих історій у районній пресі Тернопільщини – процес або буденні події, які стали значущими чи переломними як для автора, так і для героя наративу.

Відповідні емоції фіксуються в деталях, які виділяє те, що подаються вони через призму спогадів. До прикладу, у публікації Є. Гасая «Родина згоріла, як свічка, в північній хуртечі...», у якій описується життєва історія репресованої сім'ї священника Аркадія Войтка, корені якого походять із Кременеччини: «З Томської тюрми їх направили в табір, де жінки працювали швачками у швейній майстерні. Дітей носили в ясла. А коли синові молодшої Ганни було 11 місяців, після важкої хвороби, 13 квітня 1939 року, він помер... У мене зберігається малюнок, виготовлений маминою рукою. На звичайному листку – маленький хлопчик, лежить у труні. Заливаючись сльозами, вона малювала його, щоб увіковічнити на пам'ять замість фотографії» [90, с. 2].

По суті, сюжет – це послідовність спогадів про життєві перипетії родини, а моменти пригадування й усвідомлення незворотності часу втілені в деталях: «У жінки навіть не було пелюшок для дитини. В бараці панували бруд, сирість, холод, а їй доводилось прати дитяче й, обмотавши навколо свого тіла, сушити. З чоловіком примусили розлучитися. Йому заборонили підтримувати з нею зв'язок» [90, с. 2].

Як бачимо, у життєвій історії виразна деталь і асоціативна композиція допомагає автору реконструювати події того часу, акцентувати увагу на соціальній проблематиці, уникаючи пафосу, надати публікації потрібного емоційного забарвлення. Тобто жанр життєвої історії – це часто скомпресована

історія життя людини, подана з наголошенням на нюансах, які відтворюють символічно-реалістичну модель дійсності (портретну, пейзажну, часову тощо).

Таким чином, жанрово-тематичне наповнення районної преси Тернопільщини відзначається різноманіттям, що робить її унікальною та орієнтованою на будь-які суспільні групи читачів та їх широкі інтереси. Динамічні зміни жанрових конструкцій у місцевій пресі – результат творчих пошуків у діяльності регіональних авторів, які заявляють про себе як про самостійну ланку в загальнодержавній системі засобів масової інформації.

Висновки до розділу 3

У пошуках національної ідеї однією з тенденцій, що розвивається в останнє десятиліття, є зростання інтересу до історії країни й особливо до історії «малої батьківщини», інтересу до своїх коренів і предків, адже кожен регіон України має насичену минувшину, що складається з безлічі подій, дат і доль. Тому на сторінках місцевих видань інтенсивно актуалізуються локальна історія, її (ре)конструювання і розширене моделювання.

Проаналізувавши краєзнавчі наративи на сторінках тернопільської районної періодики початку XXI ст., можна стверджувати, що у комплексі вони становлять окремий джерельний масив з вивчення історії краю. Найбільше зацікавлення викликає проблемно-тематична різноманітність розглянутих публікацій. Так, у всіх сімнадцяти виданнях проаналізовані наративи можна віднести до однієї з підтем (вони ж відповідають основним напрямкам досліджень краєзнавства в Україні): географічної, економічної, історичної, мистецької та етнографічної.

Широкою та чисельною в межах краєзнавчої інтерпретації дійсності виявилася історична тематика (27,4 %), далі – географічна (24,4 %), економічна (17,8 %), мистецька (16 %) та етнографічна (14,5 %). У їх межах простежуємо внутрішню тематичну конкретизацію. Так, історична тематика продукує наративи, які описують історичні події на території Тернопільщини, починаючи від часу заснування Галицько-Волинського князівства і закінчуючи

сьогоденням Української держави. Лідером за кількістю історичних наративів краєзнавчого характеру є газета «Бережанське віче» (9,3 %), далі – «Діалог» та «Вісник Надзбруччя» (8,9 % та 8,7 % відповідно). Географічна тематика на сторінках районом Тернопільщини початку ХХІ ст. найбільш повно виражається через зображення локалізованих природних ландшафтів, актуалізацією проблеми охорони природи та навколишнього середовища, а смисловим ядром таких наративів виступає географічна дескрипція місця. За досліджуваний період найчастіше представляли географічну тематику видання «Бережанське віче» (8,2 %), «Діалог» (8,1 %) та «Галицький вісник» (7,7 %). Газетні публікації економічної тематики розглядають проблеми сучасного соціально-економічного життя територій, де об'єктами уваги слугують всі галузі економіки. В різні роки кількість публікацій цієї тематики варіювалася, наприклад: тенденція до їх збільшення спостерігалася у газеті «Діалог» протягом 2004–2007 та 2014–2015 рр.; у часописах «Колос» і «Гомін волі» – упродовж 2006–2007 рр. та 2010–2011 рр. Мистецька тематикана представлена в краєзнавчих публікаціях, які відображають творчі процеси в регіоні: висвітлюють діяльність місцевих письменників, літераторів та інших відомих особистостей краю. Лідером за кількістю вміщених протягом 2000–2015 рр. матеріалів цієї тематичної групи є газета «Вісті Придністров'я» (121), останню позицію посідає газета «Подільське слово» (49). Публікації ж етнографічного характеру зосереджені на описах народної матеріальної й духовної культури регіону. Найбільше таких наративів зафіксовано у газетах «Воля» (7,8 %), «Вісті Придністров'я» (7,7 %), та «Галицький вісник» (7,2 %), найменше – у «Віснику Надзбруччя», «Новій добі» (по 4,9 %), «Землі Підгаєцькій» (4,8 %) і «Вільному слові» (4,2 %).

На основі аналізу класифікації журналістських жанрів встановлено жанрові пріоритети краєзнавчих наративів на сторінках районної періодики Тернопільщини. Висвітленню проблем краєзнавства найбільш повно відповідають такі жанри, як нарис (портретно-психологічний, проблемо-аналітичний, подорожній та ін.), зарисовка та життєва історія. У відсотковому

співвідношенні найбільшу частку становлять нариси – 60 %, зарисовки – 37,4 %, життєві історії – 2,6 %. Ця типологічна характеристика важлива для створення повного уявлення про особливості районних періодичних видань Тернопільської області, розвиток яких відбувається відповідно до специфіки регіону. Наративні матеріали краєзнавчого спрямування демонструють також взаємопроникнення жанрів, що дозволяє також висвітлювати локальні події.

Оскільки категорія жанру в журналістичнознавстві є найбільш мінливою та суперечливою, а погляди науковців на жанрові класифікації в світовій та вітчизняній науці є доволі різнобічними, то основні жанрові форми презентації краєзнавчого наративу на шпальтах районних видань окреслено з урахуванням сучасних тенденцій жанроутворення (жанрових трансформацій, взаємокореляції, взаємозбагачення та ін.).

ВИСНОВКИ

У дисертації вивчено краєзнавчий наратив районної періодики Тернопільщини початку ХХІ століття, що є актуальним науковим об'єктом. Проведене відповідно до мети і завдань дослідження дає змогу зробити такі висновки:

1. Через поєднання великої кількості інтегральних складників сучасний масмедійний дискурс є інтегруючим середовищем для соціуму, що формує погляди, настрої, настанови. Наративні особливості трансформували його в особливий комунікативний феномен, що заохочує дослідницький інтерес науковців, зокрема журналістикознавців.

2. Однією із нагальних проблем у галузі журналістикознавства є вивчення специфіки контенту та його жанрового виявлення у ЗМІ регіонального рівня. Однак аналіз наукової літератури засвідчив відсутність спеціального комплексного дослідження, яке б презентувало вивчення локального медіа середовища. Якщо зарубіжне журналістикознавство відзначається достатнім інструментарієм для вивчення регіональної медіасфери, то у вітчизняному залишається поза увагою проблема місця регіональних масмедіа не лише в інформаційному просторі України, а й у системі суспільно-політичних відносин.

Відстеження історії вивчення регіональної періодики виявили, що вивчення цього важливого сегмента української журналістики формувалося поступово. Ґрунтовні наукові студії преси почалися з середини 80-х років минулого століття, коли районки розглядалася як окремий тип періодики, акцентувалася увага на їх стилі та дизайні. Позитивна динаміка досліджень простежується із здобуттям державної незалежності України. Зацікавленість цією тематикою науковців того часу висвітлюється переважно у дисертаційних дослідженнях. З'являються також видання довідкового характеру: довідники, інформаційні бюлетні, каталоги тощо.

3. Регіональні ЗМІ – це медіа, які поширюються в межах окремого регіону України або мають більш виражене локальне значення. Територія їх розповсюдження є одним із головних параметрів, що визначає якісні та кількісні характеристики, а також організаційні умови функціонування. Вони є чи не єдиним документальним супроводом важливих подій у регіоні та суттєвим джерелом інформації про історію, культуру, етнографію краю, функціонування місцевих державних установ різних рівнів. Саме тому дуже важлива якість інформаційного продукту, створеного регіональними медіа, адже від того, наскільки цікава й потрібна інформація аудиторії, залежить їх рейтинг. Інформаційне наповнення має відповідати очікуванням читачів, сприяти консолідації мешканців регіону, відображати їх культурні особливості, формувати спільний комунікативний простір певної місцевості.

4. Поняття «нарратив» є багатовекторним. Це – категорія філософії, антропології, культурології, психології, соціології, політики, історії, права. У цих контекстах позиціонується переважно як суб'єктивна оповідь, у якій коментується подія, дається підказка щодо її осмислення. Нарратив також став одним із засобів представлення дійсності в медійній сфері. Тут розуміється сюжетно-оповідна форма організації тексту, різновид дискурсу, предметно-смісловий зміст якого має статус події, яку він не просто реєструє, а інтерпретує як значущу частину осмисленого цілого. Особливості нарративної розповіді в ЗМІ зумовлює взаємодія нарративу та дискурсивного середовища, тому у дисертації ключовим аспектом є виокремлення газетних нарративів: серії текстів, цілого тексту або його частини, для яких характерна тематична єдність на основі інформування про єдину подію зі спільними учасниками, сюжетно-подієвою основою, локалізованою в цілісному просторово-часовому континуумі. Дотримуємося постулату, що газетний нарратив – це інформація про одну соціально актуальну подію. А нарративний виклад трактуємо як явище, що поєднує специфічні особливості журналістики і художньої літератури. З одного боку, він зачіпає соціально значущі теми, характеризується фактографічною точністю викладу інформації; з іншого – презентує захопливі

історії з драматичним сюжетом, в яких відчутний індивідуальний стиль автора. Відповідно до цього основними ознаками наративного журналістського тексту вважаємо: 1) виклад інформації з покликанням на документальну основу; 2) використання художнього стилю, який може змусити читача побачити за реальною історією глибокий ідейний, моральний та естетичний зміст; 3) висування на тлі соціокультурного контексту особистісної історії, що містить реальних учасників, інтригуючу ситуацію, емоції і почуття; 4) яскраво виражена точка зору автора, що представляє події та учасників в індивідуальному баченні.

5. Одним із тематичних модусів наративів районної преси Тернопільщини є краєзнавчий, головною ознакою якого є його прикріпленість до тієї чи іншої позатекстової реалії та локальної території, що формує уявлення читачів про себе як жителів конкретної місцевості. Чи не найбільше унікальних краєзнавчих інформаційних ресурсів містять районні газети. У рамках виконаного дослідження розглянуто сукупність газетних публікацій, що під впливом ряду факторів утворюють цілісне комунікативне явище, яке називаємо краєзнавчими наративами. Під ними розуміємо тексти, за допомогою яких відбувається конструювання і культурної ідентичності аудиторії про себе як жителів певної території, і історії та подій цієї території. Тобто існує певна краєзнавча актуальність, адже інформація, вміщена в такому наративі, важлива у площині «тут і зараз». Сприйняття краєзнавчих наративів вимагає від читачів переміщення між трьома наративними просторами: реальним, наративним і проміжним, які можуть періодично переважати в оповіді. Краєзнавство трактується як площина, в якій актуалізується історія, культура, етнографія, географія, археологія, література тієї чи іншої місцевості. Краєзнавчий контент розглядаємо як тематично-змістове наповнення газетного тексту, що передбачає представлення інформації з перелічених та інших галузей.

6. Всебічно вирішити дослідницькі завдання дозволили загальнонаукові та специфічні методи, запропоновані українськими та зарубіжними вченими в рамках соціальних комунікацій. Частину прикладних завдань реалізовано за

допомогою методологічних прийомів ідеографічного (описового) підходу, методу емпіричного аналізу, комплексно-аналітичного та методу класифікації. Це дало змогу розглядати районну пресу Тернопільщини початку XXI ст. та безпосередньо досліджувані краєзнавчі нарративи на її сторінках як унікальне соціокультурне явище, зосередити увагу на окремих фактах і подіях тощо. Провідним став інструментарій контент-аналізу, позаяк він дозволив визначити місце районних ЗМІ у регіональному соціально-комунікаційному медіасередовищі, описати місце і призначення районних засобів масової інформації в краєзнавчому дискурсі Тернопільської області, структурувати ЗМІ за територіальним охопленням аудиторії, виділити найбільш актуальну проблематику, реалізовану в краєзнавчій складовій змісту і жанрових особливостях текстів.

7. Інформаційний простір Тернопільщини представлений широким спектром друкованих та аудіовізуальних засобів масової інформації.

Районну пресу презентують такі газети: «Бережанське віче», «Галицький вісник», «Нова доба», «Вісник Надзбруччя», «Колос», «Народне слово», «Зборівська дзвіниця», «Вільне слово», «Діалог», «Голос Лановеччини», «Вісті Придністров'я», «Гомін волі», «Земля Підгаєцька», «Воля», «Подільське слово», «Голос народу», «Новини Шумщини». Кожній із них притаманний власний стиль, що й зумовлює читацький інтерес. Останнім часом районки демонструють різну нарративну реалізацію змістовних моделей, адже їх суспільно-політична тематична домінанта розрахована на масову аудиторію – населення району, покликана друкованим словом сприяти задоволенню його соціальних, виробничих, духовних потреб. З початком XXI ст. у місцевій пресі помітно актуалізувалася краєзнавча тематика, з'являються окремі матеріали і спецпроекти про Тернопільщину, що свідчить про достеменне відновлення краєзнавчого дискурсу. ЗМІ краю перебувають у тісному зв'язку з економічною, політичною ситуацією країни та її соціально-культурними умовами, інформаційними запитами аудиторії.

8. Задля детального аналізу краєзнавчого контенту в районній пресі Тернопільщини запропоновано умовний поділ території на три медіарайони: північний, центральний і південний. Північний – це територія Збарзького («Народне слово»), Лановецького («Голос Лановеччини»), Шумського («Новини Шумщини»), Кременецького («Діалог») адміністративних районів. До складу центрального входять Зборівський («Зборівська дзвіниця»), Бережанський («Бережанське віче»), Козівський («Вільне слово»), Підгаєцький («Земля Підгаєцька»), Тербовлянський («Воля»), Тернопільський («Подільське слово»), Підволочиський («Гомін волі»), Гусятинський («Вісник Надзбруччя») райони. Південний включає територію Борщівського («Галицький вісник»), Буцацького («Нова доба»), Заліщицького («Колос»), Монастириського («Вісті Придністров'я») та Чортківського («Голос народу») районів. Динаміка історичного розвитку, типологічної структури та характеристики контенту районних видань у межах кожної адміністративної території засвідчує їх краєзнавчий потенціал.

9. Авторський вимір краєзнавчого медіаконтенту районних видань Тернопільщини є персоніфікованим, тобто відображає авторську позицію. Причому усі публікації є актуальними, об'єктивними, толерантними й неупередженими. Автори намагаються подавати інформацію максимально динамічно та оригінально, урізноманітнюючи форми подачі матеріалів. З'ясовано, що основними принципами викладу є аналогія з минулим, відповідь на тогочасні виклики, персоніфікація.

10. Композиційно-архітектонічна специфіка краєзнавчих наративів на шпальтах районних видань Тернопільщини виражається через рубрикацію та ілюстративні засоби візуалізації. Для аналізованих видань характерні постійні, одноразові, тимчасові рубрики, а також тематичні сторінки. Встановлено, що найвищим індексом частотності характеризуються постійні, які існують тривалий час і мають єдине оформлення та місце розташування. Тимчасові, які з'являються без певної періодичності, переважно мають різні назви, але зберігають тематичну спрямованість. Одноразові рубрики викликані потребою

виділення у такий спосіб якоїсь однієї публікації. З'ясовано, що їх функцію часто виконує заголовковий комплекс, який актуалізує контент публікації. Також зафіксовано тематичні сторінки, які своїм спрямуванням «згуртовують» краєзнавчі наративи. У межах проблемно-тематичного спрямування наративів найчастішими є рубрики 1) приурочені відомим людям краю або ювілеям історичних подій («До 625-річчя Бережан» («Бережанське віче»), «До 75-річчя Голодомору», «До 70-річчя Ігоря Герети» («Вільне слово»), «До 150-річчя від дня народження І. Я. Франка» («Гомін волі») та ін.); 2) тісно пов'язані з ситуацією в країні та регіоні і відображають значущі соціальні та політичні події в державі («2000-ліття від Різдва Христового на Тернопіллі» («Подільське слово»), «До 20-річчя виведення військ з Афганістану» («Зборівська дзвіниця») та ін.). Загалом рубрикаційний контент районних газет Тернопільщини умовно віднесено до двох категорій: рубрики, назви яких не акцентують увагу на краєзнавчому наповненні і спрямовані на масову аудиторію, та рубрики, які адресовані локальній аудиторії.

Наголошено, що ілюстративні засоби не тільки візуалізують наратив, але і збагачують його асоціативним метакомунікативним наповненням, доповнюють думки автора. Ці засоби «примикають» до тексту тематично, не дублюючи його зміст, доповнюють його, унаочнюють вербальну інформацію.

11. Достовірність результатів емпірично підтверджено використанням 7 873 краєзнавчих матеріалів, опублікованих у 2000–2015 р. у сімнадцяти районних газетах Тернопільщини. Для відбору й тематико-інтерпретаційної характеристики змісту краєзнавчих наративів опрацьовано понад 14 000 номерів районних газет за вказаний період. На основі класифікацій учених, які займалися різноманітними питаннями краєзнавства в Україні, виділено п'ять проблемно-тематичних груп публікацій краєзнавчої тематики: 1) географічна; 2) економічна; 3) історична; 4) мистецька та 5) етнографічна. Як засвідчив проведений контент-аналіз, у межах краєзнавчої інтерпретації наративів тематично широкою та чисельною виявилася історична тематика (27,4 %), далі – географічна (24,4 %), економічна (17,8 %), мистецька (16 %) та етнографічна

(14,5 %).

Тематичне коло публікацій географічної тематики торкається зображення локалізованих природних ландшафтів, охорони природи чи природного середовища. Тобто смисловим ядром таких наративів виступає географічна дескрипція місця. Краєзнавчі публікації економічної тематики описують соціально-економічні особливості території, тобто проблеми сучасного соціально-економічного життя краю.

Чільне місце займає історична тематика, яка продукує і доносить до читацької аудиторії відомості про історичне минуле краю. У межах цієї тематичної групи наративів виокремлено матеріали за такими актуальними темами: Галицько-Волинська держава, Національно-визвольна війна українського народу під проводом Б. Хмельницького, Українське січовове стрілецтво; Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР); голодомор 1932–1933 рр. в Україні; Тернопільщина в роки Другої світової війни та післявоєнної відбудови (1939–поч. 1950-х років); ОУН та УПА; депортація українців із Польщі; політичні репресії в області; минувшина та сьогодення української еміграції; область у період незалежної Української держави.

Виявлено, що особливістю тематики мистецького спрямування на сторінках районної преси досліджуваного періоду є наявність хронологічно-історичних відомостей про тогочасне літературне та мистецьке життя області. Наративи цієї групи стосуються різних сфер – архітектури, музики, кіно, мистецтва тощо. Окрему тематичну групу становить коло публікацій етнографічного спрямування, присвячених популяризації таких атрибутів збереження національної ідентичності, як звичаї, традиції, інститут родини тощо.

12. На основі проведеного контент-аналізу встановлено, що жанрова система районної преси області презентована найчастіше нарисами, зарисовками та життєвими історіями (60 %, 37,4 % та 2,6 % відповідно від загальної кількості матеріалів). Як правило, ці жанри адаптуються до головних функцій видання. Водночас під впливом загальних тенденцій розвитку

медіапростору, спостерігаються взаємокореляційні процеси у жанротворенні, тобто відбувається жанрова трансформація.

13. Жанри краєзнавчого нарративу формують унікальну базову модель набору газетних текстів, сукупність яких утверджує у читачів ідентифікацію з територією в межах сучасних кордонів Тернопільської області. Краєзнавча наповненість районок розширює методологічні горизонти дослідження, а особливості краєзнавчого конструювання газетних нарративів на сторінках районної періодики України становить новий перспективний ракурс журналістикознавчих студій.

СПИСОК АНАЛІЗОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андріяшик Р. Роман Андріяшик: «Коли б не вірив, то і не писав би!». *Галицький вісник*. 2003. 10 трав. С. 3.
2. Андрушків Б. Нам треба жити для добра! *Діалог*. 2001. 26 черв. С. 3.
3. Андрушків П. «...Співатиму на всю Україну, співатиму про Україну – на весь світ». *Галицький вісник*. 2009. 19 черв. С. 4.
4. Андрушків П. Борщів – Новий Томисль. *Галицький вісник*. 2003. 3 жовт. С. 2.
5. Андрушків П. Бурдяківці над Збручем. *Галицький вісник*. 2003. 28 лют. С. 4.
6. Андрушків П. Віра об'єднує нас. *Галицький вісник*. 2002. 28 черв. С. 4.
7. Антоненко В. Усім смертям наперекір. *Голос Лановеччини*. 2010. 7 трав. С. 2.
8. Археологічні знахідки львів'ян. *Воля*. 2005. 29 лип. С. 4.
9. Базан Г. Богослов, літургіст, святий. *Зборівська дзвіниця*. 2008. 8 лют. С. 2.
10. Балацька-Федик Я. Височіє пам'ятник Шевченку в Козові. *Вільне слово*. 2008. 17 трав. С. 2.
11. Бандурка І. Боролися всією сім'єю. *Вісник Надзбруччя*. 2014. 10 жовт. С. 9.
12. Бандурка І. Котівка, Теклівка та Ємелівка у розмаї століть. *Вісник Надзбруччя*. 2014. 20 черв. С. 3.
13. Бандурка І. Майдан – село повстанське. *Вісник Надзбруччя*. 2014. 21 лют. С. 3.
14. Бандурка І. Страдницька дорога священика. *Вісник Надзбруччя*. 2008. 30 трав. С. 4.
15. Бандурка І. Трилисник успіху доктора Доліби. *Вісник Надзбруччя*. 2011. 8 лип. С. 4.
16. Барна В. У жорнах долі. *Голос народу*. 2001. 14 верес. С. 3.
17. Бачинський Я. Життєва академія Ярослава Мричка. *Подільське слово*. 2006. 18 серп. С. 11.

18. Бачинський Я. Родом і серцем з Волині. *Народне слово*. 2001. 24 серп. С. 4.
19. Бачук І. Теробовлянщина у період Хмельниччини. *Воля*. 2010. 17 берез. С. 4.
20. Бевз М. Бережани: історія, будівництво, архітектура. *Бережанське віче*. 2005. 18 берез. С. 3.
21. Бесараб М. Звільнили від ненависного окупанта. *Новини Шумщини*. 2005. 26 берез. С. 5.
22. Бесараб М. Реформатор і натхненний діяч. *Новини Шумщини*. 2000. 15 квіт. С. 3.
23. Бігус М. Зборівська битва: результати досліджень. *Зборівська дзвіниця*. 2002. 9 серп. С. 5.
24. Бідзіля Т. Із когорти нескорених. *Бережанське віче*. 2010. 10 груд. С. 4.
25. Бідзіля Т. Іскра любові від Тані Осадци. *Бережанське віче*. 2005. 29 лип. С. 5.
26. Бідула Г. Страшний 1941-ий у Лапшині. *Бережанське віче*. 2001. 21 лип. С. 2.
27. Білик Л. «Нічого не кажу судьбі...». *Зборівська дзвіниця*. 2009. 13 лют. С. 1.
28. Білик Л. Різдво для Миколи. *Золота пектораль*. 2014. № 1/2. С. 98–99.
29. Білик Л. Рукопис у долонях правди. *Зборівська дзвіниця*. 2005. 2 груд. С. 5.
30. Блаженко А. Де котить хвилі мудрий Збруч. *Голос народу*. 2009. 7 серп. С. 1.
31. Блаженко А. І воскресалось слово вогняне... *Голос народу*. 2004. 14 лют. С. 3.
32. Блаженко А. Й печать задуми на чолі... *Голос народу*. 2000. 15 черв. С. 2.
33. Блаженко А. Колисав мою колиску вітер рідного Поділля. *Голос народу*. 2003. 11 лип. С. 5.
34. Блаженко А. Невольник долі. *Голос народу*. 2007. 23 берез. С. 6.
35. Блаженко А. Сім щоденників директора. *Голос народу*. 2006. 10 берез. С. 2.

36. Богоніс О. Галичанин, актор, театрал. *Вісник Надзбруччя*. 2011. 29 лип. С. 3.
37. Боднар М., Кузьмич М. Штрихи до історії борщівської демократії. *Галицький вісник*. 2001. 23 лип. С. 2.
38. Боднар Н. Довга дорога додому. *Воля*. 2008. 14 листоп. С. 3.
39. Бордйчук Н., Олійник В. Широкі обрії Самчукового свята. *Діалог*. 2000. 26 лют. С. 5.
40. Бояновська Л. Іван Труш – поет і перекладач. *Галицький вісник*. 2000. 19 серп. С. 3.
41. Бояновська Л. Маєстро Василь Зуляк. *Галицький вісник*. 2000. 19 серп. С. 2.
42. Брега В. 330-та річниця від дня народження князя Вишневецького. *Народне слово*. 2010. 28 трав. С. 6.
43. Брездень М. Справжнє обличчя нації. *Воля*. 2001. 13 жовт. С. 3.
44. Брилінська Г. Вірність дому отчому. *Вільне слово*. 2008. 15 берез. С. 4.
45. Бубернак С. Звитяги Січового Стрілецтва: 100-річчю формування легіону Українських Січових Стрільців присвячено. *Голос народу*. 2014. 15 серп. С. 5.
46. Будар Т. Ожила героїка Січового Стрілецтва. *Бережанське віче*. 2014. 15 серп. С. 1.
47. Букало М. Твій рідний край. *Зборівська дзвіниця*. 2003. 26 груд. С. 2.
48. Буртник В. «Життя коротке, а мистецтво вічне!». *Воля*. 2009. 18 верес. С. 7.
49. В. Барвінський в життєписі Тернополя. *Подільське слово*. 2002. 5 берез. С. 2.
50. Васишин О. Не хилився, куди вітер віяв. *Діалог*. 2001. 29 верес. С. 3.
51. Васильченко О. Соло долі у хорі червоних маків: 90-річчя від дня народження Івана Степановича Мострянського. *Бережанське віче*. 2011. 15 лип. С. 1.
52. Весільні прикмети. *Вісті Придністров'я*. 2000. 11 лют. С. 4.
53. Вівчар О. Нагорода знайшла ветерана. *Колос*. 2010. 7 трав. С. 4.

54. Вікторів В. Кременецький цукровий – на шляху здобутків... *Діалог*. 2006. 10 черв. С. 1.
55. Вітвіцький О. Видатний син Острівця. *Воля*. 2000. 3 листоп. С. 4.
56. Влад С. Чортківський «семитисячник». *Голос народу*. 2000. 5 груд. С. 2.
57. Вознюк А. Живе Улас у серцях шумчан. *Новини Шумщини*. 2000. 19 лют. С. 2.
58. Волинець Н. «...І зарядитися добрим світлом». *Бережанське віче*. 2011. 8 верес. С. 5.
59. Волинець Н. Біль поетової чужини втишили бережанці. *Бережанське віче*. 2007. 26 жовт. С. 7.
60. Волинець Н. Ескулап, бібліофіл, інтелігент. *Бережанське віче*. 2014. 22 серп. С. 5.
61. Волинець Н. Життя для пісні. *Бережанське віче*. 2005. 14 січ. С. 4.
62. Волинець Н. Задивлений у вічність Бережанський замок. *Бережанське віче*. 2004. 5 листоп. С. 2.
63. Волинець Н. Невгасне бажання робити добро. *Бережанське віче*. 2003. 4 жовт. С. 3.
64. Волинець Н. Ювілей гімназії. 100 років тому. *Бережанське віче*. 2006. 10 берез. С. 3.
65. Волинець Н. Ярослава Бородайко-Ставнича відзначає 100-ліття. *Бережанське віче*. 2008. 18 лип. С. 4.
66. Волошина А. Кривава неділя в Копичинцях. *Вісник Надзбруччя*. 2000. 28 лип. С. 4.
67. Волошина А. Сутичка в Копичинцях: влада проти міщан (1904 р.). *Вісник Надзбруччя*. 2000. 17 берез. С. 3.
68. Ворончак І. «Рідна школа» на Борщівщині. *Галицький вісник*. 2000. 8 квіт. С. 3.
69. Ворончак І. Борщівщина в еміграційному русі кінця ХІХ-ХХ століття. *Галицький вісник*. 2001. 27 жовт. С. 3.

70. Ворончак І. Костели і каплиці: історія будівництва. *Галицький вісник*. 2000. 13 трав. С. 4.
71. Ворончак І. Отець Ізидор Ганкевич: сторінки життя та душпастирювання. *Галицький вісник*. 2001. 6 січ. С. 5.
72. Ворончак І. Читальня «Просвіти» в Горошовій. *Галицький вісник*. 2010. 16 квіт. С. 6.
73. Ворончак І. Читальня «Просвіти» в Гуштинці. *Галицький вісник*. 2010. 15 січ. С. 8.
74. Ворончак І. Читальня «Просвіти» у Вовківцях. *Галицький вісник*. 2010. 29 січ. С. 8.
75. Ворончак І. Читальня «Просвіти» у Дзвинячці. *Галицький вісник*. 2010. 24 верес. С. 8.
76. Ворончак І. Читальня «Просвіти» у Дубівці. *Галицький вісник*. 2010. 3 верес. С. 8.
77. Ворончак І. Читальня «Просвіти» у Заваллі. *Галицький вісник*. 2010. 8 жовт. С. 12.
78. Ворончак І. Як будувалася церква у Висічці (1906-1925 рр.). *Галицький вісник*. 2001. 4 серп. С. 3.
79. Габруський Л. У перо-пухової – ювілей! *Голос народу*. 2005. 25 лют. С. 2.
80. Гаврилюк В. Село – немов пшеничне перевесло. *Новини Шумщини*. 2005. 21 трав. С. 3.
81. Галай Я. Керував визвольною боротьбою. *Вісті Придністров'я*. 2007. 29 черв. С. 2.
82. Галан Г. «Це камінь... Камінь? Але ж він співає...». *Народне слово*. 2004. 5 листоп. С. 8.
83. Галапуп І. Навічно в пам'яті народній. *Подільське слово*. 2002. 25 січ. С. 4.
84. Галушка К. Борщівському сирзаводу – 30 років. *Нова доба*. 2002. 15 листоп. С. 2.
85. Галяс Я. Невідомі вірші Романа Андріяшика. *Галицький вісник*. 2003. 13 черв. С. 5.

86. Гарап'юк М. Творчість майстринь шанована. *Бережанське віче*. 2001. 15 груд. С. 5.
87. Гасай Є. «Село Скорики покрите зеленню». *Гомін волі*. 2007. 2 черв. С. 2.
88. Гасай Є. Михайло Замковий: повернення з небуття. *Подільське слово*. 2010. 30 квіт. С. 4.
89. Гасай Є. Призабута духовна реліквія. *Гомін волі*. 2008. 20 черв. С. 2.
90. Гасай Є. Родина згоріла, як свічка, в північній хуртечі... *Діалог*. 2001. 23 серп. С. 2.
91. Гасай Є. Соловецький в'язень. *Гомін волі*. 2000. 26 лют. С. 4.
92. Гасай Є. Художник без фортуни. *Народне слово*. 2007. 23 листоп. С. 2.
93. Гергілевич Н. «Принесу вам Україну на своїх руках». *Голос Лановеччини*. 2003. 26 верес. С. 5.
94. Гергілевич Н. Двічі коронований. *Голос Лановеччини*. 2005. 26 берез. С. 2.
95. Гергілевич Н. Світлій пам'яті Олексія Арабського. *Голос Лановеччини*. 2004. 30 квіт. С. 4.
96. Гергілевич Н. Юрій Горошко – фольклорист, книголюб, поет. *Голос Лановеччини*. 2002. 12 лип. С. 2.
97. Герета М. Воскресний хорал отця Сильвестра Лепкого. *Земля Підгаєцька*. 2007. 14 квіт. С. 3.
98. Герета М. Іван Франко на Підгаєччині. *Земля Підгаєцька*. 2006. 13 трав. С. 2.
99. Герета М. Подвижник української культури. *Земля Підгаєцька*. 2003. 23 серп. С. 5.
100. Герета М. Тимофій Бордуляк на Підгаєччині. *Земля Підгаєцька*. 2003. 9 серп. С. 4.
101. Головин Б. До 125-річчя Тернопільської філії товариства «Просвіта». *Подільське слово*. 2000. 7 лип. С. 3.
102. Головин Б. Повернення о. Василя Мельника в Україну. *Подільське слово*. 2000. 25 лют. С. 5.

103. Головин Б. Призабутий науковець: громадський діяч. *Подільське слово*. 2003. 27 черв. С. 3.
104. Головин Б. Прийняв терпіння за віру. *Подільське слово*. 2002. 13 груд. С. 2.
105. Головин Б. Святкова академія. *Подільське слово*. 2000. 3 берез. С. 3.
106. Головин Б. Степан Ратич, душпастир від Бога. *Подільське слово*. 2010. 30 лип. С. 9.
107. Гонтковський П. Спомин ветерана. *Гомін волі*. 2010. 30 квіт. С. 1.
108. Горак Р. Канікули в Циганах. *Галицький вісник*. 2001. 1 верес. С. 3.
109. Горбоватий В. Вояк і лікар Кисілевський. *Вісник Надзбруччя*. 2013. 5 квіт. С. 5.
110. Горбоватий В. Ізраїльський генерал – з Сухоставу. *Вісник Надзбруччя*. 2014. 28 лют. С. 5.
111. Горбоватий В. Медицина Гусятина у плині літ: хроніка подій і фактів. Тернопіль : Збруч, 2009. 143 с.
112. Горбоватий В. Старожитності Сидорова. *Вісник Надзбруччя*. 2005. 21 січ. С. 4.
113. Горбоватий В. П. У містечку над Збручем. Історико-краєзнавчий нарис. Львів : Тріада плюс, 2004. 204 с.
114. Грабовський О. Лисоня: 60 років тому. *Бережанське віче*. 2001. 15 верес. С. 4.
115. Гринчишин З. Мої Кабарівці: з історії села. *Зборівська дзвіниця*. 2002. 26 лип. С. 2.
116. Гринюк Ю. Друга молодість Раївського дендропарку. *Бережанське віче*. 2010. 25 черв. С. 5.
117. Грицай Н. Його вшановує Україна і світ: 135 років від дня народження Богдана Сильвестровича Лепкого (9.11.1872–21.07.1941) – письменника, літературознавця, перекладача, педагога та громадського діяча. *Гомін волі*. 2007. 10 листоп. С. 2.
118. Грицьків Г. «Посту ся тримайме, Бога прославляйме за вшитки Його дарування...». *Голос народу*. 2012. 24 лют. С. 5.

119. Грищук З. Вася Шишковський: міфи і дійсність. *Новини Шумщини*. 2005. 2 квіт. С. 3.
120. Громова К. Благословенним у віках будь. *Подільське слово*. 2000. 3 берез. С. 4.
121. Гудима О. Мої вірші-веснянки ідуть за мною вслід. *Подільське слово*. 2000. 13 жовт. С. 5.
122. Гудь В. «Згоріла свічка, але не погасла». *Бережанське віче*. 2005. 2 лип. С. 5.
123. Гунчак А. Лисоня і тужила, і співала. *Бережанське віче*. 2001. 22 верес. С. 2.
124. Гураль О. Там, над Золотою Липою, – село Завалів. *Земля Підгаєцька*. 2010. 19 листоп. С. 3.
125. Гурська О. Обереги добра бережуть давні Бережани – місто галицького краю, яке називають «опільською Швейцарією». *Бережанське віче*. 2008. 22 серп. С. 4.
126. Гуцал П. Вірно служив справі свого народу. *Гомін волі*. 2010. 22 січ. С. 2.
127. Гуцал П. Дослідник людських доль. *Гомін волі*. 2000. 1 січ. С. 3.
128. Дирда Н. Богдан Лепкий: роль у культурно-мистецькому процесі Бережанщини. *Бережанське віче*. 2007. 26 жовт. С. 5.
129. Добротвор Т. Не зміліти Самчуковій криниці. *Новини Шумщини*. 2000. 26 лют. С. 5.
130. Довгошия П. Кузьмичі у Гданській опері. *Галицький вісник*. 2010. 23 лип. С. 3.
131. Дрозд В. Г. Його життя – подвиг. *Колос*. 2010. 8 лют. С. 8.
132. Дрозд В. Г. Кілометри газогонів – це літопису роки. *Колос*. 2007. 1 січ. С. 3.
133. Другуш-Тарнобір Ю. Незглибима сила Харчукового епосу. *Діалог*. 2001. 22 груд. С. 4.
134. Дуда І. Їх прийняла війна, лишивши списки загиблих в праведнім бою. *Подільське слово*. 2000. 12 трав. С. 3.

135. Дугчак В. Грона терпіння, творчості і любові. *Галицький вісник*. 2002. 27 груд. С. 5.
136. Дяків О. Дарувати людям світлу мрію. *Колос*. 2003. 20 верес. С. 2.
137. Жук О. Бучачанин – геніальний син двох народів. *Нова доба*. 2003. 23 лип. С. 5.
138. Задорожна О. «Ми вже не зможемо бути залежними...». *Подільське слово*. 2007. 22 черв. С. 9.
139. Замкова З. «Я вірю тим очам, що проросли в мені». *Подільське слово*. 2005. 11 лют. С. 4.
140. Заяць Ю. Ювілейний рубіж поета Володимира Кравчука. *Народне слово*. 2010. 5 листоп. С. 6.
141. Зборівська битва і Зборівський договір в зарубіжній історіографії. *Зборівська дзвіниця*. 2001. 5 жовт. С. 2.
142. Збризький Є. Невтомний дослідник. *Подільське слово*. 2000. 27 жовт. С. 3.
143. Збручанський О. Кременець ушанував Гуго Коллонтая. *Діалог*. 2000. 22 лип. С. 4.
144. Зьомко Г. А ми тую стрілецькую славу піднесемо... *Земля Підгаєцька*. 2014. 1 серп. С. 3.
145. Іван Джиджора (9.02.1880–24.04.1919 рр.). *Земля Підгаєцька*. 2010. 27 серп. С. 3.
146. Капелусь Г. Ключі щастя Оксани Лятуринської: до 100-річчя від дня народження. *Гомін волі*. 2002. 26 січ. С. 2.
147. Кваша В. Голицький державний заказник – окраса Бережанщини. *Бережанське віче*. 2000. 1 лип. С. 4.
148. Кифор Є. Захищали і будували ЗУНР. *Вісті Придністров'я*. 2001. 27 жовт. С. 2.
149. Ковбан С. Спогади четаря. *Нова доба*. 2001. 2 листоп. С. 3.
150. Козак М. Граф Потоцький запросив до Бучача Пінзеля, щоб він прикрасив місто. *Нова доба*. 2003. 18 квіт. С. 4.
151. Козак М. Загадка скельного храму у Стінці. *Нова доба*. 2007. 13 квіт. С. 2.

152. Козак М. Пам'ятає липа турків... *Нова доба*. 2007. 19 жовт. С. 1.
153. Козак М. Під час липневого звільнення Бучаччини села Зелена та Пилява були знищені. *Нова доба*. 2010. 23 лип. С. 4.
154. Козак М. Скільки років Бучачу і коли з'явилися перші поселення краю 2007. *Нова доба*. 2007. 9 лют. С. 4.
155. Козаревська О. На полях вітерець хитає майже стиглі колоски. *Подільське слово*. 2001. 13 лип. С. 4.
156. Козаренко Л. Пам'ятник синові Підгаєцької землі. *Земля Підгаєцька*. 2000. 1 лип. С. 3.
157. Колесник Л. Поет, краєзнавець, музикант... *Новини Шумщини*. 2004. 1 трав. С. 5.
158. Колодницький С. Закоханий у Підгайці: Івові-Криштофу Вершлеру – 75! *Земля Підгаєцька*. 2007. 28 лип. С. 4.
159. Колодницький С. Ксаверій Мостовий – співтворець встановлення влади ЗУНРу у Підгайцях. *Земля Підгаєцька*. 2013. 2 листоп. С. 3.
160. Колодницький С. Михайло Рудницький і Підгайці. *Земля Підгаєцька*. 2007. 6 січ. С. 3.
161. Колодницький С. Підгайці: історія міста. *Земля Підгаєцька*. 2001. 14 лип. С. 3.
162. Колодницький С. Саландяк Ярослав, або Слово про митця та його мистецтво. *Земля Підгаєцька*. 2004. 9 жовт. С. 3.
163. Колодницький С. Символіка Підгаєцького району... Якою вона має бути?.. *Земля Підгаєцька*. 2011. 7 жовт. С. 2.
164. Колодницький С. Цінності духовні повертаються на своє місце. *Земля Підгаєцька*. 2010. 12 листоп. С. 5.
165. Колодницький С. Ще раз про Василя Галасу. *Земля Підгаєцька*. 2014. 21 листоп. С. 2.
166. Колодницький С. Як згода будує, а незгода руйнує. *Земля Підгаєцька*. 2001. 8 груд. С. 2.

167. Космовська І. Штурмував Берлін і наш земляк Михайло Людера. *Вісті Придністров'я*. 2010. 7 трав. С. 2.
168. Косюк Н. До взаємин Лепкого з Липинським. *Бережанське віче*. 2007. 23 берез. С. 4.
169. Кравець В. «Народе мій, не приспи своєї слави!». *Діалог*. 2001. 23 серп. С. 2.
170. Кравчук В. «Лицем до сонця, серцем до землі...». *Народне слово*. 2004. 16 лип. С. 5.
171. Кравчук В. Слід. *Народне слово*. 2005. 16 груд. С. 6.
172. Кравчук В. Художня література Збаражчини на стику тисячоліть. *Народне слово*. 2000. 31 берез. С. 4.
173. Кравчук В., Хрін В. На межі 80-ліття. *Народне слово*. 2000. 21 січ. С. 2.
174. Кредитна спілка – свій до свого по своє. *Голос Лановеччини*. 2000. 4 берез. С. 2.
175. Куленич Л. 750 осінь славного міста. *Свобода*. 2010. 20 жовт. С. 5.
176. Кушнерик Г. Г. Поезія протесту і боротьби. *Воля*. 2003. 26 груд. С. 4.
177. Лазарчук В. Патріарх українського мультиплікату – родом із Почаєва, котрий передбачив напад гітлерівської Німеччини на СРСР! *Діалог*. 2008. 21 листоп. С. 4.
178. Лановецький цукровий: історія створення заводу. *Голос Лановеччини*. 2004. 23 квіт. С. 5.
179. Левандовський О. На сторожі здоров'я юних: історія та сьогодення Бережанського дитячого санаторію. *Бережанське віче*. 2006. 27 жовт. С. 4.
180. Левчук Т. Дорогою страждань і болю. *Новини Шумщини*. 2000. 22 квіт. С. 4.
181. Левчук Т. Творчі злети Андрія Ількова. *Новини Шумщини*. 2001. 18 серп. С. 2.
182. Ленчук Р. «В солов'їній пісні оживати, воскресати у святій меті...». *Діалог*. 2000. 2 верес. С. 5.

183. Ленчук Р. Душа радіє – спориться шиття, ясний узор на темне тло лягає...
Діалог. 2000. 24 черв. С. 4.
184. Ленчук Р. Її свіча горіла і горіла, але... згасала променисто в чужині...
Діалог. 2002. 6 лип. С. 4.
185. Литвинчук М. Козацькі могили Збаражчини тривожать нашу пам'ять.
Народне слово. 2002. 31 трав. С. 4.
186. Личук О. Будуймо Україну з Маковеем! *Колос*. 2007. 1 верес. С. 2.
187. Личук О. Визнання свого керівника. *Колос*. 2003. 15 листоп. С. 4.
188. Лось Ю. Лицарі духу українського. *Діалог*. 2001. 8 верес. С. 2.
189. Лукасевич О. Співець весни і молодості. *Гомін волі*. 2006. 12 серп. С. 1.
190. Магас В. Господар: штрихи до портрета директора ТОВ «Прогрес», що в Мельниці-Подільській, Івана Данилюка. *Галицький вісник*. 2001. 3 берез. С. 3.
191. Мазурик А. Будитель національної самосвідомості галичан. *Подільське слово*. 2011. 25 берез. С. 11.
192. Мариненко Ю. Хресна дорога Уласа Самчука. *Новини Шумщини*. 2000. 19 лют. С. 3.
193. Маринюк С. Відгомін минулої величі ботсаду. *Діалог*. 2000. 8 лип. С. 3.
194. Матвіїв З. Вірний своєму покликанню. *Зборівська дзвіниця*. 2010. 10 груд. С. 2.
195. Матвіїв З. Життя, віддане сцені. *Зборівська дзвіниця*. 2011. 15 лип. С. 2.
196. Матвіїв З. На світлих крилах слова: Григорію Радощівському (Барану) – 75. *Зборівська дзвіниця*. 2005. 2 груд. С. 2.
197. Матвіїв З. Присяги не зламав. *Зборівська дзвіниця*. 2002. 4 жовт. С. 3.
198. Матвіїв З. Присяги перед Богом не порушив. *Зборівська дзвіниця*. 2009. 14 серп. С. 4.
199. Матвіїв З. Служить Богові і людям. *Зборівська дзвіниця*. 2002. 26 лип. С. 4.
200. Матвіюк М. Світлий день календаря. *Діалог*. 2000. 6 трав. С. 2.
201. Матчак Л. Коли Дністер під стріхами осель. *Нова доба*. 2000. 24 берез. С. 5.

202. Мацієвська Л. Письменник з когорти Каменяра. *Вісник Надзбруччя*. 2013. 13 верес. С. 4.
203. Медвідь О. Слід, що з роками не меркне. *Народне слово*. 2002. 31 трав. С. 2.
204. Мельник І. Високе небо Софії Чарторийської. Хроніки місцевої знаті. Ч. 2. *Бережанське віче*. 2010. 23 лип. С. 1.
205. Мельник І. Інтервенція: маловідомі факти з фронтів довкола Бережан. *Бережанське віче*. 2014. 26 верес. С. 5.
206. Мельник І. Широкий світ княгині Ізабелли. Хроніки місцевої знаті. Ч. 4. *Бережанське віче*. 2010. 13 серп. С. 2.
207. Мельничук В. Сороцьке пиво: виявляється, у позаминулому столітті воно славилося своїми смаковими властивостями на всю Австро-Угорську імперію. *Нова доба*. 2007. 16 берез. С. 1.
208. Мироняк О. Стратег української революції. *Подільське слово*. 2007. 10 серп. С. 10.
209. Михлик З. Дива з-під гончарного круга. *Вісті Придністров'я*. 2002. 27 лип. С. 4.
210. «Мої Бережани, мої Бережани – оновлене місто у ріднім краю...». *Бережанське віче*. 2000. 23 серп. С. 3.
211. Монич Л. Він серед нас живе й понині. *Колос*. 2006. 24 серп. С. 4.
212. Монич Л. Над плесами Дністра – один маестро. *Колос*. 2001. 30 черв. С. 3.
213. Монич Л. У писанках – любов земна. *Колос*. 2003. 9 трав. С. 5.
214. Монич Л. Я б в училище пішов. *Колос*. 2000. 21 жовт. С. 3.
215. Музейна справа в Тереховлі. *Воля*. 2000. 23 черв. С. 2.
216. Музика Н. Шістнадцята осінь Володимира Крупницького. *Подільське слово*. 2004. 24 верес. С. 5.
217. Набожняк О. Моя маленька батьківщина. *Вісник Надзбруччя*. 2009. 21 серп. С. 5.
218. Народні аматорські. *Воля*. 2005. 1 лип. С. 4.

219. Нечай В. «Твій шлях не рожі, а терни вкрили...». *Вільне слово*. 2004. 17 квіт. С. 3.
220. Новосядла Н. Для нього духовне було найвищим. *Подільське слово*. 2005. 21 січ. С. 10.
221. Огородник Г. Молокозавод: перший рік відродження. *Подільське слово*. 2000. 4 серп. С. 5.
222. Озима Я. Із когорти волелюбців: Д. Клячківський (Клим Савура). *Народне слово*. 2003. 14 лют. С. 2.
223. Оленяк Н. Бучацька кредитна спілка: історія створення. *Нова доба*. 2000. 21 квіт. С. 3.
224. Олійник В. Заліщики в намисті Дністра. *Колос*. 2001. 30 черв. С. 4.
225. Олійник В. Із глибини віків. *Колос*. 2003. 24 трав. С. 2.
226. Олійник В. Моя дорога Волинь. *Діалог*. 2004. 1 трав. С. 5.
227. Олійник В. Розкопки в Ушилівці: цікаві знахідки. *Колос*. 2009. 6 листоп. С. 3.
228. Олійник В. Скарбниця пам'яті. *Колос*. 2004. 25 листоп. С. 5.
229. Олійник Л. Франко – пророцтво волі. *Бережанське віче*. 2005. 1 лип. С. 5.
230. Онищук Д. «Світ добротою засію». *Колос*. 2013. 4 січ. С. 5.
231. Осінчук Г. Продовжувач української традиції. *Гомін волі*. 2000. 16 верес. С. 3.
232. Основний Закон, за яким живемо і житимемо! *Подільське слово*. 2001. 27 черв. С. 2.
233. Павлюк В. Маловідомий Григорій Байрак. *Вісник Надзбруччя*. 2001. 12 жовт. С. 3.
234. Павлюк О. Народний провідник: до 140-річчя від дня народження Осипа Маковея. *Колос*. 2007. 24 серп. С. 3.
235. Парацій В. Бережанські кореспонденти «козацького батька» Дмитра Яворницького. *Бережанське віче*. 2012. 6 лип. С. 5.
236. Парацій В. Вірменський костюм у Бережанах. *Бережанське віче*. 2006. 14 квіт. С. 3.

237. Парацій В. Майстер високого слова. *Бережанське віче*. 2004. 13 лют. С. 4.
238. Парацій В. Монастир Бернардинців у Бережанах. *Бережанське віче*. 2003. 1 січ. С. 2.
239. Парацій В. Музичний геній. *Бережанське віче*. 2003. 1 лют. С. 2.
240. Парацій В. Нарис перший: Бережани до 1375 року. *Бережанське віче*. 2002. 28 верес. С. 5.
241. Парацій В. Одна з важливих стадій українського націотворення: Бережанщина в переддень та у часи суспільно-політичних подій 1848 р. *Бережанське віче*. 2008. 23 трав. С. 5.
242. Парацій В. Якуб Потоцький, останній власник Бережан. *Бережанське віче*. 2012. 13 січ. С. 9.
243. Парацій М. «Є се велике свято...». *Вісті Придністров'я*. 2005. 20 трав. С. 4.
244. Пархомчук І. 2000-ліття від Різдва Христового на Тернопіллі. *Подільське слово*. 2000. 1 груд. С. 2.
245. Пиндус Б. Співець надламаної правди. *Подільське слово*. 2011. 13 трав. С. 9.
246. Пиндюра О. Мій рідний край, моє село, земля моя свята. *Новини Шумщини*. 2010. 12 берез. С. 5.
247. Попадюк О. «Горновий» – член крайового проводу юнацтва ОУН. *Вільне слово*. 2010. 10 груд. С. 2.
248. Прокопчук М. Хліб наш насущний. *Вісті Придністров'я*. 2002. 24 серп. С. 3.
249. Пчола С. Генерал землі Волинської. *Голос Лановеччини*. 2010. 7 трав. С. 1.
250. Пчола С. Діти села. *Голос Лановеччини*. 2003. 25 січ. С. 5.
251. Пчола С. Під рідним небом. *Голос Лановеччини*. 2009. 10 квіт. С. 1.
252. Пчола С. Славний син Передмірки. *Голос Лановеччини*. 2007. 17 берез. С. 2.
253. Пчола С. Страдник за віру і правду. *Голос Лановеччини*. 2000. 5 серп. С. 3.

254. Пшеничняк Н. На шляху зростання й вдосконалення. *Зборівська дзвіниця*. 2004. 19 листоп. С. 2.
255. Пшик В. Про походження роду Синявських. *Бережанське віче*. 2000. 19 серп. С. 4.
256. Редько Ю. Утвердження державної незалежності на теренах Кременеччини. *Діалог*. 2001. 23 серп. С. 2.
257. Різдво в Острові. *Подільське слово*. 2002. 18 січ. С. 3.
258. Рік за роком. *Новини Шумщини*. 2001. 18 серп. С. 2.
259. Роздольний А. За Божими заповідями. *Воля*. 2001. 19 січ. С. 4.
260. Рокицький А. Прощення – не означає забуття: зі спогадів лікаря-ветерана. *Бережанське віче*. 2010. 18 черв. С. 2.
261. Романський І. Недоспівана пісня його життя. *Воля*. 2013. 14 черв. С. 3.
262. Романюк Б. Малюйте світ цей кращим, ніж він насправді є! *Діалог*. 2001. 13 жовт. С. 2.
263. Рядки історії: Бережанщина – 10 років незалежності. *Бережанське віче*. 2001. 23 серп. С. 2.
264. Савак Б. Життя присвячене рідному краю. *Вільне слово*. 2001. 24 листоп. С. 3.
265. Савак Б. Життя, віддане науці. *Вільне слово*. 2008. 26 квіт. С. 5.
266. Савак Б. Життя, присвячене мистецтву. *Вільне слово*. 2003. 22 лют. С. 3.
267. Савак Б. Трилогія нашого земляка. *Вільне слово*. 2000. 15 лип. С. 5.
268. Савак Б. Ювілей нашої землячки. *Вільне слово*. 2000. 23 верес. С. 4.
269. Савчук В. Звичний ритм флагмана. *Бережанське віче*. 2004. 8 жовт. С. 3.
270. Савчук В. Курс флагмана – чіткий, вивірений. *Бережанське віче*. 2004. 19 берез. С. 4.
271. Савчук В. Могутня крона родини Старухів. *Бережанське віче*. 2010. 20 серп. С. 1–4–5.
272. Самиців М. Несвяткові роздуми. *Зборівська дзвіниця*. 2010. 8 жовт. С. 4.
273. Свідінська Г. Музей Тараса Шевченка в Борщеві: минуле і сучасне. *Галицький вісник*. 2000. 23 верес. С. 3.

274. Свідінська Г. Рух на Борщівщині. *Галицький вісник*. 2009. 17 лип. С. 4.
275. Свідінська Г. Село моє рідне. *Свобода*. 2000. 20 трав. С. 5.
276. Село моє – моя святиня. *Зборівська дзвіниця*. 2007. 20 лип. С. 4.
277. Семенина О. Село заможне Озерна. *Зборівська дзвіниця*. 2000. 22 груд. С. 2.
278. Семеняк В. Неймовірного чару і краси птахи світла. *Народне слово*. 2010. 10 груд. С. 4.
279. Семків Н. Історія «Новозбручанської». *Вісник Надзбруччя*. 2004. 2 квіт. С. 3.
280. Семків Н. Через Збруч – «бродом Богуна». *Вісник Надзбруччя*. 2001. 12 жовт. С. 4.
281. Семків Н. Шлях до відродження довіри. *Вісник Надзбруччя*. 2000. 14 квіт. С. 3.
282. Синенька О. Зродилась для захисту рідної землі. *Нова доба*. 2000. 13 жовт. С. 3.
283. Синюк С. Троянда в січкарни. *Новини Шумщини*. 2004. 1 трав. С. 4.
284. Синюк С. Троянда в січкарни: глави з роману. *Новини Шумщини*. 2004. 24 січ. С. 6.
285. Сиско І. Літо посеред весни. *Народне слово*. 2007. 20 квіт. С. 4.
286. Сівкова Л. Л. Багатий коровай «України». *Гомін волі*. 2004. 4 верес. С. 4.
287. Сівкова Л. Наш Крижовачук – Герой України. *Гомін волі*. 2007. 1 верес. С. 1.
288. Сівкова Л. У майбутнє – впевненими кроками. *Гомін волі*. 2005. 13 серп. С. 5.
289. Скасків М. Ярослав Скасків – крайовий провідник юнацтва ОУН (1942–1944). *Бережанське віче*. 2000. 19 серп. С. 5.
290. Сопилюк М. Листопадові дні 1918 року в Заліщиках. *Колос*. 2013. 1 листоп. С. 3.
291. Сохацький М. «...Могили мої милі...»: Тарас Шевченко і археологія. *Галицький вісник*. 2000. 4 берез. С. 3.

292. Сохацький М. Наш земляк Ярослав Кондра. *Галицький вісник*. 2000. 8 квіт. С. 2.
293. Сохацький М. Співачка Людмила Петрович-Смаль. *Галицький вісник*. 2002. 8 листоп. С. 4.
294. Степаненко О. Заглядаючи в «очі» краю. *Нова доба*. 2010. 30 лип. С. 5.
295. Стрілець Н. Луною полетіла в народ: до історії створення пісні Богдана і Левка Лепких «Журавлі». *Бережанське віче*. 2007. 26 жовт. С. 6.
296. Тимощук Н. Таємниці княжого граду. *Новини Шумщини*. 2004. 24 січ. С. 5.
297. Тихий Б. Доля історичних пам'яток історії та культури. *Бережанське віче*. 2000. 5 серп. С. 4.
298. Тихий Б. З історії прапора міста. *Бережанське віче*. 2000. 19 лют. С. 3.
299. Тихий Б. За новим взірцем. *Бережанське віче*. 2001. 23 серп. С. 2.
300. Тихий Б. Заповідник: етапи становлення. *Бережанське віче*. 2007. 13 квіт. С. 4.
301. Тихий Б. Невідома сторінка творчості Іоана Пфістера: крім Бережан скульптори майстерні Іоана Пфістера оздоблювали костели в Дунаєві, Біщі та Підгайцях. *Бережанське віче*. 2014. 28 берез. С. 5.
302. Тихий Б. Події і пам'ятки Бережан. *Бережанське віче*. 2010. 16 берез. С. 3.
303. Тракало О. Наш краєнин – скульптор. *Колос*. 2010. 3 верес. С. 6.
304. Тракало О. Поетка франкової школи. *Колос*. 2002. 16 лют. С. 4.
305. Тракало О. Славний земляк – у пам'яті нашій. *Колос*. 2007. 4 серп. С. 3.
306. Тут бажають смачного! *Нова доба*. 2004. 2 лип. С. 4.
307. Улішак А. Легіон Українських січових стрільців – предтеча української національної армії. *Вільне слово*. 2014. 10 жовт. С. 5–6.
308. Уніят В. Бучач кризь століття. *Нова доба*. 2010. 15 жовт. С. 1.
309. Усміхається сонцю величава Зарваниця. *Воля*. 2005. 29 лип. С. 5.
310. Урман М. Масло, сир і молоко – щоб у нас завжди було. *Земля Підгаєцька*. 2003. 18 жовт. С. 4.
311. Фарина ІІ. Пісня рідного краю кликала до себе: до 100-річчя від дня народження О. Лятуринської. *Новини Шумщини*. 2002. 13 лип. С. 5.

312. Фарина І. Біль перебитого крила. *Новини Шумщини*. 2005. 10 груд. С. 3.
313. Фарина І. Пам'ятають про Коллонтая. *Новини Шумщини*. 2000. 8 квіт. С. 5.
314. Фафруник М. Будні районного хірурга. *Галицький вісник*. 2001. 3 берез. С. 3.
315. Федик Я. Відродження «Просвіти». *Вільне слово*. 2009. 13 лют. С. 2.
316. Федик-Балацька Я. «Просвіта» формувала національну свідомість українців. *Вільне слово*. 2014. 18 лип. С. 2.; 25 лип. С. 2 ; 1 серп. С. 2; 8 серп. С. 3
317. Федик-Балацька Я. Тарас Шевченко – художник. *Вільне слово*. 2014. 12 верес. С. 3.
318. Федишен Б. Забуттю не підлягає. *Діалог*. 2005. 3 груд. С. 2.
319. Федорів С. Жива легенда. Василеві Галасі («Орланові») – 80. *Вільне слово*. 2000. 23 груд. С. 4.
320. Федорів С. Сильні духом. *Вільне слово*. 2011. 8 квіт. С. 2.
321. Федунчик О. Основний закон нашого життя. *Вісник Надзбруччя*. 2001. 27 черв. С. 4.
322. Філик І. Обличчям і душею – до прекрасного. *Народне слово*. 2005. 20 трав. С. 3.
323. Хитра Г. Молодий нащадок Прометея. *Воля*. 2013. 23 серп. С. 3.
324. Хліб і сіль Надзбручанського краю. *Вісник Надзбруччя*. 2001. 24 серп. С. 2.
325. Хома В. Селянський поет і ватажок. *Вільне слово*. 2004. 27 берез. С. 2.
326. Цецова (тепер Калинівка). *Зборівська дзвіниця*. 1997. 15 серп. С. 4.
327. Чайка В. Грушевський про Збараж. *Народне слово*. 2006. 10 листоп. С. 2.
328. Чайка В. Збараж на світових кіноекранах. *Народне слово*. 2000. 25 лют. С. 4.
329. Чайка В. Каплиця князів Збараських. *Народне слово*. 2010. 26 листоп. С. 5.
330. Чайка В. Повернення на Батьківщину. *Народне слово*. 2005. 28 жовт. С. 5.
331. Чайка В. Слідами скарбів Вишневецького замку. *Народне слово*. 2007. 3 серп. С. 6.
332. Чепельський І. Наші Залізці. *Зборівська дзвіниця*. 2010. 15 жовт. С. 4.

333. Черемшинський О. «...На свій власний кошт і ризик». *Вісті Придністров'я*. 2002. 16 листоп. С. 5.
334. Черемшинський О. В пам'ять про Юліуша Словацького. *Вісті Придністров'я*. 2009. 28 серп. С. 3.
335. Черемшинський О. Єдиний у Галичині. *Вісті Придністров'я*. 2004. 5 берез. С. 2.
336. Черемшинський О. Ілюстраторка праць Гнатюка. *Вісті Придністров'я*. 2003. 24 жовт. С. 2.
337. Черемшинський О. Костомаров у житті Гнатюка. *Вісті Придністров'я*. 2002. 1 черв. С. 4.
338. Черемшинський О. Оксана Лятуринська: 100-річчя від дня народження. *Вісті Придністров'я*. 2002. 16 лют. С. 3.
339. Черемшинський О. Р. Пінзель і Монастирищина. *Вісті Придністров'я*. 2008. 4 січ. С. 2.
340. Черемшинський О. Штрихи біографії. *Вісті Придністров'я*. 2001. 5 трав. С. 2.
341. Чернецький І. Героїчними шляхами наших земляків. *Подільське слово*. 2001. 16 листоп. С. 4.
342. Чернихівський Г. Будівничий Галицько-Волинської держави. *Діалог*. 2001. 24 листоп. С. 4.
343. Чернихівський Г. Він називав її «панна Печеніг». *Діалог*. 2000. 12 лют. С. 4.
344. Чернихівський Г. З любов'ю до села Старий Олексинець. *Діалог*. 2004. 1 січ. С. 2.
345. Чернихівський Г. Магдебурзьке право в історії Крем'янця. *Діалог*. 2008. 23 трав. С. 1.
346. Чернихівський Г. Характерник з Малої Андруги. *Діалог*. 2000. 7 жовт. С. 2.
347. Чернихівський Г. Зоря Галини Гордасевич. *Діалог*. 2005. 26 берез. С. 2.
348. Чорпіта Я. Була колись броварня. *Голос народу*. 2005. 1 квіт. С. 4.

349. Чорпіта Я. Великий поштовх до боротьби за національне визволення. *Голос народу*. 2008. 16 трав. С. 4.
350. Чорпіта Я. Пройдусь по Колійовій я, зверну на Верхню Сонячну... *Голос народу*. 2007. 8 черв. С. 4.
351. Чорпіта Я. Театр «Руська бесіда» і Чортків у кінці ХІХ – на початку ХХ ст. *Голос народу*. 2002. 7 черв. С. 5.
352. Шилінська Л. Монастир урятувала Почаївська Божа Мати. *Діалог*. 2003. 2 серп. С. 2.
353. Шилінська Л. Преподобний Амфілохій Почаївський. *Діалог*. 2003. 8 трав. С. 1.
354. Шилінська Л. Преподобний Іов Почаївський – письменник і богослов. *Діалог*. 2003. 11 верес. С. 1.
355. Шилінська Л. Преподобний Іов, ігумен і чудотворець Почаївський. *Діалог*. 2003. 6 верес. С. 5.
356. Шумило Л. Ювілей Різдва на Тернопільщині. *Подільське слово*. 2000. 10 черв. С. 4.
357. Шурик І. Ним по праву гордиться Тернопілля. *Новини Шумщини*. 2000. 16 верес. С. 2.
358. Юрса Г. Вставайте, Великий Українцю! Бо Україну знову роздирають чвари. *Подільське слово*. 2007. 26 січ. С. 1.
359. Юрса Г. Мар'янівка – душі моєї оберіг. *Подільське слово*. 2007. 1 черв. С. 8.
360. Юрса Г. На честь командира УПА. *Подільське слово*. 2007. 13 лип. С. 8.
361. Ягодинська М. Збараж серед історичних міст Тернопільщини. *Народне слово*. 2010. 27 серп. С. 6.
362. Ягодинська М. Літописний Збараж: крізь призму археології. *Народне слово*. 2010. 11 черв. С. 4.
363. Якобчук М., Гаврилюк О. Трагедія Кременецької тюрми. *Діалог*. 2001. 7 лип. С. 3.

364. Ярема К. Ідеї РУХу втілюються в життя. *Подільське слово*. 2000. 11 серп. С. 4
365. Ярема К. Милий Острове, рідне село. *Подільське слово*. 2001. 4 трав. С. 5.
366. Ярема К. Через терни – до світла. *Подільське слово*. 2005. 22 лип. С. 2.
367. Ярема К. Ярослав Павуляк повернувся додому назавжди... *Подільське слово*. 2011. 25 лют. С. 9.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

368. 01.08.1941 – утворено дистрикт «Галичина». *Музей «Територія терору»*. URL: <http://www.territoryterror.org.ua/uk/resources/calendar/details/?newsid=355> (дата звернення: 23.10.2019).
369. А «Галицький вісник» став самостійним вже давно. *Тернопільський прес-клуб*. URL: <https://pressclub.te.ua/mediareformy/a-галицький-вісник-став-самостійни/> (дата звернення: 14.06.2019).
370. Адамчук М. «Бережанському вічу» – 9. *Бережанське віче*. 1999. 15 верес. С. 1.
371. Александров О. О. Подорожній нарис: «пам'ять жанру» Стаття перша. На перетині видів масової комунікації. *Діалог*. 2015. № 20. С. 8–35.
372. Алексенцева-Тімченко К. С., Мельніков А. С. Біографічний метод як інструмент соціологічного дослідження. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 15 трав. 2020 р. Одеса, 2020. С. 269–271.
373. Андрієнко А. О., Чернявська Л. В. Проблеми та перспективи розвитку районної преси на прикладі чернігівської газети «Нива» (Запорізька область). *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Філологічні науки*. 2008. № 1. С. 5–10.
374. Андрощук О. Переозначення регіону: конструювання образів регіонів України в обласних газетах початку 1990-х років. *Регіональна історія України*. 2018. Вип. 12. С. 33–55.

375. Аньес І. Підручник із журналістики: Пишемо для газет. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2013. 544 с.
376. «Бережанському віче» – 10. *Бережанське віче*. 2000. 15 верес. С. 1.
377. Базака Р. В. Преса Кіровоградщини (1874–1921 рр.): історико-функціональний аспект, типологічна характеристика : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.04. Запоріжжя, 2015. 274 с.
378. Балаклицький М. А. Зображальна журналістика : навч.-метод. посіб. для студентів зі спец. «Журналістика». Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. 84 с.
379. Бахтєєв Б. А віз і нині там... *Телекритика*. URL: https://telekritika.ua/articles/129/0/7959/a_viz_i_nini_tam.../ (дата звернення: 18.03.2020).
380. Бачинський Я. «Подільському слову» – 50. *Вільне життя плюс*. 2017. 17 берез. С. 3.
381. Бебик В. М., Сидоренко О. І. Засоби масової інформації посткомуністичної України. Київ : Міжрегіон. акад. упр. персоналом, 2000. 124 с.
382. Бездрабко В. Часопис «Краєзнавство» 1920–1930-х рр.: ювілейні роздуми. *Краєзнавство*. 2012. № 2. С. 6–22.
383. Бездрабко В. В. Журнал «Краєзнавство» та його роль у розвитку історичних регіональних досліджень 1920–1930-х рр. : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06. Харків, 1999. 258 с.
384. Белькова С. В. До питання про особливості вираження авторського «я» у різних видах нарисів (на матеріалі українських газетних видань початку ХХІ ст.). *Психолінгвістика*. 2013. № 12. С. 238–246.
385. Белькова С. В. Модифікації подорожнього нарису в українських газетних ЗМІ. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2014. Т. 54. С. 147–150.
386. Бережанська земля: історико-мемуарний збірник / редкол.: Л. Бабій, В. Бернадський, Д. Мельник. Торонто – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Бережани – Козова, 1998. Т. 2. 899 с.

387. Белінська І. Дослідження регіональної преси в журналістикознавстві. *Українське журналістикознавство*. 2003. № 4. С. 57–61.
388. Белінська І. В. Тематична модель сучасного регіонального видання (на матеріалі друкованої газетної періодики Кіровоградщини за 1991–2003 роки) : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08. Київ, 2004. 279 с.
389. Бідзіля Ю. Преса Закарпаття ХІХ–ХХ століть : посіб. для журналістів. Ужгород : МП «Ліра», 2001. 80 с.
390. Білецький Ф. М. Оповідання. Новела. Нарис. Київ : Дніпро, 1966. 89 с.
391. Бліхар Є. Моє життя. Мій Тернопіль / ред.-упоряд. У. Гуглевич. Тернопіль : Джура, 2015. 144 с.
392. Бойцун Л. Тернопіль у плині літ: історико-краєзнавчі замальовки. Тернопіль : Джура, 2003. 391 с.
393. Бондарчук Н. Функційна своєрідність наратива повідомлення новин. *Науковий вісник Чернівецького національного університету: Германська філологія*. 2013. № 667. С. 136–141.
394. Брадов В. В. Фактори залежності контенту мас-медіа: власність, концентрація, комерціалізація. *Теле- та радіожурналістика*. 2019. № 18. С. 236–244.
395. Будар Т. «Створення газети було нагальною необхідністю». *Бережанське віче*. 1999. 15 верес. С. 1.
396. Булах Т. Д. Проблема вибору носіїв реклами видавничої продукції: деякі акценти. *Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. : до 80-річчя Харків. держ. акад. культури*. 2009. № 26. С. 150–158.
397. Було всього на пройденім шляху... *Вісник Надзбруччя*. 2000. 10 берез. С. 2.
398. Бухтатий О. Комунальна преса України: Оцінка готовності до реформи. *ms.detector.media*. URL: <https://ms.detector.media/presa-v-ukraini/post/14353/2015-10-07-komunalna-presa-ukrainy-otsinka-gotovnosti-do-reformy/> (дата звернення: 10.11.2019).

399. Валігура К. Справа газетярів – дзвонити в дзвони. *Свобода*. 2003. 14 січ. С. 3.
400. Василенко М. К. Аналітична проблемна стаття на сучасному етапі розвитку преси. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2006. Т. 23. С. 94–98.
401. Василенко М. К. Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі: монографія. Київ: Ін-т журналістики КНУ ім. Т. Шевченка, 2006. 238 с.
402. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
403. Вербицька Х. І. Проблема державотворення в друкованих мас-медіа Івано-Франківської області: дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.01. Рівне, 2016. 204 с.
404. Випуск друкованих ЗМІ в Україні за результатами 2020 року. *Державний комітет телебачення і радіомовлення України*. URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=85717 (дата звернення: 08.04.2021).
405. «Вільному слову» – 70! *Наш день*. 2014. 17 груд. С. 2.
406. Вільчинська Т. Антропоніми як маркер ідіостилю письменника в публіцистичних текстах (до 115-річчя народження Уласа Самчука). *Лінгвістичні студії Linguistic Studies: збірник наукових праць*. 2020. Т. 1, № 40. С. 122–129. URL: <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2020.40.1.10> (дата звернення: 05.05.2021).
407. Вільчинська Т. Специфіка лінгвалізації концепту «Мир» у мас-медійному тексті. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2019. № 45. С. 299–307. URL: <https://doi.org/10.30970/vjo.2019.45.10012> (дата звернення: 14.05.2020).
408. Вільчинська Т., Вільчинський О. Лінгвалізація концепту БІЖЕНЕЦЬ в тернопільській регіональній пресі. *Образ*. 2022. 1 (38). С. 20–27.

- URL: [https://doi.org/10.21272/Obraz.2022.1\(38\)-20-27](https://doi.org/10.21272/Obraz.2022.1(38)-20-27) (дата звернення: 23.05.2022).
409. Вільчинський О. Преса Тернопільщини 1985–1991 років: структурно-змістовий аспект : монографія. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. 159 с.
410. Вільчинський О. Преса Тернопільщини в період суспільних змін (1989–1991 рр.). *Теле- та радіожурналістика* : збірник наукових праць. 2010. Вип. 9. Ч. 1. С. 15–18.
411. Вільчинський О. К. Преса Тернопільщини 1985-1991 років: структурно-змістовий аспект : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.04. Київ, 2012. 16 с.
412. В інтернеті з'явилося фото першого випуску газети Тернопільщини, якій майже 30 років. *Тернополяни*. URL: <https://ternopoliany.te.ua/zhittya/31015-v-interneti-ziavylosia-foto-pershoho-vypusku-hazety-ternopilshchyny-iakii-maizhe-30-rokiv> (дата звернення: 08.03.2019).
413. Войцех Ц. Трансформація преси в Польщі і Україні в контексті суспільних змін (1989–1999 рр.) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.08. Київ, 2001. 42 с.
414. Волинець І. М. Методичні аспекти вивчення літературного краєзнавства у профільній школі. *Народна освіта* : електронне наукове фахове видання. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/11/statti/volin_ec.htm (дата звернення: 01.10.2021).
415. Воронова М. І. Сучасна портретистика. Проблема жанру. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2002. Т. 8. С. 145–149.
416. Воронова М. Ю. Сучасна українська портретистика: жанрова диференціація і поетика : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08. Київ, 2006. 204 с.
417. Все добре згадати є чудова нагода: десять літ тому народилась «Свобода». *Свобода*. 2000. 26 жовт. С. 1.

418. Вялкова І. О. Преса Донецької області періоду незалежності України (1991–2012 рр.): проблематика, типологія : монографія. Маріуполь : МДУ, 2020. 392 с.
419. Гаврилюк О., Крочак І., Петровський О. Тернопіль: сторінки минулого і сьогодення. Тернопіль : Астон, 2010. 120 с.
420. Газети України 1956–1960 рр. у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : каталог / авт.-уклад.: Н. М. Носкіна та ін. Київ : НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2017. 984 с.
421. Гайдукевич Я. М. Не перервати б духовності нитку: вибрані статті, виступи, бібліографія : науково-красознавче видання. Тернопіль : Воля, 2009. 288 с.
422. Галушко М. В. Українські часописи Тернополя і Тернопільщини (1886–1944 рр) : історико-бібліографічне дослідження. Львів : Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника, 2008. 352 с.
423. Гамера Н. Видання з роками зріє, а не старіє. *Голос Лановеччини*. 2014. 7 листоп. С. 1.
424. Гандзюк В. О. Тенденції розвитку районної преси Вінницької області в умовах сучасного мас-медійного середовища. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2015. № 4 (22). С. 349–357.
425. Гашпаравичова Л. Регіональна преса у передвиборчій кампанії. *Роль ЗМІ в процесах державотворення*. 1998. С. 100–103.
426. Гід журналіста : зб. навч. матеріалів, склад. за фр. методик. вдоскон. працівників ЗМІ. Київ, 2003. 124 с.
427. Голік О. В. Взаємкореляція та взаємозбагачення жанрів: новітні тенденції розвитку журналістської творчості : автореф. дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій : 27.00.04. Київ, 2009. 17 с.
428. Головатюк О. Від «Сталінський шлях» до ТОВ «Інформаційний центр «Діалог». *Діалог*. 2018. 8 черв. С. 3.
429. Головна газета Тернопілля («Вільне життя» – 70) / ред.-упорядник: Л. Костишин, М. Ониськів. Тернопіль : Збруч, 2009. 352 с.

430. «Голосу Лановеччини» – 55. *Голос Лановеччини*. 1999. 6 листоп. С. 4.
431. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям. Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
432. Горобчук В. Як створювався народний часопис. *Бережанське віче*. 2000. 15 верес. С. 4.
433. Греськів О. О. Західноукраїнська регіональна преса в перехідний період від тоталітаризму до демократії: 1988–1998 рр. *Communications and communicative technologies*. 2018. № 18. С. 29–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cctech_2018_18_6 (дата звернення: 14.11.2019).
434. Гриценко О. Пам'ять місцевого виробництва. Трансформація символічного простору та історичної пам'яті в малих містах України. Київ : К.І.С., 2014. 352 с.
435. Гриценко О. М. Мас-медіа в процесах демократичних трансформацій українського суспільства (політико-культурологічний аспект) : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 23. 00. 03. Київ, 2003. 31 с.
436. Гузенко Т. А. Інформаційні ресурси місцевого самоврядування як інструмент формування екологічної свідомості : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.04. Запоріжжя, 2013. 20 с.
437. Гулько Я. Невідомий Тернопіль: публіцистичні нариси з історії рідного міста. Тернопіль : Терно-граф, 2015. 271 с.
438. Глушко О. К. Художня публіцистика: європейські традиції і сучасність : монографія. Київ : Арістей, 2010. 192 с.
439. Гусєва О. Внутрішньожанрова типологія нарису. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 2. С. 49–52.
440. Гутковський В., Крупський І., Федоришин П. Українська журналістика Наддніпрянщини (II половина XIX ст. – 1920 р.): генезис, проблематика виступів, державотворча функція. Львів : ЛА Піраміда, 2001. 196 с.

441. Гуцал П. Маловідома сторінка «ВЖ». *Головна газета Тернопілля («Вільне життя» – 70»)* : науково-публіцист. вид. / ред.-упоряд.: Л. Костишин, М. Ониськів. Тернопіль, 2009. С. 57–62.
442. Гуцал П., Бажан О. Багрянний відблиск «золотого вересня» (політичні репресії на Тернопільщині у 1939–1941 рр.). *З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ*. 2009. № 32. С. 182–193.
443. Герета Ігор Петрович (1938). *Відкритий список*. URL: [https://ua.openlist.wiki/Герета_Ігор_Петрович_\(1938\)](https://ua.openlist.wiki/Герета_Ігор_Петрович_(1938)) (дата звернення: 22.10.2021).
444. Давидченко Т. С. Тип, типологія та класифікація у соціальних комунікаціях. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія : Журналістика*. 2014. № 1. С. 21–23.
445. Дащенко Н. Редакторсько-видавничі трансформації газети «Тернове поле». *Медіанпростір*. 2012. № 5. С. 74–84.
446. Дащенко Н., Джуровська С. Журнал «Тернопіль» у контексті журнальної періодики краю. *Літературний Тернопіль*. 2013. № 3. С. 118–128.
447. Денисенко Г. Підготовка «Зводу пам'яток історії та культури України»: наукові напрацювання та перспективи. *Краєзнавство*. 2012. № 3 (80). С. 118–125.
448. Дженжебір О. М. Структурно-функціональна характеристика медіасередовища міст-супутників Києва : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.06. Київ, 2015. 16 с.
449. Дігай Т. Історія не вмирає – книга «Світло і тіні чортківських замків». *Погляд* : інтернет-видання. URL: <https://poglyad.te.ua/podii/istoriya-ne-vmyraye-knyga-svitlo-i-tini-chortkivskyh-zamkiv.html> (дата звернення: 08.10.2020).
450. Довгич В. А. Альтернативна преса: генезис та перспективи. *Українська журналістика 90* : тези доп. Другої наук.-практ. конф., м. Київ, 14 листоп. 1991 р. Київ, 1991. С. 49–51.

451. Дуда І. М. Тернопіль: 1540-1944 : історико-краєзнавча хроніка. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 291 с.
452. Дяченко І. Жанр як типоутворювальний фактор жіночого часопису. Діалог: медіа-студії. 2009. № 9. С. 31–41.
453. Жванко Л. М. Краєзнавство : конспект лекцій. Харків : ХНАМГ, 2010. 163 с.
454. Животко А. Історія української преси : навч. посіб. для студ. ф-тів жур-ки вищ. закл. освіти / упоряд., авт. іст.-біогр. нарису та приміт. М. С. Тимошик. Київ : Наша наука і культура, 1999. 368 с.
455. Загайський Б. Регіональна преса чекає зрушень. *Наш вибір – радикальні реформи*. 1995. С. 5–9.
456. Загнітко А. Лінгвістика тексту: теорія і практикум : науково-навч. посіб. Донецьк : ДонДУ, 2006. 289 с.
457. Засоби масової інформації на Зборівщині. *Тернопільщина* : регіональний інформаційний портал. URL: <https://irp.te.ua/2010-05-07-14-27-15/> (дата звернення: 03.03.2021).
458. Засоби масової інформації: поняттєвий апарат / за ред. А. З. Москаленка. Київ : Либідь, 1997. 320 с.
459. Зборівщина: історія і сьогодення. Історико-краєзнавчий нарис. Тернопіль : Воля, 2008. 480 с.
460. Здір Л. Економічний стан і якість ЗМІ залежить від взаєморозуміння обох сторін. *Народне слово*. 2001. 24 лют.
461. Здоровега В. Теорія і методика журналістської творчості; 3-тє вид. Львів : ПАІС, 2008. 276 с.
462. «Землі Підгаєцькій» – 25: 25 фактів із життя і діяльності «Землі Підгаєцької», про які ви не знаєте. *Земля Підгаєцька*. 2017. 18 верес. С. 1.
463. Зикун Н. І. Сатирична публіцистика Наддніпрянщини в інформаційному просторі України: становлення, розвиток, жанрово-тематичні форми : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.04. Запоріжжя, 2016. 36 с.

464. Зикун Н. І. Типологічні особливості гумористично-сатиричних видань Наддніпрянщини початку ХХ століття. *Актуальні дослідження українських наукових шкіл у галузі соціальних комунікацій* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 11 квіт. Київ, 2013. С. 47–51.
465. Зикун Н. І., Бессараб А. О., Пономаренко Л. Г. Наратив як контентна основа міжнародних стратегічних комунікацій. *Держава і регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2020. 1 (41). С. 4–11.
466. Змій Л. М. Соціально-економічні умови функціонування регіональних засобів масової інформації. *Донецький державний університет управління. Збірник наукових праць*. 2009. Т. 10: *Серія: Соціологія*, 140: Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління. С. 355–363.
467. Золотий ювілей: «Подільському слову» – 50 років! *Подільське слово*. 2017. 3 берез. С. 16.
468. Зубарець А. Сучасний стан регіональних друкованих медіа: аналіз функціонування. *Медіапростір*. 2017. Спецвипуск № 9. С. 20–24.
469. Зуляк І. Діяльність «Просвіти» у Західній Україні в міжвоєнний період (1919–1939). Тернопіль : Воля, 2005. 946 с.
470. Зуляк І. Згадати всіх поіменно. *Краєзнавство*. 2010. № 1. С. 273–276.
471. Зуляк І., Кліш А., Ятищук О. Твори української літератури як джерело інформації про традиційну систему виховання. *Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід* : зб. тез II Міжнар. науково-практ. конф., м. Тернопіль, 18–19 черв. 2020 р. Тернопіль, 2020. С. 102–105.
472. Іваницький І. А. Історичний синтаксис фольклору. Проблеми походження, хронологізації та декодування народної музики. Вінниця : НОВА КНИГА, 2009. 404 с.
473. Іванов В. Основи теорії масової комунікації і журналістики : навч. посіб. Київ : Центр вільн. преси, 2010. 258 с.
474. Іванов В. Ф. Техніка оформлення газети: курс лекцій : навчальний посібник. Київ : Знання, 2000. 222 с.

475. Іванов В. Ф. Формалізовані методи вивчення мас-медіа. *Соціологія масової комунікації*. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1283> (дата звернення: 03.02.2021).
476. Іванова О. Сад літератури в журнальній оптиці сучасності. Медіакомунікації з, для і про літературу / наук.ред. О. Александров. Одеса : Астропринт, 2009. 364 с.
477. Іванова О., Мойсеєва О., Стеблина Н. Місцева преса: посібник для ЗМІ. Як регіональним журналістам працювати за часів нових медіа та кризи демократії. Київ : ТОВ «Бізнесполіграф», 2019. 232 с.
478. Ігнатієнко В. В. Бібліографія української преси. 1816–1930. Харків; Київ : Держвидав України, 1930. 288 с.
479. Ігор Скрипченко: «Наш «Голос Посулля» був і є спільним коренем у понятті Недригайлівщина». *Media-коло. Сумський прес-клуб*. URL: <http://mediakolo.sumy.ua/the-media/community/205-igor-skripchenko-nash-golos-posullya-buv-i-e-spilnim-korenem-u-ponyatti-nedrigajlivshchina.html> (дата звернення: 10.02.2021).
480. Історичний зріз. *Голос народу*. 2014. 31 груд. С. 3.
481. Історія Лановеччини. Історико-краєзнавчий нарис. Тернопіль : Воля, 2011. 620 с.
482. Історія сучасності газетним рядком. *Колгоспне життя*. 1939. 8 січ. с. 1.
483. Йордан Г. Основні архітектонічні складові друкованої газети. *Медіапростір*. 2017. № 10. С. 37–43.
484. Каганов Ю. О. Радянська преса і конструювання масової суспільної свідомості в Україні (1950–1985 рр.). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2014. № 38. С. 213–225.
485. Календар знаменних і пам'ятних дат Збаражчини на 2020 рік / ред. Т. Кульпа ; уклад. Н. Сенчишин. Збараж, 2019. 74 с.

486. Капелюшний А. О. Редагування в засобах масової інформації : навч. посіб. Львів : ПАІС, 2005. 304 с.
487. Карась М. А. Регіональна преса в демократичному суспільстві (на прикладі періодики США) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08. Київ, 1999. 15 с.
488. Карнаухова М. Д. Феномен публічного управління в перспективі наратології : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ, 2019. 20 с.
489. Карпиленко В. А. Функціонування наративів і особливості управління ними в системі соціальних комунікацій. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (6). С. 553–556.
490. Кашаба О. Ю. Феномен історичного краєзнавства в контексті розвитку історичної науки. *Краєзнавство*. 2005. № 1. С. 31–34.
491. Киричук Г. Про газету, друзів і час. *Новини Шумщини*. 2005. 8 черв. С. 1.
492. Кифор Є. Захищали і будували ЗУНР. *Вісті Придністров'я*. 2001. 27 жовт. С. 2.
493. Кіндрачук Н. М. Історико-культурна спадщина Тернопільської області: сучасний стан та перспективи використання в туризмі. *Записки історичного факультету*. 2012. Вип. 23. С. 121–128.
494. Кісь О. Пам'ять етнічної різноманітності в місцевих газетах: 600-річний ювілей міста Чернівці. *Інститут народознавства НАН України. Відділ соціальної антропології*, URL: <https://social-anthropology.org.ua/seminars/pamyat-etnichnoyi-riznomanitnosti-v-mistsevykh-hazetakh/> (дата звернення: 13.06.2019).
495. Климчук Л. В. Краєзнавчі інформаційні потреби користувачів: зміст та документальне забезпечення. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія : Бібліотекознавство. Книгознавство*. 2010. № 2. С. 567–579.

496. Ковальова Т. В. Подорожній нарис: із історії жанру. *Журналістська освіта на Сумщині: набутки й проблеми* : матеріали шостої Всеукр. науково-практ. конф., м. Суми, 2010. С. 85–88.
497. Колінько М. В. Топологія міжкультурної комунікації : дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03. Київ, 2020. 401 с.
498. Коновець О. Ф. Науково-просвітницька преса України XIX – першої третини XX ст. Історія. Теорія. Практика : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.10. Київ, 1994. 467 с.
499. Копистянська Н. Х. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства : монографія. Львів : ПАІС, 2005. 368 с.
500. Костишева С. О. До питання про природу трансформаційних процесів у системі друкованих ЗМІ України другої половини 80-х – першої половини 90-х рр. XX ст. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. 2003. № 9. С. 332–352.
501. Костишева С. О. Друковані засоби масової комунікації України (1986–2000 рр.): історія становлення, тенденції розвитку. : монографія. Київ : НТУУ «КПІ», 2001. 304 с.
502. Костишева С. О. Становлення і розвиток друкованих засобів масової інформації новітньої України (друга половина 80-х – 90-ті рр. XX ст.) : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.01. Донецьк, 2004. 36 с.
503. Кость С. Краєзнавчі публікації Карела Запа: жанрові особливості. *Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика*. 2012. № 33. С. 117–123.
504. Кравчук Л. Преса як засіб радянзації Тернопільщини (вересень 1939 – червень 1941 рр.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія : Історія*. 2016. № 2 (3). С. 70–72. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ist_2016_2\(3\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ist_2016_2(3)_13) (дата звернення: 21.05.2020).
505. Кравчук Л. В. Суспільно-політичні та соціально-економічні трансформації на Тернопільщині (вересень 1939 – червень 1941 рр.) : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.01. Тернопіль – Львів, 2019. 576 с.

506. Крокуй, «Подільське слово», до століття! *Свобода*: офіційний сайт газети. URL: <https://svoboda.te.ua/krokuj-podilske-slovo-do-stolittya/> (дата звернення: 14.02.2019).
507. Крук О. І. Розвиток музейної справи в Україні (кінець 1950-х – 1980-ті рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Харків, 2000. 20 с.
508. Крупський І. Надаючи журналістиці статус самостійної дисципліни. *Теле- та радіожурналістика* : збірник наукових праць. 2010. № 9. Т. 1. С. 367–370.
509. Крупський І. Преса Галичини у боротьбі за державність України (1918–1920 рр.). *Українська періодика: історія і сучасність* : матеріали другої Всеукр. наук.-теорет. конф., м. Львів, 21–22 груд. 1994 р. Львів – Житомир, 1994. С. 44–46.
510. Крупський І. Тематика засобів масової інформації України – важлива складова частина інформаційного простору держави (на прикладі західноукраїнських земель 1944–1950 рр. *Теле- та радіожурналістика* : збірник наукових праць. 2014. № 13. С. 96–103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tir_2014_13_15 (дата звернення: 23.03.2021).
511. Крупський І. В. Преса як джерело досліджень національно-визвольних змагань за українську державу (друга половина XIX – перша чверть XX ст.) : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.06. Київ, 1996. 29 с.
512. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень. Київ : Кондор, 2006. 206 с.
513. Кушнерик Г. Дорогою надій і розчарувань. *Воля*. 1999. 22 трав. С. 2.
514. Кушнерик Г. І «Волі» правдиве слово. *Вільне життя*. 2000. 19 серп. С. 2.
515. Кушнір О. Українська література у словацькому контексті: пресовий дискурс. *Україністика: минуле, сучасне, майбутнє III: Література та культура* : колект. монографія. Брно, 2015. С. 145–152.
516. Куц А. В., Тишкевич К. І. Архітектоніка заголовків та рубрикація у періодичних виданнях. *Мистецтвознавчі записки*. 2019. № 36. С. 55–61.

517. Лісневська А. Мистецтво телевізійного репортажу: навч.-метод. посіб. для студ. з напрямку підготовки «Кіно-, телемистецтво» та «Тележурналістика». Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2013. 190 с.
518. Лабашук О. В. Формування натального наративу. *Українська філологія: школи, постаті, проблеми*. 2013. № 13. С. 260–275.
519. Лавренюк В. О., Радзієвський В. О. Тернопільщина туристська : путівник. Львів : Каменяр, 1983. 96 с.
520. Лаврик О. В. Основи журналістики : навчально-методичний посібник для студентів зі спеціальності «Журналістика». Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. 73 с.
521. Лепа Р. М. Економічна інформація. *Енциклопедія сучасної України*: електронна версія. 2009. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18772 (дата звернення: 04.11.2020).
522. Лещенко Г. В. Сучасна когнітивна наратологія: напрями і пріоритети досліджень. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2017. № 12. С. 47–52.
523. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 2. 624 с.
524. Літопис великого шляху. *Вісник Надзбруччя*. 2015. 8 берез. С. 1.
525. Лонгрід. *Вікіпедія*: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Лонгрід> (дата звернення: 14.08.2019).
526. Любовець Н. І. Мемуарний потенціал ресурсів бібліотечного краєзнавства. *Українська біографістика*. 2015. Вип. 12. С. 359–376.
527. Мадей А. С. Історико-культурний контент інформаційно-аналітичного тижневика «Дзеркало тижня. Україна» (2004–2019 рр.) : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.04. Київ, 2020. 278 с.
528. Мамич М. Медіатекст у контенті українського жіночого журналу. *Українська мова*. 2015. № 4. С. 125–133.
529. Маринчак Н. В. Жанрова парадигма анімалістичної тележурналістики. *Держава та регіони. Серія : Гуманітарні науки*. 2013. № 4. С. 123–129.

530. Мединська О. Я. Проблеми державотворення у пресовому дискурсі (за матеріалами газети «День»). *Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика*. 2019. № 46. С. 92–100.
531. Мельниченко В. М. Інформаційно-видавниче забезпечення функціонування окупаційної влади на Черкащині у 1941–1944 рр. *Історія України: маловідомі імена, події, факти*. 2004. № 26. С. 252–259.
532. Мельничук Б. «Нова доба». *Тернопільський енциклопедичний словник / редкол Г. Яворський та ін. Тернопіль, 2005. Т. 2 : К–О–С. С. 636.*
533. Мельничук Б. Вишневецький Микола Дмитрович. *Тернопільський енциклопедичний словник*. Тернопіль, 2009. Т. 4 (додатковий) А–Я–С. С. 109.
534. Михайлин І. Л. Основи журналістики. Київ : Центр учб. літ., 2011. 496 с.
535. Мороз Р. А. Наративи в психологічній теорії і практиці. *Проблеми сучасної психології : збірник наукових праць*. 2010. № 8. С. 719–727.
536. Моя доля мудра згадка (УПА–ЗУНР). *Відділ бібліотечної справи КЗ «Центр культури і дозвілля» Козівської селищної ради*. URL: http://cbskozova.blogspot.com/2018/10/blog-post_30.html (дата звернення: 19.09.2019).
537. Малевич А. П. Літопис землі Збараської: в датах, подіях, фактах і особах. Збараж, 1996. 81 с.
538. Музеї Тернопільщини : путівник / упоряд.: Я. Гайдукевич, І. Зелена, В. Лавренюк. Львів : Каменяр, 1989. 127 с.
539. Мітчук О. Інформаційний чинник діяльності української періодики кінця XIX – початку XX століття. *Діалог: медіа-студії*. 2013. № 17. С. 111–118.
540. Мітчук О., Кривка Е. Особливості сатиричного відтворення тревел-пригод у регіональній періодиці. *Образ*. 2021. 3 (37). С. 65–72. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/86631/1/Mitchuk_Obraz_3_2021.pdf (дата звернення: 08.01.2021).

541. Мітчук О. А. Нові слова та їх значення у мові мас-медіа Рівненщини (1995–2005 рр.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08. Львів, 2006. 17 с.
542. Мелещенко О. К. Газетні інформаційні моделі: взаємозв'язок та взаємозалежність концепції і структури тематики : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08. Київ, 1993. 22 с.
543. Максимчук Ф. Пишемо історію свого краю. *Новини Шумщини*. 2005. 8 черв. С. 4.
544. Мадзій І. Зріле колосся «Колоса». *Вільне життя плюс*. 2015. 10 квіт. С. 5.
545. Надточій О. Жанрова специфіка коментаря на сторінках журналу «Український тиждень». *Теле- та радіожурналістика*. 2013. № 12. С. 148–153.
546. Недопитанський М. М. І. Сучасна українська періодика: типологічний аспект. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2006. Т. 23. С. 184–186.
547. Недопитанський М. І. Концептуальні моделі сучасної газетної періодики. *Українське журналістикознавство*. 2002. № 3. С. 68–70.
548. Нечипорук А. Жанрова інтерпретація літературного портрета в межах сучасних масових комунікацій (на прикладі газети «Столичні новини»). *Слова ў кантэксте часу: да 85-годдзя прафесара А. І. Наркевіча* : зб. навук. прац. 2014. Т. 1. С. 276–281.
549. Нова доба (Бучач). *Вікіпедія*: вільна енциклопедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Нова_доба_\(Бучач\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Нова_доба_(Бучач)) (дата звернення: 12.06.2019).
550. Окаринський В. Старі тернопільські часописи. *Тернопільська газета*. 2003. 10 груд. С. 8.
551. Окаринський В. Тернопіль: місто, люди, історія (від давнини до 1991 року). Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2017. 512 с.
552. Окаринський В., Пиндус Б., Ханас В. «Подільське слово». *Тернопільський енциклопедичний словник*. Тернопіль, 2008. Т. 3 : П–Я–С. С. 104.

553. Олесницький Є. Мої гімназійні літа: Тернопільська гімназія і її учительський збір. *Ювілейна книга Української гімназії в Тернополі 1898-1998: До сторіччя заснування*. 1998. С. 172–177.
554. Ониськів М. Перший редактор громадсько-політичного «Вільного життя», або Від незалежної газети до незалежної України. *Головна газета Тернопілля («Вільне життя» – 70)*: науково-публіцист. вид. Тернопіль, 2009. С. 132–139.
555. Павлюк І. З. Українська преса Волині 1990–2000 років як інформаційно-культурне явище. *Українське журналістикознавство*. 2002. № 3. С. 10–16.
556. Партико З. В. Загальне редагування: Нормативні основи: навч. посіб. Львів: Афіша, 2006. 416 с.
557. Паславський І. Районна преса: докорінні реформи неминучі. *Дзеркало тижня*. 2003. 18 квіт. С. 27–35.
558. Паславський І. І. Державотворчі функції сучасної української преси: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Львів, 1996. 196 с.
559. Пастушенко О. Книга і періодика в дисертаційних дослідженнях незалежної України: соціокомунікаційний аспект: монографія / відп. ред. Л. А. Дубровіна. Київ: НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2016. 564 с.
560. Пелешок О. О. До проблеми регіональної ідентичності в краєзнавчому дискурсі: районні газети Тернопільщини. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2019. № 46. С. 124–130. URL: <https://doi.org/10.30970/vjo.2019.46.10040>
561. Пелешок О. О. До проблеми краєзнавчого нарративу у вимірах журналістики: науково-інтерпретаційна парадигма. *Обрії друкарства*. 2019. № 1(7). С. 124–134. URL: [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2019.1\(7\).169572](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2019.1(7).169572)
562. Пелешок О. О. Краєзнавча проблематика у пресі Тернопільщини: історичний аспект. *Образ*. 2018. № 3(29). С. 53–59. URL: [https://doi.org/10.21272/Obraz.2018.3\(29\)-53-59](https://doi.org/10.21272/Obraz.2018.3(29)-53-59)

563. Пелешок О. Преса Тернопільщини 1941–1944 років: краєзнавчий аспект. *Образ*. 2020. № 2 (34). С. 63–71. URL: [https://doi.org/10.21272/Obraz.2020.2\(34\)-63-71](https://doi.org/10.21272/Obraz.2020.2(34)-63-71) (дата звернення: 09.02.2021).
564. Перспективи розвитку краєзнавчого руху: пропозиції до проекту Державної програми розвитку краєзнавства на період до 2025 р. *Краєзнавство*. 2013. № 1. С. 4–7.
565. Петренко С. І. Правда як соціальнокомунікаційна категорія журналістики : дис. ... д-ра філософії : 061 «Журналістика». Київ, 2020. 382 с.
566. Підгайці та Підгаєччина: 20-річчю визволення Підгаєцького району присвячено: наук.-краєзн. зб. / упоряд. С. Колодницький. Тернопіль : Терно-граф, 2012. 768 с.
567. Пірко М. І. Українська книговидавнича справа в Галичині (1919–1939): історичні умови, проблематика, внесок у національний рух : дис. ... д-ра філософії : 032 «Історія та археологія». Львів, 2021. 260 с.
568. Погорецький В. Чортківщина. Історико-туристичний путівник. Тернопіль : Астон, 2007. 188 с.
569. Полежаєв Ю. Г. Тревел-журнали в Україні: структурно-функціональні та жанрово-тематичні особливості : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.04. Запоріжжя, 2016. 244 с.
570. Попадюк О. 70 років – пліч-о-пліч з читачами. *Вільне слово*. 2014. 19 груд. С. 1–4.
571. Поплавська Н. М. Національна ідея як домінанта публіцистики Юрія Косача 30-х рр. ХХ ст. *Київські полоністичні студії* : матеріали Міжнар. наук. конф., м. Київ, 23–25 трав. 2018 р. Київ, 2019. С. 283–289.
572. Поплавська Н. М. Риторика аргументації публіцистичного тексту (на матеріалі української публіцистики кінця ХVІ – початку ХVІІ ст. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2014. Т. 54. С. 28–33.
573. Попова Т. В. Стратегічні комунікації / ред. В. Ліпкан. Київ : ФОП О. С. Ліпкан, 2016. 416 с.

574. Порпуліт О. О. Редакторський практикум. Одеса : ОНУ ім. І. Мечникова, 2009. 236 с.
575. Постоленко І. С. Семантика епістемологічної модальності в англійській мові. *Мовознавчий вісник*. 2014. № 14. С. 173–178.
576. Потапова А. В. Аналітична стаття на сторінках регіональної преси: тематика та жанрові різновиди. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2016. № 1 (25). С. 113–118.
577. Преса в системі засобів масової комунікації : навч. посіб. / Т. О. Приступенко та ін. ; ред. В. В. Різун. Київ : ТАЛКМ, 2017. 320 с.
578. Пригорницька О. Регіональні ЗМІ як інструмент для маніпуляції громадською думкою. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2015. № 41. С. 588–600.
579. Про затвердження Програми розвитку краєзнавства на період до 2010 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.06.2002 р. № 789. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/789-2002-п#Text> (дата звернення: 03.11.2021).
580. Про затвердження Списку історичних населених місць України : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.07.2001 р. № 878. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP010878.html (дата звернення: 03.11.2021).
581. Про заходи щодо підтримки краєзнавчого руху в Україні : Указ Президента України від 23.01.2001 р. № 35201. URL: http://resource.history.org.ua/publ/kraj_2001_1_9 (дата звернення: 02.07.2020).
582. Про що писали газети півстоліття тому... *Тернопільський прес-клуб*. URL: <https://pressclub.te.ua/%20новини/про-що-писали-газети-півстоліття-тому/> (дата звернення: 16.10.2019).
583. Районній газеті – шістдесят! *Зборівська дзвіниця*. 2000. 1 січ. С. 4.
584. Реабілітовані історією. Тернопільська область / упоряд.: О. Г. Бажан, Є. О. Гасай, П. З. Гуцал. Тернопіль : ВАТ «ТВПК «ЗБРУЧ», 2008. 728 с.

585. Решету́ха Т. Українські видання Тернопільщини кінця XIX – початку XX ст.: становлення та функціонально-типологічна характеристика. *Збірник праць Науково-дослідного центру періодики*. 2010. № 2. С. 16–28.
586. Решету́ха Т. В. Видавнича справа Тернопілля кінця XIX – першої третини XX століття (на матеріалі українськомовних видань): автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.05. Київ, 2011. 19 с.
587. Решету́ха Т. В. Внесок греко-католицького духівництва у становлення видавничої справи Тернопілля на межі XIX–XX століть (на прикладі видавничої діяльності греко-католицького священника, отця Лева Джулинського). *Історія релігій в Україні: науковий збірник світлій пам'яті професора Ярослава Дашкевича (1926–2010)*. 2016. Ч.1. С. 424–431.
588. Решету́ха Т. В. Пресодрукування на Тернопіллі на зламі XIX–XX століть. *Категорія «зміни» у соціальних і гуманітарних дослідженнях* : матеріали V міжнар. Терноп. методол. колоквиуму, м. Тернопіль, 27 берез. 2021 р. С. 54–56.
589. Рідний край. Підволочиський район. Історія та сучасність. Тернопіль : Терно-граф, 2012. 204 с.
590. Різун В. В. Нарис з історії та теорії українського журналістикознавства : монографія. Київ, 2005. 232 с.
591. Різун В. В. Теорія масової комунікації : підруч. для студ. галузі 0303 «журналістика та інформація». Київ : ВЦ «Просвіта», 2008. 260 с.
592. Різун В., Скотникова Т. Методи наукових досліджень у журналістикознавстві. Київ : Преса України, 2008. 144 с.
593. Різун В., Скотникова Т. Методологічні засади українського журналістикознавства як гуманітарної науки. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2013. № 20. С. 15–18.
594. Різун В., Хилько М., Скотникова Т. Специфічні методи дослідження в журналістикознавстві. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Журналістика*. 2013. № 1 (20). С. 18–22.

595. «Ровесник» був, «Ровесник» є, «Ровесник» буде. *Тернопільський прес-клуб*. URL: <https://pressclub.te.ua/%20novyny/ровесник-був-ровесник-є-ровесник/> (дата звернення: 22.09.2020).
596. «Ровесник» Тернопільські молодіжні новини. *Контакти*. URL: <https://www.rovesnyk.te.ua/section/contacts> (дата звернення: 23.10.2019).
597. Романцова Б. Пацієнт радше мертвий. *Тиждень.ua*. URL: <https://m.tyzhden.ua/publication/209500> (дата звернення: 01.11.2019).
598. Романюк М. Сімнадцять років творчого поступу і наукових здобутків. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника*. 2010. № 2. С. 107–120.
599. Романюк М. М. Українська преса Північної Буковини як джерело вивчення суспільно-політичного життя краю (1870–1940 рр.): автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.06. Київ, 2000. 36 с.
600. Руденко Л. Г. Географічна наука в нових соціально-економічних умовах розвитку України (за матеріалами наукового семінару). *Український географічний журнал*. 2011. № 1. С. 3–37.
601. Рудий Г. Я. Періодика України як об'єкт джерелознавчого дослідження української культури (1917–1920 рр.): дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.06. Київ, 2004. 547 с.
602. Рудий Г. Я. Преса України: газети 1917–1920 рр. : бібліогр. вид. Київ : Хрещатик, 1997. 96 с.
603. Рэндалл Д. Универсальный журналист / ред. В. Харитоновна ; пер. з англ. А. Порьяза. Москва : 2000. 180 с.
604. «Ровесник». *Тернопільський енциклопедичний словник*. гол. ред. Г. Яворський. Тернопіль, 2008. Т. 3 : П–Я. С. 185.
605. Савка Б. Копичинці. Мандрівка через століття. Історичний нарис. Тернопіль : Джура, 2001. 580 с.
606. Семків Р. Іронічна структура: типи іронії в художній літературі. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 135 с.

607. Сеньківська Г. Історіографічний огляд розвитку історичного краєзнавства на Тернопільщині (середина 40-х рр. XX – початок XXI ст.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія : Історія.* 2014. № 1(3). С. 207–210. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ist_2014_1\(3\)_44](http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ist_2014_1(3)_44). (дата звернення: 01.11.2019).
608. Сеньківська Г. Я. Краєзнавчі дослідження у вищих і середніх навчальних закладах Тернопільщини (середина 40-х років XX – початок XXI ст.). *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г. Сковороди. Серія : Історія та географія.* 2012. № 43. С. 170–175. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ist_2012_43_37 (дата звернення: 01.11.2019).
609. Сеньківська Г. Я. Розвиток історичного краєзнавства на Тернопільщині (середина 40-х рр. XX – початок XXI ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Харків, 2009. 20 с.
610. Сивокінь Г. В. Просодичні засоби актуалізації епістемічної модальності в науково-популярному дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15. Одеса, 2011. 20 с.
611. Сидоренко Н. Історія української журналістики: перезавантаження («палітурка», «цифра», «втрачено»). *Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика.* 2015. № 40. С. 29–38.
612. Сидоренко Н. М. Історія української журналістики. Особистості XIX–XX століть : навч. посіб. Київ : Вид.-полігр. центр «Київ. ун-т», 2012. 159 с.
613. Сізова К. Жанр життєвої історії як індикатор тенденцій розвитку сучасних друкованих ЗМІ. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах.* 2013. № 27. С. 414–423.
614. Сізова К. Практикум з редагування. Київ : НВЦ «Наша культура і наука», 2007. 112 с.

615. Скачко І. Свобода для «Свободи». *Харківська правозахисна група Інформаційний портал «Права людини в Україні»*. URL: <http://khpg.org/1548684758> (дата звернення: 15.05.2019).
616. Сливка П. До 15-річчя газети «Тернопіль вечірній». *Тернопіль вечірній*. 2015. 23 берез. С. 1.
617. Слюзар С. «Тернопіль вечірній» став інформаційною «бомбою». *Тернопіль вечірній*. 2015. 25 берез. С. 4.
618. Сніцарчук Л. Українська преса 1891–1905 рр.: «Збудити і з'єднати нашу надпартію, якій на ім'я нація!». *Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст.* : історико-бібліогр. дослідж./уклад. М. В. Галушко ; керівник проекту М. М. Романюк: 2-ге вид. Львів, 2009. С. 3–43.
619. Сніцарчук Л. Українська преса Галичини (1919–1939 рр.) і журналістичнознавчий дискурс. Львів : ЛННБУ ім. В. Стефаника, 2009. 416 с.
620. Сорока К. О. Основи теорії систем і системного аналізу : навч. посіб. Харків : ХНАМГ, 2004. 291 с.
621. Стецько В. Наративний аналіз дослідження Святого Письма. *Волинський благовісник*. 2014. № 2. С. 49–62.
622. Стецюк К. Жанр подорожнього нарису на сторінках галицької щоденної преси (кінець XIX – початок XX ст.). *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2015. № 5. С. 394–415.
623. Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах : монографія. Київ : Вадекс, 2019. 442 с.
624. Струганець Л., Ленько О. Українська мова в національному телефірі: моніторинг реалізації комунікативних ознак: монографія. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2019. 124 с.
625. Сучасна інформаційна політика / відп. ред. А. З. Москаленко. Київ : Центр вільн. преси, 1999. 190 с.
626. Тернопіль = Ternopil = Tarnopol: історичні нариси. Тернопіль : Джура, 2016. 191 с.

627. Тернопіль вечірній» віддали відомому редактору і ресторатору. *Тернопільський тиждень*. URL: http://t-weekly.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=604:l-r-----&catid=10:2011-01-24-17-21-20&Itemid=8 (дата звернення: 04.06.2019).
628. Тернопільська обласна організація. *Національна спілка краєзнавців України*. URL: http://nsku.org.ua/?page_id=7245 (дата звернення: 18.06.2020).
629. Тернопільська область. *Вікіпедія: вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Тернопільська_область (дата звернення: 20.03.2019).
630. *Тернопільський енциклопедичний словник* передм. Г. Яворський. Тернопіль, 2004. Т. 1 : А–Й. С. 696.
631. Тернопільський краєзнавчий музей : путівник / упоряд. В. Лавренюк. Львів : Каменяр, 1986. 72 с.
632. Тернопільські журналісти: «Нова доба». *Погляд*: інтернет-видання. URL: <https://poglyad.te.ua/personaliyi/ternopilski-zhurnalisty/ternopilski-zhurnalisty-nova-doba.html> (дата звернення: 17.01.2020).
633. Тимошик М. Районні газети як організатори сількорівського руху в умовах ствердження в Україні комуно-більшовицької системи. *Сіверянський літопис*. 2017. № 4. С. 215–222.
634. Трачук Т. А. До питання про періодизацію історії української журналістики. *Інтернаука: Міжнародний науковий журнал*. 2018. № 15. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2018-15-4116> (дата звернення: 11.02.2021).
635. Тронько П. Т. Національне краєзнавство незалежної України: досвід та перспективи. *Краєзнавство*. 2006. № 1. С. 7–11.
636. У районній газети – ювілей. *Вісник Надзбруччя*. 2005. 4 берез. С. 1.

637. Удалова Т. М. Роль преси та радіомовлення на території України у період Другої світової війни (1939–1945 рр.). *Історичні і політологічні дослідження*. 2013. № 3. С. 112–117.
638. Ульянова К. М., Максименко О. Л. Регіональна журналістика: історичні уроки : навч.-метод. посіб. Черкаси : А. Андрющенко, 2016. 463 с.
639. Уніат Н. М. Наратив як метод дослідження особливостей постановки життєвих завдань. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2011. № 25. С. 112–121.
640. Уніат В. Макух Ганна Миколаївна. *Тернопільський енциклопедичний словник*. Тернопіль, 2005. Т. 2 : К–О–С. С. 435–436.
641. Установчі документи районки: можливо, й такі: установчий договір редакції газети; статут редакції газети. *Журналіст України*. 2005. № 6. С. 28–31.
642. Фарина І. «Діалог» через десятиріччя. *Свобода*. 1999. 23 жовт. С. 4.
643. Федик Я. Роки і люди. Місто Козова за півстоліття. Історико-мемуарний нарис. Козова–Тернопіль : Джура, 2001. 336 с.
644. Федоришин П. С. Важкий кожух, але свій: додруковані сторінки історії села Біла Чортківського району та оповідки й новели із його життя. Тернопіль : Терно-граф, 2015. 831 с.
645. Федоришин П. С. Світло і тіні чортківських замків. Тернопіль : Терно-граф, 2019. 831 с.
646. Федоришин П. С. Таємниці скарбів Садовських. Сторінками історії Чорткова (1772–1918 рр.). Книга друга. Тернопіль : Підручники і посібники, 2021. 1085 с.
647. Федоришин П. С. У водовертях Серету. Десять новел з мого дитинства на теренах історії села Біла Чортківського району. Тернопіль : ТзОВ «Терно-граф», 2012. 1120 с.
648. Філіпчук М. В. Етносимволіка мовних одиниць в українському обрядовому дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2007. 20 с.

649. Філюк К. Мистецтво нагадувати: як у світі вшановують пам'ять про трагічні події минулого. *Українська правда. Життя*. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2017/03/13/223078/> (дата звернення: 06.09.2020).
650. Фінклер Ю. Сучасні друковані мас-медіа України: до проблеми визначення типологічних характеристик. *Друкарство*. 2001. № 1. С. 8–9.
651. Фінклер Ю. Характеристики сучасного регіонального пресовидання в Україні. *Поліграфія і видавнича справа*. 2002. № 39. С. 80–82.
652. Харитоненко О. І. Жанрові грані біографічного дискурсу в сучасній періодиці. *Журналістика: зб. наукових праць*. 2017. 16 (41). С. 150–171.
653. Харитоненко О. І. Життєва історія як жанр сучасної публіцистики: види, структура, особливості редагування. *Стиль і текст*. 2012. № 13. С. 154–162.
654. Харитоненко О. І. Тематична структура і засоби тематичного планування номера сучасних громадсько-політичних газет. *Актуальні проблеми теорії соціальних комунікацій* : збірник наукових праць. 2015. Вип. V. С. 46–61.
655. Хилько М. Особливості застосування філософських, загальнологічних, теоретичних методів дослідження у журналістикознавстві. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Журналістика*. 2013. № 1 (20). С. 8–15.
656. Хітрова Т. Періодичні видання Запорізького краю початку ХХ ст.: типологічна система: монографія; каталог видань; хрестоматія. Запоріжжя : Вид-во КПУ, 2011. 284 с.
657. Хітрова Т. В. Типологічні особливості періодичної преси Запорізького краю (1904-1920 р.р.): дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08. Запоріжжя, 2007. 247 с.
658. Холод О. М. Методологія досліджень соціальних комунікацій : підручник. Львів : ПАІС, 2014. 280 с.
659. Хоменко Є. Г. Особливості використання нарративного аналізу для дослідження взаємодії. *Психологія і особистість*. 2014. № 1. С. 100–111.

660. Чала О. В. Сучасний погляд на історію становлення та розвитку краєзнавства в Україні. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Педагогічні науки*. 2017. № 7(1). С. 259–270.
661. Чекмишев О. Методи конвертованих досліджень соціальних комунікацій. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2011. 336 с.
662. Чекмишев О. В. Регіональна преса з 1976 року до нинішнього часу. *Сучасна українська журналістика: поняттєвий аспект*. 1997. С. 32–36.
663. Чекмишев О. В. Український монітор. *Аналітичний збірник інформаційних моделей українських ЗМІ*. 1997. № 9. С. 12–18.
664. Чепелєва Н. В. Культурні чинники розуміння та інтерпретації особистого досвіду. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Психологія і педагогіка*. 2010. № 14. С. 11–26.
665. Чернихівський Г. Кременеччина від давнини до сучасності. Кременець : Папірус, 1999. 320 с.
666. Чучвара А. Дослідження стратегічних наративів. *Мова і суспільство*. 2017. № 8. С. 93–101.
667. Шевченко В. Режисура та архітектоніка видання : навчально-методичний комплекс для студентів Інституту журналістики. Київ : Ін-т журналістики, 2004. 72 с.
668. Шевченко В. Е. Архітектоніка сучасного українського газетного видання (системна організація та закономірності розподілу елементів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08. Київ, 2002. 19 с.
669. Шевченко В. Е. Система рубрикації газети – основа її архітектонічної організації. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2003. Т. 13. С. 44–50.
670. Шилова А. О. Фотоілюстрація як основний графічний засіб подання інформації у друкованих ЗМІ. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 269–272.
671. Шмига Я. 6 червня – День журналіста. Тернопільській обласній організації НСЖУ – 60 років! *Наш день*. URL: <https://nday.te.ua/6-cherwnya-den->

- zhurnalista-ternopilskij-oblasnij-orhanizatsiji-nszhu-60-rokiv/ (дата звернення: 10.11.2010).
672. Шпакович К. В. Культурно-освітній розвиток УСРР 1920-х рр. (за матеріалами харківської періодики) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Київ, 2016. 20 с.
673. Шпікула М. В. Гомін волі. *Енциклопедія сучасної України*. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=30751 (дата звернення: 12.01.2021)
674. Якель Р. Віз роздержавлення рухається наосліп. *Дзеркало тижня. Україна*. URL: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/viz_rozderzhavlennya_ruhaetsya_naoslip.html (дата звернення: 16.10.2020).
675. Яцимірська М., Драган Н. Медіатекст як продукт журналістської творчості (психолінгвістичний аналіз логічного сприйняття та емоцій). *Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика*. 2007. № 30. С. 267–275.
676. Яковлев Д. В. Роль засобів масової інформації в конструюванні політичної реальності : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Одеса, 2003. 16 с.
677. Ярмиш Ю. Роль ЗМІ в процесах державотворення. *Український медиабюлетень*. 1999. № 3. С. 13–15.
678. Ярмиш Ю. Деякі тенденції ринку ЗМІ. *Роль ЗМІ в процесах державотворення*. 1998. С. 21.
679. Abbott H. P. *The Cambridge Introduction to Narrative*. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. 203 p.
680. Amato J. A. *Rethinking home: A case for writing local history*. Berkeley : University of California Press, 2002. 245 p.
681. Ankersmit F. Kantian narrativism and beyond. *The Point of Theory, ed. by Mieke Bal and Inge E. Boer.* : Amsterdam, 1994. P. 155–198.
682. Barnhart T. A. Of Wholes and Parts: Local History and the American Experience. *Research and Review*. 2000. No. 7. P. 9–19.
683. Berkowitz D. Suicide Bombers as Women Warriors: Making News Through Mythical Archetypes. *Journalism & Mass Communication Quarterly*. 2005.

- Vol. 82, no. 3. P. 607–622. URL: <https://doi.org/10.1177/107769900508200308> (date of access: 05.06.2021).
684. Bessarab A., Mitchuk O., Baranetska A., Kodatska N., Kvasnytsia O., Mykytiv G. Social Networks as a Phenomenon of the Information Society. *Journal of Optimization in Industrial Engineering*. 2021. № 14 (1). P. 35–42. URL: http://www.qjie.ir/article_677811.html (date of access: 05.06.2021).
685. Chatman S. B. *Story and discourse: Narrative structure in fiction and film*. Ithaca, N.Y : Cornell University Press, 1978. 277 p.
686. Clark A. *Private Lives, Public History*. Australia : Melbourne University Publishing, 2016. 192 p.
687. Danto A. C. *Narration and Knowledge*. New York : Eastern European Monographs, 1985. 399 p.
688. Dardenne R. Journalism. *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*. New York, 2005. P. 276.
689. Dykstra R. R., Silag W. Doing Local History: Monographic Approaches to the Smaller Community. *American Quarterly*. 1985. Vol. 37, no. 3. P. 411. URL: <https://doi.org/10.2307/2712666> (date of access: 06.06.2021).
690. Fairclough N. *Media discourse*. London : Edward Arnold, 1995. 214 pp.
691. Genette G. *Figures of literary discourse*. New York : Columbia University Press, 1982. 303 p.
692. Giroux N., Marroquin L. L'approche narrative des organisations. *Revue française de gestion*. 2005. Vol. 31, no. 159. P. 15–44. URL: <https://doi.org/10.3166/rfg.159.15-44> (date of access: 05.06.2021).
693. Goian, O., Goian, V., Biletska, T., Bessarab, A., & Zykun, N. Communicative Strategies of Professional Development of a TV and Radio Journalist: Psychotypology and Social Model. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*. 2020. Vol. 9 No. 5. S. 147–157. URL: <https://doi.org/10.36941/ajis-2020-0093> (date of access: 05.06.2020).
694. Hartsock J. C. «Literary Journalism» as an Epistemological Moving Object within a Larger «Quantum» Narrative. *Journal of Communication Inquiry*. 1999.

Vol. 23, no. 4. P. 432–447. URL:
<https://doi.org/10.1177/0196859999023004008> (date of access: 05.06.2021).

695. Herman D., Ryan M.-L., Jahn M. Routledge Encyclopedia of Narrative Theory. Taylor & Francis Group, 2010. 752 p.
696. Jahn M. Narratology: A Guide to the Theory of Narrative. URL: <http://www.unikoeln.de/~ame02/pppn.htm> (date of access: 12.05.2019).
697. Jamieson K. H. The interplay of influence: News, advertising, politics, and the mass media. 3rd ed. Belmont, Calif : Wadsworth Pub., 1992. 304 p.
698. Kammen C. On Doing Local History (American Association for State and Local History) / foreword T. A. Barnhart. 2nd ed. CA : Altamira Press, 2003. 208 p.
699. Karen S J.-C. News Narratives and News Framing : Constructing Political Reality. *Communication & Society*. 2005. Vol. 18, no. 2. P. 359.
700. Kramer M., Sims N. Literary Journalism: a new collection of the best american nonfiction. New York : Ballantine Books, 1995.
701. Labashchuk O., Derkach H. Reshetukha T. Child in the natal narratives of modern ukrainian mothers: folkloric symbols and frequent motifs. *Folklore. Electronic Journal of Folklore*. 2020. Vol. 80. P. 69–96. URL: <https://www.folklore.ee/folklore/vol80/ukraine.pdf> (date of access: 05.06.2020).
702. Labashchuk O., Reshetukha T., Harasym T. Autobiografski narativi o iskustvu trudnoće: simboli, mitovi, interpretacije (Sažetak) *Studia ethnologica Croatica*. 2020. 32 (1). P. 283–307. URL: https://www.researchgate.net/profile/Tetiana-Harasym/publication/348347574_Autobiographical_narratives_about_pregnancy_experience_symbols_myths_interpretations/links/600003c345851553a04192c5/Autobiographical-narratives-about-pregnancy-experience-symbols-myths-interpretations.pdf (date of access: 19.03.2020).
703. Mitchuk O., PENCHUK I., Podluzhna N., Malovichko O., Shirobokova O., Tregub A. Changes in Social Communication as a Tool of Social Work under the Influence of Digitalization. *Estudios De Economia Aplicada*. 2021. Vol. 39. No. 3. URL: <https://doi.org/10.25115/eea.v39i3.4717> (date of access: 12.11.2021).

704. Osvaldová B., Kopáč R. Rozhovory o interview. Praha : Karolinum, 2009. 166 p.
705. Osvaldová B., Kopáč R., Tejkalová A. O reportáži, o reportérech. Praha : Karolinum, 2010. 130 p.
706. Pichler H. The structure of discourse-pragmatic variation. Amsterdam : Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2013. 298 p.
707. Poplavská N., Struhanets L., Dashchenko N., Huzar O., Kaleniuk S. Socio-political lexicon in Ukrainian internet-media at the beginning of 21st century: Functioning and decoding. *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*. 2021. Vol. 11/01-XVIII. P. 33–37. URL: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110118/papers/A_06.pdf (date of access: 05.06.2021).
708. Prince G. A dictionary of narratology. Lincoln : University of Nebraska Press, 1987. 118 p.
709. Ray V. News storytelling in a digital landscape. In: Watt KF and Allan S (eds). *Journalism: New Challenges*. Bournemouth, 2013. P. 435–443.
710. Rubinstein W. D. History and 'amateur' history. *Making History*. London, 2004. P. 269–280.
711. Riessman C. K. Narrative Methods for the Human Sciences. CA : SAGE Publications, Inc., 2008. 379 p.
712. Rosinska, O., Zhuravska, O., Gandziuk, V., & Zykun, N. Stereotyped media images as a method of forming delusions of ordinary consciousness. *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering*. 2019. 9(1). P. 2607–2612. URL: <https://www.ijitee.org/wp-content/uploads/papers/v9i1/A5311119119.pdf> (date of access: 12.06.2020).
713. Sanders J. Intertwined voices. *English Text Construction*. 2010. Vol. 3, no. 2. P. 226–249. URL: <https://doi.org/10.1075/etc.3.2.06san> (date of access: 06.06.2021).
714. Schellinger P. E., Hudson C., Rijsberman M. Encyclopedia of the novel. Chicago : Fitzroy Dearborn, 1998. Vol. 2 : M–Z. 1613 p.

715. Schiffrin D. In Other Words: Variation in Reference and Narrative (Studies in Interactional Sociolinguistics). Cambridge University Press, 2006. 390 p.
716. Schmid W. Narratology. An Introduction. New York : Walter de Gruyter, 2010. 272 p.
717. Shim H. Narrative journalism in the contemporary newsroom. *Narrative Inquiry*. 2014. Vol. 24, no. 1. P. 77–95. URL: <https://doi.org/10.1075/ni.24.1.04shi> (date of access: 05.06.2021).
718. Sommers M. R., Gibson G. D. Reclaiming the Epistemological ‘Other’: Narrative and Social Constitution of Identity. *Social Theory and the Politics of Identity*. (Ed: Craig Calhoun). Blackwell, 1994. P. 37–99.
719. Struhanets L., Zalipska I., Zadorozhna I., Struhanets P., Dashchenko N. The National Television Broadcast Speech Expressiveness as Means of Psychological Influence on the Society. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2021. Issue 1, special XV. S. 41–45. URL: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110115/papers/A_10.pdf (date of access: 05.07.2021).
720. Uko N. Story Building: Narrative Techniques for News and Feature Writers. Maryland USA : University Press of America, 2007. 233 p.
721. Wojtak M. Gatunki prasowe. Lublin : Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2004. 329 p.
722. Wolny-Zmorzyński K., Kaliszewski A., Furman W. Gatunki dziennikarskie. Teoria, praktyka, język. Warszawa, 2009. 216 p.

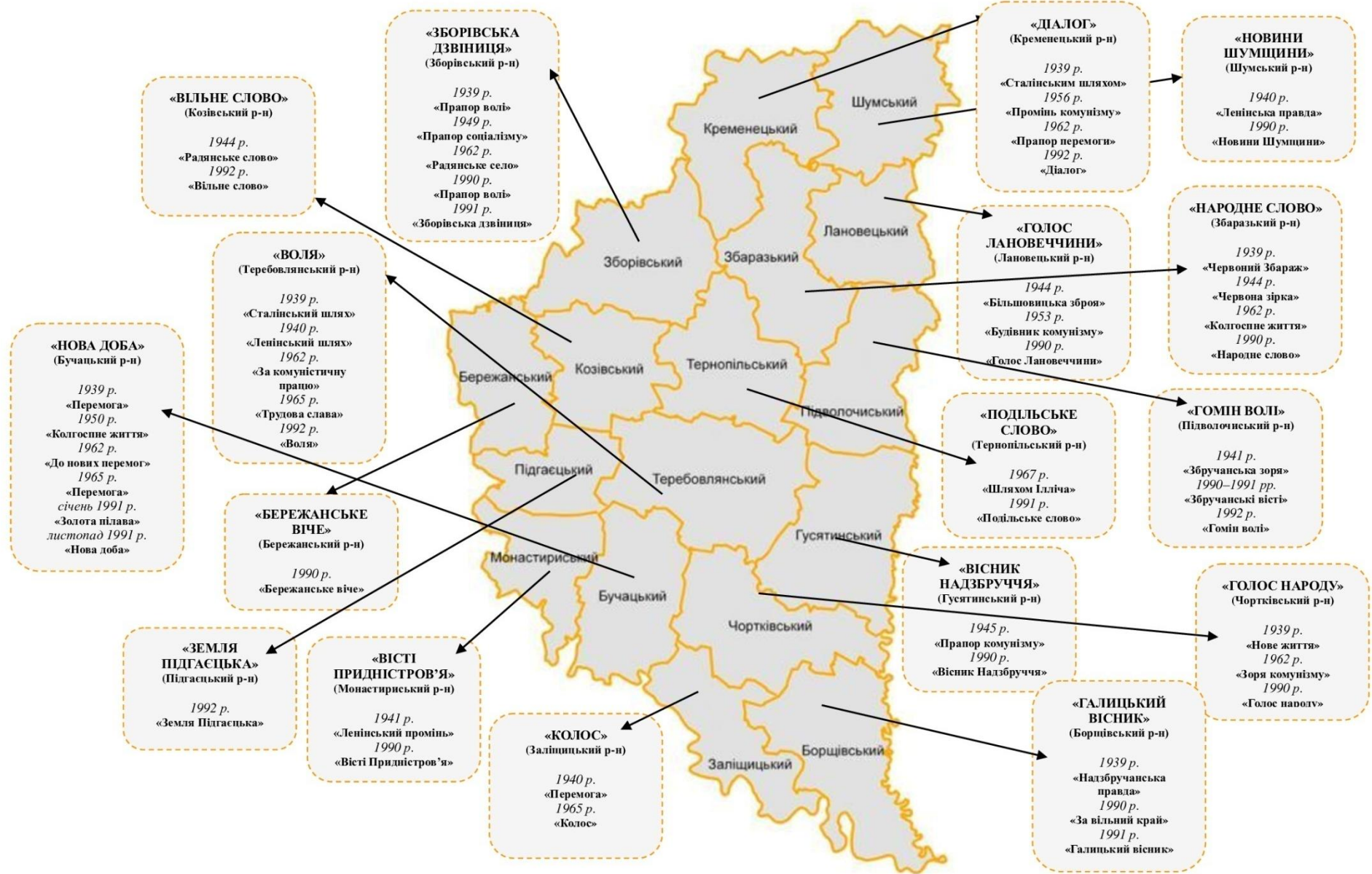
Музеї районних філіалів Тернопільського обласного краєзнавчого музею

№	Район	Назва музею	
1	Бережанський	Бережанський краєзнавчий музей	з 1980 р. – на громадських засадах, із 1982 р. – державний
		Бережанський музей книги	із 1984 р. – Бережанський міжобласний методичний центр з пропаганди книги, 1994 р. – державний
		Меморіальний музей Богдана Лепкого, с. Жуків	з 1994 р. – державний.
2	Борщівський	Борщівський краєзнавчий музей	із 1976 р. – на громадських засадах, із 1979 р. – державний
3	Бучацький	Бучацький краєзнавчий музей	із 1972 р. – на громадських засадах, з 1988 р. – державний.
4	Гусятинський	Гусятинський краєзнавчий музей	із 1979 р. – на громадських засадах, з 1982 р. – державний.
		Копичинський музей театрального мистецтва	з 1986 р. – на громадських засадах, із 1991 р. – державний.
5	Заліщицький	Заліщицький краєзнавчий музей	із 1974 р. – на громадських засадах, з 1978 р. – державний.
6	Збаразький	Збаразький краєзнавчий музей	із 1980 р. – на громадських засадах, з 1986 р. – Продовження таблиці 1 державний
7	Зборівський	Музей «Зборівська битва», м. Зборів	із 1991 р. – державний.
8	Козівський	Денисівський краєзнавчий музей	із 1967 р. – на громадських засадах, з 1989 р. – народний, з 1993 р. – державний

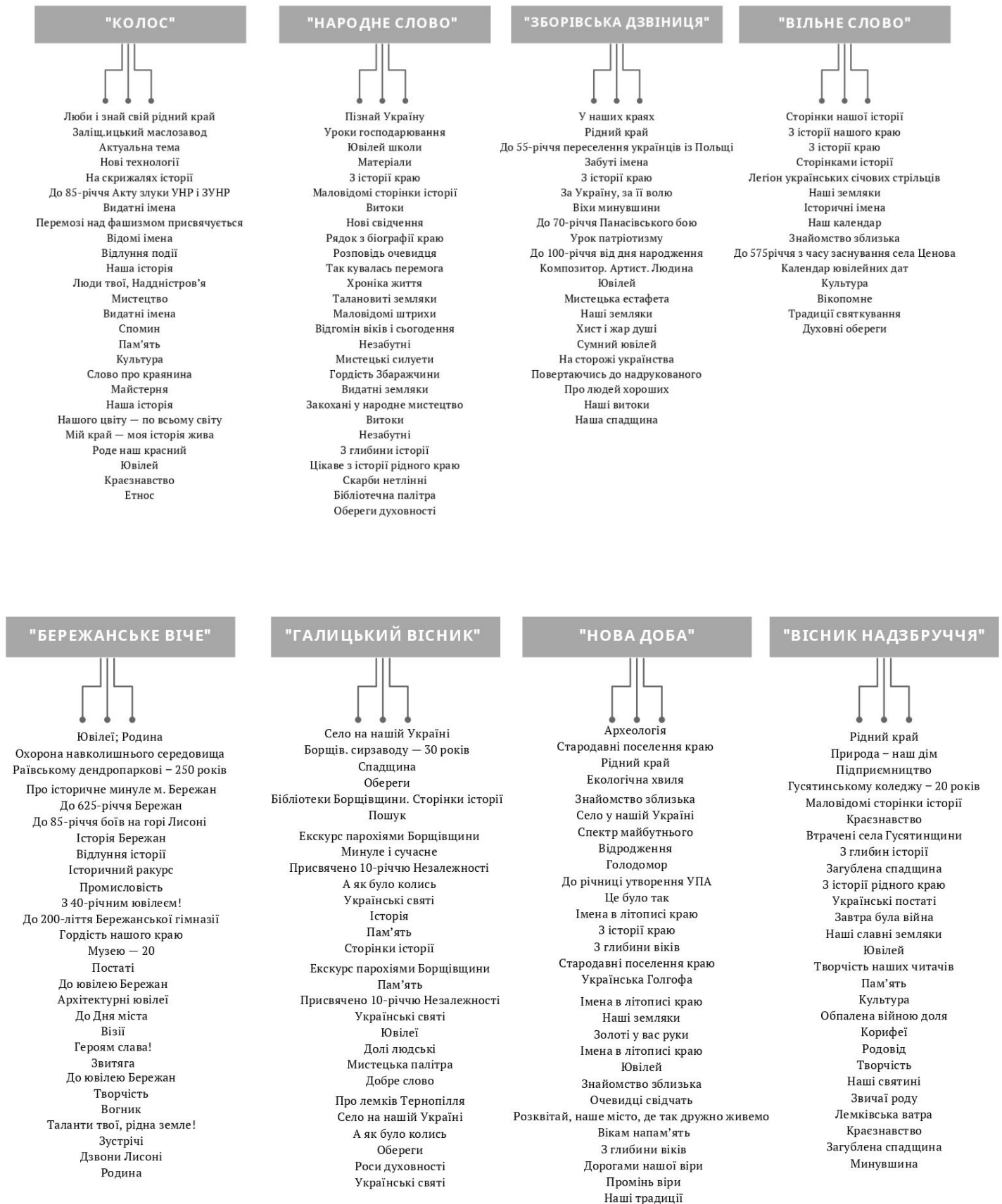
Продовження таблиці 1

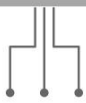
9	Кременецький	Меморіальний музей Олександра Неприцького- Грановського, с. Великі Бережці	із 1995 р. – державний
10	Лановецький	Музей «Молотківська трагедія», с. Молотків	з 1985 р. – державний.
11	Монастирський	Велеснівський етнографічно- меморіальний музей Володимира Гнатюка	із 1971 р. – державний
12	Підволочиський	Меморіальний музей-садиба Леся Курбаса, с. Старий Скалат	з 1987 р. – на громадських засадах, з 1988 р. – державний
13	Тернопільський	Меморіальний музей Соломії Крушельницької, с. Біла	з 1963 р. – на громадських засадах, з 1988 р. – державний
		Історико-меморіальний музей політичних в'язнів, м. Тернопіль	з 1994 р. – державний
14	Чортківський	Чортківський краєзнавчий музей	з 1976 р. – державний
15	Шумський	Шумський краєзнавчий музей.	Із 1976 р. – на громадських засадах, з 1978 р. – державний.
		Меморіальний музей Уласа Самчука, с. Тилявка	з 1994 р. – державний.

Переименования районных газет Тернопільської області 1939–1992 рр.

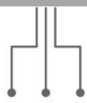

Тематичні різновиди краєзнавчих рубрик районних газет Тернопільщини відповідно до проблемно-тематичного спрямування їх наративів

"ДІАЛОГ"

Мандруючи рідним містом
Споглядаючи прекрасне
Побачення з прекрасним
Світло рідного краю
Історії нетлінні сторінки
Лицарі духу українського
Мудрець із гір Волинських
До 60-річчя Кремен. трагедії
Призабуті імена
Краєзнавчі студії
На струнах душі
Наші дзвінки імена
Родом із мистецтва
Лицарі духу українського
Подвижники краю
Славетні імена
Краєзнавчі студії
Світло рідного краю
З джерел інтелектуальної снаги
Духовна місія
Наші святині
Духовне подвижництво
Дзвони пам'яті
Наші духовні джерела

"ГОЛОС ЛАНОВЕЧЧИНИ"

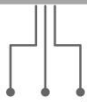
Господарські реалії
Училищу – 60 років
«Народному» 10 років
З історії рідного краю
Історія і час
З когорти славетних
Уроки історії
Спадщина
Наші славетні земляки
Пам'ять
Наші земляки
Люди твої, Лановеччино
Уродини
На ювілейній ноті
Знай наших!
Джерела духу
Біля витоків
Духовні обереги
Духовна скарбниця
З історії духовних святинь

"ВІСТІ ПРИДНІСТРОВ'Я"

Поїздки
Рідна природа
День Дністра
Сторінки історії
Наші славні земляки
Енциклопедія Монастирищини
Зарубіжні видання про наш край
70-річчя виселення українців з Польщі
25-та річниця виходу з підпілля
Наші славні земляки
Енциклопедія Монастирищини
200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка
Рядки у Книгу пам'яті
Нашого цвіту – по всьому світу
Життя духовного основа
Народні умільці
Народні звичаї
Традиції
Лемківщина: минуле і сучасне
Ювілеї

"ГОМІН ВОЛІ"

Вчора, сьогодні, завтра
З історії Західно-Української Народної Республіки
Як це було...
З історії краю
Є таке село...
З архівних знахідок
Архівна справа
Славетні імена Підволочичини
Славетні земляки
Портрет керівника
Пам'ять
Родом з Підволочичини
Наші видатні земляки
Герої не вмирають
З архівних розвідок
Наш календар
Скарби душі людської
З етнографії краю
Пам'ятки рідного краю
Майстри народного мистецтва

"ЗЕМЛЯ ПІДГАЄЦЬКА"

Виповнилося 100 років
До 10-ї річниці створення Підгаєцького району
Наша історія
Пам'яті жертв Голокосту
З духовної скарбниці
Наші земляки
Вікам напам'ять
З глибини віків
Дорогами нашої віри
Промінь віри
Наші традиції

"ВОЛЯ"

Господарі на своїй землі
До 60-річчя утворення УПА
Сторінками історії нашого краю
Герої не вмирають!
Герої наших днів
За Україну, за її волю, за честь, за славу, за народ!
До 25-річчя виведення військ з Афганістану
Пам'ять нетлінна
До 100-річчя «Просвіти» на Теробовлянщині
100-річчю «Просвіти» присвячено
Із 100-річним ювілеєм
Роки і долі
Літературна вітальня
Легенди Теробовлянського краю
20-річному ювілею присвячується
У світі мистецтва
Наша духовність
Знай наших!
Нашого цвіту по всьому світу
Пам'ять нетлінна

"ПОДІЛЬСЬКЕ СЛОВО"

Заповідна зона
Село і люди
Великобірків. муз. школі – 30 років
Імена в історії краю
Історія наших сіл та селищ
Чин Соборності
Великі українці
Незабутні
Знані краєяни
Пам'ять
Духовність
Духовні цінності
Долі людські
Ювілеї
До життєдайного джерела
Імена
До джерел
Вічні істини

"ГОЛОС НАРОДУ"

Подорожні замальовки
Наше місто
До 60-річчя утворення УПА
Слідами історії
Відроджені імена
Історія
Болить
Славетні постаті
Постаті
З історії рідного краю
Силуети
Ювілеї
Знаменитості нашого краю
Обдарування
Постаті
Земляки
Мартиролог
Знамениті земляки
Козацькими стежками
На струнах душі
Родовід
Обереги
Звичаї
Спадщина

"НОВИНИ ШУМЩИНИ"

Спогад шумчанина
Етюди з історії села
Імена
Наші славні земляки
Рядок історії
З історії краю
Сторінки історії рідного краю
«Білі плями» історії
Трохи історії
Наші славні земляки
Пам'ятки духовн. культури
Культурна палітра
Ювілеї
Духовність
Про тих, хто поруч
Мистецькі обрії
На літературному небосхилі
Весільний обряд